

แบบเรียน
ของ
กระทรวงศึกษาธิการ
หนังสือด้านกวีนิพนธ์
๑
ตะเลงพ่าย

895.9115

ฉ 165 ก

2766

แบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ

หนังสืออ่านกวีนิพนธ์

ตะเลงฟ้าย

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

ทรงนิพนธ์

พิมพ์ครั้งที่ ๘,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๔๙๘

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๘.๐๐ บาท

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภา

ปากคลองบางลำพู พระนคร

ลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

เลขห้อง

214

เลขหมู่

985 9 115
2/165 ต

เลขทะเบียน

คำนำ

(แต่พิมพ์ครั้งแรก)

หนังสือเรื่องทะเลพายน แต่เดิมเมื่อแรกจะพิมพ์ไม่ได้
คิดว่าจะเป็นการใหญ่ ถึงต้องล่าช้ายากเย็นอะไรนัก เพราะ
หนังสือไม้สเกาเกล็ดสนก คงจะไม่พบขุดหา มาก ตามข้าง
ระคคสันโตไม้สาก จึงได้เริ่มการทวงคืนได้พยายามหา
พิมพ์ซึ่งพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงไพศาลโสภณ
ได้ทรงเจตน์พิมพ์ขึ้น ที่โรงพิมพ์หลวงในพระบรมมหาราชวัง
ครั้งแรกนั้น จะเอามาใช้เช่นคนดัดก็เลิกละไม่ได้ ได้แต่
ฉบับของโรงพิมพ์นายเทพ ซึ่งนับเป็นพิมพ์ครั้งที่ ๒ กับฉบับ
ของโรงพิมพ์พิศาลบรรณนิก ซึ่งนับเป็นพิมพ์ครั้งที่ ๓ นั้นมา
เมื่อเห็นว่าขาดฉบับของโรงพิมพ์หลวง ซึ่งเป็นฉบับสำคัญเสีย
เกรงว่าจะคลาดเคลื่อน จึงพยายามหาฉบับสมุดไทยมา เพื่อ
ได้เป็นเครื่องสอบ ก็ได้มาพบหนังสือ กษัตริย์วงศ์วงศ์วงศ์วงศ์
สองสามเล่ม คือหนังสือฉบับสมุดไทยเล่มแรก หาได้มา
บริบูรณ์แต่เพียงเศษแล้วได้เล่ม ๑ มาอีกสองเล่ม, เล่ม ๒ อีก
เล่มหนึ่ง, เล่ม ๓ อีกสองเล่ม, เล่ม ๔ อีกเล่มหนึ่ง, ไม่เป็นสำ
กัน เพียงกระนั้นก็พอทำให้อุ่นใจ จึงได้สั่งให้พิมพ์และตรวจ

ในการสอนนั้นเล่า นอกจากสอนในหนังสือตะเลงพ่ายเองทั้ง
 ได้กล่าวไว้ข้างต้น ถ้าที่ใดสงสัยในท้องเรื่องของพงศาวดาร
 ซึ่งไม่อาจค้นคืนได้เฉพาะฉบับตะเลงพ่าย ก็ได้อาศัยทรว
 สอนความในพระราชพงศาวดารด้วย ใช้ฉบับพิมพ์ของหมอ
 ยวรัตและฉบับอื่น ๆ ในหอพระสมุดวชิรญาณออกมา จึงรวม
 ความว่าในการทพิมพ์ครั้งนั้น ถ้าในที่ใดผิดพลาดจากความ
 สองทาง ทางโน้นก็ไต่ทางนี้ก็ไต่ หรือทางโน้นก็ใช้ทางนั้นก็ใช้
 แล้ว ไต่ทำคำอธิบายไว้ทั้งต้น สำหรับให้ท่านผู้ใดวินิจฉัย
 และให้เป็นที่ทางไขปัญญาของผู้เรียน

ข้าพเจ้าขอแนะนำแก่ท่านผู้อ่านว่า ถ้าจะให้สะดวกแล้ว
 ก่อนที่จะอ่านควรจะให้ใครเขาคัดเลือกเลขในคำอธิบายมาแจกไว้
 ในเนื้อเรื่องให้ตรงที่เสียก่อน เมื่ออ่านไปถึงไปพบตัวเลขก็จะ
 తెలుసుให้เขาคัดคำอธิบายได้ไม่ข้ามเสีย

อนึ่ง ข้าพเจ้าขอขอบพระเดชพระคุณ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ที่ได้ทรงช่วยตรวจคำอธิบายนี้ด้วย.

วันที่ ๒๑ กันยายน ร.ศ. ๑๒๘

วิสุทธิพิริยศักดิ์

อธิบดี.

แจ้งความพิมพ์ครั้งที่สอง

ในการพิมพ์ครั้งที่สองนี้ ได้คัดคำอธิบายท้ายเล่มของ
ฉบับพิมพ์ครั้งแรกมาลงไว้เป็นเชิงอรรถ (ฟุตโนท) เพราะ
ฉะนันทะท่านอ่านเชิงอรรถในหนังสือนี้ จึงควรอ่านคำนำใน
คราวพิมพ์ครั้งแรกเสียก่อน จึงจะทราบข้อความในเชิงอรรถ
ได้ชัดเจน

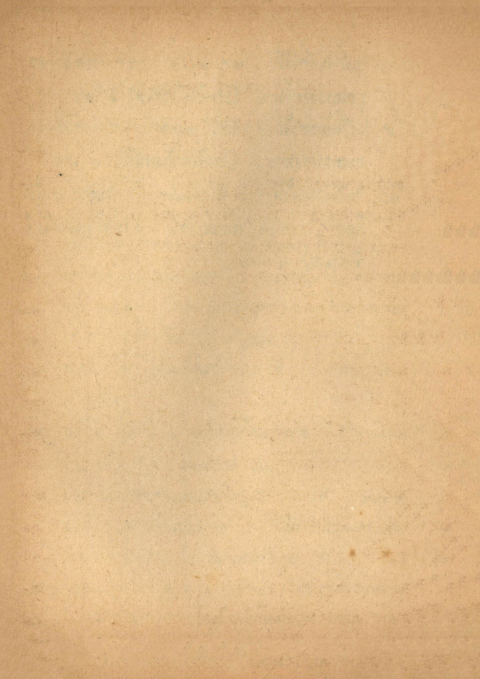
เพราะให้หนังสือเป็นประโยชน์ ในการเรียนรู้ศัพท์และใน
ทางวรรณคดีทั้งนี้ จึงได้ทำคำอธิบายศัพท์เพิ่มเติมขึ้นไว้ใน
ตอนท้าย แต่เพราะหนังสือมีศัพท์มาก ครั้นจะอธิบายไว้
ให้ทั่วถึงทุกอย่าง ก็ระเพิ่มหน้ากระดาษมากเกินไป จึงได้
เลือกอธิบายแต่ศัพท์หรือข้อความที่เห็นว่าจำเป็น กล่าวคือ
อธิบายเฉพาะแต่ศัพท์ และข้อความที่ใช้ในเชิงประพจน์ซึ่งมีความ
หมายเฉพาะเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจแจ่มแจ้งเท่านั้น ส่วนศัพท์
ที่คำแปลตรงไปตรงมาซึ่งมีในพจนานุกรมแล้ว ไม่ได้อธิบายไว้
ด้วย ให้ผู้เรียนไปค้นความหมายเอาในพจนานุกรมของกระทรวง
ธรรมการนั้นเทอญ.

กองแบบเรียน กรมวิชาการ

กระทรวงธรรมการ

วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๔

๘. ^{๒๕๔}ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๓๕ ของกรมวิชาการ
กระทรวงธรรมการ (โรงพิมพ์ศรีหงส์) ๑ เล่ม
๙. ^{๒๕๔}ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๓๕ ของกองวิชาการ
กระทรวงธรรมการ (โรงพิมพ์อักษรนิติ) ๑ เล่ม
๑๐. ^{๒๕๔}ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๔๗ ของกรมสามัญ
ศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (โรงเรียนช่างพิมพ์
วัดสังเวช) ๑ เล่ม

บัญชีเรื่อง

	หน้า
สมเด็จพระนเรศวรทรงราชย์	๓
สมเด็จพระนเรศวรปรารภะไปตั้งเมืองเขมร	๕
พระเจ้าหงสาวดีปรารภะมาตั้งกรุงสยาม	๗
พระมหาอุปราชาลาพระสนม	๙
พระมหาอุปราชาทรงเครื่อง	๑๑
พระเจ้าหงสาวดีประสูติพร	๑๓
พระมหาอุปราชายกทัพ	๑๕
พระมหาอุปราชารำพึงถึงวัง	๒๑
พระมหาอุปราชากลับพลกัแม่น้ำสะโตง	๒๓
พระมหาอุปราชากลับทัพเข้าแดนสยาม	๒๕
พระมหาอุปราชารำพึงถึงความสุข	๒๗
พระมหาอุปราชามาไม้	๓๑
พระมหาอุปราชามาถนบก	๓๕
พระมหาอุปราชามาเนอ	๔๑
พระมหาอุปราชากลับทัพถึงไทรโยค	๔๓

ชาวเมืองกาญจนบุรีลอบคุกของทัพหงสาวดี	๔๕
พระมหาอุปราชามาถึงเมืองกาญจนบุรี	๔๗
สมพิณคร ของพระมหาอุปราชาคัก	๔๘
พระมหาอุปราชานักพระทัยเรื่องสงคราม	๕๑
พระมหาอุปราชาคงคายทคายลตะพังก	๕๓
สมเด็จพระนเรศวรเตรียมทัพรบเขมร	๕๕
สมเด็จพระนเรศวรทรงทราบบ้างศึกมอญ	๕๗
สมเด็จพระนเรศวรทรงหารอเรื่องทาศึกกบมอญ	๕๘
ขุนนางถวายความเห็นเรื่องทาศึกกบมอญ	๖๑
สมเด็จพระนเรศวรเตรียมทัพสู้ศึกมอญ	๖๓
สมเด็จพระนเรศวรยกทัพ	๖๕
สมเด็จพระนเรศวรทรงพระสับ	๖๘
ไทรท้านายพระสับถวายสมเด็จพระนเรศวร	๗๑
สมเด็จพระนเรศวรเคลื่อนพล	๗๓
สมเด็จพระนเรศวรทรงคงคายทหนองส่วย	๗๕
กองลากกระเวนไปแจ้งเหตุแก่พระมหาอุปราช	๗๗
พระมหาอุปราชเตรียมพลคทัพไทย	๗๘

พระมหาอุปราชาทรงเครื่องพิชัยยุทธ์	๘๑
พระมหาอุปราชาทักกองทัพ	๘๓
พระมหาอุปราชากินทัพ	๘๕
สมเด็จพระนเรศวรทรงจิกกองทัพ	๘๗
ทัพหน้าไทยประทะทัพหงสาวดี	๑๐๓
ทัพหน้าไทยรบกับทัพหงสาวดี	๑๐๕
สมเด็จพระนเรศวรให้สืบข่าวการรบของทัพหน้า	๑๐๗
สมเด็จพระนเรศวรทรงบัญชาให้ทัพหน้าถอย	๑๐๙
สมเด็จพระนเรศวรทรงเคลื่อนกองทัพหลวง	๑๑๑
สมเด็จพระนเรศวรทรงเข้าชนช้างกับพระมหาอุปราช	๑๑๕
สมเด็จพระนเรศวรทรงชนช้างกับพระมหาอุปราช	๑๑๗
พระมหาอุปราชาคดคองช้าง	๑๒๓
ทัพหงสาวดีแตก	๑๒๕
สมเด็จพระนเรศวรปูนบำเหน็จทหาร	๑๒๗
สมเด็จพระนเรศวรให้ปรึกษาไทยแม่ทัพนายกอง	๑๒๙
สมเด็จพระวันรัตทูลขอไทยแม่ทัพนายกอง	๑๓๑
สมเด็จพระนเรศวรทรงจิกการบำรุงหัวเมืองเหนือ	๑๓๗

เจ้าเชียงใหม่คำว่าจะมาขอเป็นเมืองชน	๑๓๔
เจ้าเชียงใหม่ส่งทูตมาขอเป็นเมืองชน	๑๔๓
สมเด็จพระนเรศวรทรงรับยกเชียงใหม่	๑๔๕
เจ้าเชียงใหม่ขึ้นทูลในการรับไมตรีของประเทศสยาม	๑๕๑
ขอพระเกียรติพระนเรศวร, ทศพิธราชธรรม	๑๕๓
ขอพระเกียรติพระนเรศวร, ราชศักดิ์ ๕ ข้อ	๑๕๗
ขอพระเกียรติพระนเรศวร, จักรพรรดิวัตร ๑๒ ข้อ	๑๕๘
นิคมพจน์ลิลิต	๑๖๓

ตะเลงฟ้าย (พระนิเวศธรรมราชา)

ราย

๑. ศรีสวัสดิเกษะ ^{ด้าม} ชนระชาชนนทร์ ^{ราช} ยินพระยศเกริกเกรียง ^{ดิลก}
เพิงพุกแผ่นฟากฟ้า ^ว หลาลมเลื่องชัยเชวง ^๔ เกรงพระเกียรติกระยอ-
ผอใจหาวมิหาญ ^๖ ล้วนใจแกล้วมิกลา ^๖ ยศอาคมออกกรงค์ ^๖
ขบงอากมออกฤทธิ ^๖ ท้าวทศทศเทศ ^๖ ไท้ทุกเขตทุกก้าว ^๖
นาวมกฏมานย ^๖ นอมพพพมานอย ^๖ มอขยวิยาทวยส ^๖
อศลยานภาพ ^๖ ปรายคสิกรเกลสนกลวิ ^๖ หวหันหายกายกลล ^๖
ค้ายเต็มทุ่งเต็มคอน ^๖ พม้ามอญฟ้ายหน ^๖ ศรีชัยโยธยารมูเยศ ^๖
พิเศษสุขำเทิง ^๖ สำเร้งราชสธาน ^๖ สำราญราชสถิต ^๖
พิพิน โภคสมยัค ^๖ พัพพน โภคสมยรรณ ^๖ พนพิภพคัยเชญ ^๖
เขนพพพคัยค ^๖ สนนกสยสมา ^๖ สำนานอยเกล้า ^๖
สำสนมเผ่าผ่ายใน ^๖ สำพลไกรเกริกหาญ ^๖ สำพลสารสินรพ ^๖
สยศาตราศรีเพลง ^๖ เถกิงพระเกียรติรพฟ ^๖ ลอครลยแหล่ง ^๖
หล้า ^๖ โลกถ้วนสยค ^๖

โคลง ๔

๒. ยอเยาอุมภพพน

แผ่นสัยาม

แต่ยงพระยศขึ้นนาม

๒
วิชาแก้ตัว

๔๒๔
พระฤทธิตกฤทธิราม

รอนราพณ์ แดง

ราชอาณาจักรแล้ว

๒
แผนแพทกกาย

๓. ไพรีนทรนาศเพยง

พลมาร

พระทองของคชวตาร

ແຕ່

แสนเค็กห่อนหาญราญ

รชกทช พระยา

๑๕๓ ๕
ภูฏานประเทศกเคซล

ประลาตเหล่าเหล่าสถาน

๔. เสวียงเสวียงค้วรรเบคข้าง

๗ ไชยศรีย์ สรรวงญา

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

1011172

1

[illegible]

๑ ๒

๓

ราย

๕. จักดำเนินในเบื้อง ^๕ ^A เรืองราชพงศาวดาร ขรรหารเทศแผ่นดิน

[illegible]

เส้นประไฮดรอนาน เส้นคอสี่เหลี่ยม เส้นขนานที่คอสี่เหลี่ยม

8 1 A 91 2 22 9

แผ่นดินสยาม สมญานามนฤเบศ นเรศวรวันทร ปางขกนทรบิคราช
 พระบาทสู่สวรรคต จึงเอารสโทไท้ อให้ก้อยการเมรุมาศ
 โดยขนาดขรพ้ประเพณี สองถนักรับถวายเพลิง เถถึงการ
 มหรัสพ คำรยถวนสัถวาร เป็นมเหพาฬารพณลก อธิกทานอำนาจ
 ภูวณเอนงเนกขรรพชิต เป็นนิรามิยบรรณา ทลยาทาสนองนย
 พระศพรราชบิครวงค จึงพระองคชายเชษฐ นเรศวรสืบเสวยศวรรย์
 ขันพิภพสัมา แคเอกราชครด คนนชั้นน้อยนาด
 เนาอปราชสมยติ เถถึงถวัลยรัตนราชย์ ไอศรย์สันกทวงค์
 สองอำรงราชประยุร พนโลโคโยในกรง ผดุงภแผ่นดินสยาม
 พามสัทศันเทพนคร ขวรทวารวค ศรอยอเยศยง
 กิลกอลงกตกภ นพรกษราชาน ขรรรมยสถาน องค์
 จวการสังสถิก สุเรนทรประสิทธิ์รังสรรค์ เป็นมหันตมเหพาฬาร
 ก้วยศฤงการมहिมา สองถนักรายบรรหาร แห่งเทศการณอริราช
 ก้วยมวตมาคฺยมนคร ว่ากรงศรียโคธร นครอินทรปรสดี
 กรุ รัฐประเทศ กัมพูชเพศพิสัย ผิผิวโคเถถึงถวัลย์
 มกโมหันนเห็นผิก วิทกริเกรงพาล โดยสันดานแต่ประณม
 คริงขรรมาชอัยกา ผ่านพสุธาถวัลยรัช ฝ่ายกรงกษัตริย์กัมพูช
 ก่อประทุษหักหาญ รวญรบหวนเมองเอนง เอยงบุรพทิศไถ่ดิน

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

สมเด็จพระนเรศวรปรารภจะไปตีเมืองเขมร ๕

จึงมัญชุสวณินทร ยินข่าวคักอไช ให้พระสุพรรณมาธิราช
ผู้กนิษฐาณนำพล มาช่วยรบปรบกัน ส่วนน้องนักพระสัถดา
เฉาปรีชาเชิงปราชญ์ เดกสังคาลชาติไปตก เว้นวิกกวิจารณ์
เกิดอหังการทฤณวิ รัชกษेत्रรู้ชวนแซ แปรประทุษทั้งก่อน
ผ่อนเอาพลมาลวก กวาคณิกรประชา ขาสีมาเมอเมือง ก่อเชิญ
เคืองหลายคาย ราชจวงหมื่นถันแคลน แสนสาหัสกลักกลุม
กลุมกมลแค้นคัง คังหนามเหน็บเจ็บช้ำ ย้ายออกทรวงควงแก
แลษชอนชม กรมเกรียนอกหมกไหม้ บรู้งไก่อไครบ่ง
ปลั่งใจเร้นดามิ หลายปางยักคชวย ประเวจจนจอมราช
พระบาทไท่ท้วงคค ไข่ทันทกแทนคอบ ชูชัยแต่ชอมสักคัง
ครองนกลสองตน ผ่านสกลแผ่นหล้า ควรไปร้ารอนเชิญ
เห็นมือไทยทกเกล้า แล่วอุปไท่เป็นเพื่อน เกลตณภพไท่เป็นพง
คังแทนากยพา คังแคทยาากยคิน ยังอรินทรฤทธ
อโยคณคักเห่หมาญ ผลาญจงเสร์งเค็กเกล้า เจ้ากัมพูททริท
เอาโลหิตล้างขาท แล่วสังฆมาคยมนตร เกรียมโยธิสยทมน
กนแสนยากลากลาก คายพลช้างพลม้า พอพิรุณแล่วพา
รักผ่ายพลาร

ร่าย

๖. ฝ่ายพระนครรามัญ ชัดๆเชกคำอุลตัง หงสาวคัยเรศ
 รวรวเทคมหิง แห่งเอิกองกิดาการ ฝ่ายพลธรรมาทัก
 วาอศิศวรณัศรา มหาธรรมราชนรินทร์ เจ้าผู้พันผ่านทูล
 คัมชนมชีพพิราลัย เหาเรสไทนฤยศ นเรศวรเสวยศุขบรรยา
 แจงกจากระหนก จงพระยณัฏฐาทร ขวรัตนหงสา
 ธกษณูชาพิภพ กล้วยมวตมาคยากร ว่างนครรามินทร์
 ผลกแผนดินเปลี่ยนราช เขยววาทชิงฉัตร เพอภยศรียสองค์
 ขวร้างเรศผล ควรยาทรพลไปเยือน เตอนประยทลเอาเปรียช
 แมน ไบเรยเบเนท โมเรยยาภพ เสนนบนกชอย
 ครอบของบวรหาร ธกเขอนสารเสาวพณ แกเหาเรสยศุยศ
 องค์อศิศเรศอปราศ ให้ยกยาคราทัพ กัมปนเรชียงใหม่
 เป็นพยุหใหญ่हांแสน ไปเหยียบแดนปฐาจีน บุครท่านบินถลถอย
 ขอยผู้ชาบาทยงส์ ไหรครวคงท่านาย ทายพระเคราะห์ถึงนาค
 พงสาวราชเหาเรส ธกษะศคณูชา เจ้าอชยามมคร
 ลวนบงยทลเชยวชาญ หาญหักศกขมียอ คอศศกขมียอน
 ไปพิกวอนว่าไซ ให้หวงธห้าม แมนเจ้าครามเคราะหการ
 จงอยาครยทอนา เหาพลศราสคร สวมอินทริยสร้างเคราะห

พระเจ้าหงสาวดีโปรดพระมากirkงสยาม

๗

อิทธิไชยเยี่ยงขลาค อองค่อปราชยีนสาร แสนอู่รูมาณมาก
มวส นวลพระพิภพของเผือก เลือกสลกหมกคด้า ชำกมล
หมองมัว กลัวพระอาชญาขอย นอยประณคณมูล ทูลลาไท
ลลาค อักประกาศเกณทัพล ขอกยขลยมีหิง ดิงเขียงใหม่
กระบัก เร่งแรงจักอิทรงค์ ลงมาสู่หงสา แล้วให้หาเมืองออก
ขอกทุกแดนทุกค้ำว ขอกทุกท้าวทุกเทศ ทัวทุกเขตทุกขอย
รอยส้ามณฑล ทรายนุสนธิทุกแห่ง ท่างตกค่างแสะสาร
แสนยาหาญมहिมา คลาขรรลุเวียงราช แลสระพรากสระพรัง
คิงคณยเหลอตรา ท่างภาษาท่างเพศ พิเศษสรรพแท่งคน
ข้าคักยลส่ายงฤทธิ ขพิทรวเทียบทพิทลง โดยกระทรวงพยุท
ยาทร ักยาทรากูเร้า เสกคักคนเข้านเวศไท เกรวมอูระราช
ใหม่ หม่นเควักครีตลาย อยู่นา

โคลง ๒

๗. พระผาผายสู่ห้อง

หาอนุชนวณอง

ทูน่มหน้าพระสนม

๘. ปวงประณมนเกล้า

งามเสงขมเพยเมเฝ้า

อยู่ถ้าทูลสนอง

๙. กรกระรกกอกอกแก้ว^๙ เรยมจักรวาลแล้ว

กลากเกล้ากลาสมร

๑๐. จำโหรจากสร้อย อยู่แม่อย่าละห้อย

ห่อนชำคนสม แม่แล

โคลง ๔

๑๑. สาวสนมสนองนาไท้ ทูลสาร

พระจักรจากสถาน ถิ่นท้าว

เสกกันแดนทวักันการ ไคราช* เสนอนา

ญาพระรานเสนหิราว ถ้วนร้างแรมไฉน

๑๒. จำโหรจำจากเจ้า จำร

จำนวิราชแรมสมร แม่ร้าง

เพราะเพอจักไปรอน อริราช แลแม่

จำทุกขจำทวยร้าง สวาทว่าหวนถวิล

๑๓. ยินสารสมแก้ไท้ ภรรคา

กาลสุขสุดธำรา ทยาคย้อย

เคียรชยแพทยาทา ทางทวย

ญาใครว้ายว่างสร้อย สร้างสันกันแสง

* สร้อย 'เสนอนา' คำนี้พบในสมุดไทยฉบับหนึ่ง แต่ในฉบับพิมพ์ไม่มีสร้อย : กรงว่าจะพิมพ์ตก จึงนำมาลงไว้

๑๔. ทูลแถลง ^๕ แห่ง ^๕ ขำ ^๕ เียง ^๕	ขร ^๕ ฟ ^๕ เฌ ^๕ น
จึง ^๕ ข ^๕ น ^๕ ท ^๕ ร ^๕ เ ^๕ ก ^๕ ไ ^๕	จาก ^๕ ห ^๕ อ ^๕ ง
พระเส ^๕ ก ^๕ จ ^๕ แ ^๕ ก ^๕ เ ^๕ ว ^๕ ไ ^๕ กล	แ ^๕ ค ^๕ น ^๕ ร ^๕ า ^๕ ช
ฤ ^๕ า ^๕ พระ ^๕ จ ^๕ ก ^๕ ล ^๕ ร ^๕ น ^๕ อ ^๕ ง	อ ^๕ ย ^๕ ว ^๕ า ^๕ ว ^๕ ัง ^๕ ช ^๕ ง ^๕
๑๕. กลาง ^๕ ไ ^๕ พร ^๕ ไ ^๕ คร ^๕ เพ ^๕ อ ^๕ น ^๕ ท ^๕ า ^๕ ว	น ^๕ อ ^๕ น ^๕ ผ ^๕ ล ^๕
จ ^๕ ก ^๕ ผ ^๕ ท ^๕ ม ^๕ เ ^๕ ก ^๕ ย ^๕ ว ^๕ ค ^๕	แ ^๕ ก ^๕ เ ^๕ ม ^๕
พระ ^๕ เค ^๕ ย ^๕ ค ^๕ ณ ^๕ ะ ^๕ พ ^๕ ร ^๕	ท ^๕ ล ^๕ ย ^๕ า ^๕ ท
ฤ ^๕ า ^๕ พระ ^๕ จ ^๕ ก ^๕ ท ^๕ ก ^๕ ไ ^๕ ร ^๕	น ^๕ ิ ^๕ ร ^๕ า ^๕ ค ^๕ ร ^๕ า ^๕ ง ^๕ ร ^๕ ร ^๕ ม ^๕ ส ^๕ น ^๕ ม
๑๖. กร ^๕ ม ^๕ ท ^๕ ก ^๕ ซ ^๕ เ ^๕ ร ^๕ บ ^๕ ม ^๕ ท ^๕ เ ^๕ ว ^๕ ษ ^๕ ค ^๕ ว ^๕ ย	ว ^๕ น ^๕ ค ^๕ า
ค ^๕ ิ ^๕ ค ^๕ ไ ^๕ ค ^๕ ร ^๕ ว ^๕ ช ^๕ ค ^๕ ย ^๕ ญ ^๕ ชา	ท ^๕ า ^๕ น ^๕ ไ ^๕ ช ^๕
ห ^๕ า ^๕ ก ^๕ เ ^๕ ร ^๕ ง ^๕ พระ ^๕ ธ ^๕ า ^๕ ช ^๕ ญ ^๕ า	บ ^๕ ิ ^๕ ค ^๕ ร ^๕ า ^๕ ช
ร ^๕ ั ^๕ น ^๕ ร ^๕ ะ ^๕ ข ^๕ ม ^๕ ย ^๕ ม ^๕ ไ ^๕ ห ^๕ ม ^๕	ส ^๕ ว ^๕ า ^๕ ท ^๕ เพ ^๕ ย ^๕ ง ^๕ เพ ^๕ ล ^๕ ิง ^๕ ส ^๕ ุ ^๕ ม
๑๗. *ผ ^๕ น ^๕ ไ ^๕ ศ ^๕ ก ^๕ ป ^๕ ล ^๕ อ ^๕ ย ^๕ น ^๕ ม ^๕ น ^๕ อ ^๕ ง	ส ^๕ น ^๕ อ ^๕ ง ^๕ น ^๕ า ^๕ ง
อ ^๕ ย ^๕ า ^๕ พ ^๕ ิ ^๕ ลา ^๕ ย ^๕ เ ^๕ ย ^๕ ว ^๕ ล ^๕ า ^๕ ง	ค ^๕ ิ ^๕ ก ^๕ ห ^๕ น ^๕ า
ไ ^๕ ศ ^๕ ก ^๕ น ^๕ ัก ^๕ จ ^๕ ก ^๕ ห ^๕ ม ^๕ น ^๕ ท ^๕ มา ^๕ ง	ห ^๕ ม ^๕ อ ^๕ ง ^๕ ร ^๕ ูป
เ ^๕ ร ^๕ ะ ^๕ บ ^๕ ม ^๕ บ ^๕ ร ^๕ า ^๕ ง ^๕ ร ^๕ ส ^๕ า ^๕	ก ^๕ ว ^๕ น ^๕ ร ^๕ อ ^๕ น ^๕ ค ^๕ น ^๕ ท ^๕ ล ^๕ ง

* 'ฝน' คำนี้ พบในฉบับสมุคไทย ความคือ แต่ในฉบับพิมพ์เป็น 'ฝน'

๑๘. ไซ้เซิงซังแม่แล้ว

ชกพระเกษียณกิจ

จำเริญมนิราศมร

เชิญแม่ค้ำทวยให้

๑๔. บัณฑิตบรมชาติไท

ขอใคร่โดยเสด็จทาง

๕ ๕ ๕
เป็นเพื่อนบพตรกลาง

ท่างราชญาแรมห้อง

๒๐. ไพฑูรย์พนอมข้อมปากแท้

เชิญเกษมเสวยวัง

จากไปจากเข่นก

๔๔๔๕๖
เมื่อก่อนกตังหนา

๒๑. การยบยฐสัคคหาม

๕๖๔
ครนจกโคขเสกจก

๑๓๕
อุบลสงครามทองทรง

๓๕
นอนนะ เบนนอนไซ

१११३

ห่อนใด

๓
เล่ม๑๗

๑๒๕
ชยธากนสม
๑๒

แก่งพลาง

เดือนทอง

ไพโรพฤกษ์ พระเชย

อย่าให้ใครถอน

๑ ๒
อย่าหวัง

១២
ឧបត្ថា

วสพ นระแม่

คึกคักแห่งวังท้าว

แทนองค์

ห่อนใด

แต่โศก แล่นา

ข่าวทั่วคชยคาม

- ‘จะ’ คำนำ ^ขตามฉบับสมุทไทยเป็น ‘บ’ แต่ในฉบับพิมพ์เป็น ‘จะ’
 คดีชอบกล ‘จะ’ ความสันนิษฐานว่า ‘บ’

๒๒. ทรามกริชยาวรื่องรำ	กำสรวล
ขลุ่ยแม่ย่าเสวยครวญ	ละห้อย
ขัณฑ์ขัณฑ์หน้าขนวล	แหงนเส้นที่ นชนา
เสด็จทพกลขณอมสรวัย	อย่าเครวเลียศร

ร่าย

๒๓. เสด็จเสวณยสังสนม^๑ เสด็จยังคมคำราช^๒ พระบาทยทัน
 นิทรา จวนเวลาล่วงส่ง^๓ พนนภางคเผลอกดาว^๔ แสงเงินขาว
 ขอบฟ้า^๕ แสงทองจำจับเมฆ^๖ รังสีเลกฉายฉิน^๗ ไก่แก้วขันเจอย^๘
 แก้ว^๙ กเหว่าแห้วเสียงใส^{๑๐} งามบรมไทอิราช^{๑๑} ยุรยาทรยงทสร^{๑๒}
 ชำระองค์ขนาน^{๑๓} ทรงสุคนธ์ธารกลั่นทรล^{๑๔} หอมอวลออยอายชวร^{๑๕}
 ทรงขวรวิญญิต^{๑๖} สันนิเพลาศพิศพรายพร้อย^{๑๗} ชายไหว^{๑๘} ย้อยยะยาย^{๑๙}
 ชายแครงทวยเครอวล^{๒๐} รัตพิศตรพรรณยรรยง^{๒๑} นลของพระองค์^{๒๒}
 เพรศแพร้ว^{๒๓} มกรแก้วเกย^{๒๔} คายไพทวยเรองรสี^{๒๕} ส่องรัตน^{๒๖}
 ประพาส^{๒๗} สอดสังวาลเฉวยงองค์^{๒๘} มกฏทรงเทริคเกศ^{๒๙} อย่างอิด^{๓๐}
 เวยรามัญ^{๓๑} สรรเขนรปอูรเคนทร^{๓๒} เพญพะพานแผเคียร^{๓๓} แสงวเชย^{๓๔}
 ช่อช่วง^{๓๕} อามรงคร่วงรังพราย^{๓๖} รายนพรคณชชีวาล^{๓๗} เกรอง^{๓๘}
 อดงการโอ้อำ^{๓๙} งามสง่าชคคิเยศ^{๔๐} พระแสงคองเคชผิงผาย^{๔๑} กุมแสง^{๔๒}

^๑ คำ 'อิราช' พบในฉบับสมุดไทย แต่ในฉบับพิมพ์เป็น 'อุปราช'

^๒ 'ชายไหวย้อยยะยาย' ตามฉบับสมุดไทยเป็นดังนี้ แต่ในฉบับพิมพ์
 คำ 'ย้อย' เป็น 'ห้อย'

กราบกรานา^๑ บุรยา^๒ทรอย่างไกรสร จาก^๓ศิ^๔ขร^๕คุหา ลี^๖ลายัง^๗วัง^๘ราช
 ใ^๙หวิ^{๑๐}ยา^{๑๑}ท^{๑๒}ย^{๑๓}ท^{๑๔}ร^{๑๕}ง^{๑๖}ค^{๑๗} ขอ^{๑๘}ลา^{๑๙}อ^{๒๐}ง^{๒๑}ค^{๒๒}ท่าน^{๒๓}ไท^{๒๔} ไป^{๒๕}เ^{๒๖}ค^{๒๗}จ^{๒๘}ค^{๒๙}ส^{๓๐}กร^{๓๑}ให้^{๓๒}
 เ^{๓๓}ห^{๓๔}อ^{๓๕}ค^{๓๖}เส^{๓๗}ย^{๓๘}น^{๓๙}ค^{๔๐}ก^{๔๑}ส^{๔๒}ย^{๔๓}า^{๔๔}ม ส^{๔๕}ัน^{๔๖}นา

โคลง ๒

๒๔. พระ^๑พ^๒ง^๓ค^๔ว^๕าม^๖ล^๗ก^๘ท^๙้า^{๑๐}ว - ลา^{๑๑}เส^{๑๒}ค^{๑๓}จ^{๑๔}ค^{๑๕}ก^{๑๖}ว^{๑๗}
 ก^{๑๘}ง^{๑๙}เบ^{๒๐}ง^{๒๑}ข^{๒๒}ร^{๒๓}ร^{๒๔}ห^{๒๕}าร

โคลง ๓

๒๕. ภา^๑ย^๒าล^๓อน^๔อ^๕า^๖น^๗ว^๘ย - ข^{๑๑}ว^{๑๒}ย^{๑๓}พ^{๑๔}ร^{๑๕}พ^{๑๖}ร^{๑๗}เล^{๑๘}ค^{๑๙}ล^{๒๐}ัน
 ร^{๒๑}ง^{๒๒}อ^{๒๓}ย^{๒๔}ข^{๒๕}ย^{๒๖}า^{๒๗}พ^{๒๘}น - ห^{๒๙}ง^{๓๐}เ^{๓๑}อ^{๓๒}ม^{๓๓}ม^{๓๔}อ^{๓๕}เ^{๓๖}ท^{๓๗}อ^{๓๘}ญ^{๓๙} พ^{๔๐}อ^{๔๑}นา

โคลง ๔

๒๖. ร^๑ง^๒เจ^๓ร^๔เ^๕ญ^๖ช^๗เ^๘ย^๙ค^{๑๐}ด^{๑๑}ว^{๑๒}ย - เ^{๑๕}ท^{๑๖}ะ
 ช^{๑๗}า^{๑๘}ว^{๑๙}อ^{๒๐}ย^{๒๑}ข^{๒๒}ย^{๒๓}อ^{๒๔}ย^{๒๕}า^{๒๖}พ^{๒๗}ะ - พ^{๒๘}อ^{๒๙}ไ^{๓๐}ค^{๓๑}
 ร^{๓๒}ง^{๓๓}แ^{๓๔}พ^{๓๕}พ^{๓๖}น^{๓๗}า^{๓๘}ค^{๓๙}พ^{๔๐}ระ - วิ^{๔๑}ร^{๔๒}ิ^{๔๓}ย^{๔๔}า^{๔๕}พ^{๔๖} พ^{๔๗}อ^{๔๘}นา
 ช^{๔๙}น^{๕๐}ะ^{๕๑}แ^{๕๒}ค^{๕๓}อ^{๕๔}ง^{๕๕}ท^{๕๖}า^{๕๗}น^{๕๘}ไ^{๕๙}ท^{๖๐} - ธิ^{๖๑}ร^{๖๒}า^{๖๓}จ^{๖๔}เ^{๖๕}า^{๖๖}จ^{๖๗}อ^{๖๘}ม^{๖๙}ส^{๗๐}ย^{๗๑}า^{๗๒}ม
 ๒๗. ส^๑ง^๒ค^๓ร^๔า^๕ม^๖ค^๗ว^๘า^๙ม^{๑๐}เค^{๑๑}ก^{๑๒}ช^{๑๓}ง - แ^{๑๕}ส^{๑๖}น^{๑๗}ก^{๑๘}ล
 ร^{๑๙}ง^{๒๐}พ^{๒๑}อ^{๒๒}อ^{๒๓}ย^{๒๔}า^{๒๕}ย^{๒๖}ิน^{๒๗}ย^{๒๘}ล - แ^{๒๙}ท^{๓๐}ค^{๓๑}น
 อ^{๓๒}ย^{๓๓}า^{๓๔}ล^{๓๕}อ^{๓๖}ง^{๓๗}ค^{๓๘}ร^{๓๙}น^{๔๐}อ^{๔๑}ง^{๔๒}ค^{๔๓}น - ท^{๔๔}า^{๔๕}ม^{๔๖}ช^{๔๗}อ^{๔๘}ย^{๔๙} ท^{๕๐}า^{๕๑}น^{๕๒}า
 ก^{๕๓}าร^{๕๔}ค^{๕๕}ก^{๕๖}ล^{๕๗}ก^{๕๘}เล^{๕๙}ห^{๖๐}พ^{๖๑}น - ล^{๖๒}อ^{๖๓}ล^{๖๔}ย^{๖๕}ว^{๖๖}ห^{๖๗}ล^{๖๘}อ^{๖๙}ก^{๗๐}ห^{๗๑}ล^{๗๒}อ^{๗๓}น

๓๘. จงแจ้งแห่งเหตุของ
เป็นประโยชน์ของการ
เอาโทษหาญ
อย่าระคนปนใกล้
๓๙. หนังสือพิเคราะห์
เจเนอรัลวิทยาการ
รณรงค์พิชัยชาญ
อาจักรอนรณแผ้ว
๔๐. หนังสือเห็นใจให้
อันสมบูรณ์ผจญ
อย่าหย่อนวิริยพล
แยกประการกลเทียร
๔๑. จงจำคำพ่อไซ้
จะประสิทธิ์สมพร
จงเรืองพระฤทธิรอน
จงพ่อลูกโลกไค้

ราย

๓๒. เสร็จส่งความโหวาท ใ้ทักษประสาทพระพร แด่ภรเชารส

¹ 'อ๋อ' ในฉบับสมุดไทยมีสร้อยคั่น², แต่ฉบับพิมพ์ไม่มีสร้อย

² 'แตกแพพังหนั' ในฉบับสมุดไทยเป็นดัง^๕, แต่ฉบับพิมพ์คำ'แตก'เป็น 'เพือ'

ธกัประณทรมักคำ อ่ำลาท้าวลลาค ยรยาทรยังเกยชัย
 เสนาในเทวียนทัพ สรรพพลหาสียหม่น ชนคชหันหาญแก้ว
 ขบข้างแก้วพทธกธ รธธบราชวิมเกย ควาญเคยคคท่ายเทียบ
 เสกัอย่างเหยยบหลังสาร์ ทรงคชาธารยรยง อลงกคแก้ว
 แกมกาญจน เครื่องพคิตานคกแต่ง แข่งสัทองทอนเนตร
 ธกเควคคคทรณานฉาย คลายคชบาทยาครา คลพยหคคาลาค
 แคล้ว คลายคลายนายทแก้ว ย่างเขยงอิงทอง แลนา

โคลง ๒

๓๓. เติงของกลองครนครน แตรสังขิงตงพณ
แผ่นหล้าเหล่งไหว

โคลง ๔

๓๘. ไชยราชพิไลย์	ลือสิน
คองพานอินทร	เอี่ยมพา
ธำรงค์อินทร	รอนฉัพ
ชาญชัยหาญกล้า	กลั่นแก้วกลางสมุทร

ร ๗๒

๓๕. ทัฬหีการณพรรณราช พรวายซ้ายกรงทองแกม แนมพู
พรวาวความมาศ รักคนคาคควรชม ช่องทางสมสวณเทวรี
วลัยเลิศสอพลก สุกสุพรรณโอ้อ่า ขุนกอง่าขอคำ ความ

ประจำเกยวท่าย ขัษคชยายเขื่องยาทร จกฺลึงคยาทสฺสทน ล้วน
 ขนพลสามารถ พิกฺขรณฺจรัสพรายแพรว มยฺรณฺตฺรแก้วชุมสาย
 อภิรมรายเรืองรอง กรรชงทองเถือกเนตร บังพระสุริยเคียรรวง
 กลึงกลกทรงพินแสง บังแทรกแซงหว่างฉัตร จามรพิศราพาย
 รงชายปลายปลิวระยิบ ทวนทองปลายชะยับย สรรพแสนยา
 คาขาย สวมหมวกมาศเกราะกราย แห่ซ้ายหลายสรวพร้อม
 แห่ขวาล้อมสรวพรอง แห่หน้าคังเหลือนับ แห่หลังคยเหลือเนตร
 พลค่างเพ็คค่างพรรค พิกฺขนันนคฺหลายแหล่ คำนินแห่
 เจ้าหลา กุญฺพลเมื่องพา ผายดาวแคนสรวง

ร่าย

๓๖. ปวงกุเสนทรพยทยาทร คายกิงกันแซงแทรก แปรกค้าย
 ค้าพังกา เมลุมหิธามาตงคฺ อลงกตกกาญจนารณ อลงกรณ
 กเรนทรคักกิ ล้วนคชลิกษณคชเลศ ล้วนคชเพริศคชแพรว
 ล้วนคชแกลวคชกล้า ล้วนคชข้ายมมณ สรรพเครื่องคชคัก
 กอชิกเถือกเถิง พลลอมเชิงกญฺชร สวมอาภรณ์แต่ง
 แผ่อาคมไอโอฟาร พิกฺเครื่องสารพลาต กุญฺดาวมาศจำลาย
 เชนทองพรายจำหลัก บั๊กแพนหางขยยาย ทวนทองปลายปลิวริง

¹ 'ทวนทองปลายชะยับย' ในฉบับสมุดไทยเป็นดังนี้, แต่ในสมุดพิมพ์มีคำ
 'ปลิว' เจ้าแหกด้วยเป็น 'ทวนทองปลายปลิวชะยับย' ความอธิบายข้างจัด เพราะ
 ทวนจะปลิวอย่างไรได้, ถ้าจะได้ก็ฟุ่ทวน.

² ในสมุดไทยทุกฉบับและฉบับพิมพ์เท่า ๆ ที่มีไว้แบบเรือนเป็น 'แปลก' ทั้งสิ้น

ขุนคักทรงหลังสาร มีหมอความญชชัย เสือสลับสีกาง แลหลาย
 อย่างหลายพรรณ สรรพคชหลากหลาย เหล่าคชพลายคชพัง
 คุชจำบงขาคัก ล้วนพนลกไกรเกรียง ร้องกองเสียงพรวลาย
 เยงาหงายย้ายยัก สองหกวกไกววง แล่นทะเลงเลียวลก
 ขุนคอกคของ้าง ความญเกยวข้างชัยเกิน ถูกสู่เกินบาทเของ
 แคลวแคลวพลคชเยอง ย่างย้ายโคยชชวน แลนา

โคลง ๔

๓๗. มากมวลเมิลหมก ^๕	ทาศคา
กันแทรกแซงย้ายชวา	พรงพรม
คุชคาค่ายพังคา	โคคแล่น
โถมยชชชหอม	เห่ท้าวจากสถาน

ร่าย

๓๘. ส้าสละหาญท้าวฮัก ล้วนสละคักสละทรง พงศ์สุนิพ
 พาช สักแกงท่าชาเขยว ล้างกระเลียวหลายหลากหลาย มากมา
 ผ่านมาแซม แกมมาชาวม่าฟาย ร่ายเรียงเคียงแข่งคู่

* “ร้องกองเสียงพรวลาย” ในฉบับสมุทไทยเป็นดังนี้ น่าจะถูกต้องตาม
 ประสงค์เดิม เพราะจะเล่นอักษรกับพรวลคักที่มีมาในวรรคก่อน แต่
 ฉบับพิมพ์หลวงเป็น “พรวลาย” ตัว ห จะพลัดเข้ามาโดยไม่ได้ตั้งใจ
 โรงพิมพ์นาชเทพลัดตาม, มาถึงโรงพิมพ์พิศาลบรรณนิติ มาเติม ‘ค’
 เข้าให้เป็น ‘พรวลคักหลาย’ โดยไม่ได้หาฉบับสอบ.

ครอบงำหัวเข้กพงศ์ อลงกตเกรงมา ภายคึกหน้าพรณราย
 ผกพพรายสายง่อง ด้องสายถอกเพรา สายเหาเนาหน่วงหลัง
 ไกลนพนัยบรรยง อานบรรยงบรรเจิก พวนหน้าเพริศ
 กาวราย พวนท่ายพรายคาวเรียง เพียงม้าแมนม้าเมฆ
 พิศฉายเฉกอาภรณ์ ผกแล่งศรแกว่งกวัก หางมยุรขัณฑ์
 ปลาย นายมาชควยชัย ล้วนประคัมคันทาง กุหลายอย่าง
 หลายพวก สวมใส่หมวกโพกผ้า เสอสร่ายเพอช ชาญระเรอช
 อย่างเทค พิเศษสรรพอาอาคม ถอทวนมาศพอนฟาย ทาย
 ชนเห็นชวนาว เองทอกร้าวเห็นสยอน ง่างว้างชนเห็นแสง
 พลอศวแรงเร้งเรียว เชียวชาญชัยในณรงค์ ทรงคักสัสมียอ
 คอศกสัสมียน กลันม้ารอยมาพน เกลอนม้านม้าง กลาก
 มาธงมาทวน เค้นแซงขบวนพยุหยาคร กนกกายภวกล พิศ
 แคพลหม่มม้า แท้พิศรผ่านหล้า โลกเพียงพิศวง ยิงนา

โคลง ๔

๓๔. กรุงศรีอยุธยา	เห็นผยอง
หาญพยุหะลาพอง	ผดผ่าย
แผ่นผกทกเห็นกระนอง	ชนกแน่น
ขนายพยุหะชัย	ย่างน้อยคำนิน

ร่าย

๔๐. เมล็ดหม่นพลอยทรร ^๒ สวมอาภรณ์ไพจิตร ^๒ พิศหลายเพศ
 หลายพวก ^๒ ไล่เสอหมวกพนดก ^๒ สัสมันหมกมั่งเมฆ ^๒ ชมพ ^๒
 เกลือกแสง ^๒ ขาวเขี้ยวแกงกกาย ^๒ ถอสรรพศาคราว ^๒ เกรือง ^๒
 พิชัยทวยระยง ^๒ พิศพลิงมากมว ^๒ พิศพลทวนมากหม ^๒ พล ^๒
 คายคู่สามาร ^๒ พลหอกชกสามาร ^๒ * คายพลไล่แลสระพร ^๒
 พลแหลนคังสระพร ^๒ พลคังค้อมคัสลอน ^๒ พลกมคัรเนองน ^๒
 พลกมกทณหาเนอง ^๒ พลเชนทองเป็นหล ^๒ พลกนหยน ^๒
 เหล่า ^๒ พลเส่นาเหลอหลาย ^๒ พลกริชกรายเหลอหลาก ^๒ มาก
 พลแสงศรเพลิง ^๒ กุเดถึงเกริกฤ ^๒ คุอาปเล็กเคื่อนคร ^๒
 สรรพพวกโผล ^๒ พลคายคิลาวยุ ^๒ พลคายชุกยว ^๒ พล ^๒
 เหล่าทองป ^๒ ร่ายจำรงม ^๒ นกคุ่มขานก ^๒ ลาง ^๒
 หลีกหลามแล่น ^๒ แก้วนคามหมวกค ^๒ ลากลับ ^๒

* 'คายพลไล่แลสระพร' พลแหลนคังสระพร พลคังค้อมคัสลอน' นี้ตามฉบับสมคไทย แต่ฉบับพิมพ์อื่นไปเป็น ๒ บรรทัดนี้ 'คายพลไล่แลสระพร สระพรพลคังคัสลอน' ซ่อนถ้าจะวินิจฉัยน่าจะเป็นต้นฉบับเดิมขาด พิมพ์ต้นฉบับแรกได้เอาประจบ แล้วก็พิมพ์ตามๆ กันไป แต่จะว่าข้างทางสัมผัสแล้ว ควรจะเชื่ออย่างสมคไทยตามที่พิมพ์ไว้ เพราะเอกคือเอกรับกันถูกต้อง, แต่อย่างข้างฉบับพิมพ์ ทางความที่เดินมาแต่ต้นเหมาะอันดี, คือ ธงกับทวน คานกับหอก โล่กับคัง ศรกับเกาทัณฑ์ มาเป็นคู่ๆ กัน คู่ก็ชอบกลอยู่.

ขางกระแจะฆ่าแยก แรกกันชนลกกิน หินป่ากนกตกแก่ง
 แอ้งบรรทกหลังช้าง บ้างไล่ทางไล่เกวียน สรรวักเวียนวัง
 ทรวร มาตำรวรควไชว ไต่ก้อนทัพชัยพล พรกพพล
 พยพยาทร หัวหน้ายาตราทเวียง เสียงคชสารกองกก ตะคก
 เสียงแสร้งร้อง ช้องเสียงโกธณเฑอนพณ พังกรกลนในสมุทร
 ออของออกไกรเกรียง เสียงอวกเทาพล พ่างกวกลทวนไหว
 เสียงฆ้องชัยฆ้องกระแตก แลเสียงแตรเสียงสังข์ ดังคนกร
 ษ์พาทย นฤนาทศัพทสำเนียง เสียงกลองชนะโครมครก
 เสียงพลซึกเหือง เสียงขมกตงเขาฤกษ์ กระเกรกกลนแหล่ลงพา
 พิศพลเจ้าจอมเหล่า เลอกล้วนเหล่าหาญ แลนา

โคลง ๒

๔๑. ถยถงทวารกรงแก้ว เเคียรคายพลคลาภแคล้ว

คุลาคล้ายคลาขบวน

๑. กลองชนะคำนี้ในแบบเขียนฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑ เป็นฉนะ ในสมุดไทย
 ตรงนี้เขียน ฉนะ ดังนั้น จะตีความว่ากระไรก็ยาก ส่วนฉบับพิมพ์เก่าๆ
 เป็นชนะะ มันยาวกลองสำหรับชนะศึก แต่อีกฉบับหนึ่งที่เขียนฉนะ ท่านแปล
 ว่ามหรสพ

๒. 'แลนา' ในฉบับสมุดไทยคำสร้อยเป็น 'แทนา' ส่วนสมุดพิมพ์
 เป็น 'แลนา'

โคลง ๓

๔๓. กวีนเกินโดยโซ่สนทวาร พวงพลหาญ แท้หน้า
 ถ้วน ^๕ และ ^๕ ถ้วน ^๕ ทกล้ำ ^๕ กลากกลุ่ม ^๕ เกลอน ^๕ สด ^๕ มารคนา

โคลง ๔

๔๓. เสก ^๕ พน ^๕ ทวา ^๕ เรศ ^๕ ข้าม	ค ^๕ เวียง
หวน ^๕ ฤ ^๕ ท ^๕ ย ^๕ ทาน ^๕ เพยง	จ ^๕ กวา
พร ^๕ ธ ^๕ ค ^๕ ก ^๕ อ ^๕ น ^๕ เอยง	เอน ^๕ อา ^๕ ส ^๕ น
อ ^๕ ก ^๕ ร ^๕ ร ^๕ ว ^๕ ม ^๕ วน ^๕ หนา	ส ^๕ น ^๕ ส ^๕ าน ^๕ เส ^๕ ย ^๕ แสง
๔๔. ลาง ^๕ แส ^๕ ก ^๕ ง ^๕ แท ^๕ ง ^๕ เทศ ^๕ แพ	ไพ ^๕ ร
ก ^๕ ร ^๕ ง ^๕ ก ^๕ ม ^๕ ล ^๕ ฤ ^๕ ก	เค ^๕ อ ^๕ ร ^๕ อ ^๕ น
ร ^๕ น ^๕ ท ^๕ ก ^๕ ท ^๕ ก ^๕ ข ^๕ ท ^๕ ว	ห ^๕ ว ^๕ น ^๕ เท ^๕ วย
ก ^๕ วิ ^๕ ล ^๕ ข ^๕ ว ^๕ ย ^๕ ข ^๕ น ^๕ ช ^๕ ोन	อ ^๕ ก ^๕ ข ^๕ น ^๕ ข ^๕ วน ^๕ ุ ^๕ ห ^๕ าย
๔๕. หลา ^๕ ย ^๕ ค ^๕ ร ^๕ ว ^๕ มา ^๕ ส ^๕ ส ^๕	ค ^๕ ก ^๕ ท ^๕ ล ^๕ ว ^๕ ง
ไ ^๕ ไป ^๕ ไ ^๕ ห ^๕ วน ^๕ ท ^๕ ร ^๕ ว ^๕ ง	เช ^๕ น ^๕ น
ย ^๕ น ^๕ ก ^๕ ย ^๕ ง ^๕ หน ^๕ ก ^๕ ก ^๕ ว ^๕ ง	แ ^๕ ค ^๕ พ ^๕ ร ^๕ น ^๕ อ ^๕ ย ^๕ น ^๕ า
แ ^๕ หน ^๕ ง ^๕ ป ^๕ ระ ^๕ ห ^๕ ล ^๕ าด ^๕ แ ^๕ ล ^๕ แ ^๕ ว ^๕ ก	ก ^๕ ่อน ^๕ ไ ^๕ ช ^๕ ่ว ^๕ ไ ^๕ เ ^๕ ค ^๕ ย
๔๖. อ ^๕ ก ^๕ เอ ^๕ ย ^๕ เ ^๕ ะ ^๕ หล ^๕ าก ^๕ ไ ^๕ ้อ	ร ^๕ อ ^๕ ย ^๕ ล ^๕ าง
ท ^๕ ง ^๕ พ ^๕ ระ ^๕ เ ^๕ ะ ^๕ ว ^๕ ะ ^๕ ห ^๕ ิ ^๕ ข ^๕ ก ^๕ ข ^๕ ว ^๕ าง	ท ^๕ โ ^๕ ย ^๕ แท ^๕
จ ^๕ ก ^๕ ไ ^๕ ไป ^๕ ป ^๕ ระ ^๕ ย ^๕ ท ^๕ อ ^๕ ก ^๕ ล ^๕ าง	อ ^๕ วิ ^๕ รา ^๕ ช
เ ^๕ ะ ^๕ ว ^๕ ง ^๕ แ ^๕ ค ^๕ ก ^๕ จ ^๕ ก ^๕ แ ^๕ พ	เพ ^๕ ล ^๕ ย ^๕ ง ^๕ พ ^๕ ล ^๕ ง ^๕ ใน ^๕ ส ^๕ น ^๕ าม

๔๗. ความฉงนหม่นพักตร์เศร้า	ศรีทมิฬ
ร้อนอรรราชพาง	จักใหม่
พระแปรพระปฤษฎางค์	คุณ
คุณพระมนเทียรไท	อเวศเพียงพงสมุทร
๔๘. จำรจำหากฮ้า	ฮาคร
* คบประสาทแสงสุรย์	สองแก้ว
เรื่องรตนเจรัสจรมุ	รตนรุ่ง เรืองนา
เรื่องมณีนพเพรว	เพริศพรอขพรายฉาย
๔๙. เล็บกายคฤหาสน์ทอง	หอยทอง
ยามวิโยคยทอป้อง	ปรายเสียน
จักคนขั่นคนครอง	ญาแน โฉนนา
หนักฤทัยท้านเทียร	เทวณคนคันทรวง
๕๐. ระลวงวาลกนของ	เนาวิ
ถวิลขลิบความหลัง	สังเจ้า
ปานฉะนสมรยัง	จักโคก อยู่นา
ใครช่วยปลอยเปลื้องเศร้า	สวาทให้สร้างคู่ลย์

* 'คบประสาท' ในต้นฉบับสมุคไทยเป็นดังนี้ แต่ฉบับพิมพ์เป็น ปราสาท ความนี้ ปราสาท นั้นเอง แต่ท่านจะได้แปลงให้เป็นลหุ เพราะต้องการให้เป็นเอก สำหรับที่เอก มาแต่เดิมก็เป็นได้

๕๑. จายลรัตนทกเพียง

ยังยให้ใครปวง

พระโคกแต่ในทรง

ทำคองผกทรผู้

พังกวง แคนา

รวร

ชอนทวย

อนเออมโยดัง

ร่าย

๕๒. ไท้ อ คำนงนชพลาท ทางระลงฐานถวิล ชุนคชินทร์ชัย

คช ขทรโคยทางเถอน เคลอนแณนยากลากลาค คายแคน

ท่งแคนนา คาคงไม้กิ่งเขา โดยลำนานาณพนัส ชูระเกียคคัย

คำเนน เมลยหมายสนสค พลาทอให้หยุคพักพล ทกคำยล

ทประทข ยขยรงแรมรอน แลวเคอนค่อนพลเคา แคยามเข้า

ยามเย็น ยขยเชนรยรค ผักผอนใจผอนแรง เอาแต่แขง

แต่กลา เอาแต่ร่าแต่เรง เร่งฆ่าเทงทกผ ยว้างรเหอคหาญ

ยแหงนนานเนนวน ขยาทนเทนอยเลอยลา ทวช้างมาไพรพล

กเศคจกคณท มินามนาสู่โอง เขากตงโรงราชมาลค ทกแต่ง

ค่ายฉววยไท ตรงเวียงชัยจิตทอง เกณจาทกกองตงค้าย

ย้ายหน้าลงคองคา คมทิมาคากาย พระบาทเสกจิเรอนทพ

สรวพเสนาเนองนนท เผาคองคคเคยมคม ถวนทกกรมทกหม

อชยอชกทงผอง อกให้เกณจาทกของล้าเลียง ผอนเสียบยงไปหน้า

ลวงถงทำคินแถง จักแรงปลุกย้งฉาง วางระยะค้ายเข้า

โคลง ๒

๕๓. ยกพลผ่านค่านฉวาง

เสียงสนนมาข้าง

กกกของทางหลวง

โคลง ๓

๕๔. ล้วงล่ก้านเกย

สามองคัมแห่งหน

แค้นค้อแค้นกนนวน

เพอรรวาทาง

๕๕. ขยปลว้างเข้าแหล่ง

แห่งอโยเยศหลา

แลอิลพงพา

มกคลมมวมล ยิงนา

โคลง ๔

๕๖. เสกจกแลนราชเของ

ขรพา

พิศพนัสเนนฉา

ข้าไม

รายเวียงรกขณกา

แกมลก

แลครการกลไกล

หกดเออมเฮาถ

๕๗. คำนงนชนาญเนอ

นวลสมร

แมนแมนมาจกวอน

พช

จักขชกแกขงอร

ออกชอ เฉอนา

เรยมจักแนนน

โน้นโน้นแนวพนม

* นิตามสมุคไทย, แต่ในฉบับพิมพ์คำว่า 'จัก' เปลี่ยนไปเป็น 'ที่จะ'

๕๘. ชวนชมคหาคห้วย	เหวฮาร
ทวททหนแห่งละทาน	หุยห้อง
ชมไพรพิศาลสถาน	แถวเถอน
พลางพจกชวณ้อง	ชวยชชมพลาง
๕๙. ถวิลปางย่ำราศเจ้า	จากเวียง
ยังเสนาะสำเนียง	ละห้อย
ไพรเราะมฤคเพียง	ชมซาบ ทรวงเอช
ไปยลิมสารสร้อย	แม่เควร้างเรียม
๖๐. เกรียมใจจักโทษนั้ง	ฤควร
เพราะพหามแทนนวล	นชไว้
มาเคียวอศรครวญ	ครวเนตร
แทนงวาทกษิไครให้	โทษเทเวียมทำ
๖๑. ไปไคยค่านชไชร	จงกำ สรวลฤ
แม้ว่าไคยคังคำ	แม่พร้อง
ปานฉะนี้จะเบิกข่า	เทงชน ชมนา
เพราะพมาควยน้อง	จกชชวณเกษม

^๑ นตามฉบับสมุดไทย แต่ฉบับพิมพ์เป็น 'คหาค' เข้าใจว่าจะพิมพ์ผิด 'คหาค' ก็คือคหานั้นเอง. (คูอธิบายข้างท้ายด้วย)

^๒ นตามฉบับสมุดไทยและฉบับพิมพ์ทั้งหมด แต่ให้สงสัยว่าคงจะเป็น 'อมฤค' น่าจะตก 'อ' (คูอธิบายข้างท้ายด้วย)

๖๒. เปรมใจใคร่กลับห้อง

วัยสมรมายล

เกรงราชกริ่งเกรงคน

นักขลุ่ยไทย

๖๓. คึกปวงนาเวศวัง

ขามวิโยคเขาวัง

จักรมอรรัง

ถวิลขว้ายชนช้อง

๖๔. คึกโฉมนางโพธิ์

เคยร่วมรมยฤๅค

ถนอมนชแนขนาก

นักนิรารสชอน

๖๕. เคยยืนเขาวเรศชน

ผสานศรียคำแคง

ขามร่างเส้นทแยง

สทียแต่เสียงสทวอก

๖๖. เคยสายสมรแนขนอ

ถวายสคนธวารสร้าง

ขามร่างคณธนงค

สร้างแต่สายชลห้อง

ไพรณ

ย่านไม้

เขาคอน ขอกนา

ขเรศรอันรณทรวง

แรมวัง

อยู่ห้อง

วังเทว

คังแก่นใครโถม

เพญศรี

คยรอน

พนเส้นท

อกให้โทยถวิล

สสารแสง

ขยรอน

เนาเถอน

พเพยงขวญหา

ถนอมองค์

อยู่ช้อง

แห่งโคก

แห่งห้วยเหวฮาร

๖๗. เคยผทมฐานแก้วทอง	ทองแถม
• ^๕ เอนงอนชอนอนแนม	แนมหน้า
ขามร้างสรมรม	^๕ รวเอน
ผทมอยู่เอื้องคำ	อกราวหนาวทรวง
๖๘. ปวงแสนเสาวลักษณ์ล้วน	เคยมเคย
^๕ คึกเมื่อยาม ^๕ เรยมเสวย	แวกล้อม
ปางร้างนिरาเสย	ขอมเทวษ
เสวยขยลเขี้ยวหอม	อยู่ให้เห็นโฉม
๖๙. เคยกระโยมขั้วมาศแก้ว	กัษกร
^๕ เกยวระของขงอร	^๕ ชนเนอ
ปางร้างนिरาสมร	มาเทวษ
^๕ ถวิลขั้วยวรสเกอ	^๕ กอคเกยวกายเขนย
๗๐. หน่ายเซยหนกอกข้า	กาทรวง
^๕ ถนคกงภผาหลวง	^๕ ทมแท
^๕ หนกหายทพลปวง	ปลงพัก ไค้นา
^๕ หนกเสนหนกแก่	^๕ เกยงให้เขาโฉน
๗๑. โยโย่คชไค้ไค้	คามทาง
^๕ พลังกระนงนชพลง	ทำนให้

แลไทนยัถิมนาง
นักข่วยสวาทไท

หน้ายเสนห์
อิราชรวรรณสมร

ร้าย

๗๖. พระอาวรณ์ทวนทวนย ถึงอุคเรศแรมเวียง พลาญ
เมิลเมืองไม้เฒ่า ไคยถำเนาแนวเถอน เกลื่อนแสนยา
โยชน ลุค้ายลตึงกล้า บำระหงกงกอน พิศคีชรรายเรียง
เพียงสัศสายเมฆเมิล เนืองเนิ่นเนิ่นแนวไคล ถึงไค
ว้ายพา ชรอำฮาทวน เห็นถลกกลก้อง เชิงชันช้อง
ปล่องเปลว เทวหุ้วยห้วยทรวัยโครก ชะโงกชะง่อนเงมเงม
ถาทอธารธาวา แสงเสลาหลากหลาย พรายพระพรวิไพโรจน์
ช่วงซ้อโชติฉายฉนิ สัศพรณเลอมเหลือง เรืองโมรารายเรียง
ขาวปนเปรียบเพชรรัตน แกร่งคองขมมราช กำประหลาคนิลกาล
เขยวดีปานมรกต ขายไสสัศเสมอเมฆ ชมพุดอกโกเมน
เพญพรณรายรุ่งร่วง ช่วงส่องแสงสุริยา ฤทธาวาเรืองวรสี
ประภัสสรโอภาส พิลาสลาลานเนตร พิศคีชรเรศชรอม
พุ่มพนัสยคเขยค พฤษยาเสยคสังก เติงเสนารยังอย่างพด
พระยลยินพิศวง ถวิลถองคอคเรศ ยามกวิเขคจำเรียง
ยรรธานเสยงฉวยชอ พงพอโพพกรรณ อักขายัล
ขมิเขอ เห่งเนตรคอกกชา เหลอทุกขเหลือทกลา
เทวไวไยมี แม่เฮย

โคลง ๔ หอสมุดแห่งชาติ

๗๓. ข้าศรีเสาวภาคย์เพยง

เรียบแต่ร้างรสเห

ญาติมสมรแล

ฉวีลทุกขยามเย็นเข้า

๗๔. แม้วกวงกมลาคไ้

โทยสถานแถวสลด

จักชวนแม่ชมย่น

พลาถแม่ชมเรียบช

๗๕. ชมพนมพนาเวศหัวข

ทุกเขารชอกคัชริน

จักชวนแม่สรงสินธุ

สนานอุทกท่าถา

๗๖. ทุกสถานอาเรศแม่น

หวงจักไว้ให้สรง

ปางร้างอรอนงค์

สรงขั้สร้างใจเข้า

เพ็ญแ

ทางเกล้า

อันชน ไปเล

ชอกข้ากั้ทรวง

มากล

ทน

ยรรพค โพนแ

แม่ชเรียบชม

เหวหิน

ร้องนำ

แสนสนก

เถอนท้องแถวธาร

แมนผจง ไว้จำ

เขาร่นำ

แห่งโคก

เข่นนำสระสมร

ร่าย

๗๗. พระภูธรฉวีลนาง พลาถวันทวยวันทก ขุนคอคคชหมน

ความญ ขัยคชาธารรรกค ลุค้ายลสามสย ธิกัปวารภวำพง

ดงพุกทรวาลพลี พลาญพระกกงเฉอ พิศุพุมเสมอเหมอนฉกร
 เยนชนคเนองนงค์ หลายเหล่าพรณพฤกษา มินานาไมม่แมก
 หมักระแบกกระยาก มากกระเขากกระเขยน ทรายกระเคียน คนแค
 สมอสมัสม่ม่วงโมก ชากชักโคกสนสัก รวกรวกรักรัง
 ยริกยริงปรังปรางปร ลำแพนลำปลำพัน จิกแรงจันทน์พันจำ
 เกตระกำ กอกกัม กระทุมกระถินพินาน เหล่าเส้ลาลาน
 โลกเลียบ เหยยพนแผ่นแคนไพร หม่มะไฟมะผ้อ หม่มะก่อ
 มะกัถ กระลำพักกระลำพอ ยุงยางยอกำยาน แก้วคุมคาล
 ทาคทอง ช้องแฉวโองมกมัน หาคเหียงหินกันเกรา สะเคา
 กกเกอตก กระทกรกรกพา มะขำมะขามขานาง ย่างทรายไทร
 ไข่เหิน ไข่ปล้ประคักคาย ส่นุ่นหนากขนุนขนาน พระวาทวน
 หวายหว่า สะขำสะบกเขลงขลาย ประคำควายประคำไก่
 ไข่เพกาคาเสื่อ มะเกล่อมะกล่ำรำไย ไกรกรกรกว้างข้างนำว
 ขวักขวากขว้าวกระโกะกร พลัษพลวงพลพลงปล้าง พลาญ
 ยพิศรเจ้าข้าง ชนชัชมเคียว

๑ ในสมุดไทยและฉบับพิมพ์เก่าๆ ที่มีไ้แบบเรือนเป็น 'ตระเบา ตระเบือน
 ตระขบ ตระเคียน'

๒ ตามฉบับสมุดไทย แต่ฉบับพิมพ์คำว่า 'กอก' กลายเป็น 'ก่อ' ที่จริง
 เห็นจะเป็น 'กอก' คือ มะกอก แต่คงจะพิมพ์ตก หึ่งต้นกุ่มก็ไม่ใช่ไม้กุ่มด้วย

๓ ในสมุดไทยและฉบับพิมพ์เก่าๆ ที่มีไ้แบบเรือนเป็น 'ไตร ตรด ตร่าง'

๗๘. พระเหลียวแลไม้คอก ออกชื่อแฉมแนมผล ไซสุคนธ์
เสาวรภัย เลวทรลยแหล่งพนัส วายพานพิศราเพย
ระเหยหอมพวงเพอง เปลืองทฤทัยรำจวน เหล่าล้าควนคางคก
แก้วกาหลงชงโค ยี่สิบยี่สิบโยทะกา พุกขยลาตานเนตร
เกศพิศุลแบ่งกลีบ ขยจำปาจำย มะลุลประคอง ปรประยงค์
ขมโคย ไรยเรณูร่วงเว้า เข้ายกมลชวนชื่น สรวรณ
รสคนธิ ขุนนาคปนประแปม การระเกกแกมกรรณิการ มะลิวัลย์
ลาหลายหลาก มากเมิลหมุ่มแมกไม้ ถวิลถึงองค์อ่อนไถ
อิราชรอันทรวงเสี้ยว อยู่ญา

โคลง ๔

๗๙. มาเคียวเปลี่ยวอกข้า	ชายสุ
สถิตอยู่เอื้องคค	ละห้อย
พิศโพนพฤกษพยุ	ยานเข็ก ไรนา
พลากระนงนชชชย	แนงเนอนวลสงวน
๘๐. พระครวญพระคร่ำไถ	โหยหา
พลากระพิศพฤกษา	กึ่งเกยว
กลกรกนิษฐาน	วิ*รคน เวรมฤ
ยามตระกองเฆวเฆว	โอยอ้อมองคเเรม

* นิตามฉบับสมุดไทยและฉบับพิมพ์เก่าๆ ที่มีไว้แบบเวียน แต่ฉบับแบบ
เวียนครั้งก่อนๆ คำ 'วิคน' เปลี่ยนเป็น 'วัด'

๘๑. เฉอปรวางเปรียขนาน้อง

นวลปรวาง

รักกักรักนุชพาง

พมว

ช้องนางเณช้องนาง

คล้ายคลึง ลงๆ

ไค้กฟไค้กสมควย

กั้กไม้นามม

๘๒. ออบเชยออบชนช

เณชสม ญาๆ

อบว่าอรอชม

รินร

ออบเชยพเชยชม

กลั่นออบ เณชนา

ออบกั้กออบกั้เจ้า

จักให้เรียมเชย

๘๓. ชานางนกคัก

ชาสมร

พลางฟโอยเฮอร์

แอบเคล้ำ

กระทุ้มกั้กทุ้มกร

คั้กกร เรียมๆ

เกตุว่าเกตุณชเกล้า

กลั่นกลวเสาวคน

๘๔. เลียมอนางนหนง

นขา นางๆ

คั้กกรคั้กกรขยยา

นั้มน้อง

ชกั้กคั้กชกั้ก

นชนาฏ เหม่อนๆ

เรียมระเมียรเกอปล้อง

กั้กปล้องคั้กสมร

๘๕. ช้อนกลิ้งกลิ้งแกวช้อน	นาสา เรียมฤ
ท้าวทาคพิศตรา	หนุ่มเหิน
สลาลิงเล่ห์ของสลา	นุชเทยย ถวายฤ
สววกดงเรียมสวาทเจ้า	จากแล้วทลงครวญ
๘๖. สลักไคไคสลักนั้ง	แพนงนอน ไพรฤ
เพราะเพอมาราณอรอน	เค็กไสร
สละสละสมร	เสมอชอ ไม่นา
นักรุกำนามไม้	แม่นแม่นทรวงเรียม
๘๗. ไม้โรกเหมือนโรคเร้า	รุมกาม
ไฟว่าไฟราคลาม	ลวกร้อน
นางแย้มหนึ่งแย้มขาม	*เขาวัยว แยมฤ
คมกขคมกขอน	อกอนกนแสง
๘๘. ส่ายหยกหยกกลิ้งฟง	ขามส่าย
ส่ายหยกเสนห้าย	ห่างเคว้า
กคนกวนวาย	วางเทวย วาแม่
ถวิลทกขวยคำเข้า	หยกได้ฉันไค

* ในฉบับสมุทไทย ได้ความที่ แต่ในฉบับพิมพ์คำ 'เขาว' เป็น 'เข้า' ไม่

๘๙. สกรมกรมสขไชร

กรมแก้ทกขไทวทว

นมสวรคณกยวศร

ถวิลขเคชชากเคถัน

๙๐. โกสุมชุมช้อช้อย

เผยผกาเกสร

รวยรนรศคณชชร

กลันครุระการกลแกม

ไยมี

ห่อนวัน

เสาวภาคย์ พไชย

คลากน้องใครถนอม

อรชร

ยวแย้ม

จังหวัก ไพรนา

เกศแก้วกุสงวน

โคลง ๒

๙๑. พระครวญถึงอุ้นท้าว

ทรางแรมศร

๙๒. ใครปราน्हนงข้าง

ชวชชวณชม พฤกษนา

๙๓. ร่อนอารมณ์หม่นใหม่

สยน้องนวลสุมร แม่นา

๙๔. เหลือฮาวรณหวาคแล้ว

เกยงรอนรำรอน ไนา

๙๕. กำสรวลสัททพร้อง

พางม้วยเมือมรณ แม่เฮย

หนักอระราชราว

เชิญนุชมาแนบข้าง

คิกฉันไกรกไก

ทุกขเหลือเหลือทนแก่

เจียมมบนพมทอง

ร่าย

๑๒. พระยอกรกายพักตร์ พลาญช้ำลกลชาเลื่อง เนืองนกรพิทค
 ขเนกนกกานา หม่อมยราพอนพาย กระเวียนร่ายร้องรำ คล้า
 คลึงโคลงคลอแคล ผึงแกเจิมกิ่งแมก แหวกชวานเคาะชกไม้
 ได้กระสาแซ้งแซว เค้าโหมงแมวม่ายคู้ เค้ากกก้องกัง เบ็ดน้ำ
 ลงเล่นน้ำ กานากลากลนปลา คับคาคายคาวร้อน กระแวน
 ว่อนบินชน เปล้วยปลิงปนกระลึงลาง กางเขนเขาโคกม้า สร้อย
 อรารังนาน กระโนชานเสียงเร้า แหกเตากระเด็นกระดว งว
 เองกงงงงรอก กระเจอกกระเจิบกระร่าย พิร่ายรำครวญคราง
 ยางกระหระกตอตกต้อ แส็กเสียงส้อส้มซ้อ ออกเฮียงช้อชงไฟ
 เทียบวตระไกรตระกรม กระลุมพกระพือ กระทาดชทกเพน
 เกล่อนกระทุงท่องซล คอกย้วยปนปลอมแปลก อัญชันแทรก
 นางนวล ผึงกาควนจิกรุ่ง เทิงทกถึงเลียงจ้อย ค้อยคิ้วควหาภ
 พ้า คล้าคล้าเคล้าคลอ พญาลอลุม ชุ่มชวีแคแลหลาก
 เหล้าจากพรากนกขั้วอีก อิกพระหิวก้อนหอจ แฉ่นลมกลอยลมเล่น

¹ นิตามฉบับสมุดไทย แต่ฉบับพิมพ์คำ 'แมก' กลายไปเป็น 'เกาะ' เปลี่ยน
 สัมผัสไปรับในคำที่ ๓

² ตามฉบับสมุดไทย แต่ในฉบับพิมพ์มีคำ 'ทอง' เดิมเข้าเป็น เกล่อนกระทุง
 ทองท่องซล

ไก่อ่^๕เถอนขันจะแจ้ว คุกเหว่า^๕แห้วเสียงหวาน สาลิกาขานจะ^๕จ
 ไก่อ่^๕พา^๕พอ^๕ทาง^๕เพอ^๕ย เจอ^๕ย^๕กระ^๕แสง^๕ตำ^๕เน^๕ยง เสี^๕ย^๕ระ^๕วัง^๕ไพร^๕พร^๕อ
 ริง^๕ระ^๕วัง^๕ไพร^๕พนา^๕นค ฤ^๕บาล^๕ช^๕ชม^๕เค^๕ยว เดี^๕ย^๕ว^๕ระ^๕ร^๕อน^๕เร^๕
 พ^๕ลาง^๕ค้ำ^๕นง^๕หน้^๕ม^๕เ^๕หน้า^๕ แ^๕นึ่ง^๕เน^๕อน^๕ว^๕ล^๕ผ^๕ง ไ^๕นา

โคลง ๔

๘๗. พิศวงสังเวชโอ

ยามวิโยคเขาวัว

ขพานพิศครพฐ

เรียมจักแนบนกไม้

๘๘. นางนวลนกนมน้อง

จากพรวากพรวากจากนาง

พิรายพิลาปคราง

ขั้วว่าขั้วนชยัน

๘๙. ไก่อ่แก้วคึกคู้แก้ว

แสกขึงแสกหญทัย

นกขอ^๕อก^๕น^๕ก^๕ออก^๕ไพรชม^๕แซ^๕ก^๕เก^๕าค^๕ู^๕เก^๕้าอก^๕ค^๕กั^๕ง^๕ไ^๕ยเท^๕ย^๕ม^๕ช^๕พ แ^๕ล^๕นาย^๕อ^๕ก^๕น^๕อ^๕ง^๕ไ^๕ท^๕น^๕างน^๕ว^๕ล^๕ป^๕ร^๕างท^๕น^๕ง^๕น^๕นค^๕ร^๕ว^๕ญ^๕แ^๕ง^๕ ข^๕้า^๕ฤ^๕าอ^๕ก^๕น^๕อ^๕ง^๕เร^๕ีย^๕ม^๕ถ^๕น^๕อมก^๕ล^๕ข^๕ย^๕ไ^๕ เร^๕ีย^๕ม^๕ฤ^๕าพ^๕เค^๕ร^๕้าพ^๕ล^๕ค^๕แม่ เ^๕ห^๕ม^๕อ^๕น^๕ฤ^๕าแ^๕ข^๕ก^๕น^๕อ^๕ง^๕น^๕าน^๕ค^๕น

๑๐๐. ชุ่มพพค์^๑ฟาง^๒ผ้า^๓

๑ ชุ่ม^๑พพ^๒ค^๓ฟาง^๔ผ้า^๕

๒ นก^๑ขมน^๒เหล^๓ของ^๔ก^๕

๓ สร้อย^๑ทอง^๒เทียบ^๓สร้อย^๔พริ^๕

๔ แอ่น^๑ว่า^๒แอ่น^๓อง^๔ค^๕เกล้า^๖

๕ เท่ง^๑ทก^๒ทก^๓เท่ง^๔สาร^๕

๖ แหว^๑ก^๒ขวาน^๓ค^๔ขวาน^๕ราญ^๖

๗ กว^๑ก^๒ค^๓ก^๔กว^๕ก^๖ท^๗ด^๘ร^๙อง^{๑๐}

๘ ๑๐๒. คืบ^๑แค^๒เค^๓ย^๔ง^๕ค^๖ข^๗ม^๘

๙ เขียง^๑และ^๒ออก^๓ก^๔ข^๕ม^๖ข^๗น^๘

๑๐ กระ^๑ห^๒ร^๓อ^๔ค^๕กระ^๖เร^๗ย^๘น^๙จร^{๑๐}ด^{๑๑}

๑๑ กระ^๑ร^๒ีบ^๓กระ^๔ร^๕าย^๖จ^๗อง^๘

๑๒ ๑๐๓. กระ^๑เ^๒น^๓กระ^๔ท^๕ว^๖ค^๗น^๘

๑๓ ย^๑ง^๒ย^๓อง^๔ย^๕อ^๖ค^๗ย^๘ย^๙ด^{๑๐}

๑๔ นก^๑เป^๒ล^๓ัน^๔น^๕ก^๖ข^๗ล^๘ป^๙น^{๑๐}

๑๕ คล้า^๑คล้า^๒ค^๓ง^๔ไค^๕ง^๖คล้า^๗ย^๘

๑ ชุ่ม^๑พ^๒แม่^๓ญา^๔

๒ ค^๑ง^๒เจ้า^๓

๓ อ^๑า^๒า^๓ค^๔ม^๕

๔ พ^๑เค^๒ล้า^๓ค^๔ด^๕ง^๖ส^๗ม^๘ร^๙

๕ ร^๑ง^๒น^๓า^๔น^๕

๖ ส^๑อ^๒น^๓อ^๔ง^๕

๗ ร^๑น^๒อ^๓ก^๔ร^๕เ^๖ียม^๗ญา^๘

๘ ร^๑เ^๒ย^๓ก^๔เจ้า^๕หา^๖ห^๗าย^๘

๙ เ^๑า^๒ข^๓ัน^๔

๑๐ แ^๑ช^๒ช^๓อง^๔

๑๑ ร^๑เ^๒ย^๓ง^๔ร^๕ว^๖าย^๗ข^๘ย^๙น^{๑๐}า^{๑๑}

๑๒ ร^๑ย^๒ม^๓เ^๔ม^๕เ^๖ด^๗เ^๘ม^๙ย^{๑๐}ง^{๑๑}

๑๓ แ^๑ท^๒ก^๓ค^๔น^๕

๑๔ โ^๑ย^๒ก^๓ย^๔้าย^๕

๑๕ ป^๑ล^๒อ^๓ม^๔แ^๕ป^๖ด^๗ก^๘ัน^๙น^{๑๐}า^{๑๑}

๑๖ ค^๑ุ^๒เ^๓ล้า^๔ค^๕ล^๖อ^๗เ^๘ค^๙ล^{๑๐}ย^{๑๑}

๑๐๔. เนืองนกรย่มมิงไม้	เรียมยล
คุมค้อยู่ทักทน	ท่างร้อง
ทเกี้ยวออรทน	ทกขทม ทรวงนา
ญาข่มเพอนพร้อง	พเพยง*อคสุ
๑๐๕. สักวาวนเห็นห้อง	ทาวโพยม
ยังอนชเล็กโถม	พองฟ้า
เชิญสมรแม่มาโถม	ลัญทวษ เรียมเฮย
จงพพลนพยหน้า	แม่หน้านวลเฉลิม
๑๐๖. เขญจวรรณวานเร่งร้อน	เร็ววิน ไปเฮย
แจ่งทแสน่สูกฉวิล	วากว่า
ยามกินข่เข็นกิน	กินโคก
นอนคั่งนอนข่าช้า	ชอกช้าทรวงสลาย
๑๐๗. สาลิกาย่าพลอกเพ้อ	ลำพัง เลยนา
วานประเวศตูวัง	สักนชัย
จำทูลทกข์แดลงยัง	เขาวเรศ แม่ญา
จงแม่วีเรียมสรวัย	สุกอ้างฮากูร

* นีตามฉบับสมุคไทย แต่ในฉบับพิมพ์คำ 'อคสุ' ถลาเป็น 'อาครุ'

๑๐๘. แฉกเค้าเค้าแซกนั้ง	นางพญา ทนงรา
บอกว้าเรียมโหยหา	ละห้อย
เชียนชเว้งเร้วมา	ระยัยโคก พ้อย
ซอพพพกทรนอย	หน่งไห้สรวงคล้าย
๑๐๙. ไก่ฟ้าวานว้ายฟ้า	ท้าวหน
หาสมรมายล	เถื่อนทอง
เชียนชมพนารณ	เวียงรุ่น รุกข์แซ
ชมพิทกเห็นร้อง	ร่ายไม้ไซเสียง
๑๑๐. ท่อนเห็นสุโนก*เฮอ	เฮาถาร
เรียมเร้งลรรลงถาน	สวาทใหม่
รำลึกกวมลมาดย	บัวมาศ กุเฮย
มอลยบทรงโล่โล	เทวธิดาเหลอทน
๑๑๑. พระโทยพระให้รำ	รำชวน
พลาจพระค้ำนงนวล	ทน่มเหน้า
บ่เหอคย๋หายครวญ	ครางคร่ำ อัยแซ
พระแค้โคกแค้เค้รำ	แค้สรว้อยแสนทว

* คำนี้ ฉบับพิมพ์เก่า ๆ และแบบเขียนพิมพ์ครั้งที่ ๑, ๒ และ ๔ เป็น 'อือ'
ในสมุดไทยเป็น 'อือ' ถิ่น 'เอือ' ถิ่น

ร่าย

๑๑๒. นฤๅนศาตรันทก พลังกำสรทกำสรท ครวญถึงองค์
 อ่อนไ้ พิศนภไม้ในมารค คุหลายหลากหลายเหล่า ทวยหาญ
 แท้เป็นจันต เลอกรวัชปลายปลิว ทิวทวนด้องท้องฟ้า พระยา
 ระเบียบ สรรพพลและพลสาร แล่นพลหาญพลห้อม ล้อม
 นฤๅนศาตรันทก พลังพระขรรค์บาท กลาคมฤๅนรายเรียง
 กัมภีร์เกลี้ยงกลั่นกลา ยาทัญญาเคียวเหลียววก ส้าห่มห่ม
 ห่มหมื่น กระค่ายเค้นตามทาง กว้างกระทั้งเถื่อนถก ชกเขย่ม
 หาญชาญเขี้ยว แล่นไล่เสี้ยวสู้กัน ชะมคมมื่นหมื่นทวาย ควาย
 คณาคลาคล้า ส้าโคเพลาะเหยาะเกิน ละมั่งเมิลม้ายเมียง
 เขย่งผาโผนผกผงผก ระมาคเลาะเล็มหนาม ชลาคำรามรณร้อง
 กองกักกองพงพนานต์ เหล่าสวาทในนอก จิงจอกหอนชะช้า
 สารเหินยวน้าวช้างขง กระเจงแล่นกระเจิง ถึงละเล้งโลกเหล่น
 เค้นไ้ไ้ไม่ชะชะง่ ค่างร่ายร้องครอกคราง ลางกระวอกกระแตะ
 แลระวูไ้ไ้ โน บ้างแผ่นโผนโผนผก ชะนั้หูกหัวห้อย ข้อยโยนไ้
 ไ้ไ้ไ้ ส้าสั้ทวยนพฤๅน ค่างคณาเอนนงค์ ขรรค์พรคกเภา
 เหล่าจักษุทวิบาท คายพนัสแนวเนิน พระยพลินพิศชน
 ทนกลมทวนว้า ถวิลถวิลชนมุนา นมเนอนวลจันทร์ แม่เอย

โคลง ๒

๑๑๓. เก็บจายัลข่มเคว้า ไปก็ย่างจักเท่า
แซกน่องคินถนอม แม่่นา
๑๑๔. กรอมกรรอกซำ ปวคยมผทวขำ
ขังไคเขยไคณ นินา
๑๑๕. ฉนโคจิงจัมเจ้า จักมาออยแนบเคลา
ออยเคลยคลงโถม ชนนา

โคลง ๔

๑๑๖. พระโทรมนนสัยเคว้า แสนคัลย
พลาจพระชัยพลชนธิ เกลอนคลย
พระพิศุเนกนันท เนองสทว นินา
ไปยัเทือกทะเลอย ห้างไหหาศู
๑๑๗. โยธิลลาศแคล้ว คลาทาง
ภกทวสทวคณฑาง แตกเคา
กาสรสกรกวาง ทวายข่ม ชุมนา
จรมงระมากผาผงเข้า ขาลหนซอน

๑๑๘. กุญชรชัฏพวกฝ้าย

แฝงพง

ถักกระตึงว้าง

แหวกเร็น

ยงทองย่องยรรยง

ฝ้าย ย่องนา

กระท่ายกระแทกแท่น

คันทอนกนหน

๑๑๙. ภูมิเม็ดแมงมุม

ใจหวน ไหยแซ

เห็นแก่งค่างชวน

ทำนแย้ม

ลูกกกอกแอบขูล

เก็นไก่อ ไม่นา

ข้างเกยผลไฟล่แก้ม

กักปล่อนปลิกพลาจ

๑๒๐. แลพลาจทางเทวให้

หาศรี

ยามพระศรียถุ

ลกพา

พระสกยแก้เสยงฉ

เผอุนพท กั้นแซ

ขันทดุทยทำนว้า

หวากเพยงจักรฉน

๑๒๑. สายฉหฺหวนสวาทไท

อเรศทรี ศวรแซ

สกยแก้เสยงชนะ

ร่ายร้อง

เหวยเหวยเรยภสวาม

มรณาศ

นกกยเสยงนชพร้อง

พรว้าให้หาเรียม

๑๒๒. พระเกวียนมกมเลศกัวย	กวงสมุทร
ฤาไครวาชาวรณ	ว่างเศร้า
พระทุกซ์พระทอกลอน	ไรเทวษ ฉวิลนา
รอนอรราชเร้า	ทรางแรมขวัญ

โคลง ๒

๑๒๓. พระราชบัลกีวน้อง	นิกปรานันนางห้อง
ท่างเคล้ารักกรอม ไนา	
๑๒๔. เคยถนอมนุชแนบเนอ	เจียนิรารสเกอ
เกียงใหม่หมองทรวง เว็มนา	
๑๒๕. ทนิกกวงสมุทรพร้าว	คิกไคร่พบน้องท้าว
ห่อนพ้องพานขวัญ ไนา	

ร่าย

๑๒๖. ไท้ ธ กระสันเสี้ยวทรวง กวงกมลหม่นหมาง พลาง
 ให้ควนเคินพล ลุค่ายลไทรโยค พระคัยโคกสังทัพ
 ยับยงคังค่ายค โดยพยห้สรรพเส้าร บพิตรเสด็จเลออาสน์
 พลับพลาราชเรอูนศึก ตรกตรองการโรมร้า สังทัพหน้าไปก่อน
 ผ่อนทัพหนนไปจัก รัคไปบุอไปบุถ์ ชิงประทุษโรมโครม

โหมหักกฏาญจนบุรี ก็ให้แตกเป็นฤกษ์ เขาก็เร่งเล็กทัพชัย
 ไปโดยยรพทิศ ทัพหลวงก็ยกยกตาม งามสง่าพลท้าว
 ล้วนทหารท้าว หันเหยมในสมร ยิงนา

โคตง ๔

๑๒๗. พลมอญเมืงมัททอง รัถยา
 ชเนกนิกรอาชา ชาคีช้าง
 ทวนทองเือกทอคา เป็ลลยปลาย
 เทียววชแลสล้าง เพื่องพายปลิวปลาย

ร้าย

๑๒๘. ฝ่ายนครกฏาญจน จิตขุนพลพวัก่าน ผ่านไปสียเอาเหตุ
 ในขอยเขตรามัญ เขาก็พากันรบรัก ลึกเล็กลชกละเคง
 ตรงไปทางแม่กษัตริย์ จิตกันชุ่มเข่นกอง มองเอาเหตุเอาผล
 ขุนนิกรรามัญ เค้นแน่นนค่นองเถอน เกลอนมาทวอชกทิศ
 หวังก่อกิจศีลกร แก่พระนครตระหนัก เห็นฉัตรยักท่าชน
 กนบนเของหลังสาร เขาก็ทราบการโดยขนาด ว่าอุปราชขุนทัพ
 เร็วรบกลยมาชอก แดงออกญาผ่านเผ้า เจ้านครกฏาญจนบุรีน
 ขินบุลลชาวคัก พิลังกลาญขวัญเหล็ก แสกกมลทะท้าว

๑๒๙. ราวอรชน เมือง เคืองไกรยาฏรทุกผุ วัตรลอคไพร่นาย
 เขาทั้งหลายครัน ขวัญเกียงกันเผื่อนเผือก เลือดสด
 หมกหน้า บเห็นถ้ำตอรับ รว่าทขยมีทาน รว่าราญยมีรอก
 คิก เททอศกรวแตก แหกหนหน้าอย่าพะ ไซกมละยานเมือง
 เปล้องเปลาผ่มุสน ชวนกันชนกันชก ขกยาคิงบัวแกง
 แผงเขาเททเขาผล ยลกระแทนเค็กไสร เพอลงลัญญะให้
 สังก้าวแดงความ ทานนา

โคลง ๔

๑๒๙. ชาวสยามคร้ามเค็กสัน ทงผอง
 นายและไพร่ไปย่อง รบรา
 อพพทลยทลิกมอง เขาเทก
 ชกซ่อนซ่อนให้ข้า คิกไคไปเปน

ร่าย

๑๓๐. ส่วนนเรนทรสมญา มหาอุปราชรามัญ ชกให้เร่งฉัน
 พลผ่าย ย้ายมาโดยทางเถอน ทพหน้าเคลดอนพลเคิน ลล้า
 กระเพนยมีหิง ึ่งพระยาจิกคอง ให้พลกรของเวฬุ ุเป็น
 สรพานผ่านชล เร่งเคินพลข้ามฟาก มากนิกรคังคาม พวกชาว

สยามเห็นตระหนก จึงลงถกยณสารสอ ใส่ข้อทวตวชน ถ้วนทุก
 มลทกนาย รายเรื่องราชวิธี ขกพยหเหียบขแคน แต่งชนแผน
 เชนทก รุกเอาสารมาขอก แกออกญามหาก ทูลขัวยาทมหิบาล
 เขากัรบสารชนมา รยมาเร็วฤชา ขอกข้อเชญความ ท่านนา

โคลง ๒

๑๓๑. กองทัพตามกันเท่า เฌียงสนนลนเท่า
 พางพนไพรพง เพิกฤ

โคลง ๔

๑๓๒. กลยงเวียงคานคาว	โคยม
เมืองชอกกาญจนบุรี	ว่างว่าง
ผู้โคยออกก	คอบค่อ ทัพน
ขลแต่เหยาเรือนร้าง	อยู่ไรใครแรม
๑๓๓. สอคแนมจักขยฉอย	โล่ความ
ฤาษโคชาวสยาม	สีกผู้
จักสยจักเสาะถาม	เหตก่อน วัแซ
รู้ว่าชาวเมืองว	เลทแล้วหลกหน

๑๓๔. ชกักริชาทพเข้า	เนาเมือง
ประทับอยู่แรมคืนเคือง	สวาทใหม่
คำนึงนุชไปเปลือง	จิตท่าน ถวิลนา
เรี่ยชวระดาชไซ	ขุนแค้นค้ำทรวง
๑๓๕. ระลวงรำลึกข้า	ยังชร
ยลแก่แสงศศิธร	ถ้องฟ้า
แสงจันทร์ บ่ ต้องสมุร	หมกเทวษ
ถวิลขลุมนวลหน้า	แม่แม่นนวลจันทร์
๑๓๖. กิถวนเรียมสังเจ้า	จำร มานา
เนอง พธู ถวายกร	นอยน้อม
นิกเซษฐ์เล็กจันทร์	ถ้องเมฆ แม้นฤ
พิศประกายรายล้อม	เล่ห์เพี่ยงสาวสนม
๑๓๗. เรียมกรมเกรียมเทวษให้	โทยถวิล ชรเอย
ฤาไกร่างใจจันค	จิตเจ้า
ปางกินยี่เป็นกิน	กินโคก
นอนยี่เป็นนอนเศร้า	เสนห์ส่านเสียวสมุร

โคลง ๓

๑๓๘. พระอาวณหวนทรง หนักดวงกมลราชไว้
 คึกโครคินครองก้าว กล้วยไต้เขี่ยโดน นนา

ร่าย

๑๓๙. หนักหฤทัยท่านพลาง ทางคำนงนวลสมร จนจันทร์
 คลอเคลือน คาราเลือนลัมเมณ แสงสพรณเลกฉานฉาย
 พรายหิรัญเรอราง พรางอให้เ็นทวยหาญ ชอกจากกาญจนบุรี
 กริอาพลกลาศคล้าย ย้ายมาตามมรรคา คลาพยพิพลางทางชม
 พนมพนัสแนวนน เทนแถวเถอนเขอนเขา พุกฤษาเนาเนอง
 นนท กุเลิกลั่นเลกฉัตร ระกบไยเขี้ยวเหลือง เนองผลแนม
 แกนคอก ออกเ็นพวงเ็นพ อย่เปรมตาเปรมใจ ไหวอระ
 ท่านสน หวนอรุทานราว ถวิลลงของคือนทาว ทราง
 ฤาคน สมเลข

โคลง ๔

๑๔๐. พระณทกขเทวษกลา แก้วครวญ
 ชบศชยทรรจวน จักเพส
 บรรลพนมทวน เณท นนนา
 เทคนาถหนักเอ ภาให้ชนเห็น

๑๔๑. เกิกเป็นหมอกมกห้อง

เวหา หนเฮย

สมชอเวรมภา

214
895.9115

พักคูลุม

หวนหอยหักฉกรว

2165๓

คชชาภ ลงแฮ

แลชอถกคูลุม

เกลอนเพยงเกรณ

๑๔๒. พระพลันเห็นเหตุไซร์

เสียววง แกเฮย

ถนกกิงฉภาหลวง

คกคอง

กระหม่ากระหม่นทรวง

สันชค พักครนำ

หนัถุทยทำนรื่อง

เรีกให้โหรทาย

๑๔๓. ทงหล่ายลวันขบแจ้ง

เจนไสย ศาสตร์แซ

เห็นตระหนักแนใน

เหกหัว

จิกทล บ่ทลไท

เกรงโทษ ทำนนา

เสนอแตกกลยว้าว

เกลอนร่ายกลายก

๑๔๔. เหตุนผวเซาขว

ฉกเขญ

เกกเมอขามเขนค

คอกไท

อย่าชุ่นอย่าล้าเคญ

ใจเจ็บ พระเฮย

พระจิกลุลากไค

เผกเสียนคักสยาม

๑๔๕. เวียงรามฤๅอาท้าน

พระจักชาณชัยลือ

ทุกท้าวท้าวธ

โชนมกฏกัมหน้า

๑๔๖. เขียมมนางหากให้

เพราะเพออุปราชยศกค

พระภยกรก

เวนพิภพพระให้

๑๔๗. ครวนพงษพตรเพยง

หหนังสือแห่งคำส

ไขว้ให้ทุกยภ

นกเร่กรงเกรงทอง

๑๔๘. พระรัตนธะเคน

หว่าดกมลไหวไหว

กันแสงเสนาะใน

พลางพระกลนทวยษกลา

ต่อมอ ทานแซ

ลุ่มฟ้า

คนค้อ พระเอย

นอยน้อมถวายฉวลิย

ฉัตรหัก เห็นแซ

เสียมไสร

ผดุงยศ พระนา

หน่อท้าวเสวยศวรรย์

พงษ หน่งนา

ซงพรอง

ธรวรณ อยู่นา

แต่แพศสกร

คนภย

วายว่า

ทรวงซ่อน โคกนา

กลกกลุมรมสมร

๑๔๙. ภูธรพลางให้เร่ง

พลาร มานา

แห่งกระดังงาหล่อน

เล่ห์ร้าย

วันทกระทวยถอน

ใจใหญ่ อยู่แฮ

พลางพระชัยชัย

อย่างเขื่องเหี้ยมเกิน

๑๕๐. สรรเพินสรรเพท

ไท่ถวิล อยู่แฮ

ฤาไคร่กลายใจจันท์

รักสร้อย

คำนึงนฤปคินทร์

บิคุเรศ พระแฮ

พระเร่งล่านละห้อย

เทวให้โหยหา

๑๕๑. อ้าจอมจักรพรรดิ

เพี้ยยศ

แม่พระเสียบเขาส

แก่เสี้ยน

จักเขี้ยวระรอก

ทุกซ์ใหญ่ หลวงนา

ถนุกองพาหาเหียน

หนักลงไกลองค์

๑๕๒. ญะรงค์เรศวรรคาว

กัศกร

ไครจักอาชอกรอน

รบสู้

เสียบกายแผ่นกินมอญ

พลันมอด ม้วยแฮ

เหตุมมมอญ

อนต่านทานเข็ญ

๑๕๓. เอ็น^๒คณ^๒เรศ^๒เจ้า

เปลว^๑วระ^๑ราช^๑รณ

พระชนม^๑ชรา^๑ครัน

เกรง^๑ขพิ^๑ตร^๑จัก^๑แพ

๑๕๔. ส^๕ง^๕คราม^๕คราน^๕หน^๕ก

เว^๑ม^๑ร^๑่ง^๑แท^๑ง^๑หน^๑าว^๑เท^๑น^๑ย

ล^๒ก^๒ท^๒าย^๒ฤ^๒ไ^๒คร^๒เก^๒ย

ผ^๑จ^๑ก^๑เท^๑ง^๑ท^๑ไ^๑พล^๑

๑๕๕. พระ^๑เน^๑น^๑ค^๑เร^๑ศ^๑อ^๑า

ญา^๑ม^๑ไ^๑คร^๑ค^๑ง

จ^๑ก^๑ร^๑จ^๑ก^๑เว^๑ม^๑ร^๑ง^๑ค^๑

พระ^๑จ^๑ก^๑ข^๑น^๑จ^๑ก^๑ข^๑น^๑

๑๕๖. พระ^๑ค^๑ณ^๑ท^๑ว^๑ง^๑เพ^๑ย^๑บ^๑พ^๑น

เ^๑ก^๑ม^๑ท^๑ร^๑ล^๑อ^๑ค^๑แท^๑ล^๑ง^๑บ^๑น

พระ^๑เก^๑ก^๑พระ^๑ก^๑อ^๑ชน^๑ม^๑

เก^๑ร^๑ง^๑ย^๑ท^๑น^๑ล^๑ก^๑ไ^๑ท^๑

ร^๑อ^๑ม^๑ถ^๑ว^๑ล^๑ย^๑

ท^๑ก^๑แท^๑

ค^๑ร^๑อ^๑ง^๑ภ^๑พ^๑ พระ^๑เ^๑ย

เพ^๑ล^๑ย^๑ง^๑พ^๑ลา^๑ศ^๑ก^๑ส^๑ย^๑า^๑ม

ไ^๑เ^๑ย^๑ ไ^๑น^๑า

อ^๑ก^๑ไ^๑อ^๑

ผ^๑ล^๑า^๑ก^๑ พระ^๑เ^๑ย

ท^๑เ^๑ล^๑ไ^๑คร^๑เ^๑า

เ^๑อ^๑ง^๑ค^๑

ค^๑ู^๑ร^๑อ^๑น

ญ^๑า^๑ล^๑ แ^๑ล^๑ว^๑แซ

จ^๑ก^๑ค^๑ณ^๑ค^๑ย^๑ท^๑ร^๑ว^๑ง

ภ^๑ว^๑ค^๑ล

บ^๑ู^๑น^๑ไ^๑ท^๑

ช^๑ุ^๑บ^๑ช^๑ี^๑พ^๑ มา^๑น^๑า

ก^๑ล^๑ย^๑เ^๑้า^๑ค^๑อ^๑ย^๑ส^๑น^๑อ^๑ง

โคลง ๔

๑๕๙. บ้าง^๕นั้น^๕นฤ^๕เบศ^๕เข^๕ของ

เฉลิม^๒พิภพ^๒อโย^๒ธยา

พระ^๕เทศ^๕ก^๕ง^๕ร^๕าม^๕รา

ช^๖ก^๖อ^๖เร^๖น^๖ท^๖ร^๖ว^๖ร^๖

๑๖๐. ภ^๒ร^๒ร^๒ส^๒ถ^๒ก^๒ท^๒ธ^๒ง

เก^๑ล^๑ง^๑ภ^๑ิม^๑ช^๑พิ^๑มา^๑น

ม^๑น^๑ท^๑ร^๑ช^๑ล^๑ก^๑ร^๑า^๑น

บ^๒ค^๒ย^๒ค^๒ศ^๒ว^๒ร^๒แ^๒ย^๒ม

๑๖๑. ไ^๑ท^๑เ^๑า^๑ม^๑ด^๑ง^๑ท^๑ก^๑ช^๑ด^๑ย^๑

ท^๑า^๑ง^๑ส^๑น^๑อ^๑ง^๑เส^๑น^๑อ^๑ก^๑ล

พ^๒ร^๒ะ^๒ค^๒ค^๒ก^๒ค^๒ก^๒ล

เ^๑ย^๑น^๑ธ^๑ร^๑ร^๑ฤ^๑า^๑ว^๑

๑๖๒. น^๑ฤ^๑ย^๑ค^๑ค^๑า^๑ร^๑ส^๑ท^๑ว^๑ย

ช^๑ง^๑จ^๑ก^๑ย^๑อ^๑ก^๑ม^๑พ^๑ช

พ^๑ล^๑ข^๑ก^๑ย^๑ก^๑เ^๑า^๑ธ^๑ค

น^๑บ^๑ค^๑ฤ^๑ย^๑ณ^๑น^๑ไ^๑น

บ^๒ร^๒พ^๒า^๒ ภ^๒พ^๒แ^๒เซ

ย^๒ิง^๒ผ^๒ู

ฉ^๕พ^๕เ^๕น^๕เ^๕ญ^๕เ^๕ย^๕

ร^๑เ^๑ง^๑ร^๑ำ^๑ร^๑า^๑ญ^๑ส^๑ม^๑ู^๑

ร^๑อ^๑ง^๑า^๑ร^๑ ท^๑ำ^๑น^๑ฤ^๑

มา^๑ค^๑แ^๑ต^๑ม

ก^๑ร^๑า^๑ย^๑แ^๑น^๑เ^๑น^๑อ^๑ง^๑า

ไ^๑อ^๑ย^๑ฐ^๑เ^๑อ^๑น^๑ย^๑ร^๑า^๑ศ^๑ร^๑ย^๑

ท^๑ว^๑ย^๑ชน

แ^๑ก^๑ท^๑ำ^๑ว

ไ^๑ค^๑ย^๑เ^๑ย^๑ง^๑ ย^๑ก^๑ก^๑น^๑า

ร^๑า^๑ย^๑ฐ^๑ร^๑ร^๑อ^๑น^๑ห^๑อ^๑น^๑ม

ก^๑า^๑ร^๑ย^๑ท^๑ธ^๑

แ^๑ล^๑น^๑ไ^๑พ^๑ัน

ค^๑ม^๑ไ^๑ศ^๑ ช^๑ย^๑น^๑า

แ^๑น^๑น^๑ว^๑น^๑เ^๑อ^๑

๑๖๓. พลเรือพลรบทั้ง

ทางชล

เกณฑ์แต่พลพารา

ยักไค

ไปทัพทไธธา

นมาศ เมืองเซบ

ทยาสิกเสวโร

เร่งล้อมขอมหลวง

๑๖๔. พระห้วงแต่ศึกเสียน

ชัสก

เกรงกระดกอรุณ

รวหลา

คือใครจักคุมกอง

ควรรู้ เชิญแซ

อาประณันกรุงถา

ทัพขอยคนลง

๑๖๕. พระพงพเควระหุ

ภักดี ท่านนา

คือพระยาจักร

การแก้ว

พระทนต์แก้วมกร

มอขม เมืองเซบ

กุ๊กโกดกรงแก้ว

เกลือกข้าคลาคัน

๑๖๖. เขียวพนภพแผ่นคำว

คกโง

รพยคพนภ

เพมพอง

สถันนครใจ

ครุฑเคว่ กุนา

กรกพลนคนของ

ปลกหล้าแห่งสยาม

๑๖๗. สังคราม ^๕ พวง ^๖ แผด ^๗ แพ ^๘	เสียด ^๙ ท ^{๑๐}
แตก ^{๑๑} เมือ ^{๑๒} คัน ^{๑๓} ข ^{๑๔} ไป	ห่อน ^{๑๕} ซ้ำ
ย ^{๑๖} ร้าง ^{๑๗} ถู ^{๑๘} ระ ^{๑๙} ล ^{๒๐} ย ^{๒๑} มี	มา ^{๒๒} ข ^{๒๓} ว ^{๒๔} ย ^{๒๕} น ^{๒๖} เล ^{๒๗} ย
ม ^{๒๘} ก ^{๒๙} ม ^{๓๐} บ ^{๓๑} ย ^{๓๒} ห ^{๓๓} นา	แน ^{๓๔} น ^{๓๕} แท ^{๓๖} ก ^{๓๗} ท ^{๓๘} าย
๑๖๘. ท ^{๓๙} ง ^{๔๐} ห ^{๔๑} ล ^{๔๒} า ^{๔๓} ย ^{๔๔} ส ^{๔๕} ก ^{๔๖} ข ^{๔๗} ย ^{๔๘} ด ^{๔๙} อ ^{๕๐} ย ^{๕๑} ท ^{๕๒} ่าน	บ ^{๕๓} ร ^{๕๔} ร ^{๕๕} ห ^{๕๖} าร ^{๕๗} ห ^{๕๘} น ^{๕๙} เช ^{๖๐} ย
ย ^{๖๑} ง ^{๖๒} บ ^{๖๓} เย ^{๖๔} อ ^{๖๕} น ^{๖๖} ส ^{๖๗} น ^{๖๘} อ ^{๖๙} ง ^{๗๐} ส ^{๗๑} าร	ใ ^{๗๒} ส ^{๗๓} เ ^{๗๔} ก ^{๗๕} ล ^{๗๖} ้า
ย ^{๗๗} ก ^{๗๘} ท ^{๗๙} ค ^{๘๐} น ^{๘๑} ค ^{๘๒} ร ^{๘๓} กา ^{๘๔} ณ ^{๘๕}	จ ^{๘๖} น ^{๘๗} ด ^{๘๘} ย ^{๘๙} ด ^{๙๐} ิง ^{๙๑} แ ^{๙๒} ย
พ ^{๙๓} ระ ^{๙๔} บ ^{๙๕} า ^{๙๖} อ ^{๙๗} มา ^{๙๘} ค ^{๙๙} บ ^{๑๐๐} น ^{๑๐๑} า ^{๑๐๒} เ ^{๑๐๓} เ ^{๑๐๔} า	ข ^{๑๐๕} อ ^{๑๐๖} ก ^{๑๐๗} เ ^{๑๐๘} อ ^{๑๐๙} ง ^{๑๑๐} เค ^{๑๑๑} อ ^{๑๑๒} ง ^{๑๑๓} เ ^{๑๑๔} ญ

ร่าย

๑๖๙. ไท^๑ธ^๒เห็น^๓ลัก^๔ษ^๕ณ^๖ข^๗าว^๘ส^๙าร^{๑๐} เ^{๑๑}อ^{๑๒}น^{๑๓}โ^{๑๔}ง^{๑๕}กา^{๑๖}ร^{๑๗}ใ^{๑๘}ห^{๑๙}้อ^{๒๐}น^{๒๑}

ท^{๒๒}ว^{๒๓}่าน^{๒๔}ย^{๒๕}ย^{๒๖}ล^{๒๗}เ^{๒๘}ก^{๒๙}อ^{๓๐}ร^{๓๑}ร^{๓๒}ด^{๓๓} ย^{๓๔}ัก^{๓๕}เ^{๓๖}า^{๓๗}อ^{๓๘}่าน^{๓๙}เ^{๔๐}น^{๔๑}อ^{๔๒}ไท^{๔๓} ใน^{๔๔}ลัก^{๔๕}ษ^{๔๖}ณ^{๔๗}

น^{๔๘}น^{๔๙}ว^{๕๐}า^{๕๑} ข^{๕๒}้า^{๕๓}พ^{๕๔}ร^{๕๕}ะ^{๕๖}พ^{๕๗}ท^{๕๘}เ^{๕๙}า^{๖๐}ผ^{๖๑}ร^{๖๒}ง^{๖๓} ท^{๖๔}ง^{๖๕}ก^{๖๖}ร^{๖๗}ม^{๖๘}กา^{๖๙}ร^{๗๐}ท^{๗๑}ว^{๗๒}ค^{๗๓}น^{๗๔} ค^{๗๕}้าว^{๗๖}

กา^{๗๗}ณ^{๗๘}ย^{๗๙}น^{๘๐}บ^{๘๑}ร^{๘๒} ค^{๘๓}ร^{๘๔}ส^{๘๕}ว^{๘๖}ส^{๘๗}ก^{๘๘}ิ^{๘๙}ย^{๙๐}เร^{๙๑}ศ^{๙๒} ข^{๙๓}อ^{๙๔}โ^{๙๕}น^{๙๖}เ^{๙๗}ก^{๙๘}ศ^{๙๙}ว^{๑๐๐}ัน^{๑๐๑}ท^{๑๐๒}นา^{๑๐๓} แ^{๑๐๔}ก^{๑๐๕}่อ^{๑๐๖}อ^{๑๐๗}ก^{๑๐๘}

ญ^{๑๐๙}า^{๑๑๐}ม^{๑๑๑}ห^{๑๑๒}า^{๑๑๓}ค^{๑๑๔} ข^{๑๑๕}า^{๑๑๖}น^{๑๑๗}ข^{๑๑๘}้อ^{๑๑๙}ร^{๑๒๐}า^{๑๒๑}ศ^{๑๒๒}ค^{๑๒๓}ศ^{๑๒๔}ก^{๑๒๕}ร^{๑๒๖} ท^{๑๒๗}ล^{๑๒๘}ก^{๑๒๙}อ^{๑๓๐}ร^{๑๓๑}ผ^{๑๓๒}่า^{๑๓๓}น^{๑๓๔}ว^{๑๓๕}ล^{๑๓๖}ย^{๑๓๗} เพ^{๑๓๘}อ^{๑๓๙}

ร^{๑๔๐}า^{๑๔๑}ม^{๑๔๒}ญ^{๑๔๓}ผ^{๑๔๔}่า^{๑๔๕}ย^{๑๔๖}พล^{๑๔๗} ก^{๑๔๘}ล^{๑๔๙}ป^{๑๕๐}ระ^{๑๕๑}เว^{๑๕๒}ศ^{๑๕๓}ส^{๑๕๔}มา^{๑๕๕} ผ^{๑๕๖}ู้^{๑๕๗}เ^{๑๕๘}็น^{๑๕๙}น^{๑๖๐}า^{๑๖๑}ย^{๑๖๒}ก^{๑๖๓}ไ^{๑๖๔}ส^{๑๖๕}ร^{๑๖๖} ค^{๑๖๗}ือ^{๑๖๘}

ท^{๑๖๙}น^{๑๗๐}อ^{๑๗๑}ไ^{๑๗๒}ท^{๑๗๓}้อ^{๑๗๔}ป^{๑๗๕}ร^{๑๗๖}า^{๑๗๗}ช^{๑๗๘} ย^{๑๗๙}า^{๑๘๐}ค^{๑๘๑}ร^{๑๘๒}พ^{๑๘๓}ย^{๑๘๔}ห^{๑๘๕}แ^{๑๘๖}ส^{๑๘๗}น^{๑๘๘}ย^{๑๘๙}า^{๑๙๐} ย^{๑๙๑}ล^{๑๙๒}โ^{๑๙๓}ย^{๑๙๔}า^{๑๙๕}ท^{๑๙๖}ว^{๑๙๗}ย^{๑๙๘}ห^{๑๙๙}า^{๒๐๐}ญ^{๒๐๑}

ป^{๒๐๒}ระ^{๒๐๓}ม^{๒๐๔}า^{๒๐๕}ด^{๒๐๖}ห^{๒๐๗}้า^{๒๐๘}ล^{๒๐๙}ย^{๒๑๐}ห^{๒๑๑}ม^{๒๑๒}น^{๒๑๓} ก^{๒๑๔}ุ^{๒๑๕}ก^{๒๑๖}า^{๒๑๗}ย^{๒๑๘}ก^{๒๑๙}น^{๒๒๐}แ^{๒๒๑}ค^{๒๒๒}น^{๒๒๓}ก^{๒๒๔}ง^{๒๒๕} ท^{๒๒๖}ร^{๒๒๗}ง^{๒๒๘}ข^{๒๒๙}่า^{๒๓๐}ม^{๒๓๑}น^{๒๓๒}า^{๒๓๓}ล^{๒๓๔}้า^{๒๓๕}

ก^{๒๓๖}ระ^{๒๓๗}เ^{๒๓๘}เ^{๒๓๙}น^{๒๔๐} เ^{๒๔๑}เ^{๒๔๒}็น^{๒๔๓}โ^{๒๔๔}ย^{๒๔๕}ส^{๒๔๖}ะ^{๒๔๗}พ^{๒๔๘}ู^{๒๔๙}น^{๒๕๐}ว^{๒๕๑}เ^{๒๕๒}อ^{๒๕๓}ก^{๒๕๔}ร^{๒๕๕}ัก^{๒๕๖} ท^{๒๕๗}ัก^{๒๕๘}เ^{๒๕๙}้า^{๒๖๐}กา^{๒๖๑}ณ^{๒๖๒}ย^{๒๖๓}น^{๒๖๔}บ^{๒๖๕}ร^{๒๖๖}เ^{๒๖๗}ศ^{๒๖๘}

ข้าศึกเขกเหลอญอง

ขอสมเฝ้าพนอง

ท่านรู้ข่าวเชิญ

เทอญนา

โคลง ๒

๑๗๐. พระเปรมปราโมทย์ไซร้

ซึ่งบดินทรกาลไถ่

สัดขบของขอกะรงค์

๑๗๑. ช ให้อาองค์น้องท้าว

แดงยุบลเหตุหัว

ท่านแจ้งทุกอัน แลนา

ร่าย

๑๗๒. แล้วช บรรหารกระบัต ว่าจะจกักรงค์ จะไปยง

ขอยุทธิ ยงกมพชพารา ศักมอญมาซึ่งควัน กัณยให้ไป

ออก บอกให้เฝ้าโคยคก ควรรักยกไปยท งามมหัสส

มหนัก ขันเอาชยซึ่งขัน แล้วช กอนออกพน พระราช

กฎประกาศ แก่เมืองราชบุรี เกณฑ์โยธินหารอย คระคัย

ไปชุ่มช่อน คุศิกผ่อนพลเคิน ผ่านลำกระเพนโคยสะพาน

เพ่งพลหาญเห็นเสร์จ ให้อะเห็ดเข้าหน ขันเรอกซากเป็น

ท่อน ก่อนพวนซากเป็นท่อน เถกิงกรานกรุ่นพลูกลเผา

* ตามฉบับสมุดไทย ส่วนฉบับพิมพ์มี 'ณ' เติมเข้าเป็น 'ณรงค์'

อย่าให้เขาจับไ้
ส่งนา

เขากระทำคังไ้

อิราชเอนโองการ

โคลง ๔

๑๗๓. นฤบาลสารเสร์จอ้าง

ถยททกเขตขณชา

ถึงสรรคศพรณบวร

เขาเร่งนาเผาทำว

๑๗๔. บคฺรส่งให้อ่าน

พระราชริบยัญชา

แดงลักษณะทกธา

เสนอยบลขาวไกล

๑๗๕. บคฺมอญแล่นมาลาภ

วิเศษชัยชาญแสง

เขาน้ำอักษรแดง

พระเร่งชนฤชา

๑๗๖. จอมสยาม*ขามคึกไชร

ขานกมลเปรมปรค

สองสรีภยกรย

หาเลศมลายคึกเหยน

ไ้ทน หิงแฮ

ค่าน้าว

ถน ท่านนา

ถถอยแดงทล

สารา

ท่านไชร

นยอก มานา

คึกคังในแดน

เลยแขวง

ขาวชา

ถวายคย นนนา

ทชชเชญความ

ไ้ม

ปรายเสยน

ทศค่อ กั้นแฮ

หนท้าวหายคุม

* นิตามฉบับสมุดไทย แต่ในสมุดพิมพ์คำ 'ขาม' เป็น 'กร้าม'

๑๗๗. สมเด็จพระนเรศวร

แถมขมาทยา

จักโรมอริรา

รยทณฤๅ

๑๗๘. ทงมวลหุม๑มาท๒ย๑ช๑อง

ทลพระจอมวร๑โลง

แกลงล๑กษณะ๑ปาง๑ขรร๑พ

ณะ๑ท๑ควร๑เสก๑ศ๑า

ปร๑กษา

ทว๑

ม๑ญ๑เม๑อ๑ น๑แฮ

น๑อก๑ไ๑ช๑ว๑ไ๑น๑ควร

ส๑าร๑พล๑

เล๑อง๑หล๑า

มา๑เท๑ย๑ย๑ ถ๑ว๑าย๑แฮ

เค๑็ก๑ไ๑ช๑ว๑ไ๑ก๑ล๑กร๑ง

ร๑าย

๑๗๙. ข๑าม๑ง๑เท๑ท๑เห็น๑ผล๑ ข๑ล๑จ๑ก๑เจ๑า๑ร๑อ๑ม๑ค๑ก๑ ท๑อน๑ท๑ว๑

ช๑ก๑ห๑า๑ญ๑ร๑ง๑ค๑ ๒๑ลง๑ไ๑ผ๑อ๑ก๑อ๑ไ๑ ข๑ด๑ท๑าน๑ไ๑ช๑ฎ๑า๑า๑ ๒๑ง๑ค๑อง๑ย๑า๑คร๑

พ๑ล๑เย๑อน๑ เ๑อ๑น๑ปร๑ะ๑ย๑ท๑ธ๑ิ๑ย๑ว๑เช๑ญ๑ ไ๑ก๑ย๑จ๑า๑น๑เ๑น๑จ๑า๑ไ๑ ท๑อน๑ห๑ว๑ง๑

ช๑ย๑เช๑ง๑ชน๑ ท๑อน๑ห๑ว๑ง๑ห๑ิน๑ท๑น๑ค๑ก๑ น๑ก๑แ๑๑ข๑า๑ม๑น๑า๑ม๑ร๑า๑ช๑ ข๑ล๑า๑ค๑

พ๑ร๑ร๑ฎ๑ธ๑ิ๑ท๑ก๑ก๑ง๑ ค๑ร๑ง๑ค๑ล๑า๑ค๑ก๑ร๑ม๑ค๑ง๑ ๒๑า๑ย๑เว๑า๑ย๑ง๑เ๑น๑ม๑ท๑ร๑

๒๑า๑ย๑เ๑น๑ม๑ท๑ร๑ ๒๑า๑ย๑เว๑า๑ย๑ง๑เ๑น๑ม๑ท๑ร๑ ๒๑า๑ย๑เว๑า๑ย๑ง๑เ๑น๑ม๑ท๑ร๑

^๑ นิตามฉบับสมุทไทย แต่ในฉบับสมุทพิมพ์คำ 'โหน' กลายเป็น 'โน' ที่ดูไม่น่าจะเป็น 'โหน' เพราะความข้างคั่นบาทที่ว่า 'รยทณ' ถ้าเป็น 'โน' อยู่แล้ว ความไม่สนิทเท่า 'โหน'

^๒ นิตามฉบับสมุทไทย แต่ในสมุทพิมพ์คำ 'ล้า' เปลี่ยนเป็น 'ร่า'

หงสา อุปราชาเป็นใหญ่ ฝ่ายเชียงใหม่มิใช่ ให้พระ
 ตั้งขทกถอล ๑ มาช่วยรณเวียงรณ ๑ ชุมกันโรมเวียงคัง ๑
 ทงสองเวียงอยุธยา ๑ เราเขาคงคนพนม ๑ ศักระคมหินทง ๑
 ถูกมอญกลึงคายกลาก ๑ ลาวลงคายคนคาว ๑ ไททพท้าวทอถอย ๑
 ฝ่ายเราคอยท ๑ เห็นเขาคยมิแตก ๑ อึงยกแบกพลยืน ๑
 แฉงยงย่นปรายเขา ๑ เอาขาคักชงทง ๑ กลึงทกคายกายกัน ๑
 มั่นบรชทอคิด ๑ เราประชิดชิงควัว ๑ ขี้ไก่ทวชนเมือง ๑
 พดคักเปลืองปลกชนม ๑ สองท้าววยลยงราช ๑ ขยาทพระเคช* ๑
 เป็นประณม ๑ ครงหนงขรมนฤบาล ๑ เจ้ากักรพาลหงสา ๑ กับ
 พระมหาอุปราช ๑ วิชามาทปองร้าย ๑ ลวงเสกจ่ายสู่เมือง ๑
 ขานข้อเคองเขนเลศ ๑ ว่าประเทศพุกาม ๑ ก่อสังครามแข็ง ๑
 ท้าว ขอเชิญท้าวช่วยรณ ๑ จิงเสกจกเลทองแครง ๑ ตั้งสาร ๑
 แสทงข้าวแขก ๑ แก่ชุกแซกยอล่าง ๑ เขาให้ทงท่างเมืองเขา ๑
 เนอาวาสแห่งหนึ่ง ๑ จิงเขาส่งข้าวไป ๑ ทลแก่ไทหงสา ๑
 อภิปรคากวงมาน ๑ เพศกรการสมหมาย ๑ จิงให้รายชุมทพ ๑
 คอยรับโยมคัก ๑ ทามวิถแฉวง ๑ ทรงทางไปหงสา ๑ แล้ว ๑
 ข บัญชาใช้ ๑ ให้พระยาเกยรคพระยาพระรวม ๑ มาสอความ ๑

* ในตามฉบับสมุดไทย แต่ในฉบับพิมพ์ 'พระเคช' เป็น 'พระฤทธิ'

ไมคร^๑ วัณณุก^๑เสก^๑จกลา^๑ สองพระยากัก^๑บิ^๑ เขาจะเอา
 ทพ^๑ซึ่ง^๑ข่ม^๑ ออก^๑กระ^๑ทุ^๑ม^๑กระ^๑ทย^๑ วย^๑กระ^๑หนาย^๑ชาว^๑สยาม^๑
 สอง^๑รัช^๑ความ^๑แล้ว^๑จลา^๑ มา^๑เจรจา^๑แก้^๑ไท^๑ ก^๑ง^๑เขา^๑ใช้^๑เป็น^๑กล^๑
 แล้ว^๑พา^๑พล^๑ไป^๑พัก^๑ สำน^๑ัก^๑ใน^๑ข^๑ว^๑เ^๑ว^๑เ^๑น^๑ วั^๑ค^๑ม^๑หา^๑เด^๑ร^๑ค^๑ัน^๑ฉ^๑ง^๑
 ถ^๑อง^๑แ^๑ล^๑ง^๑เล^๑ศ^๑แก^๑ช^๑ เพ^๑ือ^๑บ^๑าร^๑ม^๑ิ^๑ห^๑ิ^๑ย^๑า^๑ล^๑ ก^๑า^๑ล^๑ก^๑จ^๑ิ^๑ก^๑อ^๑ม^๑ว^๑ัก^๑
 ถ^๑ย^๑ค^๑ฤ^๑ท^๑ิส^๑ถ^๑น^๑พ^๑ล^๑ ท^๑ง^๑ส^๑ำ^๑ค^๑น^๑พ^๑าก^๑ัน^๑ มา^๑เก^๑ย^๑ม^๑ค^๑ล^๑ไ^๑ย^๑เล^๑ศ^๑ แก^๑
 น^๑ฤ^๑ย^๑ศ^๑โค^๑ย^๑ส^๑ัก^๑ย^๑ ค^๑ร^๑ัน^๑ ๐^๑ท^๑ร^๑า^๑บ^๑ร^๑ห^๑ส^๑ิ^๑ย^๑ ท^๑ง^๑ จ^๑อง^๑น^๑อ^๑ก^๑ว^๑ร^๑ว^๑าก^๑ษ^๑
 เป็น^๑ฉ^๑ิน^๑ท^๑ภ^๑า^๑ค^๑แ^๑น^๑ไ^๑ศ^๑ อ^๑ภ^๑ิ^๑ภ^๑พ^๑เ^๑ก^๑ุ^๑จ^๑ิ^๑ม^๑ิ^๑ก^๑ร^๑ ห^๑ว^๑ง^๑ก^๑อ^๑ก^๑ิ^๑ร^๑ำ^๑ว^๑า^๑น^๑ญ^๑
 สอง^๑พ^๑ส^๑ธ^๑าร^๑ก^๑ง^๑เพ^๑ร^๑ง^๑ ไ^๑ท^๑ย^๑ค^๑ะ^๑เล^๑ง^๑เล^๑ห^๑ั^๑ข^๑อม^๑ ไ^๑ย^๑แ^๑ป^๑ล^๑ก^๑ป^๑ล^๑อม^๑ปะ^๑ปะ^๑น^๑
 วั^๑เ^๑ร^๑ม^๑ร^๑ณ^๑ค^๑ก^๑ก^๑ แ^๑ท^๑ว^๑น^๑น^๑จ^๑า^๑เค^๑ิม^๑ จ^๑ัก^๑ค^๑อ^๑เค^๑ิม^๑ปะ^๑ระ^๑ก^๑ิ^๑ย^๑ท^๑ส^๑
 ซ^๑ิง^๑ปะ^๑ระ^๑ท^๑ย^๑ซ^๑ิง^๑แ^๑ก^๑น^๑ แ^๑ล^๑ว^๑ ๐^๑ส^๑ัง^๑แ^๑ส^๑ัน^๑ย^๑า^๑ก^๑ร^๑ ก^๑ล^๑ย^๑ก^๑ว^๑า^๑ค^๑ม^๑ธ^๑น^๑ญ^๑
 เม^๑ือ^๑ค^๑ำ^๑ว^๑ เ^๑า^๑ไ^๑ท^๑ว^๑ว^๑า^๑น^๑ท^๑พ^๑ ก^๑ั^๑ย^๑ม^๑หา^๑เด^๑ร^๑โค^๑ย^๑เล^๑ศ^๑ก^๑ เ^๑ห^๑ั^๑จ^๑ำ^๑ม^๑
 น^๑้ำ^๑สะ^๑โ^๑ง^๑ แ^๑ก^๑ง^๑ท^๑ว^๑ย^๑โ^๑ง^๑ท^๑ำ^๑ส^๑ วั^๑ร^๑ัง^๑ไ^๑ท^๑ห^๑ัง^๑สา^๑ ๐^๑ห^๑ั^๑ม^๑หา^๑อ^๑ป^๑รา^๑ช^๑
 บ^๑า^๑ท^๑ร^๑พ^๑ย^๑ห^๑ท^๑า^๑ม^๑ก^๑ิ^๑ก^๑ ห^๑วั^๑ห^๑น^๑้ำ^๑ปะ^๑ระ^๑ช^๑ิ^๑ค^๑ผ^๑ง^๑ซ^๑ล^๑ อ^๑ย^๑ู่^๑ค^๑น^๑ละ^๑ฟ^๑า^๑ก^๑ค^๑ง^๑ค^๑า^๑
 อ^๑ัน^๑ม^๑ห^๑ิ^๑มา^๑ไ^๑พ^๑ะ^๑า^๑ล^๑ ภ^๑ย^๑า^๑ล^๑เพ^๑ง^๑ข^๑น^๑พ^๑ล^๑ ย^๑ล^๑ส^๑ร^๑ก^๑ำ^๑มา^๑มา^๑ค^๑ย^๑ เ^๑ส^๑ือ^๑
 ส^๑ัก^๑ท^๑ลา^๑ค^๑ส^๑ว^๑ม^๑ก^๑า^๑ย^๑ ห^๑มา^๑ย^๑เท^๑า^๑ผล^๑ห^๑ม^๑า^๑ก^๑พ^๑ร^๑ำ^๑ว^๑ ๐^๑ค^๑ค^๑ห^๑ำ^๑ว^๑เ^๑น^๑
 ห^๑า^๑ญ^๑ ป^๑ระ^๑มา^๑ณ^๑ห^๑ेम^๑อ^๑น^๑ส^๑ก^๑ร^๑ ๐^๑ห^๑ั^๑ซ^๑อ^๑ง^๑ศ^๑ร^๑โ^๑ช^๑ร^๑ม^๑ส^๑ำ^๑ค^๑ บ^๑อ^๑า^๑
 ข^๑ำ^๑ม^๑ไ^๑ป^๑ด^๑ัง^๑ จ^๑อง^๑ท^๑ร^๑ง^๑แ^๑ส^๑ง^๑น^๑ก^๑ุ^๑ส^๑ิ^๑ย^๑ แ^๑ล^๑ง^๑ข^๑น^๑ท^๑พ^๑ค^๑อ^๑ง^๑ต^๑า^๑ย^๑ ท^๑ว^๑ย^๑

ทะเลงหลายแลหวาก ของค้อปราชแดยงฤทธิ คึกคู้ครน
 ครึงส้อง ช่งเขาปองยทธนา มาครานนกแปลก เพศคัก
 แดกเคอนเซย ไปทันเซตอวรง ผดุงพลให้ทันหาญ
 กลบวิราญโรมราช เของขมยมาสสมาคม คพิกลการเค็ก
 รอยอเอ็กชาวขร ถึงนครเขาตระหนก ว่าพระบนบก
 ภูวกล ทบพระชนมสันชีพ จงเร็วรมาเยือน เกอน
 ประยท้อเขาเปรีย ฝ่ายเราเทียบพลทัพ รัยเวียงชัย
 ไซ้เชิง ไพโร้งใจอา เชิญนฤนาถยาตรา จากนครา
 ราชฐาน แดงทัพหาญไปหัก ถ้าเห็นหนกเหลือทน จง
 เส็กกลก้วยหัว มลางชีพทหนอท้าว วิราชท้าวอัสสูง แลนา

โคลง ๔

๑๘๐. โทโททรงสกับถ้อย

ถูกหฤทัยท่านผาย

สตรีกครงหมาย

ทวยทางกนคอง

๑๘๑. ภอรสั่งให้เทียบ

หาหมนหมายขมย

เกณทเมองจตุวาท

ยสยสามเมองไค

ทลถวาย

โชนรูพร้อง

เหมือนครี คุนา

ค่อนำใจ

โยอิ ทัพแ

เรียกไค

ไทรทรว เอานา

เทวียทงทอาน

๑๘๒. บรรหารให้จกผู้

ชาของ

เอาพระศรีไสนรงค์

ฤทธิหา

เป็นจอมพยุหยัง

ไปยั่ว ยุทธเส

น่านกรทพท้าว

ชอกรว้รอนเชิญ

๑๘๓. พระเห็นจกเปลวข้าง

ชนพล

เขยวขมเพอนผจญ

จงไซ

พระราชฤทธานันท์

หนงช่วย ก็นนา

เป็นปลัดทพให้

ศึกสูง

๑๘๔. กองหน่านฤนาถทั้ง

เสร์สาร ถึงแซ

เร็วเร่งหาหนหาญ

หักกล่า

ข้แตกข้ค่านทาน

มันรูก ไชรฎา

กุกอกโรมร่า

ศึกร้ายภายหลัง

๑๘๕. ทั้งสองรบดอยท้าว

ทูลลา แลเซย

ยกพยุหแสนยา

ย่างย้าย

โดยแคนทรารอ

ว้ายฉั้น

ถึงทหนองสร่ายท่าย

ทุ่งกว้างทางหลวง

๑๘๖. ปวงทัพปลุกค่ายสร้าง

กลางสมร

ภูมิพยทไกรสร

๕ ๒
คึกคัก

เสนาพลากร

ทางรบ เริงแซ

คอบกัษยอุยทขิง

อุยดาทางเขม

ร่าย

๑๘๗. กษณะนั้นเรนทร์ไท้ ๑ให้โหรหามุทิกฤกษ์ ๕

ระเบิกพยหยาตรา ๑จึงพระโหรผู้รู้โลก ๒หลวงญาณ

โยคโลกที่ป ๑วัยคำนวณทำนาย ๒ถววยพยากรณ์แก่ไท้

ท้าวธักุ์ทรงคไชค ๑ชาเปรายโลกฐานรงค์ ๒เขม

บูาทของสู่เสกัศคลา ๑จากอโยธยายามเช้า ๒เข้ารวีวาร

มหันต ๑วันสืบเอ็ดชนค้ำ ๒ขำรุ่งส่องน้าพิกา ๒เคษ

ตั้งขยาห้าบาท ๑ในขุยมมาสกฤณ ๒ครัสวสัทธิฤกษ์ขุคม

ขรมนรินทร์กาลสัข ๑๑ให้ครวทพเตรียมพล ๒โคย

ชลุมารคพยูห ๑สู่ค่ายลปากโมก ๒ครันธวันไชควันยาม

พยหสังครามเขาครว ๑ทุกหม่มหมวกสรวพเสร์ ๒จิง

สมเด็จจวนาถ ๑กัขบรมราชอนชา ๒๑ก็สงธาราเสาวรภย

ทรลยสัคนิกำจร ๑ทรงขวรวิญา ๒วิคพิศกราคูเรน

ชายแครงเทวีเลือกพรอัย ชายไหวห้อยเห็นเพรา พิศ
 สนิยเพลายรรยง นลของพระองค์แลเลิศ ทิษทรวงเพริศ
 พรายพรัง ส่องรัตนไพฑูรย์ แก้วเกษรสวมทนต์ แสง
 นพรัตนมลงเมลง เรืองอำมรงค์รุ่งเรือง ชวงพรรเหาเภาแก้ว
 แพร้ว พราย นว อัญญาณ พลัง ส่อง กษัตริย์ สวม ทรวง
 อลงกตกาญจนาภรณ์ แสงเพชรผูกพวงแพร้ว แก้วเภา
 กอขมแก้วมาศ นาคกรกรายท่ายอน คล่องเจ้าจอมสยาม
 เลกลักษณมณเฑียรนาถ ปรายอเรนทรทักท้าว พลัง
 ยพิตรโทท้าว ท่านเขื่องยังฉนวน นานา

โคลง ๔

๑๘๘. มหิศวรรตองราชเจ้า	จักรพาด
เลถึงสมุทรพิมาน	มาศย้อม
เลกไพชยนต์สถาน	ทิพยอาสน์ อินทรเขย
แก้วทองทองเลือกพรอัย	เพริศพรอัยพรายแสง
๑๘๙. เล็กแสงยศยิ่งหล้า	สถไกร ภาพแซ
องค์อภิศวรรไท	พิทาว
ทรวงศรีสมุทรดิษ	ชาญช่อ เรือนา
เลถึงพระเกษรทิศครว	โลกถ้วนถวายกร

๑๘๐. ภุขรวรณ^๑ชน^๒ซังเกลิง^๓ลุ^๔โล^๕ทก^๖ก^๗ยานไกร^๑สร^๒ม^๓ข^๔พิ^๕มานเ^๑เร^๒อง^๓ม^๔ณ^๕น^๖พ^๗ลา๑๘๑. นาว^๑ว^๒รว^๓ว^๔ห^๕ค^๖ค^๗ก^๘ชัย^๑ส^๒พ^๓รร^๔ณ^๕ห^๖ง^๗ส^๘พ^๙มานท^๑ร^๒ง^๓พ^๔ร^๕ว^๖ชัย^๗ชา^๘ณ^๙เพ^๑ร^๒า^๓ร^๔พ^๕ร^๖ชา^๗ณ^๘ช^๙เ^{๑๐}ย^{๑๑}ศ^{๑๒}แ^{๑๓}ว๑๘๒. เ^๑น^๒ม^๓ท^๔า^๕ว^๖ช^๗ย^๘ก^๙ย^{๑๐}ย^{๑๑}ย^{๑๒}น^๑า^๒น^๓เร^๔น^๕ท^๖ร^๗ไ^๘ค^๙ลก^๑ุ^๒ย^๓ช^๔ไ^๕ย^๖ก^๗ไ^๘ย^๙ไ^{๑๐}ย^{๑๑}ไ^{๑๒}ห^๑ำ^๒ม^๓อ^๔ม^๕ิ^๖ท^๗ร^๘ห^๙ม^{๑๐}ร^{๑๑}ำ^{๑๒}๑๘๓. พ^๑ิง^๒พ^๓ิ^๔ค^๕ไ^๖พ^๗ไ^๘ร^๙อ^{๑๐}น^{๑๑}ก^{๑๒}ว^{๑๓}ยย^๑ิง^๒ท^๓ร^๔ก^๕ส^๖ร^๗ิ^๘ย^๙ส^{๑๐}ำ^{๑๑}ย^{๑๒}ซ^{๑๓}มก^๑ล^๒ง^๓ก^๔ล^๕ด^๖ย^๗ก^๘ย^๙ม^{๑๐}ย^{๑๑}มว^๑า^๒ม^๓เร^๔ค^๕ว^๖ำ^๗เพ^๘ย^๙แ^{๑๐}วน^๑ด^๒ย^๓า^๔ดย^๑อ^๒ง^๓น^๔ำม^๑ช^๒อ^๓ เ^๑เร^๒อ^๓น^๔าเ^๑ล^๒ิ^๓ค^๔แ^๕ล^๖ว^๗ห^๘ล^๙า^{๑๐}ก^{๑๑}ศ^{๑๒}รท^๑อ^๒ณ^๓า^๔น^๕ ช^๑อ^๒แ^๓สม^๑า^๒ค^๓แ^๔พ^๕ร^๖วช^๑ย^๒ช^๓อ^๔ พ^๑ร^๒เ^๓น^๔าแ^๑ม^๒ก^๓พ^๔น^๕ภ^๖ย^๗เ^๘ย^๙ณ^{๑๐}ย^๑อ^๒ง^๓ภ^๔ย^๕ โ^๑ฬ^๒น^๓น^๔าเ^๑ก^๒ล^๓อ^๔น^๕ค^๖ล^๗ำ^๘ยย^๑ิง^๒ท^๓พ^๔ ท^๑ำ^๒น^๓แ^๔สอ^๑ย^๒ำ^๓ร^๔ำ^๕ร^๖อ^๗ม^๘ด^๙ิงอ^๑ุ^๒ภ^๓ิ^๔ร^๕มค^๑ิ^๒ท^๓แ^๔พ^๕ร^๖วพ^๑ล^๒ม^๓ำ^๔น^๕ ภ^๑พ^๒น^๓าผ^๑อ^๒ง^๓พ^๔น^๕แ^๖ม^๗น^๘โ^๙พ^{๑๐}ย^{๑๑}ม

๑๔๔. กุญแจไขประตูทอง

ประจักษ์กันนาวาชัย

ทั้งสามศกพิไล

เพญ่พระยศเจ้าหลาน

๑๔๕. ขรรจบงพยุหยาตราของ

ท้าวทนต์ทนต์มุล

มวณมากษราชันกล

เถรกลกลกนก

๑๔๖. เกลื่อนกลาดกายทรงเรน

เรอพระครุฑทองเคนทร

เรอเคียวสีกวเพียบเพญ

คุมคู่คอยเสกแฉ้ว

๑๔๗. ครนควรวชิษณุภพพรหม

โหรกระหม่อมของชัย

พยุหวิหราชเณรอุทมนตร์ไสย

แตรกรลยเสียงซ้อง

ท้าวไสว

เผือกฟ้า

แลเลิศ แลแซ

โลกเพียงพิศวง

เรอชน

เกรยบคง

เคียงคู่ กันแซ

พรางแพรวท้าวเคอน

เรอชน

เชนแก้ว

ธาวณ

เกลื่อนกลาดคล้ายชบวน

เพรียงสมัย

กกก้อง

สังข์เป่า ถวายนา

แซ่ซนบรรดาน

¹ สมุดไทยบางฉบับและแบบเรือนฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑ เป็น 'เช่นแก้ว'

² คำในสมุดไทยและในฉบับพิมพ์ต่างๆ เป็น 'คฤหิม' แบบเรือนครั้งที่ ๑ เป็น 'ควหิม'

๑๙๘. ^๕ตำนานสนนช

โพนพายทยเอรณ

เสียงข้องแข่งขานกัน

สระทกสระเทอนถวณ

๑๙๙. ^๕โพลกแหล่งหลาณ^๕เสียงขคณศรทง

พลหาญชกให้อง

ตระหนกทกทวยชเรศหน้า

เอกรร ฌพแซ

^๕ครนครน

คามหมวก หม่นา

แผนแพยงทวนไหว

^๕ลอลง ^๕สรวงญา^๕คณพา

เอกรโลก แล้วแซ

^๕เผอศแผ้วพงขวณ

ร่าย

๒๐๐. พลันขยายพยหยาตรา ^๕กลาเข้าโชนทวาวเรศ ^๕สังข์สวคชเบศพทมนคร ^๕ปรายประชลเฉลิมทพ ^๕คามตำรวราชรณยท ^๕โยกกบิธชคลาพล ^๕ยลนาวาคาทยคัสระพวาศสระพรัง ^๕คงคยชอชคงคา ^๕แลมเหพาฬาร^๕พณลก ^๕ชกททองแฉวธาร ^๕ถยถึงสถานปากโมก^๕ังพระจอมโลกลิชเคช ^๕เสกัเจดิงนิเวศวิงทาง ^๕พลางอให้ตรวเรกรียมพล ^๕โดยสถลพยหยาตร ^๕ชอกพระวราชกำหนดกฏแกชันทพิชณพล ^๕จักยกพหลยาตรา ^๕ในเวลาล่วงคำ

ข้าสยเฮ็กสามขา	ควนเขาราชครุสมย	ภวนในยตรัส
ทริการ	ซึ่งระรอนราญอริราช	ทวยภูมิขมาทยากร
จันทรลยเลือน	เคลอนเขาคติขยาม	เจ้าจอมสยาม
ไผ่ยาสน์	เห็นขบรมหาสน์กองแก้ว	คล้ายคล้ายสียทุม
แคล้ว	ท่านเคลมทลยผน	ไผ่นา

โคลง ๔

๒๐๑. เทวัญแสงคงเหตุไท	สังหร เห็นแซ
เห็นกระแสงสุภาคร	หลงสน
ไพลลยวนากอน	แค้นตก ทิศนา
พระแตกเพงฤาพน	ทนานองสาย
๒๐๒. พระกรายกรยางเของ	จรล
ลยมหาวาร	เรียวกว้าง
พหพานพระภูมิภล	ทนต์ใหญ่ ไสร์นา
โถมปะทะเจ้าช้าง	จักเคียวชบของค
๒๐๓. พระทรงแสงดาบแก้ว	กยกร
โถมประจัญพันฟอน	เพองนา
ท่างฤทธิค่างรยรอน	ราญชีพ กันแซ
สละทันทกถินทาลา	ทงทองชลช

๒๐๔. นนุ^๕ก^๕โณ^๕ณ^๕ย^๕ส^๕

พอน^๕ฟาก^๕สง^๕ส^๕มาร^๕

สาย^๕สิน^๕อ^๕ซัง^๕น^๕อง^๕พ^๕น^๕าน^๕ค^๕

พระ^๕เร^๕ง^๕ย^๕ร^๕ิก^๕า^๕ก^๕ว^๕ย

๒๐๕. ท^๕น^๕โก^๕ก^๕ิล^๕ก^๕เจ้า

สุ^๕ร^๕าง^๕ผ^๕ท^๕ม^๕ด^๕ว^๕ล^๕ณ^๕

พระ^๕หา^๕พระ^๕ไ^๕ห^๕ร^๕พล^๕ัน

เร^๕ว^๕เร^๕ง^๕ท^๕าย^๕โ^๕ย^๕ก^๕ระ^๕ทุ^๕

๒๐๖. พระ^๕ไ^๕ห^๕ร^๕เ^๕็น^๕แ^๕จ^๕ง^๕ย^๕

ถ^๕ว^๕าย^๕พ^๕ย^๕า^๕ก^๕ร^๕ณ^๕ท^๕ล^๕

ส^๕ย^๕น^๕ย^๕ก^๕ิน^๕ท^๕ร^๕สุ^๕ร^๕

ท^๕า^๕ก^๕เท^๕พ^๕ส^๕ง^๕ห^๕ร^๕ไ^๕

๒๐๗. น^๕ส^๕น^๕อ^๕ซ^๕ง^๕น^๕า^๕น^๕า^๕

ท^๕น^๕ย^๕ร^๕ณ^๕ม^๕ท^๕ค^๕า^๕

ค^๕อ^๕ท^๕พ^๕อ^๕ร^๕ว^๕า

ส^๕ม^๕ก^๕ง^๕ล^๕ก^๕ษ^๕ณ^๕ณ^๕ไ^๕

ค^๕ก^๕ชา^๕ร

ม^๕อ^๕ค^๕ม^๕ว^๕ย

ห^๕าย^๕เ^๕ห^๕อ^๕ก^๕ น^๕ห^๕ง^๕น^๕ย

เ^๕ก^๕จ^๕เ^๕ย^๕น^๕เ^๕ก^๕ก^๕ม^๕ย

ร^๕อ^๕ม^๕ด^๕ว^๕ล^๕ย

ห^๕อ^๕น^๕ร^๕

พ^๕ล^๕าง^๕บ^๕อ^๕ก^๕ ส^๕ัน^๕น^๕า

ท^๕ล^๕อ^๕ย^๕ค^๕ณ^๕ด^๕ล^๕ง

ใน^๕ม^๕ล^๕ ส^๕ัน^๕แ^๕

แ^๕ก^๕ไ^๕

ส^๕ัน^๕ไ^๕ น^๕น^๕า^๕

ว^๕ิ^๕ร^๕า^๕ซ^๕ร^๕เ^๕น^๕ถ^๕ล^๕

น^๕อ^๕ง^๕พ^๕น^๕า ส^๕ณ^๕จ^๕า^๕เ^๕ย^๕

ท^๕ว^๕ม^๕ไ^๕ซ^๕ร^๕

ม^๕ณ^๕ท^๕ม^๕ น^๕น^๕า

เ^๕เ^๕ร^๕ค^๕น^๕น^๕อ^๕ย^๕า^๕เ^๕ท^๕น^๕ง

๓๐๘. เทกแสงางแห่งราชพ้อง

ไค้แก่อปราช

สังครามซ่งเสกักรว

นํทกถิงยทอสู

๓๐๙. ซ่งผญอวิราชกวย

เพอพระเกไชชนะ

ค้องค้อมิตรพระ

เพราะพระทกถากหา

๓๑๐. เบอชมรมชกตยทอของทอ

พระจักไถ่ลยลาญ

วิปวระราญ

พระจักชาญชเยคไค้

ภูษลา

เชษจุฬ

นโญ หลวงแซ

คักข้างตองชน

เกชะ

คักนา

จักมอช เมอเชย

หนกวยชอคม

แถวธาร

เค็กไสร

ฤทธราช เลยพอ

กิงทาวไผ่น

โคตง ๒

๓๑๑. ครนบกนทอทาลไค้

จิราชแผ้วพนเกษม

๓๑๒. เปรมปรกปราโมทยแท

ถล่าวทอชกามฉน

สคัยพยากรณไค้

เพราะพระโทรทากนั้

๒๑๓. พระพลันทรงเครื่องกัน งามประเสริฐเลิศกัน

แห่งหล้าควรรชม ชื่นนา

๒๑๔. สัมเก็ชฌนชนองแก้ว ทรงสักราภรณ์แพรว

เพรศพรหมเพราดา บังแซ

ร้าย

๒๑๕. ส่องขัตติยายวราคร ยังเกียรราชหุอทัพ ชนคช

ชัยช้างเทยบ ทวยหาญเพยขแผ่นภ คุมหิมาคาคาษ

สระพราศพรหมโดยชยวน องค์ศักดิ์ศรีสองกษัตริย์ คอย

นฤชัตพรพิชัย บัศเคียวไททฤญ พระศรีสุวรริกบรมธาตุ

ไชโยภาสโคกิก ช่วงชวลิตพางผล สัมเกลยงกลก้อง

พองพาผายทกษณ ผืนแวงดวงตรงทัพ นัยการยสามครา

เขนทกษณาวรรคเวณ ว้ายฉวกเฉยณอัมพร ผ่านไป

อุครโดยค้าว พลงขพิตรโทท้าว ทานคงศักดิ์ อยู่เนา

โคลง ๔

๒๑๖. พระมยุคิน

เต็มมาน

ประณคนัสโมธาร

เทกเกล้า

พระทรงอริฐาน

ชชเคช พระเชย

กุมแก้วพระเจ้า

จักสุกกเขญ

๓๑๗. เป็นสัตว์สังคม

๗๒๗๒

๖๖๖๖๖๖

๑๕
ทวทง

ขอเป็นฉวชไป

๔ ๖ ๙
ยกทัพ เฉลิมนา

๔๖๕
พระบรมมหาราชวัง

๓๖
เกตุชนวชนผอนเกษม

๒๑๘. พระเปรมปราโมทย์นัชม

๑
วนทนา

พลาญพระทรงไอยรา

ព្រហ្មវិហារ

พระคเชนทรชอไชยา

ภาพ พันธะ

๑ ๒
ช้างเขนคชคกแพว

๒
แผนแพทยกาย

๒๑๔. พลายปราบไตรจักรอ้างอิง

ខេត្តព្រះវិហារ

สารปรายคชทุกทิศ

ทวไชย

เฮกาทิศจรณศ

วรสัยกิจ ทรงนา

น้ำคเชนทเรศไท

๑ ๒
อิราชเจ้าจอมสยาม

๒๒๐. งามเลิศกษัตริย์มณฑล

แลตงาน พลงแซ

๔
กรมเลขาของพระคชาธาร

ແຕ່ງតາງ

บรรณกฤตสถาน

ทพยอาสน์ เสนมธนา

๔๕๕
เขตเทศบาลตัวหลักเกอชบก

๑๒๒
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

๒๒๑. ค^๕เชน^๕ทร^๕ท^๕ง^๕ค^๕อ^๕างมัน^๕ท^๕ก^๕ก^๕ก^๕า^๕ยาท^๕ก^๕ว^๕ก^๕แ^๕ว^๕ง^๕ว^๕ง^๕าท^๕าง^๕ก^๕ง^๕ส^๕ง^๕เส^๕ย^๕ง^๕ก^๕อง๒๒๒. ส^๕อง^๕ไ^๕ท^๕อิ^๕รา^๕ช^๕น^๕ก^๕ก^๕ง^๕อ^๕ง^๕ค^๕ม^๕ข^๕ม^๕พ^๕า^๕นเก^๕ล^๕ิง^๕ส^๕ม^๕ิ^๕ท^๕ู^๕ค^๕ชา^๕ธ^๕ารส^๕ู^๕ส^๕ร^๕ค^๕ก^๕ก^๕ล^๕าไ^๕อ^๕รา^๕ วั^๕ณ^๕าท^๕ย^๕ค^๕ท^๕องเส^๕ย^๕ส^๕าย^๕ เค^๕ีย^๕ร^๕น^๕ะเก^๕ริ^๕ก^๕หล^๕้า^๕หล^๕่ง^๕ไ^๕วท^๕ร^๕ง^๕ส^๕าร^๕ ค^๕ิล^๕เซ^๕ยผ^๕า^๕น^๕พ^๕าท^๕ิ^๕พ^๕ย^๕พ^๕า^๕ท^๕น^๕ น^๕น^๕าเส^๕อ^๕ม^๕แ^๕ก^๕ล^๕ว^๕ก^๕ล^๕ว^๕ท^๕น

พ่าย

๒๒๓. ใ^๕ง^๕ธ^๕ิ^๕ษ^๕ิ^๕พ^๕รา^๕ท^๕ม^๕ณ^๕ชา^๕คิ ไ^๕ห^๕ร^๕า^๕ร^๕า^๕ช^๕ป^๕ระ^๕ว^๕ิ^๕ท^๕ค ไ^๕ม^๕อ^๕่านอิ^๕ศ^๕ว^๕ร^๕เว^๕ท ถ^๕ว^๕า^๕ย^๕ว^๕ร^๕ช^๕เ^๕ย^๕ค^๕อ^๕ย^๕่าง^๕ไ^๕ส^๕ย ถ^๕น^๕ข^๕อง^๕ช^๕ย^๕ส^๕ำ^๕ม^๕ท^๕งใ^๕ง^๕เ^๕ย^๕า^๕ส^๕ง^๕ช^๕ส^๕ำ^๕ม^๕ท^๕น ก^๕น^๕ค^๕ร^๕แ^๕ค^๕ร^๕แ^๕ช^๕ข^๕อง ก^๕อง^๕กา^๕ท^๕ล^๕ก^๕ล^๕อง^๕ค^๕ือก^๕ล^๕อง^๕ช^๕น^๕ะ^๕ค^๕ร^๕ก^๕ไ^๕ค^๕ร^๕ม^๕ค^๕ร^๕น พ^๕ำ^๕ง^๕พ^๕ก^๕พ^๕น^๕ก^๕ว^๕ค^๕ล ก^๕พ^๕ท^๕ล^๕พ^๕ย^๕ทย^๕า^๕ท^๕ร ค^๕า^๕ย^๕พ^๕ล^๕แ^๕ะ^๕พ^๕ล^๕ส^๕าร แ^๕ส^๕น^๕พ^๕ล^๕ห^๕า^๕ญ^๕พ^๕ล^๕ห^๕อ^๕ม พ^๕ร^๕อ^๕มเก^๕ร^๕อง^๕พ^๕ร^๕อ^๕ภ^๕ิ^๕ร^๕น ช^๕ม^๕ร^๕ง^๕ช^๕า^๕ย^๕ธ^๕ง^๕ฉ^๕า^๕น ท^๕ว^๕น^๕ท^๕อง^๕ฉ^๕า^๕น^๕เล^๕อ^๕ม^๕เน^๕ค^๕รพ^๕ู^๕จ^๕ำ^๕ม^๕เร^๕ค^๕ป^๕ล^๕ิ^๕ย^๕ป^๕ลา^๕ย แ^๕ห^๕่^๕ห^๕น^๕ำ^๕ท^๕ลา^๕ย^๕เ^๕ล^๕ำ^๕ห^๕ล^๕าก แ^๕ห^๕่^๕ค^๕ล^๕งม^๕า^๕ล^๕ห^๕ม^๕ล^๕อ^๕ม ห^๕อ^๕ม^๕เ^๕ย^๕อง^๕ช^๕า^๕ย^๕ส^๕ระ^๕พ^๕ร^๕ง ค^๕ง^๕เ^๕ย^๕อง^๕ช^๕ว^๕า^๕ค^๕ะ^๕ค^๕ล^๕า

ยวักสา^๕ก^๕แสน ก^๕คน^๕แค้น^๕เค^๕ย^๕ร^๕ดา^๕ย อ^๕ก^๕ให้^๕ย^๕า^๕ค^๕ร^๕พ^๕ย^๕ห^๕
 ข^๕ท^๕ บ^๕าย^๕ก^๕ย^๕ข^๕ช^๕ฝ^๕าย^๕ช^๕ว^๕า โ^๕ย^๕ก^๕ค^๕ร^๕ท^๕า^๕ท^๕น^๕ฝ^๕าย^๕ช^๕าย^๕ เ^๕น^๕ว^๕
 พ^๕า^๕ท^๕น^๕าย^๕ท^๕ว^๕าง^๕อ^๕ว^๕ช^๕ เ^๕ส^๕มา^๕อ^๕บ^๕ิ^๕ท^๕ก^๕ย^๕ณ^๕ ฉ^๕ิ^๕ท^๕ร^๕ช^๕ย^๕ฝ^๕ิน^๕อ^๕ค^๕ร^๕
 แ^๕ล^๕ส^๕ล^๕อน^๕ก^๕ร^๕ว^๕ิ^๕ร^๕ม^๕ย^๕ แ^๕ห^๕่^๕บ^๕ร^๕ม^๕น^๕ด^๕ุ^๕บ^๕า^๕ล^๕ ท^๕อ^๕ม^๕ค^๕ชา^๕า^๕ร^๕ว^๕ิ^๕รา^๕ช^๕
 ร^๕ค^๕ล^๕ง^๕ค^๕ย^๕า^๕ท^๕บ^๕ร^๕ว^๕ิ^๕ก^๕ย^๕ พ^๕ท^๕ก^๕ย^๕ท^๕เ^๕า^๕ก^๕ุ^๕ญ^๕ช^๕ร^๕ ค^๕ล^๕น^๕ก^๕ร^๕ท^๕พ^๕เ^๕ล^๕เ^๕น^๕
 เ^๕ล^๕เ^๕น^๕พ^๕ล^๕ส^๕าร^๕ย^๕า^๕ท^๕ร^๕า ค^๕ล^๕า^๕พ^๕ล^๕แ^๕ส^๕ร^๕ฝ^๕ง^๕ฝ^๕าย^๕ ค^๕ล^๕าย^๕พ^๕ล^๕ท^๕น^๕
 ท^๕าง^๕เ^๕ท^๕า เ^๕ล^๕ย^๕ง^๕ส^๕ร^๕ร^๕เ^๕ท^๕อ^๕น^๕ฝ^๕เ^๕ท^๕า ส^๕ร^๕ร^๕ท^๕าน^๕แ^๕ด^๕ว^๕ส^๕ล^๕ด^๕

ร่าย

๒๒๔. อ^๕ไ^๕ก^๕ล^๕พ^๕ล^๕ค^๕ล^๕า^๕ค^๕ล^๕าย^๕ แ^๕ล^๕น^๕า บ^๕้าย^๕มา^๕ไ^๕บ^๕ย^๕ร^๕ด^๕ิ^๕ย^๕า^๕
 แ^๕ล^๕น^๕า ค^๕ล^๕า^๕ท^๕าง^๕บ^๕าน^๕ส^๕ร^๕ร^๕แ^๕ก^๕ว^๕ แ^๕ล^๕น^๕า แ^๕ค^๕ล^๕ว^๕ท^๕าง^๕ข^๕าน^๕
 ส^๕ร^๕ร^๕เ^๕ล^๕เ^๕ด^๕า แ^๕ล^๕น^๕า แ^๕ล^๕ว^๕อ^๕เ^๕า^๕ท^๕เ^๕ส^๕ว^๕ย^๕ แ^๕ล^๕น^๕า ย^๕ง^๕ย^๕ง^๕เ^๕ก^๕ย^๕
 ป^๕ระ^๕ท^๕ย^๕ แ^๕ล^๕น^๕า เ^๕ส^๕ร^๕เ^๕อ^๕ก^๕ล^๕ย^๕ท^๕ร^๕ง^๕ส^๕าร^๕ แ^๕ล^๕น^๕า ค^๕ล^๕พ^๕ล^๕
 ท^๕า^๕ญ^๕ท^๕ว^๕น^๕เ^๕ก^๕น^๕ แ^๕ล^๕น^๕า ค^๕ำ^๕เ^๕น^๕น^๕ใน^๕ม^๕ร^๕ร^๕ค^๕า แ^๕ล^๕น^๕า
 ส^๕ุ^๕ร^๕ิ^๕ย^๕ป^๕ระ^๕ภ^๕า^๕ท^๕ร^๕ง^๕ก^๕ล^๕ค^๕ จ^๕น^๕ก^๕ำ^๕ท^๕น^๕ค^๕บ^๕าย^๕ค^๕ว^๕าย^๕ ช^๕า^๕ย^๕ส^๕ำ^๕ม^๕น^๕า^๕พ^๕ิ^๕ก^๕า^๕
 เ^๕ค^๕ม^๕ ท^๕พ^๕ล^๕ง^๕ป^๕ระ^๕เท^๕ค^๕ท^๕น^๕อ^๕ง^๕ส^๕ร^๕ว^๕าย^๕ ช^๕ิง^๕ค^๕ำ^๕ย^๕ท^๕น^๕ำ^๕เ^๕า^๕ค^๕ง^๕ อ^๕ให้^๕
 ท^๕ย^๕ค^๕ย^๕ง^๕อ^๕ย^๕ู่^๕ห^๕ล^๕ง^๕ เ^๕า^๕ก^๕ำ^๕ล^๕ง^๕พ^๕ล^๕ส^๕ร^๕ร^๕พ^๕ เ^๕ส^๕ก^๕เ^๕ป^๕ระ^๕ท^๕ย^๕เ^๕ก^๕ย^๕ช^๕ย^๕
 ใน^๕ฉ^๕า^๕ย^๕า^๕ไ^๕ม^๕ป^๕ระ^๕ค^๕ู่^๕ อ^๕ย^๕ู่^๕เ^๕น^๕อ^๕ร^๕อ^๕ม^๕ป^๕ล^๕ว^๕ก^๕ท^๕ล^๕ง^๕ ท^๕ก^๕็^๕ง^๕ค^๕ร^๕ร^๕ท^๕ร^๕ว^๕ง^๕

๒๓

๑	๒	๓	๔
๕	๖	๗	๘
๙	๑๐	๑๑	๑๒
๑๓	๑๔	๑๕	๑๖
๑๗	๑๘	๑๙	๒๐
๒๑	๒๒	๒๓	๒๔
๒๕	๒๖	๒๗	๒๘
๒๙	๓๐	๓๑	๓๒
๓๓	๓๔	๓๕	๓๖
๓๗	๓๘	๓๙	๔๐
๔๑	๔๒	๔๓	๔๔
๔๕	๔๖	๔๗	๔๘
๔๙	๕๐	๕๑	๕๒
๕๓	๕๔	๕๕	๕๖
๕๗	๕๘	๕๙	๖๐
๖๑	๖๒	๖๓	๖๔
๖๕	๖๖	๖๗	๖๘
๖๙	๗๐	๗๑	๗๒
๗๓	๗๔	๗๕	๗๖
๗๗	๗๘	๗๙	๘๐
๘๑	๘๒	๘๓	๘๔
๘๕	๘๖	๘๗	๘๘
๘๙	๙๐	๙๑	๙๒
๙๓	๙๔	๙๕	๙๖
๙๗	๙๘	๙๙	๑๐๐

๑๐๑

๑๐๒

๑๐๓

๑๐๔

๑๐๕

๑๐๖

๑๐๗

๑๐๘

๑๐๙

๑๑๐

๑๑๑

๑๑๒

๑๑๓

๑๑๔

๑๑๕

๑๑๖

๑๑๗

๑๑๘

๑๑๙

๑๒๐

๑๒๑

๑๒๒

๑๒๓

๑๒๔

๑๒๕

๑๒๖

๑๒๗

๑๒๘

๑๒๙

๑๓๐

๑๓๑

๑๓๒

๑๓๓

๑๓๔

๑๓๕

๑๓๖

๑๓๗

๑๓๘

๑๓๙

๑๔๐

๑๔๑

๑๔๒

๑๔๓

๑๔๔

๑๔๕

๑๔๖

๑๔๗

๑๔๘

๑๔๙

๑๕๐

๑๕๑

๑๕๒

๑๕๓

๑๕๔

๑๕๕

๑๕๖

๑๕๗

๑๕๘

๑๕๙

๑๖๐

๑๖๑

๑๖๒

๑๖๓

๑๖๔

๑๖๕

๑๖๖

๑๖๗

๑๖๘

๑๖๙

๑๗๐

๑๗๑

๑๗๒

๑๗๓

๑๗๔

๑๗๕

๑๗๖

๑๗๗

๑๗๘

๑๗๙

๑๘๐

๑๘๑

๑๘๒

๑๘๓

๑๘๔

๑๘๕

๑๘๖

๑๘๗

๑๘๘

๑๘๙

๑๙๐

๑๙๑

๑๙๒

๑๙๓

๑๙๔

๑๙๕

๑๙๖

๑๙๗

๑๙๘

๑๙๙

๒๐๐

๒๐๑

๒๐๒

๒๐๓

๒๐๔

๒๐๕

๒๐๖

๒๐๗

๒๐๘

๒๐๙

๒๑๐

๒๑๑

๒๑๒

๒๑๓

๒๑๔

๒๑๕

๒๑๖

๒๑๗

๒๑๘

๒๑๙

๒๒๐

๒๒๑

๒๒๒

๒๒๓

๒๒๔

๒๒๕

๒๒๖

๒๒๗

๒๒๘

๒๒๙

๒๓๐

๒๓๑

๒๓๒

๒๓๓

๒๓๔

๒๓๕

๒๓๖

๒๓๗

๒๓๘

๒๓๙

๒๔๐

๒๔๑

๒๔๒

๒๔๓

๒๔๔

๒๔๕

๒๔๖

๒๔๗

๒๔๘

๒๔๙

๒๕๐

๒๕๑

๒๕๒

๒๕๓

๒๕๔

๒๕๕

๒๕๖

๒๕๗

๒๕๘

๒๕๙

๒๖๐

๒๖๑

๒๖๒

๒๖๓

๒๖๔

๒๖๕

๒๖๖

๒๖๗

๒๖๘

๒๖๙

๒๗๐

๒๗๑

๒๗๒

๒๗๓

๒๗๔

๒๗๕

๒๗๖

๒๗๗

๒๗๘

๒๗๙

๒๘๐

๒๘๑

๒๘๒

๒๘๓

๒๘๔

๒๘๕

๒๘๖

๒๘๗

๒๘๘

๒๘๙

๒๙๐

๒๙๑

๒๙๒

๒๙๓

๒๙๔

๒๙๕

๒๙๖

๒๙๗

๒๙๘

๒๙๙

๓๐๐

๓๐๑

๓๐๒

๓๐๓

๓๐๔

๓๐๕

๓๐๖

๓๐๗

๓๐๘

๓๐๙

๓๑๐

๓๑๑

๓๑๒

๓๑๓

๓๑๔

๓๑๕

๓๑๖

๓๑๗

๓๑๘

๓๑๙

๓๒๐

๓๒๑

๓๒๒

๓๒๓

๓๒๔

๓๒๕

๓๒๖

๓๒๗

๓๒๘

๓๒๙

๓๓๐

๓๓๑

๓๓๒

๓๓๓

๓๓๔

๓๓๕

๓๓๖

๓๓๗

๓๓๘

๓๓๙

๓๔๐

๓๔๑

๓๔๒

๓๔๓

๓๔๔

๓๔๕

๓๔๖

๓๔๗

๓๔๘

๓๔๙

๓๕๐

๓๕๑

๓๕๒

๓๕๓

๓๕๔

๓๕๕

๓๕๖

๓๕๗

๓๕๘

๓๕๙

๓๖๐

๓๖๑

๓๖๒

๓๖๓

๓๖๔

๓๖๕

๓๖๖

๓๖๗

๓๖๘

๓๖๙

๓๗๐

๓๗๑

๓๗๒

๓๗๓

๓๗๔

๓๗๕

๓๗๖

๓๗๗

๓๗๘

๓๗๙

๓๘๐

๓๘๑

๓

หน้าทงคาย ผายหนาหลังซ้ายขวา ท้ายทงมวด

เป็นกระบวนปกมพย ชคคพนธนามเพลา เลพา

ทุกหนาคาย ภายนอกกว้างรວងวาก มากรรวหนามเป็นชน

๒๔ ๕ ๔ ๓ ๒ ๑
ชนเขนเขอนเขนเขอบ แดงตามระขอบคักเสีรว บพทว

เสด็จพสก ครอบงมคึกกลา ขยิกรณคายน

ชังคงชีพพล ชยนา

โคลง ๔

๒๒๕. นายสพยหัทพโท

สมุดคำขราชกตขว

๑ ๒ ๓
แสนเค็กเพงพงกลว

๑ ๔ ๑๕๒
เรื่องพระเกียรติยศของ

๒๒๖. โยธเทยมนทวยพวง

คปรระคหเค่นควง

กองหน้าและกองหลัง

๔๒๒
เสียงสนนมาต่าง

๑๒
๑๓
๑๔
๑๕
๑๖
๑๗
๑๘
๑๙
๒๐
๒๑
๒๒
๒๓
๒๔
๒๕
๒๖
๒๗
๒๘
๒๙
๓๐
๓๑
๓๒
๓๓
๓๔
๓๕
๓๖
๓๗
๓๘
๓๙
๔๐
๔๑
๔๒
๔๓
๔๔
๔๕
๔๖
๔๗
๔๘
๔๙
๕๐
๕๑
๕๒
๕๓
๕๔
๕๕
๕๖
๕๗
๕๘
๕๙
๖๐
๖๑
๖๒
๖๓
๖๔
๖๕
๖๖
๖๗
๖๘
๖๙
๗๐
๗๑
๗๒
๗๓
๗๔
๗๕
๗๖
๗๗
๗๘
๗๙
๘๐
๘๑
๘๒
๘๓
๘๔
๘๕
๘๖
๘๗
๘๘
๘๙
๙๐
๙๑
๙๒
๙๓
๙๔
๙๕
๙๖
๙๗
๙๘
๙๙
๑๐๐

กฤษชอน

แก๊สเคซึ ทานนา

๔ ๒ ๔
ศกให้แตกหน

พจนานุกรม

ທຸງຄວາງ

แปลหลัก หลายนัย

๔๑๗
เอกพาคณโท

๒๒๗. พลไกรล้วนกลั่นเกล้า	กลางสมร
หาจกัณฑ์หมอน	ขาดเกล้า
แสนยาพลากร	ทางหน หาญเขย
คอยจกักรอม กิเร้า	จักร้าราญเขย

ร้อย

๒๒๘. ฝ่ายกองกระเวนรามัญ อันขุนคึกโช^๕ ให้เขา
 ม้ามาลาภ คอยข่าวราชบุรี กุทัฬหาวพระนคร จักชกรอน
 ชกรวย จักชกรทชชกรทาน เขาอาการมายอก แม^๖ ข ชกร
 ทชกร จักประชิดเมืองฉะ^๗ * จึงส่ง^๘สมิงอะคร้าน^๙ขุนกอง รอง
 สมิงเขยปลัดทัพ กับสมิงชายม่วน ทั้งสามคว้นเดินพล
 พวกรพลหมามา^{๑๐} หารอยมามองความ ยลดยามยาครทัพ
 ชยทารัชมายค่าย ชยชนองสร่ายเรี่ยพยุห^{๑๑} คุกองหน้า
 กองหลวง แลทางป่วงทรายเส^{๑๒}รจ เร^{๑๓}ว^{๑๔}ระ^{๑๕}เห^{๑๖}ก^{๑๗}ไป^{๑๘}ท^{๑๙}ล^{๒๐} แต่
 นเรศวรอุปราช ครนพระบาทไคส^{๒๑}ก^{๒๒}ย^{๒๓} จักทรายสรพโคยคว^{๒๔}
 วนนเรศวรภัก^{๒๕}ตรา กับเอกาพศ^{๒๖}ร^{๒๗}ด^{๒๘} ยกมายท^{๒๙}อ^{๓๐}แย^{๓๑}ง^{๓๒}ร^{๓๓}ค^{๓๔}

* นี้คำว่าสมิงอะคร้าน ตามฉบับสมุคไทย แต่ในฉบับสมุคพิมพ์ เป็นสมิง
 คร้าน คำว่า สมิงเขยตามฉบับพิมพ์ ฉบับสมุคไทยเป็นสมิงเขย ได้สอบใน
 พระราชพงศาวดารฉบับพิมพ์ของหมอบรัดเลย์มีความว่าดังนี้ ฝ่ายสมิงจักราน
 สมิงเปวสมิงทรายหมอนาอกองน้ำคือเขตเห็นกองทัพหน้าและกองทัพหลวง
 ดังนั้น ข้อต่างกันอยู่ดังนี้.

แล้วพระองค์ตรัสถาม สามสิ่งนี้นายกองม้า ถ้าจักประมาณ
พลไกร สักเท่าใดก็ควรหนัก ตรัสซ้ำซักเขาสนอง
ว่าพลของทั้งเสรี ประมาณสิบเจ็ดสิบแปดหมื่น คุกคาม
ทั้งกว้าง ครั้นเจ้าชายทรงสุทัย อีกตรัสแก่มุขทูลของ
ว่าซึ่งสองคนทูลกล่าว ชกมาถึวรชัย เป็นพยุหทัพ
ใหญ่ยิ่ง คงเข้านับกว่าเรา มากกว่าเขาหลายส่วน จำเรา
ก่อนจุโรม โหมหักเอาแต่แรก ก็ให้แตกยับย่อย ค่อย
เขมรเขมรมือ เรวเรวฮือเขาหอม ล้อมกรุงเทพทวารวดี
ซึ่งเอาฉัตรคักเชิญ เห็นโคเวียงโคยสะควง แล้วอสัง
พวกรุนพล เทียบพลทุกทัพ สรรพแก่สามยามเสรี
ก็สืบเช็ดหน้าพิกา จักยาราทัพชนธ ภูมเอาจูงไวหน้า
เรวเรวจักฮือฮา พุ่งเข้าเราค ฤทธินา

โคลง ๔

๒๒๘. เห็นรบถอยท่าน
ต่างเร่งกรวาทเรียมพล
พลหาญหน่นนวน
คอบจักชัยเคียวสุ

ทุกคน
ทุกผู้
เร่งร่น อยู่แซ
เข่นเตียนคักสยาม

๒๓๐. ครั้นยาม^๕สืบเอ็กแล้ว

เวลา ฤๅษี

องค์^๕ครุฑ^๕ปราชา

หน่อ^๕ไทร

ไสร^๕สร้ง^๕รสุ^๕ธำ^๕รา

รว^๕รณ^๕ คม^๕นา

เฉลิม^๕วิเด^๕ปณ^๕ลุ^๕ย^๕ไถ

เพ^๕อง^๕พ^๕ง^๕เส^๕า^๕ค^๕ณ^๕ธ^๕

๒๓๑. เสร็จ^๕พระ^๕ทรง^๕เค^๕ว^๕ร^๕อง^๕ค^๕ณ^๕

แก^๕ง^๕ก^๕า^๕ย^๕ ท^๕า^๕น^๕า

ส^๕ว^๕ม^๕ส^๕อ^๕ค^๕ณ^๕น^๕ะ^๕เพ^๕ลา^๕พ^๕ร^๕า^๕ย^๕

อ^๕ระ^๕เค^๕อ^๕

ภ^๕า^๕นิ^๕ก^๕พิ^๕จิ^๕ตร^๕า^๕ย^๕

แ^๕ถ^๕เ^๕ล^๕ี^๕ค^๕ แ^๕ล^๕ั^๕ษ^๕เ^๕

ท^๕ร^๕ง^๕ส^๕า^๕ภ^๕ร^๕ณ^๕เส^๕ธ^๕

เก^๕ว^๕ระ^๕แ^๕ก^๕ว^๕อง^๕ค^๕ี^๕

๒๓๒. ภู^๕ม^๕เ^๕ว^๕ย^๕ง^๕มา^๕ค^๕ี^๕ส^๕ร^๕ว^๕ัย^๕

ส^๕ัง^๕ว^๕า^๕ล^๕ เ^๕ว^๕เ^๕ย^๕น^๕า

ป^๕ระ^๕ค^๕ย^๕ม^๕ร^๕ก^๕ค^๕า^๕ญ^๕า^๕น^๕

ก^๕อ^๕ย^๕แ^๕ก^๕ว^๕

พ^๕า^๕ห^๕ร^๕ก^๕ว^๕ค^๕ณ^๕ป^๕ระ^๕พ^๕าล^๕

โ^๕อ^๕ภ^๕า^๕ส^๕ พ^๕ิ^๕ค^๕เ^๕ษ^๕

ค^๕า^๕ย^๕เพ^๕ช^๕ร^๕เก^๕า^๕มา^๕ค^๕ี^๕แพ^๕รว^๕

พ^๕ร^๕ว^๕ง^๕พ^๕ร^๕อ^๕ย^๕พ^๕ร^๕า^๕ย^๕แ^๕ส^๕ง^๕

๒๓๓. ช^๕า^๕ย^๕แ^๕ค^๕ร^๕ง^๕แ^๕ช^๕ร^๕ง^๕ซ^๕อ^๕ซ^๕อ^๕ย^๕

โ^๕ล^๕ไ^๕ล^๕

แ^๕ถ^๕พิ^๕ลา^๕ส^๕ช^๕า^๕ย^๕ไ^๕ท^๕ว^๕

เพ^๕ริ^๕ค^๕พ^๕ร^๕ง^๕

ว^๕ิ^๕ก^๕ุ^๕พ^๕ล^๕ค^๕ร^๕พ^๕ท^๕อ^๕ไ^๕พ^๕

ท^๕ู^๕ร^๕ย^๕ด^๕อ^๕ง^๕ แ^๕ส^๕ง^๕ฤ^๕า

ร^๕ู^๕ญ^๕า^๕ว^๕ั^๕ร^๕ค^๕ณ^๕ส^๕ร^๕อ^๕ง^๕

เจ^๕ก^๕แ^๕ก^๕ว^๕อง^๕ค^๕ี^๕

๒๓๔. นาค^๑กษ^๑แผ^๑เก^๑ล^๑า

ค^๑ล^๑ธ^๑า^๑ค^๑ม^๑อ^๑ก^๑ว^๑เ^๑ย^๑น

น^๑พ^๑ร^๑ค^๑น^๑ร^๑เ^๑ย^๑ร^๑า^๑ย^๑ค^๑ว^๑เ^๑ย^๑น

เ^๑ก^๑อ^๑ก^๑เ^๑ก^๑ง^๑ก^๑ล^๑ไ^๑ท^๑

๒๓๕. แ^๑ส^๑ง^๑ไ^๑ส^๑ม^๑แ^๑ส^๑ง^๑แ^๑ก^๑ว^๑ส^๑อ^๑ง

อ^๑ร^๑า^๑ม^๑ว^๑ค^๑น^๑ก^๑ณ^๑ท^๑ล^๑พ^๑ร^๑า^๑ย

อ^๑ณ^๑ห^๑ส^๑ว^๑ิ^๑จ^๑ิ^๑ก^๑ร^๑ว^๑ร^๑า^๑ย

เ^๑ก^๑ธ^๑ร^๑ค^๑ร^๑เ^๑ย^๑ย^๑ห^๑น^๑า

๒๓๖. อ^๑า^๑ว^๑ร^๑ณ^๑พ^๑พ^๑อ^๑พ^๑ร^๑อ^๑ม

มา^๑ค^๑ม^๑ท^๑ก^๑ท^๑ก^๑ท^๑า^๑น^๑ท^๑ร^๑ง

ร^๑เ^๑ย^๑ย^๑ร^๑ค^๑น^๑ค^๑ค^๑ว^๑ร^๑ค^๑ง

ร^๑เ^๑อ^๑ง^๑ม^๑ณ^๑น^๑พ^๑ร^๑ว

๒๓๗. น^๑ก^๑ข^๑ก^๑ท^๑ร^๑ง^๑ค^๑เ^๑ร^๑อ^๑ง^๑ถ^๑ว^๑น

ล^๑ว^๑น^๑เล^๑ข^๑ย^๑น^๑ค^๑ค^๑า^๑ถ^๑า

ส^๑ย^๑ส^๑ร^๑ร^๑พ^๑พ^๑ท^๑ย^๑า

ห^๑ว^๑ง^๑ระ^๑เ^๑ย^๑จ^๑ก^๑น^๑แ^๑ก

เก^๑ล^๑อ^๑ก^๑เค^๑ย^๑ร

ห^๑ค^๑ค^๑ไ^๑ท^๑

ค^๑ว^๑ค^๑ว^๑ง^๑ แ^๑ส^๑ง^๑น^๑า

ท^๑า^๑ก^๑ร^๑ง^๑ร^๑เ^๑อ^๑ง^๑ไ^๑พ^๑ย^๑ม

ส^๑ร^๑ิ^๑ย^๑ด^๑า^๑ย

พ^๑ร^๑า^๑ง^๑พ^๑า

ย^๑ั^๑ท^๑ม^๑ร^๑า^๑ช^๑ แ^๑ล^๑ฤ^๑า

ผ^๑ก^๑เก^๑ล^๑า^๑เก^๑ล^๑อ^๑น^๑ท^๑ง^๑อ^๑น

เพ^๑ร^๑า^๑อ^๑ง^๑ค^๑เ^๑ย^๑ม^๑เ^๑ย^๑

ส^๑อ^๑ค^๑น^๑ว

ข^๑ค^๑ค^๑า^๑ เ^๑ม^๑อ^๑ง^๑ฤ^๑า

ร^๑ว^๑ง^๑ร^๑ว^๑ง^๑ร^๑ว^๑ง^๑ส^๑

ถ^๑ณ^๑ธ^๑า^๑ ค^๑ม^๑แ^๑ช^๑

ท^๑ว^๑แ^๑ท^๑

ค^๑ณ^๑เว^๑ท

เ^๑ก^๑ย^๑ง^๑พ^๑น^๑ภ^๑ย^๑เ^๑ช^๑ณ^๑

๒๓๘. ภาชนะทรงบาตรชาวน

เกยหอ

[illegible]

ការព្រឹត្តិការណ៍

ប្រធាន ប្រធាន ប្រធាន

๑๗๔๓ ๑๗๔๔

มนต์กิตติพิลลึงหนา

๕๕
เลือกเสียงท้ายเสมอ

๒๓๓๔. เดือนพฤศจิกายน

๒๒๓
โยหน คกษ

หาญสง่าไพร

๕๖๖

๒๒๕
เนกขางวสวัต

ศรีเมฆิต แลเชย

๓
๔ ๕
ทศกัณฐ์คชสีด

๕๕
เศษ*แนวเขยรางค

๒๔๐. สรรพางคพลาตลา

ចលនា ក្រុងមេម

๕
ครบเครื่องของคชาธารทรง

เพร็ดแพรว

พราหมณ์เพนมียวียง

ขลุ่ยขลุ่ย อยู่นา

๓๖
๑ ๑ ๑
แถวคณตรพท ไชยแก้ว

ผองพเนตคนานา

* นั้นตามฉบับสมุดไทย แต่ในฉบับสมุดพิมพ์คำว่า 'นิ่ว' เป็น 'ฉ้อ' และเฉพาะโรงพิมพ์ศาลบรรณคดียังมีแปลไว้คำว่า 'ฉ้อเบญจางค์ = หกนิ้วห้องสี่' ถิ่นสอบในพระราชพงศาวดารพิมพ์มีความปรากฏคำว่า 'เสด็จทรงช้างต้นพลายพัคกอ หกสอกสืบห้านิ้วคินันมีหน้าหลังเป็นพระคชาธาร' ซึ่งได้ความว่า คำว่า 'ฉ้อ' นั้น เป็นคำผิดซึ่งอาจคัดพลาดได้ง่ายๆ เมื่อคหยาบ ๆ

๒๔๑. โอฬารแลเล็กค้ำ

ยังแทรกสรวีสายชุม

เสียงนอင့်แข่งขานรม

โพนพาทยเกรซัน

๒๔๒. ชนพลประจำคชแก้ว

สมญาศัสมังนันทมาง

กรกณมยรหาง

พร่างพร่างพรายพรายพา

๒๔๓. ท้าวท่ายกเรนทระคีฬ

เมื่องมลิวนเย็นควาญ

กรายกรกระลงธาร

กอยชัยคชาง่าง

๒๔๔. สมเคียรหน่อนาด้าว

ยังกสรวชักร่าง

ครวคครวทรง

เกรนพระเกษรคระคราว

อภิรม

ฉกรรณ

ระคมแท้ ชักแซ

แซ่ซ้องกาหล

เล็งกลาง

การกล้า

แพนเท็ก ทายเซย

อวยเพยงเห็นหาว

พนกงาน

ชคว่าง

ชอเซ็น

เงอชเงอหงายคม

อัสค

รยง้าว

แสดคงเคช ทำนนา

ครนพาคินไหว

- * นิตยฉบับสมุดไทย แต่ฉบับพิมพ์คำว่า 'ธำรง' เป็น 'ธำรงค์' ไป ความหมายที่จริงนั้นคือว่า 'พระหัตถ์ทรงพระแสงของ้าว' เท่านั้น คำว่า 'ธำรง' ก็คือ 'ทรง' คำว่า 'ภช' แปลว่า มือ. หรือ แขน. แต่ในสมุดพิมพ์ของโรงพิมพ์พิศาลบรรณนิติ ข้าแปลเป็นแหวนงูต่อไปตัวนั้นแหละแน่ ความในเรื่องก็ไม่เกี่ยวข้องกับแหวนงู.

๒๔๕. ไพลย ^๕ ยักข ^๕ ทเบอง	จำนำ คชเชย
น ^๕ น ^๕ กส ^๕ รา ^๕ ช ^๕ สัง ^๕ กรำ	ชา ^๕ ท ^๕ หน้า
ชา ^๕ ท ^๕ หล ^๕ ง ^๕ ผา ^๕ ย ^๕ เฉว ^๕ ย ^๕ ง ^๕ ส ^๕ คำ	ชน ^๕ ค ^๕ หน ^๕ ง ^๕ แ
นา ^๕ ม ^๕ ช ^๕ พ ^๕ ร ^๕ า ^๕ ย ^๕ ช ^๕ พ ^๕ ร ^๕ า	พ ^๕ ร ^๕ ง ^๕ พ ^๕ ร ^๕ อ ^๕ ม ^๕ แท ^๕ เ ^๕ น ^๕

๒๔๖. แสน ^๕ ยา ^๕ พ ^๕ ลา ^๕ มา ^๕ ท ^๕ ย ^๕ ท ^๕ ง	ทว ^๕ ย ^๕ ส ^๕ ถ ^๕ ล
ส ^๕ าร ^๕ แ ^๕ ส ^๕ ะ ^๕ ส ^๕ ำ ^๕ อง ^๕ พ ^๕ ล	*ไ ^๕ เ ^๕ ท ^๕ ำ
ส ^๕ ำ ^๕ ม ^๕ ส ^๕ ย ^๕ ท ^๕ ม ^๕ น ^๕ ท ^๕ มา ^๕ ย ^๕ ค ^๕ น	ส ^๕ ำ ^๕ ม ^๕ ส ^๕ ย ^๕ ร ^๕ อ ^๕ ย ^๕ นา
เ ^๕ น ^๕ อง ^๕ น ^๕ ิ ^๕ กร ^๕ ว ^๕ ย ^๕ เ ^๕ า	แ ^๕ ก ^๕ ง ^๕ ท ^๕ ง ^๕ ใน ^๕ ส ^๕ นา ^๕ ม

ร่าย

๒๔๗. คา ^๕ ม ^๕ อ ^๕ น ^๕ ข ^๕ พ ^๕ ย ^๕ ท ^๕ ยา ^๕ ท ^๕ รา	ส ^๕ รร ^๕ พ ^๕ เส ^๕ นา ^๕ นา ^๕ ม ^๕ มี	เท ^๕ ย ^๕ ข ^๕ โย ^๕ อิ
เ ^๕ ก ^๕ แ ^๕ ถ ^๕ ว	แ ^๕ น ^๕ ว ^๕ ละ ^๕ เ ^๕ ก ^๕ ท ^๕ อง ^๕ เ ^๕ น ^๕ ชน ^๕ ค	จ ^๕ ก ^๕ เ ^๕ น ^๕ ส ^๕ ส ^๕ ย ^๕ เ ^๕ ก ^๕ า ^๕ ท ^๕ พ
ล ^๕ ำ ^๕ ค ^๕ ย ^๕ ค ^๕ า ^๕ ย ^๕ า ^๕ ค ^๕ า	อ ^๕ ใ ^๕ ห ^๕ พ ^๕ ระ ^๕ ยา ^๕ จ ^๕ ิ ^๕ ค ^๕ ท ^๕ อง	พ ^๕ ล ^๕ ท ^๕ ม ^๕ น ^๕ ส ^๕ อง ^๕ พ ^๕ น ^๕ ค ^๕ น
เ ^๕ น ^๕ ชน ^๕ พ ^๕ ล ^๕ ท ^๕ พ ^๕ น ^๕ ำ	ช ^๕ ป ^๕ ระ ^๕ จ ^๕ ำ ^๕ ค ^๕ ุ ^๕ ช ^๕ ค ^๕ ง	นา ^๕ ม ^๕ มา ^๕ ท ^๕ ง ^๕ ค ^๕ ุ ^๕ ย ^๕ มา ^๕ ท ^๕ าง
มา ^๕ ง ^๕ น ^๕ น ^๕ ท ^๕ ม ^๕ ค ^๕ ร ^๕ บ ^๕ ก ^๕ ข ^๕ ว ^๕ า	ช ^๕ ค ^๕ ชา ^๕ ป ^๕ ล ^๕ อ ^๕ ก ^๕ ห ^๕ ระ ^๕ ละ	ก ^๕ ะ ^๕ พ ^๕ ล ^๕ ใ ^๕ ห ^๕ ส ^๕ พ ^๕ น
ย ^๕ ก ^๕ ข ^๕ าย ^๕ ย ^๕ น ^๕ ท ^๕ ว ^๕ ย ^๕ ท ^๕ พ	น ^๕ ิ ^๕ ย ^๕ เ ^๕ า ^๕ ก ^๕ ัน ^๕ ไ ^๕ ท ^๕ ร ^๕ ท ^๕ รา	ม ^๕ หา ^๕ น ^๕ ร ^๕ า ^๕ เ ^๕ น ^๕ ชน

* ในฉบับสมุดไทย แต่ในฉบับพิมพ์คำว่า "ไเ้ทำ" เป็น "ไเ้เต้า" ในที่นี้ความหมายของท่าน คงจะหมายว่า รวบรวมความว่า น้ทั้งพลช้าง, พลม้า และพลเดินเท้า ฉบับสมุดไทยน่าจะถูกต้องกว่า.

ชกญชรเนยบพยัคฆ์ ผู้ทพแข่งฝ่ายขวา โยธาทนห้าวรือ
 กระคือบของรป มางอนลักขยา ชโยธามรคคาน เป็น
 ขนหาญหวิทพ แข่งซ้ายนัยหงขวา ผู้เป็นนายกลไกร ให้
 มางอนเคชะ ยกพยหระออกยอ ขพลายกลอรายขวา
 แข่งนอกขวาสุร่ายกระโลก แข่งซ้ายโสทร่ายกระลาย ถัด
 ทนายสินธพ ครบคนละรือรายเรียง ขยชเคียงคู่แข่ง
 ทพหน้าแกร่งแรงจิก คำเนินถักทพหน้า สำนักรสกรร หมนหา
 พันทาศกา ให้อพระยาอภัยคามินิ คมโยธิตวยหาญ ชัสาร
 สัพพางกลาง เป็นกองกลางพลพฤนท สมิ้งอินทจักรบักขวา
 โยธาทพนม นาค เขมร วัคขวา จักเป็นพาหนะผากผ่าย
 บกซ้ายสมิ้งพ้อเพชร เหาชนพลายรายสวน จำนวนพลเพียงกัน
 แข่งซ้ายนันทสรีระ ชัสหนาเคนทร เกณฑพลพนห้าวรือ
 แข่งขวานอบโยม มวลีพรบเทยมทก จักเอาชัยสรีระ
 ชัสรีระโยธรา เป็นพลารบิก แข่งนอกมและมาก สุรายนาค
 เบืองทกยณ สุร่ายอินทวเืองอคร ถอนกรหมมา รือยหาสย
 เสมอกัน แล้วให้อสรเรยกักกาย ผู้เป็นนายเขนโย มางา
 ชโรพระพเตียง เพียงทฤทัยภร เถลิงญชรพชเนียง
 ทกศอกเพียงเคยคย สองนวลสยสูงเคย เขยมนอาช

หน้าหลัง ไหมข้างย้าทัพ ประคองเครื่องพระศาวเรศ
 ขกเควคยบรรณิศร เถกคังชคตยพนล็ก ส้มิงปรายคัก
 กลางสาร ควาญส้มิงมอเหล็ก เถกเอนของ่างข้างคัง
 กนกคายา ครยเครื่องราชาปโภค พักโภคณิศรชมสลาย
 รวยขังแทรกขังสรย เรืองจำรญจำรัส แล้วยแต่งกษัตริย์
 โสฬส ขุนชคคิมพล ทำเป็นกลจำเอน หวงคัก
 เลื่อนลานหลัง ห่อนร้องคัมพิบาล ล้วนคชาธารยักณิศร
 ขเนกชนคเณงนอง เป็นกองกองเหล่าเหล่า พลเท่าเท่าทกทัพ
 สรรพสำสรวพศาครา ภาพยหเรียงระบะ ส้มิงพิคยะชัสสาร
 รานนิค นางมีนาม ส้มิงพระรามเถลิงพลาย รวยปลอก
 กระยอเรียงราย ภายพระปลชคชินทร สมนานิลลาคอง
 ภายก่ากองขข้าง อางนามนาคพินาย สามกรวยชนคชาชาติ
 หยบสำสรวรณ ส้มิงมหาชัยอารัง มิงมาคังคคอม ราชา
 มนเรืองฤทธิ ขพิจิตรหัสกัน ส้มิงนครอินทรเลชชาสน
 การราชสังครำ ขนประจำพลายกระมก ส้มิงสามผลัก
 ขอกนาม *รอกสังวามชคช ปองกระยอไชยรา สิริพระหมา
 เกรียงไกร ขข้างชัยมงคล ส้มิงนทสุริยะ ขพลายสุระ

หยคย^๕น ชายกอง^๔ย^๕นเล^๕ถึง^๕สาร^๕ ประ^๕ริ^๕ญ^๕มา^๕ร^๕เ^๕็น^๕อา^๕ต^๕น^๕
 ส^๕ม^๕ิง^๕โย^๕ค^๕รา^๕ช^๕เว^๕ิง^๕ร^๕ง^๕ค^๕ ช^๕พ^๕น^๕ค^๕ง^๕ค^๕ช^๕เล^๕ค^๕ ส^๕ม^๕ิง^๕พ^๕ก^๕เ^๕บ^๕เ^๕ก^๕
 เข^๕ม^๕ช^๕น^๕ ช^๕พ^๕ลา^๕ย^๕อ^๕น^๕น^๕ท^๕โย^๕ชา^๕ อ^๕า^๕ย^๕ม^๕น^๕ท^๕ยา^๕เ^๕็น^๕เ^๕เ^๕ร^๕ พ^๕ลา^๕ช^๕
 อ^๕น^๕พ^๕ะ^๕ร^๕พ^๕า^๕ห^๕น^๕ พ^๕น^๕ก^๕ล^๕น^๕ก^๕ลา^๕ท^๕า^๕ร^๕ณ^๕ ค^๕ร^๕บ^๕ส^๕ี^๕บ^๕ห^๕ก^๕ช^๕น^๕ส^๕ี^๕บ^๕ห^๕ก^๕ค^๕ช^๕
 ค^๕ำ^๕ร^๕ง^๕ย^๕ค^๕ช^๕ค^๕ก^๕เ^๕บ^๕เ^๕ก^๕ อ^๕ธ^๕ช^๕ก^๕เ^๕ย^๕พ^๕ะ^๕ค^๕ม^๕ล^๕ เ^๕เ^๕อ^๕ก^๕ก^๕ล^๕แ^๕ล^๕ส^๕ำ^๕ง^๕
 ท^๕น^๕ำ^๕ช^๕ำ^๕ม^๕ำ^๕ง^๕จ^๕า^๕ช^๕ว^๕เ^๕ ล^๕ว^๕น^๕อ^๕ำ^๕ไ^๕อ^๕เ^๕ฟ^๕ำ^๕ร^๕ ม^๕ล^๕ค^๕ช^๕ส^๕ำ^๕ร^๕แ^๕ช^๕แ^๕ท^๕ร^๕ค^๕
 ก^๕ง^๕ก^๕น^๕แ^๕ก^๕ย^๕น^๕ย^๕น^๕ ย^๕น^๕เ^๕น^๕ท^๕พ^๕ว^๕ค^๕เ^๕น^๕ท^๕ม^๕ ร^๕อ^๕ย^๕ม^๕ค^๕ล^๕ะ^๕ย^๕ะ^๕ย^๕น^๕
 แ^๕ล^๕ว^๕เ^๕ก^๕ย^๕บ^๕พ^๕ล^๕เ^๕น^๕ก^๕ ช^๕น^๕ก^๕ำ^๕ร^๕ง^๕ม^๕ล^๕จ^๕ก^๕ น^๕ก^๕ค^๕ม^๕ช^๕า^๕n^๕ก^๕ย^๕าง^๕
 ว^๕ำ^๕ง^๕น^๕ก^๕โ^๕ร^๕ง^๕n^๕ก^๕ส^๕ย^๕ ก^๕ุ^๕ย^๕พ^๕ล^๕ไ^๕ล^๕พ^๕ล^๕ค^๕ ท^๕ง^๕พ^๕ล^๕ค^๕า^๕บ^๕ส^๕อ^๕ง^๕ม^๕อ^๕
 ค^๕อ^๕ล^๕ะ^๕พ^๕ว^๕ก^๕ล^๕ะ^๕พ^๕น^๕ พ^๕ก^๕เ^๕น^๕น^๕น^๕ก^๕เ^๕อ^๕ง^๕น^๕อ^๕ง^๕ จ^๕ก^๕เ^๕น^๕ก^๕อ^๕ง^๕เ^๕น^๕ช^๕น^๕
 บ^๕ุ^๕น^๕เ^๕อ^๕ง^๕ท^๕น^๕ำ^๕ไ^๕ย^๕ก^๕ย^๕ แ^๕ล^๕ว^๕ อ^๕ แ^๕ก^๕ง^๕ท^๕พ^๕ย^๕ก^๕ช^๕ว^๕ ใ^๕ห^๕เ^๕ร^๕พ^๕ะ^๕ยา^๕
 เ^๕ม^๕า^๕ระ^๕ทะ^๕มะ^๕ ก^๕ะ^๕น^๕ิ^๕กร^๕ค^๕ร^๕บ^๕ห^๕ม^๕น^๕ เ^๕เ^๕ล^๕ค^๕า^๕ย^๕ค^๕น^๕พ^๕ล^๕ธ^๕า^๕ ช^๕ค^๕ชา^๕
 จ^๕ำ^๕ก^๕ะ^๕บ^๕อ^๕ บ^๕ก^๕ช^๕ำ^๕ย^๕พ^๕อ^๕พ^๕ล^๕ท^๕เ^๕ำ^๕ เ^๕ำ^๕เ^๕อ^๕ง^๕ค^๕ะ^๕เ^๕ก^๕ง^๕ค^๕ม^๕ ค^๕ม^๕ เ^๕เ^๕ล^๕ง^๕
 ล^๕ะ^๕ล^๕ม^๕แ^๕ท^๕ง^๕ค^๕ช^๕ ก^๕ำ^๕ห^๕น^๕ค^๕ก^๕อ^๕ง^๕แ^๕ช^๕ง^๕ช^๕ว^๕ เ^๕เ^๕อ^๕ง^๕ค^๕ก^๕ค^๕ล^๕า^๕อ^๕ท^๕พ^๕
 น^๕ย^๕ท^๕ว^๕ย^๕ห^๕า^๕ญ^๕ท^๕ว^๕ย^๕ก^๕ล^๕ำ^๕ ส^๕อ^๕ง^๕พ^๕น^๕ห^๕ำ^๕ร^๕อ^๕ย^๕ม^๕ ช^๕ห^๕ล^๕ค^๕ก^๕ำ^๕ย^๕าง^๕
 แ^๕ช^๕ง^๕ช^๕ำ^๕ย^๕ว^๕ำ^๕ง^๕ท^๕ง^๕ช^๕ว^๕ โ^๕ย^๕า^๕เ^๕ก^๕ย^๕บ^๕พ^๕ย^๕ห^๕ะ^๕ เ^๕เ^๕อ^๕ง^๕ท^๕ล^๕ะ^๕เ^๕น^๕น^๕า^๕ย^๕
 ช^๕ค^๕ช^๕ร^๕ำ^๕ย^๕เ^๕ร^๕ย^๕ข^๕น^๕ำ^๕ง^๕ แ^๕ช^๕ง^๕น^๕อ^๕ก^๕ว^๕ำ^๕ง^๕แ^๕ส^๕ะ^๕เ^๕ร^๕ย^๕ง^๕ ส^๕ร^๕ำ^๕ย^๕ล^๕ะ^๕เ^๕ย^๕ง^๕
 เ^๕น^๕ข^๕ว^๕ำ^๕ ส^๕ร^๕ำ^๕ย^๕พ^๕ร^๕ห^๕ม^๕ำ^๕เ^๕น^๕ช^๕ำ^๕ ย^๕ำ^๕ย^๕ก^๕ว^๕ง^๕ค^๕แ^๕ล^๕ำ^๕น^๕อ^๕ง^๕ ท^๕ง^๕ไ^๕ท^๕

กองเสมอมา สองร้อยห้าสิบประมาณ ฝ่ายทวยหาญ
 ททัพลวง ปวงพิริบไอยน ทำหม่นพลกณนา ขกขวา
 ให้พระยาเกษร สองหมื่นเกษรกายพจน ชกชนทร
 ปรกายนาค บกซ้ายสระพรวักพลเพรียง พงพอเพียงโยเพิ่ม
 พนหนเหิมสงคราม พระยาพระรามรณหาญ ชัสาร
 สึงหนารายณ์ ผวยพลขบองปก เป็นนายโยธิ เจ้าวิ
 กอง รงพยห์แซงขวา แสนยาทำพนนาย จักระมาย
 โยวินทร เจ้าฉานินทร์มอญ เถลิงมวณาเคนทร์
 เกณฑ์เขนแซงซ้ายพล พวพลเทียบทัต ถักแซงนอก
 เนองนอง กองอาชาห้าร้อย สร้อยจรประสร้อยขวาทัพอ
 แซงซ้ายนัยเทียบทาน สร้อยโลกมานคมพล ทนหน้า
 พระคชาทรง ส้ามาทงคเณองชนก จักเขนกงเขนกัน สรว
 เป็นแซงเป็นแทรก แยกโคกแดนโถมทัพอ สรวพค่ายคำ
 พังคา เมื่อนทิมาทงมว ส้าทวยทวนทองเทก เพรศ
 พุพรายพระพร้อย สร้อยคุก่าแก ทวยศรเพลิงโคยคัย
 ทวยนลสัศกระแยงแก้ว แล้วจ่ารงลธลาล มากมณจาก
 นกยาง วางกทัตทุก่าชาย สมิ้งสามปราชสามแหลก
 แยกเขนกองซ้ายขวา ถอโยชาทวยขัน ขันสระพรวักสระพรง

เฝ้า เฝ้าเสนาทางผอง เฝ้ากองเกยกาย กอง
 ทลวยเรียบพยุหิ ฝืนจอมโยธิ พาสันหวัดเลิงขาน
 สารอโยธดา ใ้พระยาสิขิ ขเกยนากระบอณาเคนทร เกดพิ
 เยนบอกร ขนนครโมแน ขแหมหัดคน ขกัทยณ
 คักสิ ฝานเมืองโมเียง เรียงเรียบพลแซงขวา
 ยาทรรานาค เฝ้าอันของยง สักมาคงคเป็นอาสน์ แก้ว
 ไกลาสลอลนาม กำเนนงามแซงทัพ ถิ่นแซงนอกเนองนง
 ส้าแสะสองฟากฝ่าย สรวายกระมอคเียงขวา เียงอุตรา
 สรวายกษ พรุกพรยัสสกร แสนขากะทงทัพ นัยกอง
 หนาเทียบทน แล้วสรวรกองหนนหลัง รุ่งท่อนท่ายรายเรียง
 เทียบพลเท่าทหนา ลำเคืองพหลดากาษ เมืองเขมรรายภู
 เยนชน กุญชรแปรเป็นพาหิ ำยักซ้ายพระยาพระยาว
 ถอทวยลาวเลอศข สมนายคสังหิคำ ขนจ่านายกขวา คิ
 พระยาพระยาก ขชนนาคขญเือง เนองทัพแซงซ้ายคาน
 ใ้พระยาน่านนาพรบ เกลิงหิสิคิราชา ทัพแซงขวา
 พระยาธวางค ขมาคงคนาทคักก ภายนอกพรุกพรึงเพรียง
 เรียงคองคค้ายระกะ สรวายสิงหะซ้ายแซง แหวงขวาสรวาย
 ละครขาว ส้าพลลาวมากมวถ ส้าพลขวนมากหมิ พล
 ก้องค้เขมแซง พลยางแคงเขมเขยว แสนพลเียงวคคาคค

คำพลเขินคางคาม	พลพุกามโยอิน	พลรามัญอินโย
โคกเลนเด่นคางคกรนง	ลองครวข้าวว	ทวงยอชยอชชิงชัย
เพียบแผ่นไผ่ทงมวถ	ชยวนสรรพเสนา	คากนเขนแจกทพ
สรรพพลสารล้ำสรรพ	พินหารอยเรียบราย	หมายพลมาสาม
พิน	เรียงวันสองฝ่ายฟาก	มากเมื่อยชอยท่งท่ง
แสนยาเทาเท่า	เข้าประมวถถ้วนแสนสาม	แสนเค็กชาม
ทุกถ้าว	ทุกหารท้าว	เต็มเทียมเสียมมั่งเสียง
		ชิงนา

โคลง ๔

๒๔๘. เสกข์แสงกพรียพาทเพียง	ไพจิตร วาเส
ปองขำจามิตรแมน	มั่งฟ้า
อมราชปัสสังลิต	เมรมั่ง เมืองญา
เสมอชยอเยศหล้า	แหล่งไท่ถวิลถวิล
๒๔๙. ผวยนนคอกเค็กสู้	สงคราม ไพนญา
ช่างราพณโรมรอนวาม	เรื่องอ้าง
ทวยทพเทษในสนาม	เสนอกษ นนพา
สนนแกเสียงมาข้าง	เฉกฟากินสลา
๒๕๐. พรายแสงคู่สัเทรค้ำ	ชัยโพยม
ทิวฉวชัยคปานโคม	ไขว่คว้าง
ทวนมวศกษากวคโคม	คเค็ก แดวแ
ทอกลแท่แลสลายส้าง	โลกลงกายเซน

๒๕๑. เพญพุกพุกหุยทอแยง	แสงผลง
มณฑกนกลีขรุ้ง	ลากลือ
ทวยธนกทณาทรง	กำชาย ครัว
ทวยศกชกฮอนทอ	ถกท่ายภายหลัง
๒๕๒. คยคังสระพรังพรข้อม	พลพณ
คชระเกียกคิน	ท่งทอง
เหล็กโลกกฮาริน	แถวถึง มาฤ
ช่างเมอพรราชาฮอง	สุคไซร์ไหม
๒๕๓. อลพิงเพองทอง	เวทหา ทนแฮ
ชวธัยสรีขอาภา	เผือกแผ้ว
มุลกแลเล่ห์สนธยา	ขามข่า ลงฤ
คล้าคล้าคล้าพลแคล้ว	กลากกล้ายกลวขขวน

โคลง ๒

๒๕๔. กวนยากรพุกไท่เก้า	จากตระกูลพังกะเหล้า
แหล่งอ้างฮอกนาม แฉนา	

โคลง ๓

๒๕๕. งามนิกรแท่งคน	บุลธง่าเค็กเลี่ยน	ไคว่เพ่ง
ไคว่พิศเพียน	พ่างเพียงพิศวง	อูน่า

ร่าย

๒๕๖. รังชัยโยกโยโยโย ลั่นฆ้องชัยกังวาน ชานฉิ่ง
 กระแตกทกทัพ รัยตามหมวกตามกอง กลองชนะครืนเคร่ง
 ครึก กุกก้องพาทย์ของชล กาหลดแตรแซ่สังข์ ประนังศัพท
 เอิกอศ รุกจำรัสเรยฤกษ์ กระเกรกเสียงนฤนาท ยাত্র
 พลคชคงคาม งามคชาภรณ์สรรพ หมอความดุขยประจำ
 สวมเสือก้าหมวกหมัก พลกลาแลทมิ มีอกุมของว่าง้าง
 กลางช้างเท็กทวนท่าย พรายพ่นพรวะยบ พลคช
 ประกายเครืองเขน เพญแพนขรยรรยง เรียบจำรัสหลังสาร
 ไรมร่ายาญลาญทัก ทักรปยันจนม ชนพลคชคช
 บรรหาญยคยง สึงสาธางชาชาติ เสอรวมาศเรือบชาย
 ปลายคั่นกรทองท่าย โปกฉาชายชาคม หมวกคักก
 ตมเค็ชรเทร็ค เข็ชรมระมายรายระยา พคพลมามมอง
 สองกรายท่งแถวแซง แขวงขวาซ้ายรายเรียง เพียงมา
 แมนมาเมย พิเศษสรรพเคืองมา ค่ายกุกหนาพรรณราย
 อานจำลายแลเล็ก เพร็คัพพรายสาบ้อง ถ้องส้าย ถือ
 กุเพรา สายเหาเนาหน่วงหลัง โกลนพณังโฮฟาร พวน
 ท่ายรายทาวมาศ พวนหน้าท่ายทาวทอง พลคชควดของ
 โผนผก ชนแสะกกแก่งกาย เสอรวชายฉายฉน ชมพพรรณ

แม่จ๋า ผ้าโพกสลุสกลี กรคววเส้าฟัก ถิ่นทวน
 มาศพูนฟูาย ลุงเกาะสายศรน้ำว ลางง่างว้างามงอน
 ลางโคมรวกแกว่ง ลางสระพายแล่งควาวทาง ลางกัทันท์
 แผลงผลง ขับกรงเคว้งว้าย ผ่ายเถื่อนทวยเท้า เค้าเค็ม
 ท้องแถวสลล ค้างแก่งกนอะเคอ เสือคำแกงคกาย ชนพ
 ชาติชาบเขยว เหลืองเหลือบเหลี้ยวหลายพวก หมวกทางส
 สวมเทวีก เทิกอิงอินทรธนู กพลทงคกคัย คัยพล
 โล่คังคาม งามพหล่งว้างว้าว หัวพหลทอกแท้ เสีโล
 แห่หลายสลอน โคมรมากหลากส้าง ทวยเชนคว้าง กรวัก
 ทวยทาวกวักกรว ส้าพริบสีนาก คายคนเกินแฉ้น แล
 ละพรวคละพ้อง ช้องชอนชัยชัยสน พลพิศส่าส่ายทา
 เสี่ยงบาทาทวยหาญ เสี่ยงบาทส่าแสะสนน ลันรัฐะทก
 สรรท้าว พ้างพุกถวแผ่นดิน ล่มลุ่มลุ่มหลาย แลนา

โคลง ๔

๒๕๗. หลายหม่มากมั่งมี มาทงค
 สรรพพหลกรังค วานวาย
 ศัสทรวชทวนชิง เดือกถอง แฉฉนา
 ชเนกนกรผาคผ่าย เพียบหลาแหล่งส้าน

ราย

๒๕๘. เบื้องนฤบาลดินทร นรินทร์นเรศวรราช ปางเถลิง
 ชาสน์เกษชัย ในฉายาไม้ประทุ เว่งพยุหคงค้าย ผ่า
 หนาหลังซ้ายขวา คากันคุดกายเคียร พลาญธวัธเมียร
 หม่นมา ผ่ายซำคกรามัญ ผ่นผ่ายซาบทุ่งทิว ลิวเล่น
 กลับฉับเฉียว เหลียวฉับเนตรครุฑปัก ธิ กัการสพฺพภาษ
 แคมขมาคยาขง ชังกรงูคเวรเวลา รวยพระมหาอุปราช
 ให้มาลาภสัพพ กลับเขาเหตกไปแจ้ง จักยทุธแย่งใหญ่
 ยช พรกนพอญาแสง เว่งยกแยกโยธิ ทพพระยาศรี
 ไสนรงค ผ้อาของสามารถ กยพระราชฤทธธานต์
 ชนพลเว่งผ่าย บ้ายแก้ยามราชศรี คัสยเช็กออกโรม
 โถมประทะทพหน้า ซำคกคก้าง หักให้พังให้พ่าย
 ผ่ายพยุหทพหลวง แดงคามกระทรวงโคยคัย สรรพแด
 ขำรุงวาง ส่ำเสนางคทกนาย รายเรียบพหลพยุหยาคร
 ทามพระราชกำหนด แดงคณหมคทกหม่ อยู่ธกคาศา
 กรนณ เวลาอาโยค ึ่งพระธุมโลกรรโลง เถลิง
 เกยโดงเทียบทพ กยบรมราชอนชา ทรว่แลนยาเพยช
 เพญ เปญจเสนางค์เนองนง ยสยหักของกลากลาด
 ให้พระยา*ศรราชเคไช โยธฉนวนหมนหมาย ขพลายโหม

* นิตานฉับของเก่า แต่ทุกวันนี้เป็น 'สัหราชเคไช'

ไกรภพ	ออกโรมรบหัวหน้า	ขุนทกล้ายกซ้าย	ฝ่าย
พลข่งกองกัน	เกณฑ์ทำฟันไกรครา	พระยาพิชัยรณฤทธิ	
สถิตคชาวเรศ	สมญ่ศิรบไกรจักร	กองขกขญทกษณ	
พจนทาเท่าคณา	พระยาพิชัยรณรงค์	เกล็งมาตงค	
ช่วย	โหมทัพเป็นมูล	ขุนนิกรแสร่แซง	แขวง
ขวาตงคามกระทรวง	* หลวงรบจักรพาล	สินธพยาน	
ช้าง	สรีขรขรยักสมญา	ทวยอาสารอยเรียง	แซง
ซ้ายเพียงพลรบ	หลวงผ่านพิภพพรงพจนท	พาจีนทว	
หงส์พमान	จักเป็นยานผลผยอง	กองพลเกยกาย	
หมายหมนหมโยธา	ให้พระยาเทพอรชุน	เป็นชนควมคมทัพ	
ขคชรบโมมยทล	ยกซ้ายคจกองหน้า	ทำฟันพวกพลไกร	
พระยาพิชัยสงคราม	ถือทพคามกองเกณฑ์	นามคเชนทร	
ผพาท	ผาพลแมนเมามัน	ยกขวายันทวยทัก	จัก
พระยารามกำแหง	เป็นชนแซงร่ายาญ	ขสาร์แสนพลพ่าย	
ฝ่ายซ้ายแซงหมม้า	รชัยทาสืบมโนมัย	หลวงพิชัยมนตร	
ขพาชักรณรศม	ถือทวยชคัณกร	พลอัสกรแซงขวา	
ผนายอกพวย	คือหลวงศรัศวคเษ	เห็นหีบเรศยทมวราช	

* นิตานฉบับโรงพิมพ์พิศาลบรรณนิต แต่ในฉบับอื่นแต่ในฉบับสมุดไทย
ทั้ง ๓ ฉบับเป็น 'หลวงจงบจักรพาลพ'

สรรพราคพณท์^๑เพยงกัน แล้วให้สรรพทพล^๒ ปวงพล
 เสราเจกหมน^๓ คนพหลแหลหลาย^๔ ปลายเชือกหน้าคชา^๕ว^๖
 เกณฑ^๗กองหาญ^๘หกลก^๙ ชก^{๑๐}เทียม^{๑๑}हन^{๑๒}รณ^{๑๓}โรม^{๑๔} เอาชน^{๑๕}โม^{๑๖}
 จ^{๑๗}คร^{๑๘}งค^{๑๙} ข^{๒๐}มา^{๒๑}ค^{๒๒}ก^{๒๓}เป็น^{๒๔}ชน^{๒๕} นาม^{๒๖}พ^{๒๗}ลา^{๒๘}ย^{๒๙}ก^{๓๐}ญ^{๓๑}ช^{๓๒}ร^{๓๓}ช^{๓๔}ย^{๓๕} ถ^{๓๖}อ^{๓๗}พ^{๓๘}ล^{๓๙}ไ^{๔๐}กร^{๔๑}
 เชน^{๔๒}ท^{๔๓}อง^{๔๔} ก^{๔๕}อง^{๔๖}ข^{๔๗}ว^{๔๘}า^{๔๙}ห^{๕๐}าร^{๕๑}อ^{๕๒}ย^{๕๓}เร^{๕๔}ย^{๕๕}ง^{๕๖} ช^{๕๗}าย^{๕๘}พ^{๕๙}ล^{๖๐}เพ^{๖๑}ย^{๖๒}ง^{๖๓}พ^{๖๔}อ^{๖๕}ก^{๖๖}น^{๖๗}
 ส^{๖๘}รร^{๖๙}ช^{๗๐}น^{๗๑}ท^{๗๒}ร^{๗๓}ง^{๗๔}เค^{๗๕}ษ^{๗๖}ะ^{๗๗} เ^{๗๘}ล^{๗๙}ิง^{๘๐}พ^{๘๑}า^{๘๒}ห^{๘๓}น^{๘๔}ะ^{๘๕}เช^{๘๖}ย^{๘๗}ว^{๘๘}ช^{๘๙}ย^{๙๐} ช^{๙๑}าย^{๙๒}ช^{๙๓}อ^{๙๔}ไ^{๙๕}กร^{๙๖}ส^{๙๗}ร^{๙๘}เก^{๙๙}ษ^{๑๐๐}
 เป็น^{๑๐๑}เช^{๑๐๒}ย^{๑๐๓}ร^{๑๐๔}ุ^{๑๐๕}พ^{๑๐๖}ณ^{๑๐๗}ท^{๑๐๘}า^{๑๐๙}ท^{๑๑๐}พ^{๑๑๑} ถ^{๑๑๒}ู^{๑๑๓}บ^{๑๑๔}ว^{๑๑๕}ย^{๑๑๖}ข^{๑๑๗}ก^{๑๑๘}ล^{๑๑๙}อง^{๑๒๐}ช^{๑๒๑}น^{๑๒๒}ะ^{๑๒๓} ก^{๑๒๔}ะ^{๑๒๕}น^{๑๒๖}ิ^{๑๒๗}กร^{๑๒๘}ช^{๑๒๙}าย^{๑๓๐}ข^{๑๓๑}ว^{๑๓๒}า^{๑๓๓}
 ห^{๑๓๔}าร^{๑๓๕}อ^{๑๓๖}ย^{๑๓๗}ก^{๑๓๘}า^{๑๓๙}ค^{๑๔๐}ส^{๑๔๑}ล^{๑๔๒}้าง^{๑๔๓} ส^{๑๔๔}อง^{๑๔๕}ท^{๑๔๖}ร^{๑๔๗}า^{๑๔๘}ย^{๑๔๙}ช^{๑๕๐}าย^{๑๕๑}แ^{๑๕๒}ว^{๑๕๓}ถ^{๑๕๔}า^{๑๕๕}ง^{๑๕๖} ว^{๑๕๗}าง^{๑๕๘}ท^{๑๕๙}่า^{๑๖๐}ก^{๑๖๑}น^{๑๖๒}
 เ^{๑๖๓}ก^{๑๖๔}ย^{๑๖๕}ร^{๑๖๖}ค^{๑๖๗}า^{๑๖๘}ย^{๑๖๙} ให้^{๑๗๐}พระ^{๑๗๑}ร^{๑๗๒}า^{๑๗๓}ช^{๑๗๔}มา^{๑๗๕}น^{๑๗๖} น^{๑๗๗}ำ^{๑๗๘}พ^{๑๗๙}ย^{๑๘๐}ห^{๑๘๑}ก^{๑๘๒}ำ^{๑๘๓}น^{๑๘๔}เ^{๑๘๕}น^{๑๘๖} เ^{๑๘๗}็น^{๑๘๘}เ^{๑๘๙}น^{๑๙๐}อ^{๑๙๑}
 ช^{๑๙๒}า^{๑๙๓}ส^{๑๙๔}น^{๑๙๕}ไ^{๑๙๖}ด^{๑๙๗}ย^{๑๙๘}ร^{๑๙๙}ิน^{๒๐๐}ท^{๒๐๑}ร^{๒๐๒} น^{๒๐๓}า^{๒๐๔}ม^{๒๐๕}ห^{๒๐๖}ส^{๒๐๗}ค^{๒๐๘}ิน^{๒๐๙}พ^{๒๑๐}ช^{๒๑๑}ย^{๒๑๒} *ท^{๒๑๓}ว^{๒๑๔}ย^{๒๑๕}ท^{๒๑๖}ำ^{๒๑๗}ย^{๒๑๘}ไ^{๒๑๙}ก^{๒๒๐}ก^{๒๒๑}ถ^{๒๒๒}อ^{๒๒๓}
 ม^{๒๒๔}อ^{๒๒๕}ก^{๒๒๖}ระ^{๒๒๗}ล^{๒๒๘}ง^{๒๒๙}ไ^{๒๓๐}ด^{๒๓๑}ส^{๒๓๒}ล^{๒๓๓}้าง^{๒๓๔} ค^{๒๓๕}ว^{๒๓๖}าง^{๒๓๗}ค^{๒๓๘}ร^{๒๓๙}ว^{๒๔๐}า^{๒๔๑}ว^{๒๔๒}ท^{๒๔๓}ระ^{๒๔๔}แ^{๒๔๕}ย^{๒๔๖}ง^{๒๔๗} แ^{๒๔๘}ว^{๒๔๙}ง^{๒๕๐}ช^{๒๕๑}าย^{๒๕๒}

* นี้ในฉบับสมุดไทยฉบับ ๑ เป็น 'ทวนท้ายไค่คั้งถื่อ' อีก ๒ ฉบับเป็น
 'ทวยท้ายไค่คั้งถื่อ' ส่วนฉบับพิมพ์ทั้ง ๓ ฉบับเป็น 'ทวยท้ายไค่คั้งถื่อ' เป็น
 การแตกต่างกันอยู่ จึงพิเคราะห์ความสอบ เห็นว่า คำว่า 'ทวย' นั้นคงจะเป็น
 'ท้าย' แน่เพราะได้กล่าวถึงกระบวนหน้าพระคชาธารมาก่อน ในที่นี้คงหมายความว่า
 ท้ายพระคชาธาร, คำว่า 'คั้ง' นั้น คงจะเป็น 'คั้ง' แน่. ข้อใน
 พระราชพงศาวดารกล่าวไว้ว่า 'ถื่อพลคาบไล่คาบคั้งข้างละห้อย' สอบเข้า
 กับทะเลงพายเองก็ได้กัน, เมื่อได้ ๒ คำแล้ว คำกลางคือ 'ไค่' นั้นคงเป็น
 'ไค' ภาษาเขมรซึ่งแปลว่ามือ เห็นว่าจะถูกว่า 'ไค่' เพราะ 'ไค่' เป็นไท
 ไม่น่าจะเห็นว่าท่านจะเอาไปรับสัมผัสกับคำสุภาพ, ทั้งกระแสด้านที่ถูกตาม
 ท้องเรื่อง ก็ว่ากระบวนท้ายพระคชาธาร ถื่อคั้งและไล่และคาบ ตรงที่
 เดียว จึงพิมพ์ไว้ตามความเห็น.

ขวาท้ารบ ท้อยคำเนินเนื่องชนก จักหลวงเผด็จสงคราม
 ชคชนามบุญยัง มิ่งมงกุฎมาตงค์ คำรงหลวงรามพิชัย
 อกยชนคมทัพ คุยกองอาสาจาม ห้าร้อยตามกันเข้า
 ฝืนฝ่าพลชนธิ พระราชวงศ์สนกลันเกล้า ชคชแก้ว
 มาเมือง เมืองญวนอาสา โยธาเท่าเพี้ยบเพญ เกณฑ์พระ
 เสนาภิรมช ถอพรียกรโรมรอน เกลิงกฤษชชอเลื่อง
 เพื่องภพทรยศชชาญ ถ้วยทวยหาญทะลวงฟัน ชนคู่ใจจอมภพ
 ครอบร้อยสามสิบหกนาย ทายโล่สี่สิบสอง ทายเชนทอง
 เท็กทัก ถักทวยดาวสองมือ คือห้าสิบสองนับ คุ้มหัว
 ทมนพันทนาย หมายสัหมัพระคำรวร ทรวรกันแก่งคนถวน
 ล้วนสะพายแสงดาว ทวนทองยาวจำทนาย ห้าร้อยราย
 เรียงชนก แล้วให้จักไวยรา เจ้าพระยาไชยานภาพ
 อายมัตติคเต็มคน ทรงพหลเหยมหาญ ประมาณหกคอกกย
 สิบสองสองนวนัย ประคยเครื่องคชาธารเท็ก เค็ดคัตถ
 เช็กอัมพร กล้างกฤษชฉายเผ่า เจ้ารามรามพสธิต
 ทักทายนายมหานภาพ กรายเอางานควาญชัย สรรพแว
 องครภีรราช จักถึงคยาทบริบาล งานมหาเทพภพเฉวียง
 เฉียงขวาพระมหารามนคร เท้าหัดปฤญางค์ สองเสนางค์
 จำนำ สัก้าหลวงอินทรเทพ เสพหนซ้ายหลวงพิเรนทร

เกณฑ์ประจำเชิงคช แลยพระยาศัษรรยง ฝ่ายสาร
 ทรงนฤนาถ พระบาทเอกาทศกร อิศวรวิสุทธิกษัตรา
 เจ้าพระยาปราบไถรจักร โหมปรียกษัยกษาย สรรพางค์
 หกศอกคช สูงชัยชัยมนเมา ผูกเครื่องเพราพรายเพริศ
 คชาธารเทือกธารง เศวตฉัตรทรงเทริศฟ้า นายทกล้ำ
 กลางคช บัญญติยศโคยศักดิ์ หมอนภักคัศวรราช ควาญ
 คชาชาคท้ายถิ คชชนครคชคง องครกษัยสาทสาร
 หลวงพรหมธิบาลหน้าซ้าย ท้ายชนอินทรรักษ์ ขวาหน้า
 หลวงอินทธิบาล ท้ายสารชนพรหมสุนทร ล้อมเชิง
 คชินทรบริรักษ์ พรักเครื่องพระอิฐรม ชุมกรรภิรมยเรียงเรียง
 เพียบพริยคชาชาญ สาร์โคกแล่นโหมทัพ คบคังกัน
 แตรกแซง แหวงค่ายคำพงศา แลเมหาฟาร์พนลภ
 อธิกทงโขขบวน มวลมहिมาமாகค์ อลงกคคชาภรณ์
 เดือกทนกเรองระยัย ยักขวาทพเจ้าพระยา มหาเสนา
 เกลดสาร มารประลัยเลศลือ ถิอพลหมนทาพน
 ยักยองกันซ้ายฝ่าย ง่าย์ทรงคเทยเมเท่า ให้เจ้าพระยาจักร
 เเห่หิลักแสงคช สัมญะศไฟทกรัลย์ สรรกองแซง
 แหวงขวา พระยาศรีสุริยพาหะ ถิออศัพลพณท์
 พาอินทรพลาทก ยกพยหหม่นมา ส่องร้อยห้าสิบฝ่าย

แสงชัยพระสินี ทั่วยพลรบกรุงค คุมข้าวกาลาค
 จักวยชัยอาชา วิเวกเวหาเห็นผยอง แล้ว จักกองยุกกระบิคร
 โยธาทกเกยกกาย ฝึบนายทัพไล่ ให้เจ้าพระยา
 พระคลัง เลอหลังกญชวรคกั ภิรมหิมานาม พระราช
 สงครามยกขวา ขโยรราชยาน พลายสังหารคชสี
 ทาพนมหมี่พล หนุยกแขวงแวงวาม เหาพระรามรณภพ
 ครบเท่าเทียมโยธ ธิพลามณจิกรพรรดิ ถักทัพแซง
 สองฟาก มากนิกายกองม้า ร้อยห้าสิยเสมอม ชน
 พริยครังค เหาหลวงทรงพลราช อาชาชาติเป็นยาน อากาศ
 พิมานสมญา อยู่หนขวาทัพแซง ชนแวงซ้ายชนคชนาย
 เหาหลวงปราบพลแสน ขมาแมนย่น นามอนันคสังหาสน
 ทนพยหาตรกองหลัง ผรงพณทโยธา คอพระยาทายนา
 ภาคอยหนนเอนองพล ขพาทนเทียมหาญ สารส่วสควชัย
 เทยพลไกรหมนมวล ยกขวาขบวนกองชน ทำพนเทยข
 ทพิชัย หลวงหฤทัยสถิตสาร ทรงภบาลท้าวชก เป็น
 ชนคักโรมรณ ยกซ้ายพลเทยทค จักหลวงอภัยสุนทร
 เป็นพรยพณทามาตย์ พวรณราชนามกร สารภอรเป็นพาห
 กลาคักกัฐสงคราม แซงทัพวามไวแวง แก้วนนิกรหมี่มา
 วรเอนทรเมอมรณ หลวงสินทรสินีพ ภิธทวยรบหิยรงค์

ขแส้ทรงสนญา เมฆมาลาเลิศลยณ แสงทพทกษณคว
 ห้าวหัยหาญชาญชัย รวกรวดเรียวเรียวแรง ขนผเอาจ
 ควขยทอ หลวงวิสุทธิธรรมา เกลิงยวธวธวธว ชอเมฆา
 พิลาย พิศภาพผ่าน พงโร มวลมโนมัยเท่าทก สอง
 ฟากขนกษณายแนว แฉกทงทองนองนอง เพลงผกค
 คณมพา หลาแหลงถนกาธรร ทวยกณขรทกทพิ นัยแปก
 รอยจ่ายแฉง ส้าแส้แส้ขรทกคณ พนหารอยเรียวเรียว
 ทวยเทาทวยทงผอง สียทากองคายคณ สียแปกหมนมวล
 หมาย ทายส้าสรพาวธ เครื่องพอยทอยรยง รวยรุ่ง
 มณฑก นกคณขนคณคณ สียทากองคายคณ สียแปกหมนมวล
 แฉกทงทองนองนอง แฉกทงทองนองนอง สรพาวธ
 พรบพณก คิกคณคณคณคณคณ เกลิงนิกรทพไท
 ธีราชเพยงพลสรวง แฉก

โคลง ๔

๒๕๔. ปวงพหลธรณเรศห้าว ทินหาญ คิกคณ
 คุคณพณคณคณคณคณ ผ่านพา

1. นิตามฉบับสมุดไทย ๒ ฉบับ แต่ฉบับสมุดไทยอีกฉบับหนึ่ง กับฉบับ
 สมุดพิมพ์เป็น 'ทึงคว' เปลี่ยนสัมผัสไปทึงให้ 'มวล'.

2. นิตามฉบับสมุดไทยฉบับหนึ่ง, แต่ฉบับสมุดไทยอีก ๒ ฉบับ กับฉบับ
 สมุดพิมพ์ทั้งหมดคำ 'เท่า' เป็น 'เท่า' ในที่นี้ความ 'ทวยเท่า' คงจะถูกเพี้ยน
 เติความจำแนกจำนวนพลข้างพลม้ามาแล้ว คำ 'ทวยเท่า' ในที่นี้คง
 ประสงค์ว่า พลดินเท่า.

อย่างผ่ายพยุหเสด็จผลาญ

โหมออเรนทรโคหฺล้า

๒๖๐. ฤๅครวพนาถเจ้า

โหมลื้อยเคียรลงกา

พลพระพางพลพา

เผ็กจอมกรธาว้าง

๒๖๑. หลงเลอลลาลักเทอ

ถรรพรงพรยหฺลัดคน

พลคนตากกรณิน

เทยวธวชบคยวนพา

๒๖๒. หิวทวนทองถ้องทอง

แสนล้ำ*คัลลกรก

กายคงคายสของกร

กายไล่โคมรเงอ

อสุรเค็ก เสมอฤๅ

กลอกเกลาเกเลนหน

จักวา วุธเฮย

กันมล้าง

นรพว้า เพรงพ้อ

ออกเออสมเอาเสมอ

เคมพณท

คินมา

เนองเนน แนวนแฮ

พองเพอยปลายปลิว

อิมพร

อะเคอ

เลกิงคาย เซนแฮ

จ่างวาวชาวม

* ในหนังสือฉบับสมุคไทยทั้ง ๒ ฉบับเขียน 'ศัษฏ' ในสมุคพิมพ์โรงพิมพ์หลวง กับโรงพิมพ์นายเทพเป็น 'ศัษตร' ทั้ง ๔ ฉบับก็ต่างกันแล้ววิธีเขียน ความเดิมของท่านคงจะหมาย 'สาตรา' เพราะคำนี้เห็นท่านเล่นต่าง ๆ มากเช่น 'สัตเรศ' ก็มี ทั้งความก็กลมเกลียวกัน คือ พรรณนาถึงพลช้าง พลม้า พลเดินเท้า แล้วถึงธงเทียวและอาวุธ แต่ฉบับโรงพิมพ์พิศาลบรรณนิติ เปลี่ยน 'ศัษฏ' เป็น 'อัสคร' อย่างนี้ไม่ถูกต้องความประสงค์เดิมของท่านแน่ เพราะจะเอาม้ามาผูกพันกับอาวุธท่านคงไม่พูด ส่วนม้าท่านก็ว่าเป็นลำดับมาแล้ว เป็นอันไม่มีที่สงสัย, แต่ครั้นจะถึงเสียไม่อธิบายไว้ ก็เห็นว่าเป็นคำสำคัญ จะเป็นที่สงสัยแก่ผู้ศึกษา.

๒๖๓. ระคมรุกค้ายเทยร

ชูลีนาคคำเกิง

นาวนบกยชกเพลิง

หุ้ตามแล่นแวนไวถ้ำ

๒๖๔. ไฟศรสามรรตแมน

ชยัตถรรตณจินดา

จรงเรยบเทยบทางถลา

มณฑาทนกกุ่มล่าง

๒๖๕. หุ้ยคชยทบาทเบอง

เพยงพกภวคณแคน

อิลเลวองอน

ทนแห่งเวหาสหอง

๒๖๖. มวมลพดเพยบพน

ชนคณกรโยธา

เรกกระแสดสมุทรสา

คอบฤกษะเบ็กพยุหุไท

เถมินเชิง

กาภักถ้ำ

ไกวกวัก ชยู่แซ

ชอกเขาคอภุมร

อินรา เมศญา

ชออาจ

ลอลาก หลายแซ

ลวกเสียนเค็กกษย

ทวยสธล

ทงทอง

ชการก้อ เกิดแซ

กลกกลุมเกลื่อนสุรย

รดิยา

เทยบไว

ครคณ คลาแซ

อเวศแคล้วคลาวยชวณ

ร่าย

๒๖๗. ส่วนพระยาศรีโสณรงค สองชนคงควยทัพ กัษพระ

ราชฤทธานนท ทรายอนสนธิสังไท อใหย้าครยกโยธี ออกโหม

ทคคคก

แตยยามคกเคินพล

เร้งชววยชวณเตรยมทัพ

สรรพหาหมนโคยม^๔ คนพระยาศรีชคช^๔ ปรากฏชชมาทงค^๔
 พลายสรวงคเคช^๔ เมืองสังหะยกชวา^๔ ชอกญาสรวงคชช^๔
 เทรคชฉายทกมล^๔ ชนผคกัก^๔ เป็นทพหลังพรงพณท^๔
 ชคชนทรพาหะ^๔ นามชนะราย^๔ รงกชของกองชวา^๔ พระยา^๔
 วิเศษชัยชาญ^๔ ชนหาญชกช^๔ เจ้านครชัยนาท^๔ กองหน้า^๔
 อาโหมประจัญ^๔ ให้พระยาสพรณฉายพย^๔ ผยชช^๔
 เมืองธน^๔ ทพเมืองนนทชกชวา^๔ ทรเสนาเอกกอง^๔ ล่าตอง^๔
 เหล่าอาสา^๔ ลำคำตราครมธ^๔ ถอกระลชกระลช^๔ หอก^๔
 คายชนแสะสาร^๔ แสนชาหาญแนชช^๔ วัชเรงเท้า^๔
 เรงเท้า^๔ โดยลำเนาลำค^๔ ถยงโคกเผาเข้า^๔ พชยาม^๔
 เข้ายังสำ^๔ หมายประมาณโมงครบ^๔ ประทชทพรมณ^๔
 ประทชทพพม่า^๔ ชยทวยกล้ำเข้าแทง^๔ ชยทวยแขงเข้าพัน^๔
 สชฉายชนยช^๔ ชคชให้ชชช^๔ เชกชให้ชชช^๔
 สาคชนไฟชช^๔ แผลงชนพชช^๔ พงชชใหญ่คช^๔
 ชว้างชชชชช^๔ โละคชชชช^๔ เจชคายพชช^๔
 ง้างวฟาคชช^๔ ชชชชชช^๔ ชชชชชช^๔
 แยกกชชชช^๔ ชชชชชช^๔ ทนชชชช^๔

* ตามฉบับสมุดไทยทั้ง ๓ ฉบับ แต่ในสมุดพิมพ์ทั้ง ๓ ฉบับ 'เท้า'
 คำกลางไม่มีโทเป็น 'เท' ทั้ง ๒ คำ คงจะเป็นด้วยตกโทตาม ๆ
 กันไป.

อัก^๒คัก^๒กย^๒ม^๒ล^๒าก อาก^๒ค^๒อ^๒า^๒า^๒เข^๒าร^๒ก อุก^๒ค^๒อ^๒ก^๒เข^๒าร^๒า กล^๒าค^๒อ^๒
 กล^๒า^๒ซ^๒ง^๒บ^๒น กล^๒น^๒ค^๒อ^๒กล^๒น^๒ซ^๒ง^๒ร^๒น ค^๒ร^๒ค^๒อ^๒ค^๒ร^๒ย^๒บ^๒น บ^๒น^๒ค^๒อ^๒
 บ^๒น^๒ย^๒ง^๒บ^๒น ก^๒ท^๒ณ^๒ท^๒า^๒ท^๒าง^๒ค^๒อ^๒ย^๒ไ^๒ ไ^๒ค^๒อ^๒ไ^๒ค^๒อ^๒ค^๒ง ค^๒ง^๒ค^๒อ^๒ค^๒ง
 ค^๒อ^๒ค^๒ก เชน^๒ป^๒ระ^๒ช^๒ิ^๒ค^๒เชน^๒ส^๒ ค^๒าว^๒ค^๒ค^๒ค^๒าว^๒ค^๒อ^๒ ห^๒อ^๒ก^๒ห^๒ัน^๒ร^๒อ^๒ห^๒อ^๒ก^๒ร^๒ย^๒
 ง^๒าว^๒ง^๒า^๒ง^๒บ^๒ง^๒าว^๒ป^๒ระ^๒ญ^๒ ท^๒ว^๒น^๒ผ^๒ก^๒ผ^๒น^๒ท^๒ว^๒น^๒ท^๒ย^๒ ร^๒บ^๒อ^๒ล^๒ว^๒น^๒อ^๒ล^๒เว^๒ง ท^๒าง^๒
 ย^๒เกร^๒ง^๒บ^๒ก^๒ล^๒ว^๒ ท^๒ว^๒ค^๒อ^๒ค^๒ว^๒ซ^๒ิง^๒ม^๒ล^๒าง ซ^๒าง^๒ค^๒อ^๒ซ^๒าง^๒ซ^๒ิง^๒ซ^๒น ค^๒น^๒ค^๒อ^๒ค^๒น^๒
 ค^๒อ^๒ร^๒ย^๒ ข^๒อ^๒ง^๒าว^๒*ท^๒ย^๒ท^๒ระ^๒ก^๒น^๒ ท^๒าง^๒พ^๒ิน^๒ท^๒าง^๒บ^๒อ^๒ง^๒ย^๒ค^๒ ว^๒าง^๒เ^๒ส^๒เ^๒น^๒ค^๒
 ห^๒ล^๒ิง^๒ส^๒าร ข^๒า^๒น^๒เ^๒ย^๒ง^๒ค^๒ก^๒ก^๒ก^๒ก^๒ก^๒ง^๒ ว^๒อ^๒ง^๒ค^๒อ^๒ว^๒อ^๒ง^๒ซ^๒ิง^๒ซ^๒ย^๒ ไ^๒ว^๒ค^๒อ^๒ไ^๒ว^๒
 ซ^๒ิง^๒ซ^๒น^๒ะ ม^๒า^๒ไ^๒ท^๒ย^๒พ^๒ระ^๒ม^๒า^๒ม^๒อ^๒ญ^๒ ท^๒าง^๒เข^๒า^๒ร^๒อ^๒น^๒เข^๒า^๒ร^๒อ^๒ม^๒ ท^๒ว^๒น^๒ท^๒าง^๒เ^๒ด^๒น^๒
 ท^๒ว^๒น^๒ท^๒ย^๒ ห^๒อ^๒ก^๒เข^๒า^๒ร^๒ย^๒ร^๒อ^๒ห^๒อ^๒ก ห^๒ล^๒อ^๒ก^๒ล^๒อ^๒ไ^๒ไ^๒ว^๒ไ^๒ว^๒แ^๒ว^๒ง^๒ แ^๒ย^๒ง^๒ร^๒น^๒
 เ^๒น^๒ย^๒ว^๒น^๒าว^๒ ห^๒าว^๒ค^๒อ^๒ห^๒าว^๒ท^๒ก^๒ห^๒า^๒ญ^๒ ซ^๒า^๒ญ^๒ค^๒อ^๒ซ^๒า^๒ญ^๒ท^๒ก^๒เช^๒ย^๒ว^๒ เ^๒ร^๒ย^๒ว^๒ค^๒อ^๒
 เ^๒ร^๒ย^๒ว^๒ท^๒ก^๒เ^๒ร^๒ง แ^๒ง^๒ค^๒อ^๒แ^๒ง^๒ท^๒ก^๒ฤ^๒ท^๒ธ^๒ ท^๒าง^๒ป^๒ระ^๒ช^๒ิ^๒ค^๒พ^๒อน^๒พ^๒น^๒
 ท^๒าง^๒ป^๒ระ^๒ช^๒น^๒พ^๒อน^๒ฟ^๒าค ล^๒ว^๒น^๒ส^๒า^๒ม^๒า^๒ร^๒ด^๒ม^๒อ^๒ท^๒ก^๒ ล^๒ว^๒น^๒ส^๒า^๒ม^๒ร^๒ร^๒ด^๒ม^๒อ^๒ท^๒า^๒น^๒
 ผ^๒ล^๒า^๒ญ^๒ก^๒น^๒ล^๒ง^๒เ^๒ค^๒ม^๒ห^๒ล^๒า ผ^๒ร^๒าก^๒น^๒ล^๒ง^๒เ^๒ค^๒ม^๒แ^๒ห^๒ล^๒ง^๒ แ^๒ย^๒ง^๒ก^๒น^๒ค^๒า^๒ย^๒
 ล^๒ง^๒ค^๒ร^๒น^๒ บ^๒น^๒ก^๒น^๒ค^๒า^๒ย^๒ล^๒ง^๒ม^๒าก ค^๒า^๒ก^๒เ^๒ค^๒ม^๒ท^๒ง^๒เ^๒ค^๒ม^๒เ^๒อ^๒น^๒ ค^๒า^๒ก^๒เ^๒ค^๒ม^๒
 เ^๒อ^๒น^๒เ^๒ค^๒ม^๒พ^๒ง ท^๒ย^๒ง^๒ค^๒ง^๒ย^๒ม^๒ย^๒ ท^๒ย^๒ง^๒อ^๒ย^๒บ^๒ม^๒ห^๒ย^๒อ^๒น^๒ ท^๒าง^๒ค^๒อ^๒ก^๒ร^๒

- * นตามฉบับสมุดไทย ๒ ฉบับ แต่ฉบับสมุดไทยอีกฉบับหนึ่ง กับฉบับพิมพ์ทั้ง ๓ ฉบับคำว่า 'ทะ' เป็น 'ปะทะ' ที่แท้ความก็ปะทะนั่นเอง แต่ผู้แต่งท่านจะใช้แต่ 'ทะ' บ้างกระมัง ลดพยางค์หน้าเสีย เช่น 'ทพ' ก็คงเป็นกระพบนั่นเอง.

สกชอ^๕ ท่าง^๕ค้อม^๕อช^๕ก^๕ ทน^๕ก^๕ท^๕น^๕น^๕น^๕มา^๕ท^๕นา ทา^๕ท^๕น^๕
 น^๕น^๕มา^๕ท^๕า^๕ บ^๕ร^๕ช^๕ยา^๕ค^๕บ^๕อ^๕ท^๕พ^๕ บ^๕ร^๕ช^๕ย^๕บ^๕ย^๕อ^๕ค^๕ก^๕ ค^๕ระ^๕ค^๕ก^๕
 เข^๕า^๕ค^๕อ^๕แ^๕ก^๕ล^๕ว^๕ ค^๕ระ^๕แ^๕ก^๕ล^๕ว^๕เข^๕า^๕ค^๕อ^๕ก^๕ล^๕า^๕ ท^๕่าง^๕ซ^๕ิง^๕มา^๕ซ^๕ิง^๕ท^๕น^๕
 ค^๕่าง^๕ซ^๕ิง^๕บ^๕น^๕ซ^๕ิง^๕พ^๕น^๕ บ^๕น^๕ก^๕น^๕ย^๕ง^๕ก^๕น^๕แ^๕ล^๕ง^๕ บ^๕น^๕ก^๕น^๕แ^๕ท^๕ง^๕ก^๕น^๕พ^๕ง^๕
 บ^๕ย^๕ย^๕ท^๕อ^๕ย^๕ง^๕บ^๕มี^๕แ^๕ก^๕ แ^๕ย^๕ก^๕ย^๕ท^๕อ^๕แ^๕ย^๕ง^๕บ^๕มี^๕พ^๕ง^๕ ท^๕ว^๕ย^๕ท^๕น^๕า^๕ห^๕ล^๕ง^๕ค^๕อ^๕น^๕
 ผ^๕้าย^๕ ท^๕ว^๕ย^๕ช^๕ว^๕า^๕ซ^๕้าย^๕ค^๕อ^๕น^๕พ^๕ล^๕ เข^๕้า^๕ผ^๕ร^๕ญ^๕ู^๕ไ^๕ม^๕ ไ^๕ม^๕ห^๕ัก^๕
 ท^๕า^๕ญ^๕ร^๕า^๕ญ^๕ร^๕บ^๕ ท^๕่าง^๕ท^๕่า^๕ว^๕ท^๕ย^๕ร^๕ะ^๕น^๕ย^๕ ท^๕่าง^๕ท^๕่า^๕ว^๕ท^๕ย^๕ร^๕ะ^๕น^๕า^๕ค^๕
 บ^๕้าง^๕ค^๕น^๕ซ^๕า^๕ค^๕ห^๕ว^๕ห^๕ว^๕น^๕ บ^๕้าง^๕ซ^๕า^๕ค^๕น^๕แ^๕ชน^๕เ^๕ก^๕ บ^๕ย^๕อ^๕ย^๕าก^๕เช^๕ก^๕
 อ^๕ย^๕าก^๕เก^๕ร^๕ง^๕ บ^๕ย^๕อ^๕ย^๕าก^๕เบ^๕ง^๕อ^๕ย^๕าก^๕ย^๕่าน^๕ บ^๕ั^๕ค^๕ม^๕อ^๕ญ^๕ู^๕ม^๕่าน^๕มา^๕ท^๕ล^๕า^๕ซ^๕
 ร^๕า^๕ย^๕ก^๕น^๕ไ^๕อ^๕ย^๕ก^๕น^๕อ^๕อ^๕ม^๕ ล^๕อ^๕ม^๕ก^๕ระ^๕ท^๕น^๕า^๕ย^๕ท^๕น^๕า^๕ห^๕ล^๕ง^๕ ไ^๕ท^๕ย^๕ป^๕ู^๕ร^๕ะ^๕น^๕ัง^๕
 น^๕อ^๕ย^๕แ^๕ง^๕ แ^๕ล^๕อ^๕อ^๕ก^๕ร^๕บ^๕ บ^๕ มี^๕ร^๕อ^๕ค^๕ ล^๕อ^๕ค^๕ล^๕อ^๕ย^๕ท^๕อ^๕ร^๕อ^๕ร^๕บ^๕ ม^๕อ^๕ญ^๕
 จ^๕ย^๕บ^๕ย^๕ก^๕ท^๕า^๕ม^๕ ห^๕ล^๕า^๕ม^๕ห^๕ล^๕อ^๕ค^๕น^๕พ^๕ล^๕เก^๕า^๕ เ^๕ล^๕ย^๕ง^๕บ^๕น^๕ค^๕ง^๕ค^๕น^๕ร^๕ะ^๕ว^๕
 ร^๕ะ^๕ง^๕ค^๕ร^๕น^๕ค^๕ร^๕ง^๕ค^๕ร^๕ก^๕ อ^๕ย^๕ู่^๕น^๕า

โคลง ๒

๒๖๘. พ^๕น^๕ล^๕ก^๕ล^๕ม^๕ล^๕น^๕พ^๕า^๕ แ^๕ก^๕อ^๕ล^๕น^๕ผ^๕า^๕ท^๕ล^๕า^๕ แ^๕ท^๕ล^๕ง^๕เพ^๕ย^๕
 พ^๕ก^๕พ^๕ง^๕ แ^๕ล^๕น^๕า
 ๒๖๙. ก^๕ง^๕ค^๕ร^๕ล^๕อ^๕ย^๕ล^๕อ^๕ก^๕แ^๕ล^๕ ฤ^๕า^๕ย^๕ร^๕้าง^๕ร^๕ุ^๕แพ^๕ ช^๕น^๕ระ^๕ผู้^๕ไ^๕ค^๕
 ค^๕า^๕ล^๕ ล^๕ง^๕น^๕า

๒๗๐. สองฝ่ายหาญใช้ชู้

คอสหัสสทกลา

ทอแกถว

ในกลาง สมรนา

โคลง ๔

๒๗๑. ปางอภัยภเบศ์เบอง

เรียบพริยพลพรรค

เจียนจวบวิวรรณ

ทวยทิศากรน้อม

๒๗๒. เชิญไถ่บรรยาครเท่า

ถวามมทธานิชคาร

คิวเวทวิชณบรรสาน

มหรทกครกเครงกอง

๒๗๓. ภูวไนยสวมเครองถวน

สำหรับราชณรงค

สอกลไต้สนับเพลาทรง

ฉลองพระองค์คากแพรว

๒๗๔. เรืองรองเจียรบรรยาช้อย

รทพศักรรทนต์สุวรรณ

สังวาลวิจิพร

ประทิมมณพพรอม

บรรพถวลย ราชย์เส

พรงพรม

รางเรอ แลฤา

นอยนวลเสนอทล

เทียงสนาน

เพรียกพร้อง

สังข์โสรจ สรงเส

เกรกทล้าหวนไหว

อลง กรณเอย

เลิศแล้ว

ภูษิต แลนา

เพริศพรอยพรายทอง

ชายกระสัน

เวียค้อม

โณภาส เฉวียงนา

พรางรงดานฉาย

๒๗๕. พรายแพรวแก้วนวทาน	อำมรงค์
นพรัตนรัตนควรคง	คู่หล้า
มาลาภิษณระฆัง	กรวิก วาดแฮ
เสกขเสกขสุเกยถา	ฤกษ์ผาฬพลหาญ
๒๗๖. วิวารวรวิไท	อินทรวง
คอกุชยบทอยง	เยี่ยงท้าว
ทวยแสนสำกรงค์	เรียงเรียง ยี่นา
ชเนกพลहनทาว	หันเสียนศึกสลาย

ร่าย

๒๗๗. ฝ่ายชีพอทวชาติ	ราชปรีโสคม	พรหม
พิทยาจารย์	เบิกโชตนทวารโดยกระทรวง	ปวงละว้า
เช่นไก่ ไชว่สรวงพลผสง	พลางขส่งแสงอาชญา	แต่
หลวงมหาวชิชัย	ใจทรนงองอา	ยาตรคักไม้ข่มนาม
คามคำรบไสยเพท	ยัคนฤเบศทรงสถิตย์	เสียงขนทพ
แย่งยท	สศอำเภอเลอโสท	โปรกโองการ ข ไซ้ ให้
หมนทพเสนา	เห็ฐอาษาเรวรบ	ถียไปสยเอาการ
รบสุารชนมา	ควบ ข ข่า ข หง	ถึงทวยพลทัพ
ถอยพลางล่า	มอญพม่าคามคิก	ประชิดไล่ชนวน
รบอลหม่าน	ผ่านทอ้งท่งทอ้งนา	คามาโดยแดนผล

สมเด็จพระนเรศวรทรงบัญชาให้ทัพหน้าถอย ๑๐๙

เชิง โดยละเลิงใจอา ยากรตามคึกคึกขบวน กว
เรายกออกโรม โหมหักหาญราญรงค์ คงชำนะศึกใส่
ไค้ด้วยง่ายด้วยงาม เขายืนความยลชอย นอยประณค
แก่ไท้ อ ให้^๕หมื่นทัพเสนา กับ^๕หมื่นราชามา^๕ทย เห็น^{๒๒}
หัยราช^๕บริ^๕รอน ไป^๕เค^๕อน^๕ก^๕อง^๕น^๕า เร^๕ว^๕ร^๕่ง^๕ล^๕่า^๕ย^๕่า^๕ว^๕ง
ทวยพลท^๕ว^๕ท^๕ง ท^๕ร^๕า^๕ย^๕ช^๕อ^๕ย^๕ร^๕ร^๕ท^๕า^๕ร ท^๕่า^๕น^๕า

โคลง ๒

๒๗๘. ขนาน^๕ค^๕่าง^๕ค^๕น^๕ฉ^๕้าย ไป^๕ย^๕ร^๕ร^๕ง^๕ท^๕าย ถ^๕เ^๕า
ผ^๕า^๕ค^๕ผ^๕ง มา^๕น^๕า
๒๗๙. ผ^๕ัน^๕ห^๕ล^๕ง^๕แ^๕ล^๕่น^๕แ^๕ผ^๕่าน ข^๕ม^๕ผ^๕อ^๕ย^๕ุ^๕ท^๕าน ค^๕อ^๕ส^๕ส^๕ก^๕
ค^๕น ห^๕น^๕ง^๕น^๕า

โคลง ๓

๒๘๐. พว^๕ก^๕พล^๕ท^๕พ^๕ร^๕าม^๕ญ เห็น^๕ไ^๕ท^๕ย^๕ผ^๕ัน^๕ห^๕ัน^๕น^๕า ไป
บ^๕ั^๕ห^๕ย^๕ค^๕ย^๕ง^๕ชา ค^๕น^๕ค^๕อน^๕แ^๕ก^๕ฉ^๕าน น^๕่า^๕น^๕า
๒๘๑. ไป^๕แ^๕้ง^๕การ^๕แ^๕้ง^๕เล^๕ห^๕ เท^๕่^๕ห^๕ก^๕ล^๕ไ^๕ท^๕ย^๕ไ^๕น^๕อ^๕ย ค^๕่าง
ร^๕่ง^๕ค^๕ึก^๕ร^๕่ง^๕ค^๕อ^๕ย ร^๕่ง^๕เ^๕า^๕*ค^๕น^๕ตาม มา^๕น^๕า
๒๘๒. แ^๕ล^๕ห^๕ล^๕ง^๕ห^๕ล^๕า^๕ม^๕ห^๕ล^๕อ^๕น^๕ย บ^๕เ^๕น^๕ท^๕พ^๕เ^๕น^๕ข^๕ย^๕ว^๕น^๕แ^๕เท^๕
ถ^๕ว^๕ล^๕ว^๕า^๕พ^๕าย^๕จ^๕ริง^๕เล^๕ ไ^๕ล^๕่า^๕ร^๕ะ^๕ส^๕ำ^๕ร^๕ะ^๕ส^๕าย บ^๕ง^๕น^๕า

* น^๕้^๕ถ^๕ก^๕ตาม^๕ฉ^๕บ^๕น^๕ส^๕ม^๕ค^๕ไ^๕ท^๕ย ๒ ฉ^๕บ^๕น^๕ ก^๕บ^๕ฉ^๕บ^๕น^๕ส^๕ม^๕ค^๕พ^๕ิม^๕พ^๕ห^๕ัง^๕ท^๕ม^๕ค^๕ แ^๕ค^๕ส^๕ม^๕ค^๕ไ^๕ท^๕ย
อ^๕ีก^๕ฉ^๕บ^๕น^๕ • ค^๕ำ 'ค^๕ัน' เ^๕็น 'ค^๕ัน' ล^๕ก^๕ี^๕ข^๕อม^๕ก^๕ล^๕อ^๕ย^๕ ค^๕ว^๕าม^๕น^๕่า^๕จะ^๕ง^๕าม^๕ข^๕ำ^๕ง^๕ 'ค^๕ัน'

๒๘๓. หมายถึงเล็งใจหา ประมาณประมาณหมื่นหมื่น
 เขาเร่งเขาเร่งขึ้น^๕ ขึ้นหน้ามาสู่^๕ม สรลอนนา

โคลง ๔

๒๘๔. เมืองบรมจักรพรรดิเกล้า ^๕	กษัตริ
เอเลิงพิภพทวาร	เกริ่นเกล้า
สถิตเกษรทันราชา	ธาสน์ไธ ^๕ องค์เอษ
คชยฤกษ์เบิกยทุธ ^๕ แผ้ว	แผ่นพนทาว ^๕ หน
๒๘๕. บัณฑิตลวลาห ^๕ กษ	ชระชัย ^๕ อยู่แซ
แห่งทิศพายัพยล	เยช ^๕ กพา
มุลิกแลกรลายกระบ ^๕ ษ	ลิว ^๕ ลง ไปเซย
เผย ^๕ ของภาณเมค ^๕ จำ	แจ่มแจ้งแสงฉาน
๒๘๖. คักนานตันธุราธ ^๕ ร้าง	ราคิน
คิระเขย ^๕ ขร ^๕ กันอิน ^๕ ทนิล	ภาคไวั
ยวิสุทธ ^๕ สร้างม ^๕ ลทิน	ถ่อง ^๕ ไทย อยู่ ^๕ นา
นฤ ^๕ ษัทร ^๕ สวัสดิ ^๕ เกช ^๕ ไค	ไซ ^๕ คช ^๕ ศุภ ^๕ ผล

รายชื่อ

๒๘๘. กลมทามหุวิชัย ฝั่งวิชัยเขมรในมณฑล ฝั่งธานี
 นิเทศศาสตร์ไทย ฝั่งของชัยเฉลิมฤกษ์ ฝั่งยรรยาค
 วรรดิ อินทรเกรคิกขาน วรรธานศัพทไตรสังข ประณัง
 โพนพาทย์ศิโร ฝั่งขรรมนราธิเบศ ฝั่งชูศักดิ์ศรีนรินทร์
 ชาติทรงภูษินทรเจษฎา เจ้าพระยาไชยานุภาพ ปรายอุเรนทร์
 ลาญปาน รัตนฤชาลยพิตร กนิษฐราชอิริราช เสด็จ
 เสด็จอาสน์ไชยรา เจ้าพระยาปรายไทรจักร เป็นอัคร
 ขานขรรยง อลงกตหัตถาภรณ์ อลงกรณ์ราชบุโลก ไท
 รัชทายโยคพิชัยยุทธ ราชกฤษฎีกาภินิศา พระครุฑ
 พาทนหนชัย ย้ายเนาวพาทหว่างธวัช เสด็จมาธิปัตย์ของ
 สภา รัตนชัยประจำฝ่ายเดียว ฝั่งชนกพระอิริรม
 ชุมสายฉัตรจามร ฝั่งวิวิธวังแทรก แยกกันเกินคู่เคียง
 ฝั่งทนต์หน้าเหล่าหลาย รายทนต์ถึงเหล่าหลากหลาย ฟากหน
 ชัยคาศึกษา ฝ่ายทนต์ขวาชัยเคียร ระเบียบหม่อมมาคงค์
 อลงกตเกรงสาร ฝั่งโอฬารแลดกล พลคชคงคาเนิน
 เสด็จหม่อมความชัย ฝั่งเสด็จหม่อมสรพสุตมเทวีก สี่แวง
 เสด็จสกลลาค ฝั่งสุกทนต์เสด็จทนต์ ฝั่งวังอนงำรา

นายจ่านากกลางสาร ทานทวนเท็กจำทวย พุ่สลักสลุย
 ฟู่เฟื่อง พลคช^๕เครื่องจำลอง ผก^๕เขนทองจำหลัก บุก^๕
 แพนหางมว^๕ยร ทน^๕จำรงยรทก บุก^๕จำมึงพังพาย ผาย^๕
 ชนท^๕พชนพล คน^๕และคนชคช สวมหมวกยศยรรยง
 ลางชลิยวงเวีย^๕กหว ลางทว^๕ไล่เสื่อสนอย ขอบหักทอง
 เือก^๕ทาย ลาง^๕เขมชายเสื่อสวม กรวมค้อคลึงทอง
 ประคำ ขอ^๕ประจำกรจับ สัป^๕ทน^๕กั้งขัง^๕ตะวัน กรร^๕ชิง
 ทาน^๕โทเทียบ พล^๕ค้ว^๕เรียบรายแซง ซ้าย^๕ขวา^๕แขวง
 ชนาย^๕เนอง เครื่อง^๕ครบ^๕ยธ^๕สสารณ อลง^๕กร^๕ณ^๕คึกคาย
 ฝู่^๕ผก^๕ยาย^๕ยะย พาน^๕หน้า^๕ประกัย^๕คาวคำ พาน^๕ท้าย
 ประ^๕จำ^๕คาว^๕มาศ คี^๕ระ^๕คา^๕ก^๕ข^๕ล^๕ม^๕ส^๕วม นวม^๕เข^๕า^๕น
 ก^๕ลอง สาย^๕ง^๕อง^๕คล^๕อง^๕สาย^๕เหา สาย^๕ถ^๕อ^๕เพ^๕รา^๕ผ^๕ก^๕ว^๕้อย
 ส^๕อง^๕ข้าง^๕ห้อย^๕โก^๕ถ^๕น^๕พ^๕น^๕ ชน^๕ช^๕ท^๕ล^๕ง^๕อ^๕า^๕ค^๕ม^๕ กร^๕ล^๕ง
 ท^๕อง^๕ค^๕า^๕ค^๕โ^๕ก^๕พ^๕น^๕ เส^๕ื่อ^๕ส^๕ว^๕ร^๕ร^๕ณ^๕ก^๕ร^๕ว^๕ม^๕ก^๕าย ลาย^๕อ^๕ค^๕ล^๕ก^๕ิ^๕ร^๕ส^๕
 ค^๕วง ค^๕วง^๕แ^๕ล^๕ว^๕ร^๕น^๕พ^๕อ^๕น^๕ฟ^๕า^๕ค^๕ ช^๕ุ^๕ส^๕ี^๕น^๕า^๕ก^๕น^๕ก^๕น^๕ำ^๕ว^๕ ลาง^๕เง^๕อ^๕ค^๕
 ง^๕ำ^๕ว^๕ก^๕ล^๕ย^๕ก^๕ล^๕อ^๕ก^๕ ลาง^๕ห^๕ัน^๕ห^๕อ^๕ก^๕ก^๕ว^๕ัก^๕ก^๕ว^๕าย ลาง^๕ท^๕ว^๕น^๕ท^๕าย^๕เท^๕ง^๕ท^๕ำ
 ลาง^๕ท^๕า^๕ว^๕ง^๕ำ^๕ท^๕พ^๕น^๕ ลาง^๕ก^๕ุ^๕ท^๕ณ^๕ท^๕า^๕เก^๕ว^๕ะ^๕ก^๕ร^๕ ลาง^๕ก^๕ุ^๕ม^๕ศ^๕ร^๕ส^๕าย^๕ก^๕ัง

สองฟากทั้งทิวเขิน แสน^๑ต่ำเดิมินทวยเท้า เค้า^๒ประปน
 พลสาร สวมอลงการเสอหมวก พอลดอย่างค่างกอง
 ลาง^๓สทองขรรเทอ ลาง^๔เหล้าเหลอของพลาส ลาง^๕เหล้าฉาก
 ชมพ^๖ ลาง^๗เหล้า^๘ค^๙แกงฉั้น ลาง^{๑๐}เหล้า^{๑๑}พรวณพนเมษ ลาง^{๑๒}เหล้า^{๑๓}
 ๑ เดกสูก^{๑๔}สลา ลาง^{๑๕}เหล้า^{๑๖}คากำคน ลาง^{๑๗}เหล้า^{๑๘}ทมนม่วงทมอ
 ส^{๑๙}ระก^{๒๐}ย^{๒๑}กัน^{๒๒}เพรียงพร กพล^{๒๓}โล^{๒๔}ส^{๒๕}ระพรัง กพล^{๒๖}ก^{๒๗}ส^{๒๘}ระพวาค
 ๒ คาย^{๒๙}พล^{๓๐}ค^{๓๑}าย^{๓๒}เพย^{๓๓}บ^{๓๔}เพญ คาย^{๓๕}พล^{๓๖}เช^{๓๗}น^{๓๘}เพย^{๓๙}บ^{๔๐}ก^{๔๑} พล^{๔๒}น^{๔๓}เน^{๔๔}อง^{๔๕}น^{๔๖}น^{๔๗}ค^{๔๘}
 พล^{๔๙}ก^{๕๐}ท^{๕๑}ณ^{๕๒}ท^{๕๓}เ^{๕๔}น^{๕๕}อง^{๕๖}น^{๕๗}บ^{๕๘} ก^{๕๙}ย^{๖๐}พล^{๖๑}ท^{๖๒}อ^{๖๓}ก^{๖๔} ท^{๖๕}น^{๖๖}ท^{๖๗}าว^{๖๘} ก^{๖๙}ย^{๗๐}พล^{๗๑}ง^{๗๒}าว^{๗๓}เ^{๗๔}อง^{๗๕}ง^{๗๖}าม
 หลาม^{๗๗}ท^{๗๘}วย^{๗๙}ท^{๘๐}วน^{๘๑}ท^{๘๒}อง^{๘๓}ปล^{๘๔}ง หล^{๘๕}ง^{๘๖}ท^{๘๗}วย^{๘๘}ร^{๘๙}ว^{๙๐}ช^{๙๑}ย^{๙๒}ค^{๙๓}ป^{๙๔}ล^{๙๕}ว ท^{๙๖}ิว^{๙๗}ท^{๙๘}วย^{๙๙}บ^{๑๐๐}น^{๑๐๑}
 ๓ ก^{๑๐๒}น^{๑๐๓}ค^{๑๐๔}เ^{๑๐๕}น^{๑๐๖} เม^{๑๐๗}ล^{๑๐๘}ค^{๑๐๙}าย^{๑๑๐}ห^{๑๑๑}ิน^{๑๑๒}ห^{๑๑๓}า^{๑๑๔}ญ^{๑๑๕}ย^{๑๑๖}ท^{๑๑๗} เม^{๑๑๘}ล^{๑๑๙}ค^{๑๒๐}าย^{๑๒๑}ช^{๑๒๒}ค^{๑๒๓}า^{๑๒๔}ญ^{๑๒๕}ค^{๑๒๖}ก^{๑๒๗}
 ๔ พ^{๑๒๘}น^{๑๒๙}ด^{๑๓๐}ก^{๑๓๑}เหล^{๑๓๒}้า^{๑๓๓}ท^{๑๓๔}ว^{๑๓๕}า^{๑๓๖}ม^{๑๓๗}แล^{๑๓๘}น^{๑๓๙} แ^{๑๔๐}ว^{๑๔๑}น^{๑๔๒}ล^{๑๔๓}อ^{๑๔๔}ล^{๑๔๕}าก^{๑๔๖}ม^{๑๔๗}าก^{๑๔๘}ห^{๑๔๙}ม^{๑๕๐} อ^{๑๕๑}ย^{๑๕๒}อ^{๑๕๓}าก^{๑๕๔}ไ^{๑๕๕}กร^{๑๕๖}
 ๕ เ^{๑๕๗}กร^{๑๕๘}ย^{๑๕๙}ง เ^{๑๖๐}ล^{๑๖๑}ย^{๑๖๒}ง^{๑๖๓}ส^{๑๖๔}า^{๑๖๕}ส^{๑๖๖}าร^{๑๖๗}า^{๑๖๘}น^{๑๖๙}ร^{๑๗๐}อง ช^{๑๗๑}อง^{๑๗๒}เ^{๑๗๓}ล^{๑๗๔}ย^{๑๗๕}แ^{๑๗๖}ส^{๑๗๗}ะ ส^{๑๗๘}า^{๑๗๙}เท^{๑๘๐}ย^{๑๘๑}น^{๑๘๒}
 ๖ ก^{๑๘๓}อ^{๑๘๔}ง^{๑๘๕}ก^{๑๘๖}ง^{๑๘๗}เ^{๑๘๘}ว^{๑๘๙}ย^{๑๙๐}น^{๑๙๑}บ^{๑๙๒}น^{๑๙๓} ส^{๑๙๔}น^{๑๙๕}เท^{๑๙๖}า^{๑๙๗}พล^{๑๙๘}ค^{๑๙๙}าง^{๒๐๐}ค^{๒๐๑}้า^{๒๐๒} โ^{๒๐๓}ม^{๒๐๔}ไ^{๒๐๕}ห^{๒๐๖}เ^{๒๐๗}ว^{๒๐๘}า^{๒๐๙}อ^{๒๑๐}ก^{๒๑๑}อง^{๒๑๒}
 ๗ ค^{๒๑๓}ง^{๒๑๔}ย^{๒๑๕}น^{๒๑๖}ญ^{๒๑๗}ก^{๒๑๘}ย^{๒๑๙}เ^{๒๒๐}กร^{๒๒๑}ก^{๒๒๒}แ^{๒๒๓}หล^{๒๒๔}ง ช^{๒๒๕}อง^{๒๒๖}ช^{๒๒๗}า^{๒๒๘}น^{๒๒๙}แ^{๒๓๐}ง^{๒๓๑}ส^{๒๓๒}า^{๒๓๓}น^{๒๓๔}ย^{๒๓๕}ง เ^{๒๓๖}ล^{๒๓๗}ย^{๒๓๘}ก^{๒๓๙}ล^{๒๔๐}อง

๑ น^๑ดู^๑ค^๑ตาม^๑ฉ^๑บ^๑ั^๑บ^๑สม^๑ค^๑ไ^๑ท^๑ย^๑ แ^๑ด^๑่^๑ส^๑ม^๑ค^๑พิ^๑ม^๑พ^๑ไ^๑ป^๑เ^๑ฉ^๑ม^๑ส^๑ระ อ^๑ เ^๑้า^๑ท^๑ก^๑ฉ^๑บ^๑ั^๑ป^๑เ^๑น^๑ ส^๑ล^๑า^๑
 ท^๑ี^๑ร^๑ง^๑ ‘ส^๑ล^๑ก^๑ส^๑ล^๑า^๑’ ท^๑ี^๑ค^๑ือ^๑ว^๑า^๑ล^๑ี^๑ห^๑ม^๑าก^๑ส^๑ก^๑น^๑เ^๑อง^๑

๒ ใน^๒ท^๒ี^๒น^๒ค^๒ฉ^๒บ^๒ั^๒ป^๒เ^๒น^๒ ‘ห^๒ั้น^๒’ บ^๒้าง^๒ ป^๒เ^๒น^๒ ‘ห^๒ั้น^๒’ บ^๒้าง^๒ แ^๒ด^๒ค^๒ฉ^๒บ^๒ั^๒ป^๒เ^๒น^๒ ๒ ย^๒่^๒ว^๒าง^๒

๓ ใน^๓ท^๓ี^๓น^๓ ฉ^๓บ^๓ั^๓บ^๓สม^๓ค^๓ไ^๓ท^๓ย^๓ ท^๓ี^๓ง^๓ ๓ ฉ^๓บ^๓ั^๓ป^๓เ^๓น^๓ ‘ส^๓้า^๓เท^๓เ^๓ย^๓น^๓’ แ^๓ด^๓่^๓ฉ^๓บ^๓ั^๓บ^๓พิ^๓ม^๓พ^๓ไ^๓ป^๓เ^๓น^๓ ‘ส^๓้า^๓เท^๓เ^๓ย^๓น^๓’

ชนะสนั่น ทวีทวาทไทรไชนชัย เทียม^{๕๑} พัสชาภักดิ์ชัย

คืนคืนฤกษ์ชัย ชัยนา

โคลง^{๕๒}

๒๕๕. บรรยงพยุหยาทรชัย

นุลงน่านธารนสนมกล

สรรพวอของทวน

ทวนตระตนอวสุ

ราย

๒๕๖. เคลื่อนพลความเกตุคณา

เคลื่อนกลนแสนยาทัพ

เจ้าพระยาไชยานุภาพ

สำเนียง

เรือกม

อย่างใหญ่คุ้มควน

เจ้าสุคตโรมราญ

ปลิวประเลห์ลมหวน

หน้าหลัง

ทงทวยพลทวน

ทวนทุกมฤตมวสวคัย

๕๑

๕๒

๕๓

๕๔

๕๕

๕๖

๕๗

๕๘

๕๙

๖๐

๖๑

๖๒

๖๓

๖๔

๖๕

๖๖

๖๗

๖๘

๖๙

๗๐

๗๑

๗๒

๗๓

๗๔

๗๕

๗๖

๗๗

๗๘

๗๙

๘๐

๘๑

๘๒

๘๓

๘๔

๘๕

๘๖

๘๗

๘๘

๘๙

๙๐

๙๑

๙๒

๙๓

๙๔

๙๕

๙๖

๙๗

๙๘

๙๙

๑๐๐

สมเด็จพระนเรศวรทรงเข้าชนช้างกับพระมหาอุปราช ๑๑๕
ขันทโทท้าว ก้าวศึกสองสาร ราชศึกสองไท้ ไร่
พริบแต่หอม พริบแต่กลางความยศ กำหนดสัปดาห์เสก
เห็นเข้าใกล้กองหน้า ชำศึกกตาศัยเบร ชรบหมันพรหมจักร
มอญพม่าศึกกัน เกินการกลั่นกลาฟอง อยู่นานใน
อรรณเวศ ทรงศอกพระเนตรเนืองปรุ โลโงมรอนทวยสยาม
ทลามาเหลอหลังคงศัย ชัยชอนแทรงศัยสันตติยศ บัณฑิตพิ
เป็นกอง ศึกสองสารทรง ทรงเข้าดยเข้าแทรงศัยด้วย
แรงมันแรงกาย หางยาเสยสารเค็ก เพลดพลงพลบชายคน
ปนปะไปไขว่กว้าง ชำศึกใกล้กลั่นมัน หันหัวทศกัณฐ์กระหม่า
เข้ากันเลียงกันทลย ประทยประทะอลวน ศึกสองสาร
ชาญเชียว เวบวรทรงเกรงแรง แทงดยดยดยดยดย
พม่ามอญทลายทลย ชำศึกกลั่นชอนไชรม ศึกสองสาร
อิน ศึกสองสาร ไขว่กตาศัยเบร ศึกสองสาร
กระลบ ออยอลเวงฟากฟ้า ศึกสองสาร
แสงโองแสงแลนา ศึกสองสาร

โคลง ๔

๒๔๐. จงไทเทเวศอ้างอิง สมมตีกินมอญ
มีงมหิศวรมกฏ เกศท้าวเรศมกษัตริย์
เถลิงภพแผ่นอยุธยา ข้ายิ่ง ยศเชย
แสงพระเกษพวงฟ้า เพลงกาวิกนไท

๒๔๑. ภาวโนยผายโชน^๕

แก้เทพทุกถนสถาน

โสฬสพรหมพิมาน

เชิญช่วยชมโสทชน^๕

๒๔๒. ชงแสงรังษณภู^๕ให้

ในประยูรเศวตฉัตร

ทวงผดงบรรรัตน

ทำนบกพระศาสนเกษ

๒๔๓. กลไกไ้ช่วยแผ้ว

โสสรว่างธูมา

มตักเล้งเหล่าพาชา

เห็นตระหนักเนตรทวย

๒๔๔. พอววยรวรวากยอ้าง

กาลมทาวาตะ

ทรวงทรวงทวลพระ

หอยอุมางคางงา

๒๔๕. ภูธรเมิลอมิตรไท

ครยสืบหกฉัตรทรง

ยวอนบ่วยของค

พลางเร่งขยคชเคา

ไชยงการ

ฉุชน

กมลასัน แดนา

สคัยถอยคณแดง

มาบติ

สยเชอ

ทวยเศ ยนนา

กอสร้างแสงผล

นภา กตฤา

มคมวย

ทวยเค็ก สมรแผ

กณแห่งฉงาย

โชนพระ

คณพา

พานพิค ทาวแผ

จรสทาวแกนสมร

อ้าง สาร์แซ

เวทกเกล้า

อปราช แดฤา

แต่คงตาแสง

๒๙๖. ไก่แขวงชาวทิศทั่ว ทฤษฎี แลนา

ขก ๑ เห็น^๑ขุนกร หนึ่งไสร

เกล็ดฉัตร^๑ครุฑ^๑พริบ เริงคอง ขยับ

ทนแห่งลายไม้ ช้อยชเอนนาม

๒๙๗. ขันสยามยลแท่นากัน ครอบนัก อุ่นา

ถวิลว่าชนศึกกล้า นักโน้น

ทวยเทพเทษพนลก แลหลาก หลายแซ

ครยเกรงอุปโลกโพ้น เพ่งเพยนพิศวง

โคลง ๒

๒๙๘. สู่ธงสุริยวงศ์ผ่านหล้า ชัยคเสนทรบ่ายหน้า

แซกเจ้าจอมตะเภา แลนา

๒๙๙. ไยเกรงประภาพรเท่าเผ้า พิศครท้านผ่องฤาเคร้า

สู่เสียนไยทน หนานา

๓๐๐. ไพโรจน์สาครซ้อง ไชรมพินไฟไยคอง ทนเท่าแตก

ฉาน ผ่านนา

* คำว่า 'ขุนกร' ในฉบับสมุดไทยทั้ง ๓ ฉบับเป็น 'หัตถ์' นกสมุดพิมพ์
ทั้ง ๓ ฉบับเป็น 'ขุนกร' ครั้นดูความข้าง 'หัตถ์' สนิทสมกว่ามาก เพราะข้อ
เชื่อมเห็นข้างก่อนดังนี้. ข้อ ๒ ความกล่าวถึงผู้จัดไปมีอยู่ในโคลงต้นนั้นลง
ไปแล้ว เมื่อเห็นข้างแปลกแล้วจึงได้พิเคราะห์ถึงผู้จัดไว้เองได้ราวคือข

โคลง ๕ สักกิดระดมชก

๓๐๑. นฤบาลพิทรา

ผาสิทธิทูลเกล้า

ไพเราะราชสุภา

เสนอมมีชอชอง

๓๐๒. ข้าไทภูเรศกล้า

เผยพระยศยืนเบง

สยทศทูลชอชอง

ไ้เริ่มรอรุทอแล้ว

๓๐๓. พระพิพระผ้าน

ไ้ชอชองยืนทศ

เชษฐราชรวมคชทศ

สยทศทูลชอชอง

๓๐๔. หัสติรณเรศอ

นยอนาคทกล

ชคทศทูลชอชอง

คงแกเผอพนอง

ภูนา บุกน

ทำนพรอ

มิตสอ สอชอง

ชอชอง

แหล่งทะเลง

ย่านแกส

ทวนเคอ

เผอชอชอง

ภพชอ

รโม

เผอชอชอง

สยทศ

ชอชอง

ชอชอง

ชอชอง

ชอชอง

๓๐๕. ไร่เป็นนุทรสพิชัง

สำหรับราชสำราญ

ข้าเท่งหลกขัณฑ์

เสนอนครนุ้ยขัง

๓๐๖. ปวงไท้เทเวศทั้ง

เชิญประชุมในสถาน

ชมชนคชภูมิกษัตริย์

ใครเชิญวไศรยาคูขี้

๓๐๗. หวงร่มกุ่มเกียรติก้อง

ขึ้นพระยศอยู่คง

สงครามกษัตริย์ทรง

สองราชรถนฤพัชรา

๓๐๘. กำเนินพรนพากย์พร้อง

ของคชครอปราชา

ลอยเกือกขัณฑ์มา

ชัยคชเขายทูลแย่ง

๓๐๖. ไร่เป็นนุทรสพิชัง

เริ่มรุ่ง

ประคิยทส นันนา

แต่หล้าเถอสุรวง

พรหมวน

ทน

คค่อ ถันแซ

ชเยค้อว้งอวยเฉลิม

กลางรงค์

คู่หล้า

ภพแผ่น สองฤา

เรื่องรัฐเสรีณ

พรธนา

ท่านแจ้ง

น่านก หาดูเฮย

คว้นก้วยโคยถวิล

๓๐๙. หัสกินขันนอระไค้

ค้อส้มทมิฬมาคงค้

หนังกอกรูเมฆลมง

เคี้ยวร่ายหงายงากว้าง

๓๑๐. สองโงมสองรู้ง

สองขัณฑิยสองชอช

ถูระดังถูระลอกก

ควาญชัยคชแซ่งค้ำ

๓๑๑. งามสองสรียราชธา

พ่างพัชรินทรไพจิตร

ฤาหรามเฒ่มรณฤทธิ

ทุกเทศทุกทิศอ้าง

๓๑๒. ชนเสียมตามรรคค้ำ

ชนค่อชนไ้เียง

ขอหัตถ์เทือกคชของเลียง

งามร่งงามโทท้าว

โททรง

หนงอ้าง

คลอฮ้าน มารเขย

ไขว่แคว้งแทงโถม

บ้าร

เชือกค้ำ

ไวว่อง นักนา

เช่นเขี้ยวในสนาม

เลอพิศ นาพ่อ

คักสร้าง

รยราพณ์ แลฤา

อินไท้ไ้เทียม

ชนคะเลง

หย่อนท้าว

อังกุส ไกวแซ

ทำนสูคัสสาร

๓๑๓. คุชฌายันชัคคิเบคเบอง

ฉอกฉวฉย

โถมปะทะโยทัน

เพ็ญขยง

ถาวรทรงราชรามัญ

ลงล่าง แฉนา

เสยส่ายท่ายทันทก

คักคางเงิน

๓๑๔. คำเนินหนนถนไก

เจิงฉิก

หน่อนเรนทรทิก

ทกคาว

เสกขเสกขวราฤทธิ

ว้าว่อน ขอแซ

ฟอนฟากแสงของ้าว

อญเพียงจกรณ

๓๑๕. เบองนนวนฤณณ

สยามินทร์

เบองพระมาลาณ

ท่อนพ้อง

ศัสตราวุธอินทร

ฉาฉก องค์เฮย

เพราะพระพิศนทากของ

ขกควยขอทรง

๓๑๖. ยคมกคฬพาทไท

ทวารคิ

แวงเทวองเบองเคียวสะยัค

ทกคั

อุกคคคคคคคคคค

คคคค เค็กแซ

เบนข้ายทงายแทงนไท

ท่วงทอทอช

* นิตตามณินสมุคไทย ๒ ฉบับ

แต่ฉบับ

ฉบับสมุคพิมพ์

ทั้ง ๒ ฉบับ คำ 'เบอง'

ไม่

ที่จะงานข้างมี 'เบอง'

บาง

ฉบับพระคค ส่วนที่พิมพ์ไปได้ฉบับที่คคคค

๓๑๗. พลับพลาเพี้ยกล่าทำน

* ในรถ

มีภรรยาปากแสงพล

พวยพอน

พระเกศพระแสงคงกล

เผ็กๆ เข้มแข็ง

ณคพระองค์สากนาค

ซากกานโดยขังกร

๓๑๘. อร่าวนร้าวแยก

ยลสยบ

เฮนพระองค์ลงทบ

ท้าวคน

เห็นอกอกชชอนชช

สังเวช

วายชีวาทมสกลัน

สัพพาเสวยสวรค์

๓๑๙. บนท้ายคชฉลวเรศท้าว

ไทยไพฑู

ถึงพราดยลฉลว

ชัพมตงมธิตต

เพราะเพื่อพพรไฟ

รวิราช แสนา

ไชรมสาคทรวทบนขวาง

ทอกลองทนต์ลาย

๓๒๐. ฝ่ายองค์สุวรรณาถนอง

นฤชา

แสงกษัตริย์ทวยบาน

ชวกรเทว

นางวาชโรราญ

อุทราจ ฆณา

เร็วแรงคเชนทรเจ้า

เชนคยา

ร่าย

๓๒๕. ฝั่งกองพยุหทวยทัพ สรรพพลทั้งหน้าขวาซ้าย ฝ่าย
 มาทมิฬกินทร ชณะอรินทรพินาศ ชาติคอกชสองเสวี
 ทางรบริระเท็กเจ้าโรม โหมหักหาญร่ายรุก ขกบนพัน
 แทะฆ่า พม่ามอญไทยใหญ่ ไถ่ปล้างลาวท้าวควน
 ไถ่ปล้างชนท้าวคน คนกันแตกกันกาย ทลายเหลือน
 นัยเนืองนอง กองกำยกายรายหัว ทัวชาแชนแก้กกาย
 กลากกลางทั้งกลางเถอน เกลธกลางคงกลางคอน แล่น
 รอกรอนชนชก ขกทกพายพายแพ เพาะพระเคศท้าน
 แท้ ชาติให้ชาติเชื้อ แล่นา

โคลง ๒

๓๒๖. เห็นประภาพเจ้าช้าง

เชื้วกว่าเชื้วเหลือน้าง

เอือกอออกจรรย ยิงนา

๓๒๗. ชวนุหนกผอพน

พวกถเรนทรทวนคัน

คักคนทางทวน ไปนา

ร่าย

๓๒๘. ชวนกันผันกันผาย แล่นา ชวนกันชวายชจิก แล่นา
 ชวนกันกระพิกกระเพน แล่นา ชวนกันแคว้นกันเกรียว แล่นา
 ยเหลียวหลังนารัว แล่นา ขกลยทัพม้าวร่าย แล่นา

ภารท้าน ภารท้านเจดีย์สามองค์ กงกชฌณิกทลภย ภารท้านนาย
 ทพและโพธิ์ทองไทเมืองมลิวันผกาวณย ภารท้านทรงของคอปราช
 ไก่กษณนาทใหญ่ถวน ตกคอกถวนสูงตถณย ภารท้านร้อย
 คนโครทรว อาชาสองพันปลาย ทลายศากรวณานาวว
 เครื่องเพียรทวยานยว ทวทกสูงสำสรพ ภารท้านกอนเนก
 เนองเนอง มาทลละของนททว ทวณทพพลยพลา
 ทวมากยาทกผู้ แลลงทกคไข้ ภารท้านเสียนเกย
 ทะเลง แลนา

โคลง ๔

๓๓๒. วรราชาเขยคอน
 ริงสฤษฏพระศอปลัดวัน
 ขุนเขยครายาณ
 หนกระพงครตราง

โองการ
 ทมถาง
 สวมศัพ ไวแซ
 สยทลางเหลงเลดม

ร้อย

๓๓๓. เสรีเริ่มรณแล้วไสร จให้เจ้าเมืองมลิวัน ถวน
 ทงคชหมอควาณ จำทลสารเสียบรงค ของคอปราชเขารส
 ขากคอกชลาณยพ วัชรเวรยากรอย่าหัง ไปแจ้งอิงกฤฎา
 การ แลมหิชาตศเภา เจ้าแผนภพหงสา แล้วยให้
 ทลาพหัททิ กลยคันทรวงครอยเหล้า เกล้งอวยชัย
 เย็นเกล้า ทวถวนทวยสยาม สันนา

โคลง ๔

โคลง ๔

โคลง ๔

โคลง ๔

๓๓๔. กรรรมณที่เพื่องฟ้า

ฟูก

กระษัตริย์บรรณา

ขอมพัน

เจ้ารวมบุญ

คงคู่

ท่าแห่งกลางข้างกัน

ก่อด้วยศิลา

๓๓๕. ถิ่นธรรมพาศักดิ์

ถื่นงาน

ของอนันตญาณ

บนเสียน

ขุนศรีราชวงษา

ชัยยศ ยงนา

สุนทรียาทวยพรเทย

เพนโทในรณ

๓๓๖. ส่องผืนอุราศกัวย

โคยเสก

คุณชอชอชบาเหนง

ท่านไท

กระบะของอุปโลกเสก

ทอดง สรรพแซ

เงินและทองทาสไซ

อดทงทวยเซด

๓๓๗. แลผจญนารอดชน

บรรหาร

ยกชอชอชบาเหนง

ทมว

นำมหันภาพิควาญ

กลางทช หนึ่งนา

ทมนลภักดีศวรทวย

คักคักคัก

๓๓๘. บัณฑิตำรัดให้

ทรพยสังครุ์สำรค

ป่นยค

ทวทง

บุตรทาท่านแทนทก

ความชอบ เชนา

สมทภกตทง

ทอเหง้าเผ่าเนลิม

ร่าย

๓๓๘. เพิ่มข้าเห็นเสด็จไชว

อิให้เชิญพระอัยการคัก

ปรกษาไทยชนทพ

สรรพทงมวลทมมายุ

ว่าอริราชธิป

ขกพยทเหยยขเขต

ประเวศซานเวียงชัย

พระบาทไท

ธทงสอง

ปองพระศาสน์อามร

ผดงสมชทวชาติ

ทว

ทวยรายภูรประชา

ไยระอาชอกทอ

ข้อถ้ำเคญพระองค์

ทรงพระอดสาหภาพ

เสด็จปรายราชธริ

ปวงมนตรนายทพ

สรรพทกคนทกทว

กตวอเรนทรเหลลอลน

พนยังพระราช

อาชญา

ไยยากราพลชนน

ทนเสด็จทาวรณรงค

มละ

สารทรวงสองเท้า

เขากามกลางขจณค

ถึงศักดิ์หุ้สค

มชเยคเสด็จสรรพ

ไทยชนทพทงมวล

ควรรประการไค

ไสร ไคยระขอบบยไว

แคเขยงไยราณ

วิภูนา

โคลง ๔

๓๔๐. โองการท่านสั่งให้

ไทยทุกทวยมาคยา

ลูกขุนรบขบฉุา

คนชนบทยบเจนร

๓๔๑. วางขบปรากฎอ้าง

พยราชกฤษฎีกาขาน

เกณฑ์ใครควยในงาน

ไปบ่ทันเสกก็ไสร

๓๔๒. ทนนั้นออกฤษฎีแท้

ถึงประหารชีวา

จงเห็นประจักษ์ตา

ใครอย่าก่เยี่ยงทวย

ปริกษา

ทวย

เชิญกฎ ออกเชย

วิททองแต่ปาง

อัยการ เค็กแซ

ไทยไว้

ยทธยาทร พระนา

สุตศีกผณ

ไทยา

วอคม้วย

คามไทย เขาแซ

คองนแห่งกาย

โคลง ๒

๓๔๓. ถวายพิพากษาชน

แห่งเของชนทก

๓๔๔. คำนงนกขายปไกล

จวขเข้าควรงก

๓๔๕. กำหนดพรุกเพณแท้

ครทรวงครากง

คำรัสโดยเหตหัน

ไทยนา

วนษณรสไชร

หน้อยนา

พันอนาไว้แล

มนนา

โคลง ๓

๓๔๖. ทั้งแต่ปลาภิบท ถ่วงอุโบสถเสร็จแล้ว เร่งสดุญ
โทษอย่าแคล้ว คลาบท้าวกำเนิน บทนา

ร่าย

๓๔๗. ไข่เกินกาลท่านสั่ง กระทั่งแรมสี่ห้าค่ำ ย่า
สองนาฬิกาปลาย ท่านนายพอเสิร์ฟ จึงส้มเคี้ยวพระวันรัต
วัดข่าแก้วแคล้วคลา ก็ปราศาคณะสงฆ์ ยี่สิบห้าของคัสตอง
แผนก แลกงาสานสร้อย ผ่ายลุยยังวังราช พระบาท
ให้หมื่น คดเรือนรัตนมาลก ตกแต่งอาสน์ลาดเจียม
เตรียมเสิร์ฟส่งมัสตอก ขพิตรกรกรรพม ชุ่มบวรพิต
แซมชน ขุนชนอวยพร ถามข่าวรจอมภพ ชงเสด็จ
รบพารณ จนอเรนทรพินาศ ขวาคคอกชในรงค์ จึงพระ
องค์อัคร บรรหารเหตุจำบัง จอมสงฆ์พงษ์ชาน พระ
ราชสมภารมีชัย ไททวยบาทมลิกา ท้องอาชญาบันแห่
ตรัสแสงโคกคัย ว่านายทพทวงของ เกณฑ์เขากองพยุห
โยมสองท่อก่อเชื้อ มั่นเห็นเค็กสระทก ตระตกคาลระวี
ยิ่งกว่ากลัวสวามิศ ขเคตกคทกคอย มละแต่ข้อยสองคน
เข้าโรมรณรวี ในอมิตรหมักกลาง แสนเสนางคเณงวร
จนราญรอนโดยเร ลุชโยคคคคค จึงโคกหนามัน เพอ

สมเด็จพระวันรัตทลขไทยแม่ทัพนายกอง

๑๓๑

มหันตยา^{๓๕}รเมศ^๒ เียงย^๑เรศ^๑ยาร^๑ง ผดุง^๑เกศ^๑เผอ^๑พนอง^๑
 ฝิบ^๑พอง^๑ขณ^๑ยร^๑พ ใ^๑อศ^๑รย^๑*ศ^๑นย^๑เสียม^๑ภพ^๑ ทร^๑ล^๑บ^๑เล^๑อง^๑ชา^๑ม
 นาม^๑ทะ^๑เล^๑ง ล^๑อ^๑ละ^๑เว^๑ง^๑ธา^๑ษ^๑ค^๑ร เ^๑น^๑ธ^๑ร^๑ณ^๑ห^๑ง^๑สา^๑ เ^๑ื่อ^๑ม^๑ก^๑ฤ^๑ต^๑ยา^๑
 ส^๑ยาม^๑ย^๑ศ^๑ ส^๑า^๑ห^๑ส^๑ห^๑าก^๑มา^๑ก^๑ม^๑ว^๑ล คว^๑ร^๑ต^๑ง^๑ท^๑ณ^๑ท^๑ง^๑ม^๑ว^๑ย คว^๑ย^๑
 พ^๑ระ^๑ธ^๑ย^๑กา^๑ร^๑ศ^๑ก จ^๑าร^๑ก^๑ช^๑อ^๑ช^๑ว^๑พา ไ^๑ว^๑เ^๑น^๑ชน^๑บ^๑ภา^๑ย^๑ห^๑น^๑า
 อ^๑ย^๑า^๑ห^๑ไ^๑ค^๑ร^๑ย^๑ล เ^๑ย^๑ง^๑น^๑า

โคลง ๔

๓๔๘. สมเด็จพระวันรัตเจ้า

ร^๑วม^๑ช^๑

ฉลองพจน^๑ราช^๑วาท^๑

ท^๑าน^๑ไ^๑ท^๑

ท^๑วย^๑ท^๑ล^๑ละ^๑อง^๑ธ^๑ล^๑

ย^๑ว^๑ยา^๑ท^๑ พ^๑ระ^๑นา

พ^๑น^๑ภ^๑ก^๑ก^๑ท^๑อ^๑ไ^๑

ย^๑ท^๑เ^๑ย^๑อง^๑เร^๑ณ^๑

๓๔๙. คุณ^๑ผ^๑ก^๑ไ^๑ย^๑ร^๑ก^๑ท^๑า^๑ว^๑

ไ^๑ย^๑เ^๑กร^๑ง

แผ^๑ก^๑ระ^๑ย^๑อ^๑บ^๑แ^๑ต^๑เ^๑พ^๑ร^๑ง

ห^๑ือ^๑น^๑พ^๑อง

พ^๑ระ^๑เค^๑ช^๑ห^๑าก^๑แ^๑ส^๑ค^๑ง^๑เ^๑ง

อ^๑ำ^๑น^๑า^๑ พ^๑ระ^๑นา

เส^๑น^๑อ^๑ท^๑ก^๑ท^๑ว^๑ย^๑ธ^๑เร^๑ศ^๑ก^๑อง

เก^๑ย^๑ร^๑ค^๑ช^๑าง^๑ธ^๑ศ^๑จ^๑ร^๑ว^๑ย

* นี้ตามฉบับสมุดไทยฉบับ ๑ แต่อีกฉบับ ๑ กับฉบับพิมพ์คำว่า 'ศุนย์' เป็น
 'สัณฺฑ' ส่วนสัมผัสก็ไม่ใช่อะไรทั้ง ๒ อย่าง แต่ความน่าจะเป็น 'ศุนย์'
 'สัณฺฑ' พิจารณาจากความไม่แตก แต่ฉบับโรงพิมพ์วิสาขบรรณานิติ มีแปลไว้
 ว่า 'สัณฺฑ' เสียมภพ = ข้อแผ่นดินไทย ข้อนี้ไม่ได้ความว่ามีมูลมาแต่ไหน.

๓๕๐. เณรพระธรรมเพชฌัญญ์

เกลิงฮาสน์อุปราชิต

วรพฤกษโพนธิโมลิก

^๑ ^๑

เสวยวรมงคลธาราโค^๒

&

๓๕๑. ปางอมรมวทมนถวน

สถิตยฆาตสถาน

๔๑
สายงูเห่าหมื่นแมนมาร

หลวงประยัตน์โรมร่า

๓๕๒ . ผอ. ทบวช. เทพบุรี

๒ ๔ ๕
ชนะแตก บำบปพรรค

๒
๗ ๑ ๔
ใบเบนนมหลักจรวบ

เพราะชอบรหากหอม

ปฐมนิเทศ

ภาคใต้

เฉลิมโลก แด่เสย

๔๕
เพลงไทยนคัปสมร

จักรพรรดิ

แท่นหน้า

มาแวก วงแหวน

๑. ๕๔๔
รวมร้อยตลงก

สยสวรรณ

๒๒
พรจพรจ

เจริญเกียรติกุล พระนา

หากให้ชัยเฉลิม

¹ นิตยสารฉบับสมมติไทยฉบับ • แต่ชื่อฉบับ • กับฉบับพิมพ์คำว่า ‘รวด’ เป็น ‘รอด’ อย่างหลัง^๕ไม่ได้ความ.

๒ นิตตามลันสนุคไทยฉบับ • แต่อีกฉบับ • กับสมุคพิมพ์คำว่า 'นามิ' เป็น 'นามี' ข้อ 'นามิ' น่าจะถูกคงจะหมายความว่า พวกนาป แต่ในฉบับพิมพ์ โรงพิมพ์ที่ศาลบรรณคดีได้แปลไว้ว่า นามิพรรค = หมู่ 'นามิ' ที่แปลนี้ เห็นจะไม่ได้อธิถึงความ จะเอาแต่ศัพท์เป็นประมาณ.

๖ 'เพราะอมรหาคหอม' ^๕ นตามฉบับสมุดไทย ๒ ฉบับ แต่ฉบับพิมพ์เป็น 'เพราะอมรเทศหอม' คำว่า 'เมศ' บางทีจะย่อมาจาก ประเมษฐ์ แปลว่า พรหม ตามที่^๕เคยใช้นำในบท ๒๔๖ เลขที่ ๒๒.

๓๕๓. กาลเพิ่มคุณยศไท้	ธรรมรา ชาแ
เผื่อนมรดกธรรมา	พ่ายผ่าย
เสด็จเห็นอรุณพททา	อาสน์เอก องค์ไชย
ขจรกอมิตรหมัวยาย	เร่งก่อนคนหิน
๓๕๔. โยธยาเรเมศฉวัน	กิงสา สันแซ
ขึ้นเขนมวลมารา	อะคราว
จรณินทรพนิทา	กาลนาน นาไชย
ถนอมทวอเรศคำว	หลงสนเลอสดวัน
๓๕๕. สัมภารสมโพธิพน	พรรณา
รัฐฤๅญพระสมญา	แพร่พร้อง
สรวเพชญพิชิตมา	เรศเรยก นามฤา
ต้นสนาเนยงเกยรตกอง	เกริกหล้าแหล่งละเวง
๓๕๖. ครนเครงนฤโฆษอ	อัศจรรย์
ยภวัตรไภวัธ	ภพพน
เขื่องขวางเขคอนนค	เนองจักร พาลแซ
ทนทา ตากังคน	ภาคพนอุเวร

^๑ คำว่า 'ขัน' บางฉบับเป็น 'ขัน' ต่างกันอยู่เป็น ๒ อย่าง.

^๒ นตามฉบับสมุทไทยฉบับ ๑ เป็น 'คำตั้งต้น' อีกฉบับ ๑ เป็น 'คำตั้งต้น' ฉบับพิมพ์ทั้ง ๓ ฉบับ เป็น คำตั้ง 'ต้น' ในที่นี้ ส่วนข้อ 'คำ' หรือ 'คำ' นั้น ก็ได้ความทั้ง ๒ คำ, คำ คำ ภาษาหม่อมมอญหมายความว่า 'งมลึก' ส่วนข้อที่ ว่าต้นหรือต้นนั้นก็ได้ความทั้ง ๒ อย่าง แต่ 'ต้น' ดูจะเหมาะกว่า 'ต้น'.

๓๕๗. พระครูโลกนาถแผ้ว

เลิกพระราชสมภาร

เสกไร่พิริยะราญ

เสนอพระยศยืนกอง

๓๕๘. ผู้หลายพยุหยาตรา

ชนระดมมณฑลมณฑล

พระเกษมศาลาขจร

ไปทวงเรศออกข้าง

๓๕๙. อ้ายไทโถมนัสน้อย

เพื่อพระราชกุฎยงา

ทุกทวยเทพคณา

แสงพระเกไชย

เผด็จมาร

พนอง

ชรีนาศ ลงนา

เกียรติท้าวทุกกาย

โรมรอน

มวมถ้าง

เจริญฤทธิ พระนา

เอิกฟากินไหว

หฤทยา

แตก

ชมช่วย พระเชย

ชเยศไว้ในสนาม

โคลง ๒

๓๖๐. ส้มกิ่งความคพร้อง

ขึ้นแค้นเคืองกมล

๓๖๑. ไคยยุบล่องแท

ถูกฉวยแฉลงการ

ชอบพิตรอย่าขัง

ทำนนา

ฤๅสนเทห์เล่ห์แล

นนา

ร่าย

๓๖๒. ปางนฤบาลยकिनทร์ ยินสมเด็จพระวันรัต จำแนก

อรรณยรรยาย ถวายวิสัยนาสาร โดยพิศการพรรณนา

เสนอสมณายศโยค พระบรมโลกโมลี กว๊วยวิชัยมา
 แห่งกฤษฎาภินิหาร กาลมนัสชุ่มชื่น คนเต็มปรึคยาโมทัย
 โยช่ออกอนสาธุ ชุพระกรกรรวม ชมทศนัชนเอนผาก
 เพื่อยนมลากเลอमान เจ้ากษานคำชอย ชอยทุกสิ่งจริง
 ถอย ถวิลยแห่งหนนอย แน่แท้ทางแกลง แลนา

โคลง ๔

๓๖๓. แฉงเหตแห่งเหตคชง
 ริงพระวันรทวก

ถววยพรขจรศรีสวัสดิ
 นฤทุกชนฤภัยแล้ว

๓๖๔. ทงหลายทวยบาทเบอง
 ควรวโคตรไทยสาหัส

แก้ทลลลยท

เพรงพระอัยกาท้าว

๓๖๕. ถ่วงถึงขพิตรผู้
 คชพทอขรรษทศรวพ

เชิญงคอกอวยทณท

เลยอย่าลาญชัพมล้าง

ในมนัส
 ป้าแก้ว

สว่างไทย ทานนา
 ผ่องพันอันตราย

บงกช
 ละคร้าว

สนองบาท มานา

ตรายไท้พระเจ้าหลวง
 เถลิงถวัลย์ ราชย์ญา

สืบสร้าง

ทวยไทย นนา
 ทนงครวงขอเผอ

๑๓๖. ไว^๕เพื่อผคง^๑เกษ^๑เจ้า
 ค้อ^๑เกิกราช^๑ร่ำ^๑บาย^๑
 พน^๑เพน^๑พระ^๑สั^๑มภา^๑
 วาย^๑บ่^๑ทวัง^๑ทน^๑แก^๑

จอม^๑ปราช^๑
 ใหม่^๑แม่^๑
 เพ็ญ^๑ภพ^๑ พระ^๑นา
 ซอย^๑ไค^๑โย^๑ม

ร่าย

๑๓๗. นฤ^๑ภค^๑ศาส^๑ต^๑คัย^๑ธรร^๑ก^๑ ซึ่ง^๑พระ^๑วัน^๑ร^๑ทวิ^๑ป^๑ราย^๑ ถวาช^๑
 พระ^๑พร^๑ธาย^๑า^๑น^๑ โท^๑ษ^๑ม^๑วล^๑มา^๑ค^๑ย^๑ทุก^๑ม^๑ล^๑ เพ^๑อ^๑การ^๑ณ^๑ย^๑วิ^๑ริ^๑ก^๑
 ฤ^๑ก^๑ก^๑ใน^๑ยา^๑ท^๑ข^๑ง^๑ส^๑ ำ^๑ง^๑พระ^๑อง^๑ค^๑อน^๑ญา^๑ก^๑ พระ^๑รา^๑ช^๑ทา^๑น^๑ท^๑อ^๑
 ท^๑ง^๑ผ^๑ง^๑ ไค^๑ย^๑อน^๑ค^๑ร^๑อง^๑ค^๑ง^๑ย^๑ค^๑ บ^๑ร^๑ร^๑ท^๑า^๑พ^๑น^๑พ^๑า^๑ท^๑ ซึ่ง^๑
 เจ้า^๑ช^๑า^๑น^๑ซ^๑อ^๑ ซ^๑อ^๑ย^๑ก^๑ย^๑อ^๑ท^๑อ^๑ไ^๑ห^๑ แ^๑ค^๑ซ^๑อ^๑ย^๑ไ^๑ห^๑ไ^๑ร^๑อน^๑
 เา^๑น^๑ค^๑ร^๑ท^๑ระ^๑น^๑า^๑ว^๑ค^๑ร^๑ บ^๑ร^๑ท^๑ว^๑าย^๑ม^๑ริ^๑ก^๑ ถ^๑า^๑ย^๑ท^๑น^๑ผ^๑ิ^๑ก^๑ห^๑า^๑ซ^๑อ^๑
 ข^๑น^๑ส^๑ง^๑ข^๑ม^๑ค^๑อ^๑ย^๑ค^๑า^๑ชา^๑น^๑ ซ^๑อ^๑ร^๑ม^๑ร^๑า^๑ณ^๑ร^๑า^๑ว^๑ิ^๑ค^๑ ไ^๑ย^๑เ^๑น^๑ก^๑ิ^๑จ^๑ุ^๑ค^๑า^๑m^๑
 ไ^๑ย^๑เ^๑น^๑ง^๑า^๑m^๑บ^๑ร^๑ร^๑พ^๑ิ^๑ท^๑ ไค^๑ย^๑บ^๑พิ^๑ท^๑ร^๑อ^๑ฐ^๑ิ^๑ยา^๑ เ^๑ข^๑ง^๑บ^๑ญ^๑ชา^๑
 เ^๑ง^๑ไ^๑ซ^๑ ซ^๑อ^๑ลา^๑ไท^๑ล^๑ลา^๑ค^๑ ย^๑ง^๑อ^๑ว^๑า^๑ส^๑เว^๑ย^๑ง^๑ว^๑ิ^๑ค^๑ ท^๑ร^๑บ^๑ค^๑
 ท^๑า^๑น^๑จ^๑ร^๑ล^๑ พ^๑า^๑เพ^๑น^๑ซ^๑อ^๑ระ^๑ค^๑ร^๑า^๑ว^๑ ค^๑น^๑ส^๑ค^๑า^๑ว^๑า^๑ร^๑a^๑m^๑ เจ^๑้า^๑ม^๑
 ส^๑ย^๑a^๑m^๑เส^๑ว^๑น^๑ย^๑ เ^๑น^๑อ^๑ง^๑ม^๑น^๑ค^๑ร^๑พ^๑น^๑ท^๑อ^๑ ไ^๑ร^๑ค^๑ไ^๑ห^๑เ^๑น^๑ค^๑ำ^๑ท^๑า^๑น^๑ง^๑
 ท^๑ำ^๑ง^๑ช^๑า^๑น^๑น^๑ค^๑ร^๑ย^๑ค^๑ พระ^๑ร^๑a^๑ช^๑ก^๑ำ^๑ท^๑น^๑ก^๑ไค^๑ย^๑ก^๑ย^๑ ท^๑ัพ^๑เจ^๑้า^๑พระ^๑ย^๑a^๑
 พระ^๑ค^๑ล^๑ง^๑ ร^๑ิง^๑พ^๑ล^๑ห^๑า^๑ท^๑ม^๑น^๑เส^๑ร^๑า^๑ เ^๑ห^๑ู^๑ไ^๑ย^๑ไ^๑ห^๑เ^๑น^๑เว^๑ย^๑ง^๑ท^๑ว^๑าย^๑

สมเด็จพระนเรศวรทรงจัดการบำรุงหัวเมืองเหนือ

๑๓๗

หมายเจ้าพระยาจักรี พริกพิริยเทียชศักดิ์ รัศไปโรมกระ นาวศรี

คมรคเวียงชัย จิงช ไม้มาคยา มังคัลลาชาครพยุห

สู่แกนเค็กไทยปอง ขึ้นเสียมสองศรียชาติ ตรีศพิษา

พนา ชงอควานคเรศ เขตสีมาเมืองออก เล็ก

ควักรอกมาหลาย หมายถึงหมกทั้งผอง ตรีไกรครองคราว

คิด เสื่อมหาญชกแย่งเขา จักโรมเราฤยำน ฝมอมน

มอญมวลด ควรรณกษณบท ปรางกูเกียรติอันยง คง

คัลลปประลัย เกลิมแหล่งไฟท้าวแก้ว แดงพระยศ

ไทท้าว จิราชไวไวยวาช นามนา

โคลง ๔

๓๖๘. บั๊กผายพานพาดยเบอง

บัณฑาร

เพชชยศัพระยาชัยบุรณ

แก่งคง

นามเจ้าพระยาสุร

สีหนาท เสนอณา

เถลิงพระพิษณุโลกรัง

ราชภูริวัณผ่อนเสชย

๓๖๙. แล้วเผยเส้าวนิศคง

ไทยปอง

• นี้ตามฉบับสมุดไทยฉบับ • แต่จัดฉบับ • กับฉบับพิมพ์ คำว่า 'ขึ้นยง' เป็น 'อรรยง'

วังศฤงษี พระเชษฐาทอง

หญิงผู้

อาวณนครครอง

เขตราช แลฤ

เวียงวิชัยกอก

ชอชแคว้นแดนสยาม

๓๗๐. เสนอนามหลวงเจ้า

นครินทร์

สุวรรณโลกแห่งอนันทร

หญิงน

ท่านกแผ่นดิน

ผดงภพ พระนา

คุมเขตสยาม

กานดาวเหนือชล

^๑ ท่านผู้ ความว่าโปรดตั้งให้ปกครองเมืองพิชัย แต่จะเป็นใครนั้นยังไม่
มาก ในต้นฉบับสมุดไทยทั้ง ๒ ฉบับเป็น 'พระองค์ทอง' ตรงกัน. ในฉบับ
พิมพ์ทั้ง ๓ ฉบับ เป็น 'พระเชษฐาทอง' ครั้นไปสอบในพระราชพงศาวดารฉบับ
พิมพ์ของหมอบริตเต และฉบับพิมพ์ของมกุฎราชวิทยาลัย และฉบับเขียนของ
กรมพระราชวังบวร ฯ เป็น 'พระอังกาทอง' แต่ในพระราชพงศาวดารฉบับสมุด
ไทยของกรมหลวงมหิศวรินทร์และฉบับรัชกาลที่เป็น 'พระองค์ทอง' ตรงกับ
ฉบับทะเลงฟ้าสมุดไทย และในพระราชพงศาวดารฉบับเมืองเพชร ยังกล่าว
เป็น 'พระองค์ทอง' ไปอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจะวินิจฉัยเข้าในพวก 'องค์' หรือ 'อังก' ก็ยาก, แต่คำว่า 'เชษฐาทอง' นั้นเป็นชื่อเมืองคือเมืองเชษฐาเงินเมืองเชษฐาทองอยู่
แขวงกำแพงเพชร ยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ เมืองทั้ง ๒ นั้น เจ้าเมืองเป็น
พระเชษฐาเงินพระเชษฐาทอง ซ่อนจึงน่าจะใกล้เคียง 'พระเชษฐาทอง' กรมหลวง
บดินทรท่านจะได้หลักฐานไว้แล้วอย่างไรอย่างหนึ่ง ท่านจึงใช้ว่า 'พระ
เชษฐาทอง' ในฉบับพิมพ์ของท่านเป็นครั้งแรก ซึ่งไม่มีต้นฉบับเป็นอย่างนี้
ในหนังสือพิมพ์ไว้อย่างของกรมหลวงบดินทร

^๒ นตามฉบับสมุดไทยฉบับ ๑. แต่อีกฉบับ ๑. กับฉบับพิมพ์คำว่า 'นครินทร์' เป็น
'นรินทร์' จึงสอบในพระราชพงศาวดาร ปรากฏแต่ว่า ให้หลวงเจ้าไปรักษาเมือง
สุวรรณโลก เมื่อละนั้นจึงเป็นทางให้วินิจฉัยว่า ที่ว่า 'เจ้านรินทร์' คงจะผิดแน่
ที่สุดก็คือ 'เจ้านครินทร์' ความว่าตั้งให้เป็นเจ้าเมืองตรงๆ ถ้าเป็น 'เจ้านรินทร์'
จะได้ความว่าอะไร บ่อมจะเป็นไปไม่ได้ ทั้งความทางไวยากรณ์ก็จะขาดไปด้วย

๓๗๑. บัณฑิตการสให้

พระศรี

เสาวราชมาคยาม

ชอชอ

อามรประชา

ชมชน จิต

หนสโยทยสร้าง

สยหลายยาคุน

๓๗๒. บัณฑิตท่านสงชน

สนาย

ลาบาทผาผิงผาย

สู่เหยา

รวรรวมราชวรชาย

หญิงใหญ่ นัยนา

เนนนครครอยเ้า

ไพรพาพนเกษม

ร่าย

๓๗๓. เปรมกมลสมวลเสียม

เกรียมทกชโทษญาพาน

อุกิกการเอียเอิก

เกริกพระเกริกทลลระเวง

คิก

ชานเกรงธรณ

ทวราชทร อกถก

ถึงมลาประเทศ

เขตโยนกมณฑล

เจ้าภวกลเชียงใหม่

เสียมเคิกใหญ่

¹ นี้ตามฉบับสมุคพิมพ์ แต่ฉบับสมุคไทย ๒ ฉบับคำว่า 'เหยา' เป็น 'เหล้า' ตรงกัน ครั้นพิเคราะห์เห็นว่าจะไปข้าง 'เหล้า' ที่ใช้กันไคกับ 'เหล้า' ก็ไม่สนิท แต่จะหงเลืกก็สงสัยว่าบางทีของท่านจะมีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งที่ถูกต้อง จึงไว้ในที่นี้ด้วย สำหรับให้ท่านผู้วินิจฉัยต่อไป

² นี้ได้จากสมุคไทยทั้ง ๒ ฉบับ แต่ฉบับพิมพ์คำว่า 'ถลิ่ง' เปลี่ยนเป็น 'อิง' ว่าข้างอักษรถี่เพราะดี แต่เห็นคำว่า 'ถลิ่ง' ที่ปรากฏในสมุคไทยถึง ๒ ฉบับตรงกัน ฉะนั้นจะเป็นคำเดิมของท่านผู้แต่งกรรมัง เห็นจะไม่ใช่เขียนผิด น่าจะเป็นศัพท์โบราณ ที่มีความหมายอย่างไรอยู่ จึงคงไว้ตามฉบับสมุคไทย

คนเวียง เพียงทด^๑ทยัระ พก ทรุกระก^๒พระเค^๓โซพล ไข
 เรม^๔ภู^๕เกลย^๖ราช ข^๗ลา^๘ค^๙พระ^{๑๐}ฤ^{๑๑}ธ^{๑๒}ม^{๑๓}หิ^{๑๔}มา ทร^{๑๕}ส^{๑๖}ท^{๑๗}ริ^{๑๘}ห^{๑๙}า^{๒๐}กร^{๒๑}แ^{๒๒}หน^{๒๓}
 แ^{๒๔}ค^{๒๕}แ^{๒๖}ส^{๒๗}น^{๒๘}ท^{๒๙}าว^{๓๐}ลา^{๓๑}ว^{๓๒}พระ^{๓๓}ยา ค^{๓๔}ร^{๓๕}า^{๓๖}น^{๓๗}เร^{๓๘}า^{๓๙}ฯ^{๔๐}ว^{๔๑}น ก^{๔๒}ล^{๔๓}ก^{๔๔}ู^{๔๕}ระ^{๔๖}ด^{๔๗}ัม^{๔๘}พ^{๔๙}ร
 พ^{๕๐}ิน^{๕๑}า^{๕๒}ค เพ^{๕๓}อ^{๕๔}เ^{๕๕}ย^{๕๖}น^{๕๗}อ^{๕๘}า^{๕๙}ค^{๖๐}ม^{๖๑}เ^{๖๒}า^{๖๓}ท^{๖๔}ก^{๖๕}ช^{๖๖} ค^{๖๗}ว^{๖๘}ร^{๖๙}ห^{๗๐}า^{๗๑}ส^{๗๒}ุ^{๗๓}ช^{๗๔}ไ^{๗๕}ส^{๗๖}ก^{๗๗}น^{๗๘}ธ^{๗๙}
 ก^{๘๐}อ^{๘๑}บ^{๘๒}ภ^{๘๓}ั^{๘๔}พ^{๘๕}ล^{๘๖}พ^{๘๗}น^{๘๘}ภ^{๘๙} ส^{๙๐}ย^{๙๑}พิ^{๙๒}ส^{๙๓}ัย^{๙๔}ลา^{๙๕}น^{๙๖}า เ^{๙๗}้า^{๙๘}อ^{๙๙}ย^{๑๐๐}อ^{๑๐๑}ย^{๑๐๒}า^{๑๐๓}ย^{๑๐๔}ค^{๑๐๕}ไ^{๑๐๖}ย^{๑๐๗}ค^{๑๐๘}
 ส^{๑๐๙}ุ^{๑๑๐}ส^{๑๑๑} โ^{๑๑๒}ล^{๑๑๓}ก^{๑๑๔}พิ^{๑๑๕}ร^{๑๑๖}า^{๑๑๗}ล^{๑๑๘}ย^{๑๑๙} หน^{๑๒๐}อ^{๑๒๑}ค^{๑๒๒}น^{๑๒๓}ย^{๑๒๔}น^{๑๒๕}ธ^{๑๒๖}เ^{๑๒๗}ย^{๑๒๘}ค^{๑๒๙} น^{๑๓๐}ร^{๑๓๑}เ^{๑๓๒}ว^{๑๓๓}ว^{๑๓๔}ร^{๑๓๕}เ^{๑๓๖}ล^{๑๓๗}ว^{๑๓๘}ย^{๑๓๙}ค^{๑๔๐}ว^{๑๔๑}ร^{๑๔๒}ย^{๑๔๓}
 ส^{๑๔๔}ย^{๑๔๕}เ^{๑๔๖}ย^{๑๔๗}ม^{๑๔๘}ส^{๑๔๙}ัน^{๑๕๐}ค^{๑๕๑}ว^{๑๕๒}ิ^{๑๕๓}ว^{๑๕๔}ค^{๑๕๕} อ^{๑๕๖}ง^{๑๕๗}ค^{๑๕๘}อ^{๑๕๙}ุ^{๑๖๐}ป^{๑๖๑}ร^{๑๖๒}า^{๑๖๓}ช^{๑๖๔}ไ^{๑๖๕}ป^{๑๖๖}ก^{๑๖๗} ค^{๑๖๘}ิ^{๑๖๙}ล^{๑๗๐}ก^{๑๗๑}ภ^{๑๗๒}พ^{๑๗๓}เ^{๑๗๔}น^{๑๗๕}ค^{๑๗๖}ระ^{๑๗๗}เล^{๑๗๘}ง
 ไ^{๑๗๙}ย^{๑๘๐}่าน^{๑๘๑}เบ^{๑๘๒}ง^{๑๘๓}ย^{๑๘๔}ค^{๑๘๕}ท^{๑๘๖}าว ค^{๑๘๗}ลา^{๑๘๘}พ^{๑๘๙}ล^{๑๙๐}ค^{๑๙๑}ำ^{๑๙๒}ว^{๑๙๓}แ^{๑๙๔}ค^{๑๙๕}น^{๑๙๖}ร^{๑๙๗}า^{๑๙๘}ช^{๑๙๙} อ^{๒๐๐}า^{๒๐๑}อ^{๒๐๒}ก^{๒๐๓}ร^{๒๐๔}ก^{๒๐๕}
 ร^{๒๐๖}า^{๒๐๗}ชา^{๒๐๘}ญ^{๒๐๙} ข^{๒๑๐}า^{๒๑๑}น^{๒๑๒}แ^{๒๑๓}ข^{๒๑๔}ง^{๒๑๕}ค^{๒๑๖}ุ^{๒๑๗}ค^{๒๑๘}ช^{๒๑๙}ย^{๒๒๐}ท^{๒๒๑}ก^{๒๒๒} ส^{๒๒๓}ค^{๒๒๔}เ^{๒๒๕}ย^{๒๒๖}ค^{๒๒๗}อ^{๒๒๘}ช^{๒๒๙}อ^{๒๓๐}ท^{๒๓๑}ร^{๒๓๒}ง ป^{๒๓๓}ล^{๒๓๔}ง
 ป^{๒๓๕}ล^{๒๓๖}ค^{๒๓๗}ชน^{๒๓๘}ม^{๒๓๙}ย^{๒๔๐}น^{๒๔๑}ส^{๒๔๒}าร ท^{๒๔๓}พ^{๒๔๔}ไ^{๒๔๕}ท^{๒๔๖}ย^{๒๔๗}ห^{๒๔๘}า^{๒๔๙}ญ^{๒๕๐}ฮ^{๒๕๑}ก^{๒๕๒}ฮ^{๒๕๓}ง^{๒๕๔} ถ^{๒๕๖}ิง^{๒๕๗}เว^{๒๕๘}ียง^{๒๕๙}ท^{๒๖๐}ว^{๒๖๑}า^{๒๖๒}ย^{๒๖๓}ม^{๒๖๔}ริ^{๒๖๕}ค^{๒๖๖}
 ค^{๒๖๗}ิ^{๒๖๘}ค^{๒๖๙}ะ^{๒๗๐}น^{๒๗๑}า^{๒๗๒}ว^{๒๗๓}ค^{๒๗๔}ร^{๒๗๕}า^{๒๗๖}ว^{๒๗๗}เ^{๒๗๘}ย^{๒๗๙}ญ^{๒๘๐} เ^{๒๘๑}็น^{๒๘๒}ส^{๒๘๓}เ^{๒๘๔}ย^{๒๘๕}เ^{๒๘๖}ย^{๒๘๗}ม^{๒๘๘}ญ^{๒๘๙}า^{๒๙๐}ร^{๒๙๑}อ^{๒๙๒}ค^{๒๙๓} ม^{๒๙๔}อ^{๒๙๕}ค^{๒๙๖}ม^{๒๙๗}อ^{๒๙๘}ญ^{๒๙๙}
 เ^{๓๐๐}ม^{๓๐๑}อ^{๓๐๒}ง^{๓๐๓}เป^{๓๐๔}ล^{๓๐๕}อ^{๓๐๖}ง^{๓๐๗}เ^{๓๐๘}ช^{๓๐๙}ต^{๓๑๐} ป^{๓๑๑}ร^{๓๑๒}เ^{๓๑๓}ท^{๓๑๔}ะ^{๓๑๕}ร^{๓๑๖}ู^{๓๑๗}ร^{๓๑๘}ุ^{๓๑๙}ส^{๓๒๐}มา^{๓๒๑} หน^{๓๒๓}ง^{๓๒๔}ส^{๓๒๕}า^{๓๒๖}เ^{๓๒๗}ส^{๓๒๘}อ^{๓๒๙}ม^{๓๓๐}ค^{๓๓๑}ิ^{๓๓๒}ก^{๓๓๓}ค^{๓๓๔}
 ย^{๓๓๕}ว^{๓๓๖}ง^{๓๓๗}ป^{๓๓๘}ร^{๓๓๙}บ^{๓๔๐}ั^{๓๔๑}ก^{๓๔๒}ย^{๓๔๓}ป^{๓๔๔}อ^{๓๔๕}ง^{๓๔๖}ส^{๓๔๗}ยาม^{๓๔๘} ส^{๓๔๙}อ^{๓๕๐}ส^{๓๕๑}ง^{๓๕๒}ค^{๓๕๓}ร^{๓๕๔}า^{๓๕๕}ม^{๓๕๖}ส^{๓๕๗}ย^{๓๕๘}ค^{๓๕๙}ิ^{๓๖๐}ก^{๓๖๑} เ^{๓๖๓}ส^{๓๖๔}ม^{๓๖๕}อ^{๓๖๖}ม^{๓๖๗}ด^{๓๖๘}ค^{๓๖๙}
 ร^{๓๗๐}อ^{๓๗๑}ส^{๓๗๒}ท^{๓๗๓} แ^{๓๗๔}เ^{๓๗๕}ก^{๓๗๖}ส^{๓๗๗}ก^{๓๗๘}ณ^{๓๗๙} ไ^{๓๘๐}ท^{๓๘๑}ม^{๓๘๒}ก^{๓๘๓}ร^{๓๘๔}า^{๓๘๕}น ล^{๓๘๖}า^{๓๘๗}ญ^{๓๘๘}ช^{๓๘๙}ี^{๓๙๐}ว^{๓๙๑}า^{๓๙๒}ค^{๓๙๓}ม^{๓๙๔}ท^{๓๙๕}ก^{๓๙๖}ร^{๓๙๗}ง^{๓๙๘} ท^{๓๙๙}ง

๑ ตามฉบับสมุดไทยทั้ง ๒ ฉบับตรงกัน แต่สมุดพิมพ์คำว่า 'พก' เป็น
 'ผก' ไปหมดคำนี้ในหนังสือเรื่องนี้ใช้บ่อย ๆ เห็นว่าเดิมของท่านจะเป็น
 'พก' จึงคงไว้ตามฉบับสมุดไทย

๒ ตามฉบับสมุดไทยทั้ง ๒ ฉบับ แต่ในฉบับพิมพ์ คำว่า 'มอญ' เป็น
 'มวญ' ไปหมด เห็นว่าความจะถูกต้องข้าง 'มอญ' ตามฉบับสมุดไทย

ทนทอข่มมิ่ง ทรงคนทอข่มมิ่ง คายนลเฝ้ากระเถง เถง
 พระฤทธรัตน เพอเอารสเมอมรณ คู่ชวากรถนชาค
 พระบาทสองสยาม บรรหารเทศกาลชวร พ่างภาสกร
 นามารัต ในเมอมชณันตีกกาล แสงคคณนคณนุโทษ
 พลาหกโศกหาหน ทิศาคลกาลแล้ว แพร้วไฟโรจน์รังสี
 ทวีพระเกียรติเกริกไกร *ไพนนครหงสา กล้าอาเณ
 เลอหัตถ์ ควรถวายฉัตรขำ บวง กังวายสรวงแสงชอช
 มอขพิภพลานนา ทูลบาทาไทยเรศ หวังพระเกษณฤช
 กงเกศสักเหงา เทาทวกลุ่ยประลัย คัมผองภยบรเขยน
 รมคกเคียรสวางเขน เห็นชอชชนชมชว ถ้วนทกทวทว
 เพย เกลยกลมมุนโคย เพอแผ้วไพลพนลค แห่งเลยมคค
 พันลาย หมายแม่นมณฑกชาค พันอำนาจอรคินทร ยิน
 พระศาสนสาธ ชนวนนเขนอเผ่า เจ้ากกกรงคน เขยงใหม่
 ผนฟฟ้า คังคหลาฤาธาณ อักให้แท่งสารเสาวเลข

* นิตตามฉนัสมุตไทยฉนั • เตอฉฉนั • กัณฉนัพมัทคาวา 'โหน' เป็น
 'ไน' ไค้ตรวจสอบในพระราฟงศาสดารไค้ความปรากฎว่า 'ทโหนกรงหงสาวดี
 จะพันเจอมพระหัตถ์' จึงเห็นษัตัวความของท้านตรงที่เดีว ที่เป็น 'ไน' นั้น
 ตรวจสอบกระเสความเข้ากัณวรค่อไป ท้าให้ไมไค้ความว่าอะไร จึง
 เห็นว่าคงจะเป็น 'โหน' เน.

เจ้าเซียงใหม่ส่งทุกมาขอเป็นเมืองชน

๑๔๓

ไกรสร ส่งนครบันฑาย หมายนำสวรนําทก รุกมาคง
กรงหลวง โดยกระทรวงบรรพลยัย สองชนรบศรากล
คณนคราถยถึง ยหังโหชนเวียง เผกยงโดยศาสนทาว
ส่งทุกสู่แคนค้าว ถิ่นไท่แดงสาร ทานนา

โคลง ๔

๓๗๔. บุรหารอ่านทรายไสร	โดยปอง
ชนนศรฝักรอง	เชอนชน
แรงจักยกกกระษัตร์สนอง	เสนอต่าง คนนา
นำทกทงสามชน	สู่ไท่ถงสถาน
๓๗๕. กรมการอนอกทำ	ทกหลาย
คุมศุกลกษณทงวาย	ส่งถวน
แสกงโดยคัสกรถวาย	ถวลัษราชย์ มาเอย
ไผอนสยสามม้วน	มอຍท้าวหนาวบุญ
๓๗๖. เนองชนคัมทกทง	สวรา
อกเควรองราชบรรณา	เนกน
เรวเรวเรวนาวา	วางวง
ถแหล่งทวาเรคชน	สู่หังแซกหอ

ร่าย

๓๔๔. ขานชื่อทศมาถิง พิงทรายลูกชนใน ทรายทูล
 ไทถวัลยราชย์ พระยาทูลให้คักแก่ง โดยตำแหน่งแสง
 ยศ กฎให้กะเกณฑ์ทักกัน ทรงเครื่องสรรพายุทธ เสนา
 กฎเสอสาม นวมเกราะกรายพรายเพริศ เทวีกเคี้ยว
 ใส่ทูลนาย ทรายกลายาคเป็นชั้น กันเป็นหมู่เป็นกอง
 พูลเชนทองทวนมาศ คายพลโล่พลกิง ทงพลคายสองกร
 สำพลศรเวียงวัน สำพลกทณทเวียงเวียง เทียบพลทอก
 หาญหัว เทียบพลง้าวเงองอน สรรพนเหล่าพลสนาก
 คายชุกคายนรณิน คายหินคายนรณิศ พิศพลทหัยราช
 ยืนพยหยาครทิวแถว สองฟากแนวรดิยา ขุนอาชาโอ้อาคม
 สามเสอมาศหมวกคำ ข้ประจำกรุงค้ ทรงศาสตราพิชัย
 ครวอาวอภูวกววย สำสละหลายเหล่าหลาก มากหมู่
 แกลงกลด หมู่ชาวป็นหมู่ฝ่าย ฝ่ายพรรคเผ่าเหล่า
 กระเลี้ยว สำหมู่เขี้ยวหมู่ปลั่ง ประนังเหล่าเหล่าของแปม
 ป็นผ่านแซมคำคาย ครบเจ็ดชาติเจ็ดพงศ์ ทรงอัสสาภณ
 สรรพ คับวางม้าโรงใน ทรายเวียงใส่วินยัค กู้
 พิกานกงกาง สรรพสรรพางค์พิลาศ แก้วแกมมาศยรรยง

อัสสาตงการณ^๑ประกัย ประทัย^๔เทียบคชา^๕วเรศ ประเวศ
 เกษชาลา ทรงหัตถ์^๖กาลังการ ความญ^๗ประจำ^๘ท่าย ย้าย
 ยอของ^๙่าง^{๑๐}้าง วางข้าง^{๑๑}ตง^{๑๒}เคียร^{๑๓}คาย สระพร^{๑๔}าศ^{๑๕}พร^{๑๖}้อม
 พลาย^{๑๗}พ้ง หลัง^{๑๘}หมอ^{๑๙}ความญ^{๒๐}ข^{๒๑}ครย ทรง^{๒๒}เคียร^{๒๓}อง^{๒๔}รย^{๒๕}พร^{๒๖}ณ^{๒๗}ราย
 กลาง^{๒๘}คช^{๒๙}ทาย^{๓๐}ทวน^{๓๑}ทอง สอง^{๓๒}ฟาก^{๓๓}ฝ่าย^{๓๔}ศาลา มวล^{๓๕}มา^{๓๖}คยา
 ทก^{๓๗}หม^{๓๘} อ้อย^{๓๙}อก^{๔๐}โง^{๔๑}ย^{๔๒}น หน^{๔๓}ทอ^{๔๔}ชว^{๔๕}ทวย^{๔๖}ท^{๔๗}หาร หน^{๔๘}ช้าย^{๔๙}
 คุ^{๕๐}ล^{๕๑}พล^{๕๒}เร^{๕๓}อน เ^{๕๔}อน^{๕๕}ก^{๕๖}ิน^{๕๗}คำ^{๕๘}อา^{๕๙}ค^{๖๐}ม^{๖๑}หม^{๖๒}ก เ^{๖๓}เคียร^{๖๔}อง^{๖๕}ย^{๖๖}ศ^{๖๗}ณ^{๖๘}ม^{๖๙}ปร^{๗๐}ัก
 มา^{๗๑}ค ไ^{๗๒}ค^{๗๓}ย^{๗๔}ช^{๗๕}น^{๗๖}า^{๗๗}ก^{๗๘}ร^{๗๙}า^{๘๐}น^{๘๑}าค^{๘๒}ก^{๘๓}ี ส^{๘๔}ระ^{๘๕}พ^{๘๖}ร^{๘๗}ัก^{๘๘}ไ^{๘๙}พร^{๙๐}เ^{๙๑}ร^{๙๒}ท^{๙๓}าม ก^{๙๔}าน
 ท^{๙๕}าม^{๙๖}เป^{๙๗}ล^{๙๘}ะ^{๙๙}ค^{๑๐๐}ล^{๑๐๑}้า ส^{๑๐๒}้า^{๑๐๓}น^{๑๐๔} ท^{๑๐๕}ก^{๑๐๖}แ^{๑๐๗}ต^{๑๐๘}ง^{๑๐๙}ถ^{๑๑๐}าย ส^{๑๑๑}อง^{๑๑๒}ย^{๑๑๓}ก^{๑๑๔}ล^{๑๑๕}าย^{๑๑๖}อะ^{๑๑๗}เค^{๑๑๘}ือ
 ช^{๑๑๙}ว^{๑๒๐}ค^{๑๒๑}ร^{๑๒๒}ย^{๑๒๓}เส^{๑๒๔}ือ^{๑๒๕}ส^{๑๒๖}ว^{๑๒๗}ม^{๑๒๘}ท^{๑๒๙}น ค^{๑๓๐}ด^{๑๓๑}ก^{๑๓๒}ล^{๑๓๓}ค^{๑๓๔}า^{๑๓๕}ค^{๑๓๖}าย ย^{๑๓๗}า^{๑๓๘}ค^{๑๓๙}ร^{๑๔๐}ย^{๑๔๑}ัง^{๑๔๒}ท^{๑๔๓}ม^{๑๔๔}ค^{๑๔๕}า^{๑๔๖}ย^{๑๔๗}ค^{๑๔๘}ก
 ป^{๑๔๙}ร^{๑๕๐}าก^{๑๕๑}ฏ^{๑๕๒}ว^{๑๕๓}น^{๑๕๔}เส^{๑๕๕}น^{๑๕๖}าง^{๑๕๗}ค^{๑๕๘} ว^{๑๕๙}าง^{๑๖๐}เจ^{๑๖๑}ย^{๑๖๒}ค^{๑๖๓}ณ^{๑๖๔}ม^{๑๖๕}ท^{๑๖๖}อง^{๑๖๗}เท^{๑๖๘}ย^{๑๖๙}บ เ^{๑๗๐}ร^{๑๗๑}ย^{๑๗๒}ม^{๑๗๓}ห^{๑๗๔}า^{๑๗๕}ค^{๑๗๖}ไ^{๑๗๗}ท^{๑๗๘}ย
 ฝ^{๑๗๙}าย^{๑๘๐}เฉ^{๑๘๑}ว^{๑๘๒}ย^{๑๘๓}ง เ^{๑๘๔}ว^{๑๘๕}ย^{๑๘๖}ง^{๑๘๗}กล^{๑๘๘}า^{๑๘๙}ไ^{๑๙๐}หม^{๑๙๑}หน^{๑๙๒}ส^{๑๙๓}ค^{๑๙๔}ำ จ^{๑๙๕}ำ^{๑๙๖}น^{๑๙๗}ำ^{๑๙๘}อ^{๑๙๙}ย^{๒๐๐}แ^{๒๐๑}จ^{๒๐๒}น หน^{๒๐๓}้า
 ย^{๒๐๔}ญ^{๒๐๕}ช^{๒๐๖}ร^{๒๐๗}ล^{๒๐๘}ิง^{๒๐๙}ห^{๒๑๐}า^{๒๑๑}ส^{๒๑๒}ัน ม^{๒๑๓}ช^{๒๑๔}ู เ^{๒๑๕}เคียร^{๒๑๖}า^{๒๑๗}ส^{๒๑๘}ัน^{๒๑๙}บ^{๒๒๐}ร^{๒๒๑}ย^{๒๒๒}ง^{๒๒๓}ก พ^{๒๒๔}ระ^{๒๒๕}ท^{๒๒๖}น^{๒๒๗}ง^{๒๒๘}ม^{๒๒๙}ง^{๒๓๐}กล^{๒๓๑}-
 ภิ^{๒๓๒}เย^{๒๓๓}ก ค^{๒๓๔}ิ^{๒๓๕}ร^{๒๓๖}ก^{๒๓๗}ร^{๒๓๘}ท^{๒๓๙}น^{๒๔๐}ม^{๒๔๑}ล^{๒๔๒}ง^{๒๔๓}เม^{๒๔๔}ล^{๒๔๕}อง เ^{๒๔๖}ว^{๒๔๗}อง^{๒๔๘}ส^{๒๔๙}พ^{๒๕๐}ร^{๒๕๑}ร^{๒๕๒}ณ^{๒๕๓}โ^{๒๕๔}อ^{๒๕๕}ภา^{๒๕๖}ส *เท^{๒๕๗}ย^{๒๕๘}ร
 ภิ^{๒๕๙}พ^{๒๖๐}ย^{๒๖๑}า^{๒๖๒}ส^{๒๖๓}ัน^{๒๖๔}อ^{๒๖๕}น^{๒๖๖}ท^{๒๖๗}ร^{๒๖๘}อง^{๒๖๙}ค^{๒๗๐} ว^{๒๗๑}ง^{๒๗๒}วิ^{๒๗๓}ส^{๒๗๔}ค^{๒๗๕}ร^{๒๗๖}ร^{๒๗๗}ค^{๒๗๘}ล^{๒๗๙}าย เ^{๒๘๐}เคียร^{๒๘๑}อง^{๒๘๒}ส^{๒๘๓}ง^{๒๘๔}ร^{๒๘๕}าย^{๒๘๖}ค^{๒๘๗}ง
 ล^{๒๘๘}้อม พ^{๒๘๙}ร^{๒๙๐}้อม^{๒๙๑}เบ^{๒๙๒}ญ^{๒๙๓}ร^{๒๙๔}า^{๒๙๕}ช^{๒๙๖}ก^{๒๙๗}ก^{๒๙๘}ภ^{๒๙๙}ณ^{๓๐๐}ท ส^{๓๐๑}ร^{๓๐๒}ว^{๓๐๓}ส^{๓๐๔}ี^{๓๐๕}ร^{๓๐๖}า^{๓๐๗}ช^{๓๐๘}ย^{๓๐๙}ป^{๓๑๐}โ^{๓๑๑}ก^{๓๑๒}

* ๒ ตามฉบับสมุดไทยทั้ง ๒ ฉบับ แต่ฉบับพิมพ์คำว่า 'เทียร' เป็น 'เทียม' เห็นว่าเดิมของท่านจะเป็น 'เทียร'

โดยชักตื้อโยคมหิมา ^๒ภาพลยกลองชนะ ^๒แตรสังข์ระกระ
 ภูมโยม คอขประโคมคักขาน ^๓การชอกแซกเคียมคัล
 ทรวยเตรียมกันแก่ง ^๔แต่อรณพระชาม ^๕เท่าถึงสามโมง
 เคษ ^๖จึงพระเกศกษัตริย์ ^๗ทวารวดีคัล ^๘ขึ้นปกภพสัมา
 อภิธรรงธารารสสุคนธ์ ^๙ปนปรัง ^{๑๐}การรณเจิม ^{๑๑}เฉลิมวิเลปน
 อวลอย ^{๑๒}ทวลยฉมคนธการ ^{๑๓}ขรรวิญณ์อำรง ^{๑๔}ฉลของ
 พระองค์ครุมาศ ^{๑๕}กุ่มแสงนาถกรกราย ^{๑๖}ผายผิงสู่สิงหาสน์
 สรรพราศพิริยอภย์ ^{๑๗}เสนาในเนืองเนก ^{๑๘}ศิโรกราชบริวาร
 ทวีชาจารย์เนมิตถ ^{๑๙}ทวยมณฑิตแพทยา ^{๒๐}ทวยโยอาทกหม่
 อโยธกทุกกรม ^{๒๑}ประนมทนต์ชเชิก ^{๒๒}เทิกทค่างคูล้ำยวง
 สามวารสรวงยทริช ^{๒๓}เลกนักษัตรราชา ^{๒๔}รอยการารายเรยช
 เพยบนางค์ไพฑูลย์ ^{๒๕}แจ่มจรสัรณสรัทกาล ^{๒๖}ขานนฤโฆษ
 แตรสังข์ ^{๒๗}ประนังแซ็คพทเถร ^{๒๘}ฟ้างบุรีพวงเพิก ^{๒๙}เอิก
 ชอกแซกทะท้าว ^{๓๐}แสงทงพระยศระคร้าว ^{๓๑}ครนพาคินไหว
 แลนา

โคลง ๔

๓๗๘. ^๑ จึงไท่ถวิลยราชเจ้า	จักรพาล
ผายพจนราโชยการ	^๒ สังชน

เบิกทุกเบิกคึกคึก

เนอชเนกบ้านถนน

๓๗๙. ตามแขกขุนสไสร

อุแหล่งพระลานชาลา

สุรวมชมพูมหากชอกญา

ครคายกรายช้องช้อง

๓๘๐. ขนนามนฤนาถก

ชาลิกษณเลศคัยญา

ศรีภริยาราช

แดลงเล่ห์สนเทหิ

สวสัสสน เสนอนา

นชชนชัมชกมล

พาคลา

ท่ามทอง

ทลเบิก แลเชย

สยฉนวนยวนสยาม

คามนา คึกคึกเชย

ยังผู้

เชลจอรรด แลฤ

ราชไมครสมา

ราช

๓๘๑. ศักดิ์สารสินทรสวส

พพทศาศันนสนธิ

คน

๑. นตามฉบับสมุดไทยฉบับหนึ่ง แต่อีกฉบับหนึ่ง กับฉบับพิมพ์ คำว่า 'เสนอนา' เป็น 'สารนา' ข้อนเห็นว่าข้าง 'เสนอ' จะถูกเพราะ 'ศกฺสา' มีอยู่ข้างหน้าคำหนึ่งแล้ว.

๒. 'ครคายกรายช้องช้อง' นตามฉบับสมุดไทยทั้ง ๒ ฉบับ แต่ฉบับพิมพ์ 'ช้อง' หายไปตัวหนึ่ง แทรกคำ 'กัม' เข้ามาแทนเป็น 'ครคายกัมกรายช้อง' ความข้อนี้เห็นว่าอย่างฉบับสมุดไทยของท่าน จะเล่นคำให้เพราะหวัง ทั่วความได้ช่วย. แต่ผู้พิมพ์ครั้งแรกจะไปได้ต้นฉบับที่ตกหรือขาด 'ช้อง' ไปตัวหนึ่งจึงแทรก 'กัม' เข้ากลางก็จะป็นได้.

ข้าเจ้าเชียงใหม่ ใหญ่กว่ายวนมวลเขต ประเทศโยนก
 นิคม โอนคีโรคมอริวาทน์ เทนยวรยาทยมก กิลก
 เจ้าสองเสียม เทียมแซโองไฟโรจน์ ไชยสิขลิกกิลก
 *เผยอพระยคยีนเยง ยิงกรนเครงฟากฟ้า หล้าเกรวิน
 เกียรติกุกเหล่า ข้าพระพุทธรเจ้าแก่ปาง ย่างรอกอาชญา
 องค์อัครานฤเบศ เขตแคว้นแขวงแหล่งทะเลง ยัเกรง
 พระเทศมहिมา จำโศคลากลพยุทธ์ สู้เค็กก่อคัสกร แก่
 พระนครอโยเยศ เทกเขมูเคองเบองยาท เรองอุปราษ
 รำยานู ขอเชื้อทานนฤโทษ ไพรคนฤภัยใจแล้ว แกล้ว
 ขาฆาตชาคฟุน เพอพระการณูยารเมศ ข้ายทเวศเวณ
 ขอเอากุรประภาพ อยาชาคมท่มหัว ทั่วไพรไทยใหญ่
 น้อย ข้อยสยสสถานลานนา เลกฉายาเฉอโพธิ ร่ม
 คีโรคมัสสรพางค์ ปางนฤนาถยาทรพล กลท้าวไภโยร่า
 ข้าขอโคยเสกัจราช งานพยุหยาทรจำบัง ท้าวกำลัง
 เสวลาญ โคยสัทยสารเสาวพนัน ปรางกูขัวแผ่นไผท
 กุงฟลุคไฟฟอนกลัป ควยเขตขณจกเกท้าว เนนเคียวก้าว

* นคณฉบับสมุคไทย ๒ ฉบับ แต่ฉบับพิมพ์คำ 'เผยอ' เป็น 'เผอ'
 เชื่อว่าตก อ. ความข้าง 'เผยอ' งามกว่า.

แค้นกล ^๕เผือก ^๕แต่งคน ^๕ครมา ^๕คย ^๕จำ ^๕ทูล ^๕คำ ^๕สน ^๕สอ ^๕ถว ^๕ย
^๕เท ^๕ร ^๕บ ^๕ย ^๕ก ^๕ง ^๕ว ^๕าย ^๕คำ ^๕เน ^๕น ^๕เร ^๕ว ^๕ร ^๕า ^๕ษ ^๕ไ ^๕ม ^๕ก ^๕ร ^๕เผ ^๕ก ^๕เ ^๕ไฟ ^๕ร
^๕ร ^๕่วม ^๕ม ^๕ิ ^๕ท ^๕ร ^๕แ ^๕ก ^๕ย ^๕พิ ^๕ท ^๕ร ^๕โ ^๕ท ^๕ไ ^๕ห ^๕อ ^๕เ ^๕ื่อ ^๕ข ^๕า ^๕ก ^๕เ ^๕ื่อ ^๕ก ^๕ไ ^๕ห ^๕อ ^๕ช ^๕ั ^๕น ^๕ช ^๕ั ^๕อ ^๕
^๕เ ^๕ื่อ ^๕ว ^๕า ^๕ม ^๕ เ ^๕อ ^๕ณ ^๕า

โคลง ๔

๓๔๒. ^๕ ข ^๕ น ^๕ ส ^๕ ย ^๕ า ^๕ ม ^๕ ร ^๕ า ^๕ ม ^๕ ฤ ^๕ ท ^๕ ิ ^๕ ข ^๕ เ ^๕ ม ^๕ น	เส ^๕ ม ^๕ อ ^๕ เ ^๕ ก ^๕ ษ ^๕ ท ^๕ ่า ^๕ น ^๕ ฤ ^๕
ก ^๕ าล ^๕ ส ^๕ ก ^๕ ิ ^๕ ย ^๕ แ ^๕ ส ^๕ ด ^๕ ก ^๕ ง ^๕ แ ^๕ ห ^๕ ง ^๕ เ ^๕ ก ^๕	เ ^๕ ื่อ ^๕ ก ^๕ ห ^๕ ้า ^๕ ว
ว ^๕ ิ ^๕ ป ^๕ ห ^๕ ่ม ^๕ ล ^๕ า ^๕ เ ^๕ ก ^๕	ไ ^๕ ส ^๕ เ ^๕ น ^๕ อ ^๕ อ ^๕ ก ^๕ ม ^๕ า ^๕ น ^๕ า
ข ^๕ า ^๕ น ^๕ เ ^๕ ก ^๕ ห ^๕ ฤ ^๕ ท ^๕ ิ ^๕ ย ^๕ ท ^๕ ้า ^๕ ว	อิ ^๕ ร ^๕ า ^๕ ช ^๕ ไ ^๕ ด ^๕ เ ^๕ ไ ^๕ ด ^๕ เ ^๕ ย ^๕ ป ^๕ ระ ^๕ ส ^๕ ง ^๕ ค ^๕
๓๔๓. จ ^๕ ั ^๕ กร ^๕ พ ^๕ ง ^๕ ค ^๕ ั ^๕ ว ^๕ า ^๕ น ^๕ า ^๕ ถ ^๕ เ ^๕ ้า	พ ^๕ ุ ^๕ ส ^๕ ธ ^๕ าร
เ ^๕ ย ^๕ พ ^๕ ร ^๕ า ^๕ ษ ^๕ ป ^๕ ฏ ^๕ ิ ^๕ ต ^๕ ัน ^๕ ถ ^๕ าร	ถ ^๕ ง ^๕ ถ ^๕ อ ^๕ ย
บ ^๕ ร ^๕ พ ^๕ ล ^๕ ย ^๕ ข ^๕ น ^๕ ย ^๕ ค ^๕ ร ^๕ ว ^๕ าร	จ ^๕ าร ^๕ ก ^๕ น ^๕ น ^๕ น ^๕ า
ท ^๕ ก ^๕ แ ^๕ ก ^๕ แ ^๕ ว ^๕ ร ^๕ ก ^๕ า ^๕ น ^๕ อ ^๕ ย	ม ^๕ าก ^๕ ไ ^๕ ช ^๕ ร ^๕ ไ ^๕ ย ^๕ ม ^๕
๓๔๔. ป ^๕ าง ^๕ น ^๕ เ ^๕ ย ^๕ ง ^๕ ไ ^๕ ห ^๕ ม ^๕ เ ^๕ ื่อ	ส ^๕ ว ^๕ า ^๕ ม ^๕ ิ ^๕ น
น ^๕ ฤ ^๕ ไ ^๕ ศ ^๕ ก ^๕ โร ^๕ ค ^๕ ว ^๕ า ^๕ ค ^๕ ิ ^๕ น	ห ^๕ ่อ ^๕ น ^๕ พ ^๕ ้อง
ผ ^๕ ่า ^๕ น ^๕ ภ ^๕ พ ^๕ แ ^๕ ่น ^๕ ธ ^๕ ร ^๕ ณ ^๕ ิ ^๕ น	น ^๕ ิ ^๕ ค ^๕ ย ^๕ เ ^๕ ย ^๕ ง ^๕ ย ^๕ ุ ^๕ ก ^๕ ก ^๕ ฤ ^๕ า
เ ^๕ ก ^๕ ษ ^๕ ม ^๕ ท ^๕ ก ^๕ ท ^๕ ว ^๕ ย ^๕ อ ^๕ เ ^๕ ว ^๕ ค ^๕ ช ^๕ อ ^๕ ง	ส ^๕ ว ^๕ ส ^๕ ก ^๕ แ ^๕ ล ^๕ ว ^๕ ก ^๕ ย ^๕ ก ^๕ ษ ^๕ ย

๓๘๕. หนึ่งไสรพรุณรวงฟ้า

โดยฤๅกกาลไซ

พณพิชโกชนาใน

* อกราชภูรชาคเทวนชา

๓๘๖. ไปกลกัยเศก้วย

ริงเริ่มรณรงครอน

เวียงสัสสสดาวร

สยสาธมาชา

๓๘๗. เป็นจิตไทไพร่พร้อม

ค่างแผ่ผลไมคร

บ่เขยคยเขยชน

เลียงชีพโดยสรวกทง

๓๘๘. รัยไกรรภาพของ

ชนช้ออำมาตยชาน

ถามทททคถถถถถถถ

ตั้งโทษโทษเหตุหน

ฟไฟ ครัวพนธ

น่านน้ำ

นครเขต เชื้อญา

ชุมพำฉ่าฝน

กัสกร เลิกเซย

รยร่า

วายุเคิก แลญา

ชอยแคว้นแคว้นเจ็ด

พราหมณ์ชี่ ชันญา

กชก

ชาไทย กันธ

ทวักวักแคนไฉน

ยวิหาร ทานญา

คายนน

เขากล่าว ส่นองนา

สขสนณเกษม

- * นตามฉบับสมุดไทยทั้ง ๒ ฉบับ แต่ฉบับพิมพ์ คำว่า 'อก' เปลี่ยน
ไปเป็น 'ทก' ข้อนี้น่าจะงานข้าง 'อก' ตามฉบับสมุดไทย ข้อความคนจำได้ว่า

๓๘๙. พระเปรมปราโมทย์ให้	ข้านาญ เนกเซย
คอยแต่งตั้งวาศาศัน	ส่งแก้
เขาลากระไลสถาน	ถวายราช เชนา
แซกราชชาคทกข์เคร้า	สัตว์ศักดิ์ศักดิ์

ร่าย

๓๙๐. ขึ้นมลากเลห์ยทุกกล ารกลไกรู้จักเขศ ทุเรศ
มรกันการ กาลมฺชณันคิกสมย์ กระไทยใจเจียนมรณ
เพือภาสกรแผกเผา เขาแรงแห่งหู่แค แปรรุกรรหาย
หอยไทย ไทยซ้ายขวาหน้าหลัง เล็งสรวุพังมพิพาน
เล็งละหานมพิพอง ร้องหาเพื่อนมพิพย ทบทำวถัมทิตทาง
รอกยวางเลยชนม บึกเคี้ยวกลคอกมลาย ยนานนาย
ทนงชน กนกก้วนกำเนิน เคนแบกยชอกทรอกฮาร
มานกมลโอยเฮอ เพือการณ ขณชวน หลงหลอชล
หล่นบอกล ทรอกต้องออกกกโอยชู้ ไสรวสรวพางค์ช่มช่น
หินกระหิวหายหอย กอยกำลังฤาญ ปานคนเจ้าโยนูก
กระคกพระเคชอกลย ใต้โยนญปลกเผ้า เสร้าเสียมหาย
วายกลว กลยชมชวชนหน้า ทุกถวันไทยไพโรฟ้า พรง
พร้อมมหฤทรรณ ส่นแล

โคลง ๔

๓๔๑. บรรยงยัคทวทอง

สยาเมคมีงโมล

ทวาราวคิคร

บุญขพิทรวแม่น

๓๔๒. พระคฤวงเคลือบมาค้แม่น

สุรรเพชญปราสาทเสถียร

คิมหันตแห่งจำเนียร

จรัญรตริทนอะคราว

๓๔๓. ข้าไพร่คฤหาสน์ทอง

เรองรพพรวณจันทร์

มึงคลาภิเษกสวรรค

เรอนราชอาจรวทล้า

๓๔๔. บรรยงกัชคคิเยคอ้าง

ยามฤกพรวรษา

อรัมรัตนธามา

บุญแท่งแสงยัคให้

ชายกร

เลิศล้ำ

อวยอัยง ภพญา

แผ่นหล้าเลอธรวง

มนเทียร ทิพยเฮย

ฉันทาว

นิกยท่าน สถิตญา

รวรงเรืองไถ

เหมันต ท่านแซ

จุมพา

สวสัคตย เสวยญา

แหล่งเพยงพิศวง

สุริยา มรินทร์เฮย

เสฟไท้

ไพโรจน์ แดญา

เทกุสร้างปางทล้ง

๓๔๕. คลังกาญจนคลังแก้วเก็จ	เนืองนอง เนกนา
ทุกทว้ประชาชนผอง	เผือกอรอน
อันเพญ่ภพนามมอญ	เมื่องมิ่ง แลเซย
เป็นราชภูรชาคอันข้าน	คำเข้าเนาเกษม

๑ ทาน (การทำทาน)

๓๔๖. พระเปรมปฏิบัติของ	ทศธรรม ถ้วนแซ
ทานวัตรพิศุสสรพ	สิ่งให้
ทวยเจมินมวหม่พิน	พลพวก แคลนนา
วันละวันคงไว	หกห้าแห่งสถาน

๒ สติ (การรักษาศีล)

๓๔๗. เถลิงการกุศลสืบสร้าง	เขญจางค คัดเซย
เนืองนวิทฤฎาวาง	ว่างเว้น
ข้าเทิงหฤทัยทาง	บุญเขอ ยาปนา
แสงสุกมิกโมกข์เว้น	วชิรอรสงสาร

๓ ปริจาค (การบริจาคทรัพย์ทำบุญ)

๓๔๘. สัมภารพระกษเกอ	การก ธรรมแซ
ชินศาสนปถัมภก	เพิ่มคง
จกรายุโยคัยก	บริจาค ออกรเซย
ชวยแกชมชทง	ทว้แคว้นแขวงสยาม

๔ อาชววิ (ความซื่อตรง)

๓๙๙. พระงามอุชภาพพร้อม

ไกรพิริ ทวารเขย

กายกมลภานิก

ซื่อซ้อง

บำเพ็ญเพิ่มสรีรวิ

เจริญสัทย์ สงวนนา

สิ่งคกปลกเปลืองซ้อง

แก้กรงฎาม

๕ มททวิ (ความอ่อนโยน)

๔๐๐. ปราณโมโนชนอัน

มฤท

ในนิกรชนช

ชุ่มแผ้ว

พระเชอพระเอนก

โดยเทบง จรรวนา

ชกโทษไปรคเกศเกล้า

ฉีกพลึงถึงตอน

๖ คป (ความประพฤติกษะ)

๔๐๑. สักรอุโยสถสราง

ประคิทิน

มาตประมาณวารณวิ

สัถวัน

อัมภางคิกวิวิน

ทริยสังก กามเชย

มละอิศวริยสุขล้วน

โลกซ้องสรวเสริญ

๗ อุกุโธ (ความไม่โกรธ)

๔๐๒. ทรงเจริญมิตรภาพเพียง	พุดหมาน
ทิศทิศรททุกสถาน	แผ่แผ้ว
ชุกส์ทวเสฬสำราญ	รมย์ทว กัณนา
เย็นยังจันทรทณกแก้ว	เก็กนำฉาแสง

๘ อวิหีสนะ (ความไม่เขี่ยเขี่ยน)

๔๐๓. เสกข์แสงกบฏเขี่ยกเหล่า	แหล่งไมท
เพอพระกรณาโน	เขี่ยข้า
บ่กอบบ่กอบย	พิกเขี่ยก เขี่ยนเฮน
ยานทุกหน้าถ้วนหน้า	นอชนนวดวายพร

๙ ขนัตถะ (ความชกทน)

๔๐๔. ถาวรอุทวิสาสน์คำ	ขันที ชรรณญา
กำฤษณวิโรธราช	ขันช้อน
เพญะผลพทชยารม	วิมตคัสส แสงนา
เนองโลกโคกเสื่อมรอัน	ถึงร้ายญาพาน

๑๐ อวิโรชนิ (ความไม่ประพาศิสิก)

๔๐๕. พระญาณยลเยยงเบอง	ไทราณ วิทนา
ใน ^๑ นิทราศาตคร ^๒ สาร	สียไว
ยแปรประพาศิพาล	แผกณ ^๓ ย บรพ ^๔ เฮย
โกยชอมกอยกิจ ^๕ ไท	ชเรศ ^๖ ทง ^๗ แต่ ^๘ ปาง
๔๐๖. ไบ ^๑ วางชิต ^๒ คิยวัตร ^๓ เวณ	สีก ^๔ อิน
ทว ^๕ ทศ ^๖ พิธ ^๗ ราช ^๘ ธรรม	ท ^๙ าน ^{๑๐} สร้าง
ส ^๑ ง ^๒ เกร ^๓ ว ^๔ ระ ^๕ หิ ^๖ จ ^๗ รา ^๘ ย ^๙ ร	ย ^{๑๐} ัท ^{๑๑} ส ^{๑๒} ย ^{๑๓} เสม ^{๑๔} อนา
ส ^{๑๕} ัก ^{๑๖} ค ^{๑๗} ฤ ^{๑๘} ท ^{๑๙} พิ ^{๒๐} ศ ^{๒๑} ค ^{๒๒} อ ^{๒๓} าง	ส ^{๒๔} ิ ^{๒๕} ไ ^{๒๖} ส ^{๒๗} ย ^{๒๘} ผล

(๑ สสสเมธิ (การบูชาด้วยข้าวกล้า)

๔๐๗. ไทชน ^๑ แคลน ^๒ กล ^๓ ้า ^๔ ค ^๕ ู้	โค ^๖ ไถ
ท ^๗ วง ^๘ ป ^๙ ระ ^{๑๐} สา ^{๑๑} ท ^{๑๒} เส ^{๑๓} ม ^{๑๔} อ ^{๑๕} ใจ	ว ^{๑๖} าย ^{๑๗} ถ ^{๑๘} วน
ป ^{๑๙} าง ^{๒๐} ผล ^{๒๑} เพิ ^{๒๒} ม ^{๒๓} พ ^{๒๔} น ^{๒๕} ใน	น ^{๒๖} าร ^{๒๗} าย ^{๒๘} ฏ ^{๒๙} ร ^{๓๐} น ^{๓๑} น ^{๓๒} ถา
ส ^{๓๓} ่ว ^{๓๔} น ^{๓๕} ส ^{๓๖} ีย ^{๓๗} ห ^{๓๘} ย ^{๓๙} ย ^{๔๐} ก ^{๔๑} ล ^{๔๒} วน	ท ^{๔๓} น ^{๔๔} ง ^{๔๕} ไว ^{๔๖} ใน ^{๔๗} ล ^{๔๘} าง

* น^๑ตามฉบับสมุดไทยฉบับ • แต่อีกฉบับ • กับฉบับพิมพ์เป็น 'นิตย' ความน่าจะถูกข้าง 'นิต' ถ้าเขียน 'นิตย' ความจะไปข้าง 'นิจ' ดูจะไม่ตรงกับที่ประสงค์ในที่นี้.

๒ ปุริสเมธิ์ (การบูชาพระ)

๔๐๘. เสด็จนางคเนองเนกหน้า ในสันน
ทวทกหม่ทกกรม แก่งตง
ผจงแอกอนส้าวสัม สิ่งชอย เขาแซ
ทกมาสู้อาอวยควัง ขวยสนคิราสอง

๓ สมมาปาสี (ม้วนอันชอย)

๔๐๙. ไคปองพาณิซยสร้าง สิ้นสนัย
เสนอถกษณเพือเฮาอูร ท่านให้
ไทรพรวรขเพิ่มทวคณ คนส่ง สันองนา
ปวงมฏูรราปราคทุกขไริ สว่างรอันผ่อนเกษม

๔ วาจาเปยย (วาจาเป็นทัก)

๔๑๐. เขมโชชอมฤทอน โองการ ท่านฤ
ในอเนกคณะขวิพาร ทกหน้า
ยหม่นประมาณฐาน พฤคิภาพ เขาเซย
ควรวคูลงนา ทนงนนิชิตการ

1. นิตามฉบับสมุดไทย ๒ ฉบับ คือคำ 'สิ้น' หมายถึง 'ทรัพย์สิน' หรือจะแปลให้เต็มบทโคลงก็ได้ความว่าได้ประกอบการค้าขายแม้ขาดทุนล้มจนแต่ฉบับพิมพ์คำ 'สิ้น' กลายเป็น 'สัน' 'ไปหมดทำให้เสียความ' 'สิ้น' คงจะถูก.
2. นิตามฉบับสมุดไทยทั้ง ๒ ฉบับ แต่สมุดพิมพ์คำ 'สันอง' กลายเป็น 'สอง' เชื่อว่าตก น. จะว่า 'สองเท่า' คำว่า 'ทวักต' ก็มีอยู่แล้ว.
3. นิตามฉบับสมุดไทย แต่ฉบับพิมพ์คำ 'ปราค' เป็น 'นิราค' 'ปราค' ตามสมุดไทยแบบแน่นอนกว่า.

๕ นิรুক্তิ (การไม่มีลิมสลักคือไม่ทิ้งใส่กลอนประทุนบ้าน)

๔๑๑. ไชยลยสังเคราะห์ถ้วน	ทวยชน
สังคฤทพัสคผล	เพิ่มพ้อง
ข้าเทิงขรากล	โรจ ^๕ ก แลแฮ
ทวารเย้าเปล่า ^๕ ลิม ^๕ ของ	เบิกไ้โคยถวิล
๔๑๒. ปฐะกิตินกรรมขณเขง	ทค่างค ^๕ สันนา
สยภคศลธรรมทาง	ถ้องแท ^๕
กิจรพรทิวทรวีรายค ^๕	ยกก ^๕ เขยง แลฤา
ทวาทศพนพากยแก ^๕	กอเกะเผลผล

๑ อนโตชนสมิ พลกยสมิ

(ทรงจักรวรรดิวัตรในชนภายใน และหมู่พลทหาร)

๔๑๓. ชุมชนขรริกษทัง	หญิงชาย
ทวทณางทกนาย	ไผเฝ้า
ทรงขจิกอัยทวนทราย	บ้าราศ ^๕ ทก ^๕ ขนา
ไ้ไปไ้คำเข้า	ชนหนา ^๕ อา ^๕ โคม

- * นี้ตามฉบับสมุทไทยฉบับ • แต่อีกฉบับ • กับฉบับพิมพ์คำว่า 'ลิม' เป็น 'ลิม' ความข้อนี้นามข้าง 'ลิม' คือเปล่าลิม หมายความว่าไม่ได้ขัดลิม สลักหรือกลอน เป็ดทั้งไว้ได้ ถ้าคำ 'ลิม' เป็น 'ลิม' คำว่า 'เปล่า' ก็ค้างอยู่ ไม่ได้ความว่าเปล่าอะไร, จะดีกว่าว่า ประตูปเปล่า ก็ไม่มีใครพูด.

ขณพระเกียรติพระนเรศวร จักรพรรดิวัตร ๑๒ ขั้ ๑๕๙

๒ ขัตติยเสฐ (ในณักรียทั้งหลาย)

๔๐๔. ขรรโถมเลียงโลกควั	การัญ
ในขัตติยทุกขุน	เชกควั
อำนวบริกนวิบูล	นาเนก แลเชย
มีอาทราชหทัยาว	เห่เพยงลมฝน

๓ อนุชนเสฐ (ในผู้กิกตามทั้งหลาย)

๔๐๕. เนอุนันค่นราชปัฐ	เผ่าพงศ์
โคยเสกัจจำเนนกง	คู่ไท
พระเออพระอวมง	กลยว ยานแซ
กรุงศรีรัตนพำหนัให	หอนเว่นเข่นเฉลิม

๔ พุราหมณโคหปติเสฐ (ในพราหมณและคหบดีทั้งหลาย)

๔๐๖. เสกิมณคองชีพอพร้อม	พราหมณผอง
พิศกรโกชนโตติคุณจกกอง	กอบถวัน
นายกเข่าปนปอง	ประโชชนควบ ครันเชย
สยสังสารภลวัน	เกรองไซโยเหลือ

๕ เนคมขานปเทศ (ในชาวนิคมและชาวชนบททั้งหลาย)

๔๑๗. ผงเจือแรงแรกทั้ง	ชนบท สันนา
ในนอกนิคมคามหมก	ชอยชน
ภียโยพระยศทศ	ทศร่วม รันญา
เป็นเอกพรหมนครชน	เช็กฟ้าฟลาย

๖ สมณพราหมณเส (ในสมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย)

๔๑๘. ทวยหลายถอยยาปร้าง	ร้างบี รากญา
ปวิศทวิคิลสัสรพ	สฤษฏ์วัง
สมณะหนึ่งนามนัย	นามหนึ่ง พราหมณ์นา
นฤนาถอาชวาท	สิ่งถวนยวิชาว

๗ มิคลุปกษีส (ในเนอและนกทั้งหลาย)

๔๑๙. อภิตานท่านแต่งทั้ง	ค่อสัรพ สักวเอย
มวตมฤคขัณษพรรค	แผ่ก้าง
อย่าเริ่มอย่าวิธิน	ท่าโทษ มั่นแซ
ห้ามมิให้ใครมล้าง	ถ่วงพันชนมกษัย

๘ อธมมการปฏิบัติ (ห้ามการไม่เป็นธรรม)

๔๒๐. หฤทัยอนเควระหัดวัน	ทาสฏ
ขยายสร้างสร้างบุญ	เขตทำว
เบญพาพิลโพ	รอยเวก ลงๆ
เพราะเพอ*พระนาถน้าว	หน่วงโน้มนในกุศล

๙ อธนานิ ชนุปทาน

(การให้ทรัพย์สินแก่ผู้ไรทรัพย์สินทั้งหลาย)

๔๒๑. ชนโคใจชุ่มชื่น	ชนแคลน
ทรงจำรายทรัพย์สินแสน	สิ่งให้
ฮาวรณหอนหวงแหน	หาบ่ง ยากแซ
ชวยช่วยทวยขอเรใคร	เสียมรอนรอนเชิญ

* คำ 'พระนาถ' ในที่นี้วินิจฉัยยาก ในสมุทไทยฉบับ ๑ เป็น 'พระอาณา' อีกฉบับหนึ่งเป็น 'พระนาท' แต่ฉบับสมุทพิมพ์เป็น 'พระอำนาจ' ความก็ไม่สู้สนิท จึงได้เลือกเอาที่ใกล้กับฉบับสมุทไทยฉบับ ๑ ซึ่งเป็น 'พระนาท' แต่หากจะกลาตเคลื่อนโดยอักษรจะเป็น ถ สะกด เช่น 'ภูวนาถ' ก็จะเป็นได้ จึงสะกด ถ ไว้พลาง ขอเชิญท่านผู้วินิจฉัย ต่อไป.

๑๐ สมณพราหมณ

อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺหปุจฺฉนํ

(การเข้าไปหาสมณะพราหมณแล้วถามขุญหา)

๔๒๒. ปวงเป็นข้าพรตพร้อม	พรหมจรรย
มานะมละสยสรว	สิ่งเก้า
เสกษาศึกษาธรรม	ถามโทษ คุณแซ
เสวทรายชาปยุญเค้า	*ซากข้อกิงชา

๑๑ อธมฺมราคสุสฺสพหณํ

(ละความกำหนัดในธรรมคือล่วงประเวณี)

๔๒๓. ภวนายกนาถเกส้า	กษัตริย์
ขจิกจากอุธรรมาคิ	เกลี้ยกล่อม
ทวิตรากฤติ	โดยกล่าว ใ้
ทิวคฺคฺมณิยฐานไท้	จิราขร้างห่างชวน

๑๒ วิสมโลกสุสฺสพหณํ

(การละความโลภอันไม่สม่ำเสมอเสีย)

๔๒๔. ไปคฺลมหิจฉภาพเขอ	เอาสาร ทวพย็เซย
แห่งข้ให้เหตฺพาล	โอบอ้า

* นิตามฉบับสมุทไทยฉบับหนึ่ง อีกลฉบับหนึ่งกับฉบับพิมพ์ คำว่า 'ซาก' เป็น 'ข้อ' เห็นว่า 'ซาก' ถูก.

โดยกิริยาชกพลการ	ป้องประโยชน์ ^๑ ทนนา
นามวิสม ^๒ โลกมล้าง	เล่ห์ ^๓ * ^๔ นั้น ^๕ ถาม ^๖
๔๒๕. พิศวาทศพร้อง	พรรณนา ^๗ นญา ^๘
จักรพรรดิ ^๙ ทวิตรจรยา	ซอซ ^{๑๐}
เรื่องรุ่ง ^{๑๑} ราชกฤษณา	ฉิการ ^{๑๒} เกียร ^{๑๓} ติ เกริก ^{๑๔} แซ
เจริญ ^{๑๕} สวัสดิ ^{๑๖} ชค ^{๑๗} ต ^{๑๘} เค ^{๑๙} ก	ก่อสร้าง ^{๒๐} สืบ ^{๒๑} แส ^{๒๒} ว
๔๒๖. เสรี ^{๒๓} แสด ^{๒๔} ก ^{๒๕} พระ ^{๒๖} ย ^{๒๗} ค ^{๒๘} เจ้า	จอม ^{๒๙} อย ^{๓๐} ย ^{๓๑} ย ^{๓๒} า ^{๓๓} เฮ ^{๓๔} ย
ของ ^{๓๕} ค ^{๓๖} ค ^{๓๗} ศ ^{๓๘} ร ^{๓๙} สม ^{๔๐} ม ^{๔๑} ก ^{๔๒}	เทพ ^{๔๓} ไท ^{๔๔}
นเรศวร ^{๔๕} รัตน ^{๔๖} น ^{๔๗} ม ^{๔๘} ก ^{๔๙} ฏ ^{๕๐}	เกศ ^{๕๑} กษ ^{๕๒} ท ^{๕๓} ริ ^{๕๔} ย ^{๕๕} ส ^{๕๖} ยาม ^{๕๗} ญา
หวั ^{๕๘} ง ^{๕๙} อ ^{๖๐} ย ^{๖๑} ค ^{๖๒} อ ^{๖๓} เร ^{๖๔} ค ^{๖๕} ไ ^{๖๖} ว ^{๖๗}	ฟาก ^{๖๘} พา ^{๖๙} ค ^{๗๐} ิน ^{๗๑} แผล ^{๗๒} ล ^{๗๓} ิม
๔๒๗. รัง ^{๗๔} เริม ^{๗๕} ร ^{๗๖} า ^{๗๗} เร ^{๗๘} ช ^{๗๙} อ ^{๘๐} าง	อรร ^{๘๑} ดา ^{๘๒} แด ^{๘๓} ลง ^{๘๔} เฮ ^{๘๕} ย
เส ^{๘๖} ม ^{๘๗} อ ^{๘๘} ท ^{๘๙} พ ^{๙๐} ย ^{๙๑} มา ^{๙๒} ล ^{๙๓} ย ^{๙๔} ผ ^{๙๕} กา	เก ^{๙๖} ย ^{๙๗} ร ^{๙๘} อย ^{๙๙}
ผล ^{๑๐๐} อง ^{๑๐๑} ข ^{๑๐๒} ท ^{๑๐๓} ร ^{๑๐๔} ช ^{๑๐๕} น ^{๑๐๖} ร ^{๑๐๗} า	ฉิ ^{๑๐๘} ป ^{๑๐๙} ผ่าน ^{๑๑๐} ภ ^{๑๑๑} พ ^{๑๑๒} ญา
โดย ^{๑๑๓} บ ^{๑๑๔} เช ^{๑๑๕} ย ^{๑๑๖} ว ^{๑๑๗} เช ^{๑๑๘} ล ^{๑๑๙} ง ^{๑๒๐} ฉ ^{๑๒๑} ย ^{๑๒๒}	ถ ^{๑๒๓} อง ^{๑๒๔} แท ^{๑๒๕} แผล ^{๑๒๖} ลง ^{๑๒๗} าย
๔๒๘. ขร ^{๑๒๘} ร ^{๑๒๙} ยา ^{๑๓๐} ย ^{๑๓๑} ก ^{๑๓๒} ล ^{๑๓๓} กา ^{๑๓๔} พ ^{๑๓๕} ย ^{๑๓๖} แสด ^{๑๓๗} ว ^{๑๓๘}	ส ^{๑๓๙} ม ^{๑๔๐} ญา ^{๑๔๑} ไ ^{๑๔๒} ว ^{๑๔๓} แซ
ส ^{๑๔๔} ม ^{๑๔๕} ล ^{๑๔๖} ก ^{๑๔๗} ษ ^{๑๔๘} ณ ^{๑๔๙} เล ^{๑๕๐} ห ^{๑๕๑} เส ^{๑๕๒} า ^{๑๕๓} ว ^{๑๕๔} นา	เร ^{๑๕๕} อง ^{๑๕๖} ร ^{๑๕๗}
‘ทะ ^{๑๕๘} เล ^{๑๕๙} ง ^{๑๖๐} พ ^{๑๖๑} าย ^{๑๖๒} ’ เพ ^{๑๖๓} อ ^{๑๖๔} ทะ ^{๑๖๕} เล ^{๑๖๖} ง ^{๑๖๗} ป ^{๑๖๘} ร ^{๑๖๙} า	ช ^{๑๗๐} เ ^{๑๗๑} ย ^{๑๗๒} ค ^{๑๗๓} พ ^{๑๗๔} ระ ^{๑๗๕} เฮ ^{๑๗๖} ย
เส ^{๑๗๗} น ^{๑๗๘} อ ^{๑๗๙} ฤ ^{๑๘๐} ท ^{๑๘๑} อ ^{๑๘๒} ส ^{๑๘๓} อง ^{๑๘๔} ร ^{๑๘๕} า ^{๑๘๖} ช ^{๑๘๗} ี ^{๑๘๘}	ค ^{๑๘๙} ก ^{๑๙๐} ข ^{๑๙๑} า ^{๑๙๒} ง ^{๑๙๓} ก ^{๑๙๔} ล ^{๑๙๕} า ^{๑๙๖} ง ^{๑๙๗} ส ^{๑๙๘} ม ^{๑๙๙} ร

* บัตามฉบับสมุคไทยทั้ง ๒ ฉบับ แต่ฉบับพิมพ์คำว่า ‘นั้น’ เป็น ‘หัน’

๔๒๙. ขวพรคณะปราชญ์พร้อม	พิจารณา เทอญพื่อ
ไควริอรรหาร	เทก้วย
จงเฉลิมแหล่งพสุธาร	เจริญรอก หังแซ
มลายโลกอย่ำมลายม้วย	อรรธอนอญชม

๔๓๐. กรมหมันนุชิต	เชอ	กั้วร
ชีโนรส มิ่งมหิศร		เสกให้
ศรีสุคต พจนสุนทร		เถลิงลักษณะ นนา
ชกคิวงค์ ผจงโอยรู้ไว้		สืบล้าอย่าคูนัย
๔๓๑. ไพบลย์โคยขทเบอง		โยราณ วิตฤา
รังสฤษฏ์พระหลานทุ		ทอข้าง
ภูมัยฐาชกคิกุมาร		สมมติ นามนา
หนอยพิตรเจ้าข้าง		เผือกผู้สามทรง
๔๓๒. ยรรจงเสาวเลขแล้ว		หลายคง ขวพญา
ปางบันธเรศอาร์ง		โลกเลี้ยง
ทำนกเชกพนผคง		เผือกคัก เก็บเขย
อวาสาจเพ่งเพยง		แผ่นฟามาเสมอ

๔๓๓. ข้า ^๓ เภอ ^๑ พริ ^๑ ย ^๑ ภาพ ^๑ พอง ^๑	ปรีชา ^๑ เชียว ^๑ แซ
เส ^๑ าะ ^๑ สอง ^๑ ส ^๑ ข ^๑ ม ^๑ บ ^๑ ญ ^๑ ญา ^๑	ก ^๑ ข ^๑ ย ^๑ ก ^๑
* ^๑ คาม ^๑ ภ ^๑ ร ^๑ พ ^๑ าก ^๑ ย ^๑ ส ^๑ ภา ^๑	ย ^๑ ิต ^๑ ส ^๑ ย ^๑ แ ^๑ ส ^๑ ว ^๑ น ^๑ า
ส ^๑ ย ^๑ ส ^๑ ง ^๑ ส ^๑ ร ^๑ ร ^๑ พ ^๑ ค ^๑ พ ^๑ ท ^๑ ร ^๑	ร ^๑ ว ^๑ ร ^๑ ว ^๑ ม ^๑ ร ^๑ ว ^๑ ม ^๑ แ ^๑ ล ^๑ ย ^๑
๔๓๔. ม ^๑ ล ^๑ ะ ^๑ เล ^๑ ย ^๑ ก ^๑ ร ^๑ อน ^๑ เ ^๑ อ ^๑	เ ^๑ อ ^๑ า ^๑ ร ^๑ ว ^๑ เ ^๑ ย ^๑ ว ^๑ พ ^๑ อ ^๑
ส ^๑ ม ^๑ ฤ ^๑ ท ^๑ อ ^๑ ม ^๑ โน ^๑ ร ^๑ ว ^๑ ิ ^๑ ย ^๑ ล ^๑	ย ^๑ ร ^๑ าง ^๑
จ ^๑ ง ^๑ เ ^๑ น ^๑ ย ^๑ ย ^๑ เ ^๑ ศ ^๑ พ ^๑ น ^๑	ศ ^๑ ร ^๑ า ^๑ พ ^๑ ก ^๑ พ ^๑ ร ^๑ เ ^๑ ย ^๑
ท ^๑ น ^๑ ย ^๑ ก ^๑ ษ ^๑ ท ^๑ ก ^๑ ษ ^๑ ณ ^๑ ส ^๑ ร ^๑ าง ^๑	ส ^๑ ฤ ^๑ ษ ^๑ ฏ ^๑ ไ ^๑ ค ^๑ ก ^๑ ง ^๑ ฉ ^๑ ว ^๑ ร ^๑ ิ ^๑ ต ^๑
๔๓๕. แ ^๑ ห ^๑ ง ^๑ ข ^๑ น ^๑ ว ^๑ ส ^๑ ท ^๑ อ ^๑ เท ^๑ พ ^๑ ไ ^๑ ท ^๑	ท ^๑ ค ^๑ ส ^๑ พล ^๑
อ ^๑ น ^๑ เ ^๑ ย ^๑ ย ^๑ ค ^๑ ิ ^๑ อ ^๑ น ^๑ า ^๑ ค ^๑ ค ^๑ ค ^๑ ล ^๑	อ ^๑ ย ^๑ า ^๑ แ ^๑ ค ^๑ ล ^๑ ว ^๑
ย ^๑ ญ ^๑ ญา ^๑ อ ^๑ ิ ^๑ ก ^๑ ญ ^๑ า ^๑ น ^๑ ย ^๑ ล ^๑	ส ^๑ ส ^๑ ร ^๑ ิ ^๑ แ ^๑ ล ^๑ ฤ ^๑ า ^๑
ม ^๑ ล ^๑ าง ^๑ เก ^๑ ล ^๑ ศ ^๑ ล ^๑ า ^๑ ม ^๑ ก ^๑ แ ^๑ ผ ^๑ ว ^๑	ผ ^๑ อ ^๑ ง ^๑ เพ ^๑ ย ^๑ ง ^๑ เพ ^๑ ญ ^๑ แ ^๑ ซ ^๑
๔๓๖. แ ^๑ ป ^๑ ร ^๑ ม ^๑ ข ^๑ เม ^๑ อ ^๑ ม ^๑ ง ^๑ ท ^๑ อง ^๑	น ^๑ ฤ ^๑ พ ^๑ า ^๑ น ^๑
พ ^๑ น ^๑ จ ^๑ ก ^๑ เ ^๑ ภ ^๑ ท ^๑ ก ^๑ น ^๑ ค ^๑ า ^๑ ร ^๑	ก ^๑ ก ^๑ ก ^๑ น ^๑
เ ^๑ ญ ^๑ ญา ^๑ พ ^๑ ิ ^๑ ช ^๑ ม ^๑ ว ^๑ ล ^๑ ม ^๑ า ^๑ ร ^๑	ม ^๑ ล ^๑ า ^๑ ย ^๑ ล ^๑ ง ^๑ แ ^๑ ล ^๑ เ ^๑ ย ^๑
ส ^๑ เ ^๑ ว ^๑ ย ^๑ ว ^๑ ิ ^๑ ม ^๑ ค ^๑ ค ^๑ ล ^๑ า ^๑ ก ^๑ ษ ^๑ ณ ^๑	ส ^๑ เ ^๑ ร ^๑ จ ^๑ ช ^๑ อ ^๑ ง ^๑ ป ^๑ อ ^๑ ง ^๑ ป ^๑ ระ ^๑ ส ^๑ ง ^๑ ค ^๑

* นิตยฉบับสมุดไทยทั้ง ๒ ฉบับ แต่ฉบับพิมพ์มีคำ 'พริย' แทนกรเข้ามา
เป็น 'คามภีรพริยพากยสภา' เชื่อว่า 'พริย' เกินแน่ เป็นความแทรก
เข้ามาเขาๆ อาจเข้าใจผิดจากฉบับสมุดไทยถึงจะเป็นได้ เพราะในฉบับสมุด
ไทยฉบับ . มี อ. ต่อหลังคำ 'คามภีร' มี อ. บนตัว ร ด้วยดังนี้ 'คามภีรย'
แต่อีกฉบับ . ไม่วิปลาสอันใด.

๔๓๗. ผีวงว้ายวิญเญ

ขลุโลกกรโมลี

งเงนจิตกั

ทราบล่วงบ่วงภพพัน

วารี โขมฤา

เลิกลัน

รรวากย์ เกลียวเขย

เผด็จเสี้ยนเขี้ยนสมร

๔๓๘. ทยกลอนเกลาปากยอ้าง

เถลิงเกียรติราชบรรยาย

เมกนพรทนต์งว้าย

เสนอหม่เมอาให้

๔๓๙. ทย เสรีเสาวปากยถอย

ลิลิต ราชพงศาวดาร

ทะเลง เหล่ากัศกรลาญ

พาย พระเคษหลัก

อภิปราย

ยศไท

วิจิตรแจก ใวนา

อ่านเขอนเทอนเกษม

วิคถาร แดลงนา

แตก

มลายชีพ ลงฤา

ประลาทคั่นแตกสยาม

(เลขจำนวนหน้าขอกท จำนวนหลังขอกตำแหน่งคำ

ก. คอ กรียา น. คือนาม ว. คอ วิเศษณ์ ส. คอสรพรรณาม)

กง ก. แวกลอม. ๓๘/๗
มากง ม้าลอม.

กบฏช ๒๐๐/๕; ๒๒๓/๓;
๒๘๗/๓๐ น. อรูปหนมาน.

กปิฐา ๕๓๓/๑ พระองค์เจ้า
กษิฐาชคคัยกุมาร ภาย
หลัง เชน กรมหมน ภูบาล
ขรรักษ.

กมล น. คอกขัว, หัวใจ.
๗๕/๑ ดวงกมลาส
(กมล + ศ. เข้าลิลิต)
กวงใจ, ทนหมายถึงเมย.

๑๒๒/๑ กมเลศ (กมล +
อศ สกรวด) ใจ. ๒๘๑/๓
กมลას^๑ (กมล + อาสน)
ผู้มคอกขัวเชน ทนง คอพระ
พรหม.

กรมหมนนชิต ๒๓๐/๑
โคลงน^๑เชนโคลง กระทัค้อง
อาน กระทั ก่อ่นแล้ว จึงอาน
โคลง.

กรรชิง ๓๕/ระหว่าง ๕-๖;
๒๘๗/ระหว่าง ๒๓-๒๕ น.
เครื่อง เจ้า กระ ขวนแท้ใน
การ พระ ราช พริ ขาง อย่าง
รูปเชนชนของฉัตร มีคน
ถอคล้ายร่ม โยราดใช้
เชนร่วมเครื่องยศ คู่กันกับ
คานหามตามบรรดาศักก.

กรรพม ก. ประนม. ๓๕๗/๗
บพิตรกรกรรพม พระเจ้า
แผ่นดินยกพระหัตถ์ประนม
ไหว. ๓๖๒/๓ กรกรรพม
กับ ชุมทศนัช หมายความว่า

ว่า ประนมมืออย่างเดิ
กน.

กรรภิรมย์ ๒๒๓/๕ น. ฉัตร
๕ ชั้นสำหรับท่ง ทำด้วย
ผ้าขาว ลงย่นคเส้นทอง.
มี ๓ องค์ด้วยกัน คือ พระ
เสมาธิปไตย พระฉัตรชัยและ
พระเกวฬาท (เนาวพัท)
เป็นเครื่องสูง ใช้กางเขน
นำพระราชยาน เวลาเสด็จ
พระราชดำเนินโดยกระบวน
พยุหยาตรา.

กรวิภาล ๒๗๕/๒ น. ชนนก
การเวก.

กรอง ก. ร้อย, ถัก, ทอ.

๑๓๐/๒ กรองเวฬุ ร้อยไม้
ไผ่ คั้นร้อยผูกทำสะพาน
เรือกข้ามแม่น้ำ. ๒๗๗/๒๖

กรองทอง ผ้าไปรงอันทอ

หรือถักแซม ด้วยเส้น ลวด
ทองหรือไหมทอง.

กระชั้น ว. กิก. ๒๒๔/๖ อยู่
ติดกับค่ายของกองทัพหน้า.

กระทรวง น. ทำเนียบ, แขนง,
ระเบียบ. ๖/๒๐; ๕๒/๓๓;

โดยกระทรวงพยุหบาตร
ตามทำเนียบการยกกองทัพ.

๒๒๔/๕ ต้องกระทรวง
ครุฑนาม คือตามแขนง

ว่าครุฑนาม. ตามตำรา
พิชัยสงคราม มีบอก ว่า

ทำเล อย่าง นั้น เรียก ว่า
“ครุฑนาม” อย่างนั้นว่า

“คชนาม” “นาคนาม”
 ฯลฯ ทำนองเดียวกับคชชอ

ตามมหาทักษาว่า เป็น
ครุฑนาม เป็นพยัคฆนาม

ฯลฯ ทำเลทพระ

นเรศวรจะตั้งค่ายนเรศวรว่า
“ครทนาม” นัยว่าค.

ท่านจงให้ ตั้ง ค่าย ณ ที่น.

๒๕๘/๒๐ ขุนนิกรแสนแซง

แขวงขวาตั้งตามกระทรวง

นายกองมา รวง ของ ขวา

ตั้งคามท่าเนียบ. ๒๗๗/๓

เบิก ไชยณ ทวาร โดย

กระทรวง เบิกประคยา

คามแขบแผน.

กระทุ่ม น. ไม่นัน. ก. ทุ่ม,

กระแทก. ๘๓/๒ กระทุ่ม

ตั้งทุ่มกร ตอก คันกระทุ่ม

เปรียบเอามือทุ่มอก. ๓๗๘/

๓๓ ออกกระทุ่มกระทบ

ออกกระแทกปะทะ เข้าไป.

กระพัดกระเพิน ๓๒๘/๓ก.

กระพัดพัดพราย คือแตก

เคล็ดเบ็ดเบี่ยงไป คอยคุม
กันไม่คิด.

กระเพิน ๓๓๐/๓; ๓๖๘/๖;

น. ถ้านำกระเพินในจังหวัด

สุพรรณบุรี.

กระลบ [กระ—หลย]

๒๘๘/๒๓ ก. กลย.

กระลอก [กระ—หลลก]

๓๓๐/๓ ก. กลลก.

กระลပ် [กระ—หลั] ก.

กลั. ๓๖๗/๓ บ้างกระลပ်

ไม่น่าจะกลั.

กระลัมพร น. โทษใหญ่,

ความผิด, ความฉิบหาย.

๓๗๓/๓๐ ครานเราจลา

เอาทุกซ์ ถ้าครั้งเราไม่

ชวนชวายหากลอุบายให้ความ

ผิดเลื่อมหายไป (พินาศ)

ไซร้ ก็สำหรับ (เพื่อ) ะ

เขียนตนให้ไต่ทุกซ์ (เขา
ทุกซ์)

กระลิ่ง ก. ถิ. ๓๕๘/๓

กระลิ่งกลาง ถิกลาง ๓๓๐/๓

กระลิ่งกระลอก ถิกลอก

กระเลี้ยว ๓๘/๒ น. เรียกมา

ทมิฬหลังเท้าเป็นทางตลอด

ทาง สัตว์เขี้ยวหม่น.

กระสัน ๒๘๕/๒ ก. รัศ.

กระหม่าว. ประหม่า. ๓๕๒/๒

ความขาทนว่า ประหม่า

ชกเต็น สัน และหน้าชก.

๒๘๘/๓๕ ตกกระหม่า

ตกประหม่า.

กระแห่น น. อูยาย ๓๗๓/๘

ตรัสตรวิหากระแห่น ตรัส

ปริภาษาคิหาอูยาย.

กราน ๑๗๒/๗; ๓๗๓/๑๗;

น. ไฟ.

กริ [กระ] ๒๘๖/๒ น. ช้าง.

กรุงราม ๓๓๕/๓ น. เมือง

พระราม หมายถึง พระนคร

ศรีอยุธยา (กรุงเก่า) ซึ่งมี

ชื่อพ้องกับเมือง อยุธยา ของ

พระรามในเรื่องรามเกียรติ.

เกรนทร (กริ+อินทร).

๓๖/๒ น. พญาช้าง. ๒๕๓/๓

เกรนทเรศ (กริ+อินทร+

อิศ สักรรณ). น. พญาช้าง

กฤตยา (เลื่อนจาก กิทธิ

หรือ กิริติ, แล้วเขาอเป็น

ย). ๓๕๗/๒๐ น. เกียรติยศ

กฤษณา น. กิรทำแล้ว.

๓๕๘/๓ ความว่าพระองค์

อย่าทรงน้อย พระทัยใน ราช

กิจทรงทำ มาแล้ว เลยเป็น

ด้วย เทวดาช่วย แสวง พระ

เคศ ของ พระองค์ให้เด่นใน

สนามรบ.

กล น. อูยาย. ๓๖๓/๓

เสนอกล เสนออุยายการ
เมือง คอถวายความเห็น.

๓๗๓/๘ ไปเริ่มกล
เกียงราช ไม่ทำอุยาย
เกียงงอน คอคิดแก่งแย่ง
มั่งทำร้ายคอพระองค์ (ราช
คอพระนเรศวร).

กลองชนะ ๕๐/๘; ๒๕๖/๓

น. กลองทศพรายครุฑขึงหวะ
กึ่งพรวก ๆ

กลอยใจ ๘๘/๓ น. ผู้ร่วมใจ

กลางกฤษร กลางข้าง

๒๕๘/๕๖ กลางกฤษร ฯลฯ

ยรรยง ทหารกำกับข้างคก.

ก ข้าง. ๓๒๓/๓ ทันใด

กลางคชเจ้า จุลจักร

ทันใดนั้นกลางข้างแห่งพระ

เจ้าจักรพรรดินัย, หมาย
ถึงพระเอกาทศรถ.

กลาบาต น. อุกลาบาท, การ
ตามไฟรักษายาม. ๓๗๗/๕

รายกลาบาตเป็นชั้น ราย
การตามไฟรักษายาม เป็น
ชั้น ๆ คอมหการยามตาม
ไฟรายกันเป็นชั้น ๆ ไป.

กวัค ๓๐๓/๕ น. นกกวัค
เปรียบทวยกวัคมีอเรียกนาง.

กวัคถวาย ๒๘๗/๒๘; ๓๗๗/๗;

ก. กวัคโกว, กวัคแกว่ง.

กะ ก. กำหนค, เกณฑ.

๒๕๗/๒๓ กะนิกร กะ

เกณฑพลทวาร.

กัน ก. กัน, ห้าม. ๓๗๒/๓

กันไม่ให้ไปรบประเทศตะวันตก

ชอก (คือเขมร) และชอก

ให้ไปรบประเทศตะวันตก

(คือมอญ). ๒๒๘/๘ กัน

เอารุ่งไว้หน้า กันเขาเวลา
ไว้ให้ ไปถึง รุ่งเช้า เขาข้าง
หน้า คือให้เกินทัพไปสว่าง
เขากลางทาง.

กัมพูช กัมพูชา. ๕/๒๐ กัม
พูชเพศพิสัย เขตแดน
แห่ง คน เพศ ชาว กัม พุชา
หมายถึงเมืองเขมร. คำว่า
กัมพูช หรือ กัมโพช ที่เรียก
ว่าเมืองเขมรนี้ ตั้งขึ้นตาม
อย่างพวกอินทโย เพราะใน
อินทโยมแนควนหนงเรียกว่า
กัมโพช. ไทยเราจึงเรียก
เมืองเขมรว่ากัมพูช, กัมพูชา
หรือกัมโพชมาจนบัดนี้.

กัลป์ น. คือระยะเวลาอันนาน
เหลือเกิน ซึ่งโบราณถือว่า
โลกประลัยครั้งหนึ่ง ๓๖๗/๒๖
คงกู่กัลป์ประลัย ให้คงอยู่

จนสิ้นกัลป์ ๓๗๓/๒๗.
เท่าทั่วกัลป์ประลัย ตลอด
ไปจนสิ้นกัลป์.

ก้าง ก. กง กน. ๕๓๘/๓
แผ่ก้าง แผ่กน.

กาญจน ๓๒๘/๓ [ในทันอ่านว่า
กาน—จน เพอส่งสัมผัสกับ
จนพล ในวรรคต่อไป] น.
เมืองกาญจนบุรี. ๓๒๘/๔
กาญจนบุรี น. เมือง
กาญจนบุรี.

การกต๑๘/๓ น. ผู้ทำ, ผู้
ข้าเพณ.

การุณ น. ความกรุณา
๓๖๗/๕ เพอกรุณาเห็นว่า
ยังรักษา ความจงรักภักดี
ในพระบาท (ในพระองค์)
อยู่.

กำ ๗๐/๓; ๗๓/๓; กำทรง
อกสูกำ, อกใหม่, ทรมใจ.

กำแพงเพชรคุณครบบัณฑิตาย.

กำลัง น. แร้ง. ๒๒๕/๒ เอา

แรงพลทงย่อง คือให้พวก

พลหายเหนื่อย.

กำสรวล ก. ครวญ, เศร้า.

๖๑/๑ โคลงยทนความว่า

เพราะไม่ทำตามค่านางแนะ

นำจึงไกรยโสภะเศร้าเช่น

คือนางแนะนำให้พานางไป

ทวย. ถ้าทำตามค่านางแล้ว

ก็จะซักชวนให้มีความสุข

สำราญเช่นแท้.

กึ่ง ๘๐/๑ กึ่งเกยว กึ่งเกยว

พินกัน.

กิจ ๓๖๗/๘ ไม่ใช่กิจทอาตม

ภาพจะ ตามเสด็จ ปรีกษา

ทวย.

กิต ๓๕๘/๑; ๔๒๕/๑; ๖. ก้อน.

กุนชาล ๒๓๕/๒ น. คุ่มห.

กฤษณ์ ๒๕๘/๑๘๗. เกทกฤษณ์.

กฤษณ์ ๕/๑๘๗. แคว้นกร.

เป็นชื่อแคว้นหนึ่งในอินเดีย

ฝ่ายเหนือ ครัง โยราธ ใน

มหาภารตยทชี่ ว่าเป็น

แคว้นของกษัตริย์โกรพและ

ปาดชาพต่างแย่งกัน อยู่คน

ละส่วน ส่วนของพวกโกรพ

ผู้ลกดเรียกเมืองหิสทีนาปุระ

ส่วนของพวกปาดชาพ ผู้ลกด

นองเรียกเมืองอินทรปรัสถ์.

พวก ขอม ทนย ถอ คำสนา

พราหมณ์ จึง เอาชื่อ น ไป

เรียกเมืองเขมรตามทคนนย

ถอ เขาเวรอกษเมือง

อินทรปรัสถ์.

กุศลกรรมบถ ๕๑๒/— น.

ทางกุศล มีสิบข้อ คือเว้น

จากกายทุจริตสาม เว้น

จากวาทุริทส์ และเว้น

จากมโนทริทสาม.

เกิด ๘๓/๓ น. ค้นแยก

เปรียบด้วยเกศ (ผม) ของ

นาง.

เกย ๒๓๘/๒ เกยหอ พลั-

พลาเล็ก ๆ ทมเกยสำหรับ

ชนข้างทิศอยู่ด้วย ๒๕๘/๑๕

เกยโถงเกยซ่งคงอยู่โคก ๆ

สำหรับเสกข ชน ทรง ซ่าง

ซ่ง ไม่ มี พลั พลา เปลือง

เครื่องหรือทรงเครื่องกำกับ

อยู่ด้วย.

เกยร น. กำไล. ๒๓/๓ มกร

แถวเกยร กำไลประคัย

แถวลายมังกร.

เกรง ก. กลัว. ๑๕๓/๓ ความ

ในยาทหน้า คิกรักทุกก็ไม่

กลัวทล เพราะกลัวอาชญา

ท่าน (โทษคืออาชญา).

เกริก ๑/๓; ก. เลืองลือ

ดัง, โยกันแซ่งแซ่. คำน

ถ้ำคำเอิก (ฮอฮง) นำ

หน้าเย็นเอิกเกริกต้องอ่าน

ว่า เอิกเกริก แปลว่า

ดังฮอฮง.

เกรน ก. เรวกหากัน ๓๒๘/๒

ชวนกันเกรน กัน เกรียว

ชวนกันเรวกหากันเกรียว.

ทนแยกคำเล่นสัมผัสอักษร,

เอาความว่าต่างเรวกหากัน

อยู่เกรียว ๆ.

เกรียม ก. หม่นไหม้ ๑๒๒/๑

เกรียมกมเลส เกรียมใจ.

ใจหม่นไหม้.

เก็ดดินาค ๒๘๘/๑ ตามตำรา

พิชัยสงคราม มีวจิร

กระบวนทัพเป็นรูปต่าง ๆ

เช่นเป็นรูปพญานาค และ
 มียกไว้ว่า ที่คั่นข้างนั้น
 เป็นหัวนาค ท้องนาค หาง
 นาค ฯลฯ ทว่าเคลื่อนไหว
 ตามเกล็ดนาคนั้นก็หมายความว่า
 แขนงพิชัยสงคราม ดังกล่าว
 น และเช่นเกล็ดก็ก็เหมาะ
 ึ่งก็เคลื่อนไหวตามแขนง.
 เกลื่อน ๒๓๗/๑ เกลื่อนร้อน
 ฝนเกษม ยังความร้อน
 ให้เลื่อนไปคือคืบความร้อน
 ฝนให้มีความปราศจากภัย.
 ๒๖๕/๕ เกลื่อนสุริย์ ทำ
 ให้แสงอาทิตย์เลื่อนหายไป.
 เกาะ ก. ทึก. ๒๘๗/๓๐ เกาะ
 กร ทึกมอ, ถึกมอ.
 เกียง ๘๕/๒ เกียงร้อน
 กระเคียวไปข้าง เว่า ร้อน.

๑๒๕/๒ เกียงใหม่หมอง
 ทรวง เป็นเหตุให้ออกใหม่
 เกร้าหมอง. ๑๒๗/๑๑ ขวัญ
 เกียงกินเพื่อน ขวัญหาย
 เข้าป่า คอ ขวัญหนี.
 ทุ เพื่อน.
 แก้ว. โกล, เกือบ. ๑๕๐/๒
 แก้วครวญ โกลครวญ
 คือเกือบจนครวญ.
 แก้ว ๓๕/๕; ๒๐๓/๓; ๕๐๒/
 ๓; น. ของวิเศษ. ว. เลิศ,
 ประเสริฐ ๘/๑; ๘๐/๑ นาง,
 เมฆ. ๘๘/๓ โกลแก้วคิดคู่
 แก้วกลอยใจ เห็นโกลแก้ว
 (โกลเข้า) ทำให้คิดถึงนาง
 แก้ว (บอกหญิง เมฆ).
 ๒๗๕/๓ แก้วนันทาน
 ถ้ามรงคั่นพรตนั้น ฯลฯ แก้ว

ประคย^๕น^๕ว^๕ท^๕น ค^๕อ^๕แ^๕ห^๕ว^๕น
น^๕พ^๕ร^๕ก^๕น (แ^๕ห^๕ว^๕น^๕ป^๕ร^๕ค^๕ย^๕พ^๕ล^๕อ^๕ย^๕
เก^๕า^๕อ^๕ย^๕า^๕ง) ว^๕า^๕ค^๕า^๕ค^๕ว^๕ร
เม^๕อ^๕ง (ค^๕ุ^๕ห^๕ล^๕้า).

ไ^๕อ^๕ร^๕ส^๕ร น. ว^๕า^๕ช^๕ล^๕ี^๕ห^๕. ๓๘๐/๒

ไ^๕อ^๕ร^๕ส^๕ร^๕ม^๕ุ^๕ข^๕พ^๕ิ^๕มา^๕น ช^๕อ^๕ร^๕อ^๕
ฝ^๕าย^๕ไ^๕ท^๕ย พ^๕ร^๕ร^๕เ^๕ก^๕า^๕ท^๕ค^๕ร^๕ด
ท^๕ว^๕ง. ๓๘๓/๕๒ บ^๕ร^๕ร^๕ท^๕บ^๕ต^๕ร^๕า

ไ^๕อ^๕ร^๕ส^๕ร ป^๕ร^๕ท^๕ย^๕ท^๕ร^๕ว^๕า^๕ช^๕ล^๕ี^๕ห^๕.
(ท^๕ร^๕า^๕ค^๕ร^๕ท^๕ร^๕ว^๕ง^๕ม^๕ห^๕า^๕ค^๕ไ^๕ท^๕ย).

ไ^๕ก^๕ว^๕ล ๓๕๖/๒ ว. ท^๕ง^๕ห^๕ม^๕ค^๕,
ท^๕ง^๕ส^๕น.

ข^๕ม^๕น ๓๐๐/๒ น. น^๕ก^๕ข^๕ม^๕น^๕ฝ^๕ว
เ^๕ล^๕อ^๕ง^๕ค^๕ง^๕ฝ^๕ว^๕ก^๕า^๕ย^๕น^๕า^๕ง.

ข^๕ย^๕า^๕ย ก. เบ^๕ค^๕. ๒๐๐/๓ เบ^๕ค^๕
ไ^๕ห^๕เ^๕ก^๕เ^๕น^๕ก^๕อ^๕ง^๕ท^๕พ.

ข^๕ว^๕น ก. ข^๕ว^๕น^๕ข^๕ว^๕า^๕ย, แ^๕ส^๕ว^๕
ท^๕า. ๓๘๐/๓๐ บ^๕ญ^๕ข^๕ว^๕น

แ^๕ส^๕ว^๕ง^๕ท^๕า^๕ย^๕ญ.

ข^๕ว^๕ญ ๓๒๒/๒ ท^๕มา^๕ย^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ด^๕ง
น^๕า^๕ง. แ^๕ล^๕ะ^๕ค^๕ ฝ^๕เ^๕อ^๕น.

ข^๕ว^๕้าง ๓๓๘/๓ ก. ย^๕ิง.

ข^๕ว^๕า^๕น ๘๖/๕; ๓๐๓/๓; น.
น^๕ก^๕ท^๕ว^๕ข^๕ว^๕า^๕น.

ข^๕อ น. ข^๕อ^๕ง^๕้า^๕ว. ๒๐๘/๒ ค^๕ว^๕ัย

ข^๕อ^๕ค^๕ม ค^๕ว^๕ัย^๕พ^๕ร^๕แ^๕ส^๕ง^๕ข^๕อ^๕ง^๕้า^๕ว

อ^๕น^๕ค^๕ม. เ^๕พ^๕ร^๕า^๕ะ^๕ฝ^๕ั^๕ช^๕น^๕ข^๕้าง^๕ก^๕ัน

ค^๕อ^๕ง^๕ไ^๕ห^๕ข^๕อ^๕ง^๕้า^๕ว (ค^๕อ^๕ง^๕้า^๕ว^๕มี^๕ข^๕อ

ส^๕ำ^๕ห^๕ร^๕ย^๕ข^๕้าง^๕ค^๕ย^๕ข^๕้าง^๕ ท^๕ิ^๕ค^๕อ^๕ย^๕ู่

ไ^๕ค^๕น^๕ง^๕้า^๕ว^๕ค^๕ว^๕ัย) เ^๕เ^๕น^๕อ^๕า^๕ว^๕อ^๕.

๒๓๘/๕ ไ^๕ม่^๕ก^๕ล^๕ว^๕ข^๕อ^๕ท

ห^๕ม^๕อ^๕ค^๕ว^๕า^๕ญ^๕เ^๕ง^๕อ^๕ค^๕เ^๕ง^๕อ^๕ย^๕ู่.

ข^๕อ^๕ง ก. ข^๕่น^๕ข^๕อ^๕ง. ๓๐๓/๓ ไ^๕ม่

ไ^๕ห^๕มี^๕ข^๕อ^๕ข^๕ค^๕เ^๕อ^๕ง^๕เ^๕น^๕ ถ^๕อ^๕ย^๕ ค^๕ำ

ท^๕ก^๕ล^๕ำ^๕ว^๕ล^๕ย^๕. ๓๘๘/๒ แ^๕ก^๕่^๕ส^๕ัก

ค^๕ร^๕ง^๕ท^๕น^๕ง^๕ ก^๕ไ^๕ม่^๕มี^๕ ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ข^๕ค^๕

ชิ่ง.

ข้อน ก. ก. ๑๕๕/๓ จักข้อน

คือจากขอนอกจากคอก (ด้วย

ความโคกเคว้า). ๓๓๗/๕

ว. ค้อน, มากกว่าครึ่ง.

ข้อน ก. ข้อน คือขวนใจ,

ทุกข้อนใจ. ๓๘๕/๒ ขุ่น

ข้อน ขุ่นเคืองและทุกข

ร้อนใจ.

ขอบ ก. ขอบใจ, ขอบคน.

๕/๓๘ ขอบแต่ขอบสักตัง

ขอบคนเมืองเขมร สัก พัก

หน่ง. เป็นสำนวนต่อความ

กันว่า พระราชบิดาท่าน

สิ้นพระชนม์เสียก่อน ยัง

มิทันที่จะ ยกทัพไป ทอย

แทน และบรรดาคนพวกเป็น

การประชิดว่า เพื่อเป็นการ

ขอบคนแก่ เขมร สัก ครัง

หน่ง. เอาความตรง ๆ ว่า

เพื่อเป็นการ แก่ เมื่อ เขมร.

๓๓๖/๓ ถอนขอบตอบ

บำเหน็จท่านให้ พระราช

ทานบำเหน็จ ทอยแทน ด้วย

ความขอบคน. ๓๖๒/๕

เจ้าทอยชแรงแจน่าขอบใจ.

ขอบ ๕/๓๒, ๓๘ น. เขมร.

ก. แยก.

ขัด ๓๘๘/๓ ขัดท่านใช้ญา

อาจ ไม่อาจขัดท่านใช้คือ

พระเจ้าหงสาวดีผู้ พระราช

บิดาทรงใช้. ๒๓๖/๒ ขัดคำ

เมือง คบระกันแทนคำ

บ้านเมือง.

ขัดติย น. กษัตริย์. ๒๕๗/๓๖

ขัดติยเพศ เพศกษัตริย์.

แตงกว เป็นเพศ กษัตริย์อื่น

โรมลทิน, เอาความว่าแท่ง
ทิวสนิทสนม ไม่มีสิ่งพิรุณ.

๓๗๗/๑๘ ขัตติยโยค
เครื่องประกอบยศ กษัตริย์.

๕๐๖/๑ ขัตติยวัตร ความ
ประพฤติกิริยามรรยาท ของ
กษัตริย์.

ขัตติยา น. กษัตริย์. ๓๐๕/๒
ความว่า ในเรื่องกษัตริย์
ชนข้างกัน เขาคงบันทึก
เรื่องของเราพบนองในไว้ด้วย
จนตรายเท่าปากคนสันคูนัย
ไป.

ขัน ๒๕๘/๕๘ กองขัน กอง
แข่งขัน, กองขันตี.

ขา ๘๓/๓ ขานาง คันขานาง
เปรียบขาทางคูกของนาง. ๒๕๗
/๑๘ ขานกยางบนโบราณ.

ขาด ๒/๓ ขาดแก้ว ไม่มี
กล้า, หมกกล้า, ค้อ กล้ว.

๕/๓๓ เสียบพระจัมปาเอา
รส ขาดคอกชกินเมือง

พระจัมปาโอรสเจ้าเมืองเขมร
ตายเมื่อชนข้างกัน (ชข้าง
รบกัน) แล้วฝ่ายเขมรก็กลั
ไปบ้านเมืองตน. ๓๒๒/๓

ขาดคอบร ข้าศึกคอบขาด.

๓๕๗/๓๐ ขาดคอกชขาด
คอกข้างคอกชขาดก็ฆ่าตาย
บนคอกข้าง, เป็นภาษาทมิฬใน
การรบกันด้วยช้างซึ่งโบราณ
นิยม เรียกว่ายุทธหัตถ์.

ขาน ก. เล้าขาน ๓๗๓/๒
คือขานเครื่องดนตรี มีใจคก
เล้าขานกันครนเครื่องดนตรี
ขุน น. เจ้า, รอม, นาย, ขุน

นาง. ๓๐/๓ ขุนพล นาย
ทัพ, นายกอง. ๕/๓ ขุน
กองำขอคำ ทวนายทัพข
คองข้าง ถือ ขอ ข้าง ประกั
ทองคำเงงำ. ๓๖/๖ ขุน
ศึกทรงหลังสาร นายทัพข
หลังข้าง. ๓๖/๘ ขุนคอง
คองข้าง. ๕๒/๘ ขุน นายทัพ.
๓๒๘/๖ เห็นฉัตรบั๊กทำ
ขึ้น รลว ว่าอุปราชขุน
ทัพ ทริทว่าพระมหา
อุปราชเป็น นายทัพกั ทวย
สัง เกต ท กนเควคณัทรทำ
ขึ้น. ๓๒๘/๓๐ ขุนเมือง
เจ้าเมือง. ในทนคร
เจ้าเมืองกาญจนบุรี. ๓๓๐/๓
ขุนแผน ตำแหน่งขุนนาง
ผู้นำโขยกมายังกรุง. ๓๗๘
/๓๘ กับคฤหัสถ์ขุนพล

กับคฤหัสถ์นายทัพทั้งสอง
คองพระยา พระราม พระยา
เกยรทังรวมเป็นสามคน
พากันไปเฝ้าพระนเรศวร
แล้วเล่าขยายเล่ห์กล ถวาย
พระนเรศวร. ๓๗๘/๓๓
เพลงขุนทัพต้องตายทรง
ยิงนายทัพ (สรภามา) ถก
ถึงแก่ความตาย. ๒๒๘/๑
อันขุนศึก ๖ อันนายทัพ
(พระมหาอุปราช) ไซ้ไซ้
มาตรวจทัพชาวพระนคร
(ทัพไทย). ๒๕๒/๑ ขุน
พลฯ นายทหารผู้ประจำ
กลางข้างพระมหาอุปราช
นั้นชื่อ สมิงนันทมาง. ๒๕๗
/๕๐ ขุนจันนำ นายทัพ
ประจำ. ๒๖๗/๕ ขุนหาญ
ปีกอูตร นายทัพยกซ้าย.

๒๘๖/๒ ขุนกริ [อ่านขุน
กริ] แปลว่านายทัพผิ
ช้างก็ไ้ ว่าพญาช้าง
หรือช้างใหญ่ก็ไ้, เช่น
ขุนเขา ว่า พญาเขา หรือ
เขาใหญ่. ในท่น ควรแปล
ว่า พญาช้างถูกตามความ
เห็นในเชิง อรรถข้างท้าย.
๓๓๒/๓ ขุนเสียมพระเจ้า
สยาม, หมายถึงสมเด็จพระ
นเรศวร. ๓๓๒/๒ ขุน
ทะเลง จอมทัพฝ่ายมอญ,
คือพระมหาอุปราช. ๓๔๗
/๘ ขุนชี พระสังฆมุนี
ใหญ่ หมายถึงสมเด็จพระ
วันรัต. ๓๖๗/๗ ขุนสงฆ์
จอมสงฆ์ คือสมเด็จพระ
วันรัต. ๓๗๓/๕๕ สองขุน
ขุนนางทั้งสอง. ขุนเวียง

เจ้าเมือง. ๘๖ ขุนขุนนาง.
สำขุน พวกขุนนาง.
ขุนขื่อน ๕๐๕/๓ น. ความ
เคืองแค้น.
ขุ่ม ๓๐๒/๒ น. นกคุ้ม.
ข ๒๘๖/๕ ว. มาก.
เข็ญ น. ความลำบาก. ๓๗๘
/๕ ยั่วเข็ญ ยั่วให้เกิดถา
ยาก คือเป็นเหตุให้ลำบาก.
๓๒๕/๒ ขาดเข็ญ หมก
ลำบาก.
เขต น. แคน, ขอบ, วง.
๕๐๓/๒ ในเขตข่า ใน
จำพวกข่าแผ่นดิน.
เขน น. เครื่องมือสำหรับ
ขึงกันคัสตราวุธรูป กลม.
๒๕๘/๓๐ เขนทอง เขน
ลายทอง.
เข่น ก. ก็แรง ๆ หมายความว่า
ในท่นว่าร้ายปราม. ๓๕๘/

๕ เป็นเชิญ ทำลายความ
ลำบาก. ๒๒๘/๓ เป็น
เสียนศึกสยาม ปราย
ปราม ชาวสยามซึ่งเป็นข้า
ศึกเสียนหนาม.

เป็น ก. ขบ เช่นในคำเช่น
เขยว. ๑๘๖/๒ เป็นแก้ว
กายแก้ว.

เงิน ๒๔๗/๔๕ น. ไทยพวก
หนึ่งอยู่ทางฝ่าย เหนือสยาม.

เขา ๘๖/๘ น. นกเขา

แขก น. คนต่างบ้าน, ผู้มา
เยี่ยม. ก. เยี่ยม. ๕/๓๒

ขอมแขก เขมรผู้เป็นแขก
เมือง, เขมรผู้เป็นคนต่าง

ก้าว (ไม่ใช่ชาติเขมรและ
ชาติแขก). แดกตายตาก

พสุธา และทัพเขมรนั้น

นอนตายแปดอยู่เหนือแผ่นดิน

อย่าง ของ ที่ เขาตากแตก
ตากลมไว้นกบิน. ๓๓๓/๓
เต้าแขกน่อง ไปแขกน่อง,
ไปเยี่ยมน่อง. ๓๗๘/๓๑ข้าว
แขก ข้าวมาเยี่ยม, ข้าว
มาช่วย. ๒๘๘/๒ แขก

เจ้าจอมตะเลง พระมหา
อุปราชายกทัพเข้ามาแทน

สยาม, กล่าวเป็นจำนวน
เป็นอย่างผู้มาเยี่ยม แขก

เต้า ๘๘/๕ เมื่อเห็นนกแขก
เต้าไปช่วยกันเป็น คู่ ๆ กัน

ถึงทว่า อีกนานกว่าจะได้
กลยคนมาเยี่ยมนาง.

แขวก ๘๖/๕; ๓๐๓/๓;

แขวกขวาน นกแขวกและ

นกหัวขวาน เปรียบขวาน

ผ่าอก.

แขวง น. ข้าง, เบื้อง ๒๘๗/

๒๕ ซ้ายขวาแขวง ข้าง
ซ้ายข้างขวา. ๒๘๖/๑ โดย
แขวงขวาทิศ ทางเมือง
ขวาพระหัตถ์.

โชตนทวาร น. ประตูป้า. ๕๒
/๑ ประตูป้าทำตามคำรา
พราหมณ์ คือทำเป็นประตูล
ระด้วยไม้ไม่ให้ทหารผู้ไป
ทพนตลอดไป มีพราหมณ์
คู่หนึ่งนั่งบนร้าน สูง สอง
ข้างประตู คอยประนําทะพ
มณฺทร เพื่อ เป็น ชัย มง คล
แก่กองทัพทุกไป. ๒๐๐/
๒ กลาเข้าโชตนทวารเศ
เก็นผ่านเข้า โชตน ทวาร.
๒๗๖/๓ เบิกโชตนทวาร
โดยกระทรวงเบิกประตูป้า
ตามแบบแผน.

ไข ก. เจ็บ ๓๘๓/๓๓

เคียดไข เจ็บแค่น.

ไขว่ ว. ขวักไขว่, สับสน.

๒๗๗/๕ ไขว่สรวงพลี[พระ
ลั] ขวักไขว่บวงสรวงพลี.

คง ก. ยืนยงอยู่, ตั้งอยู่คง
เกิม. ๑/๘ บคงอาทมิ
ออกฤทธิ ไม่ตั้งตัวแสดง
อำนาจอยู่คงเกิม.

คงคา น. แม่น้ำ. ๑๘๘/๒๖
ฝั่ง แม่น้ำ สะ โทง อัน กว้าง
ใหญ่ไพศาล.

กษ น. ข้าง. ๓๖/๓ กษบ้า
บ่มมัน คือที่เรียกกันว่า
ข้างซ้ายข้าง ข้างขวามัน
ข้าง ข้างขวามันข้าง, แต่
ที่เรียก เป็น สามัญ นั้น ว่า
ข้างตกมัน หรือ ข้างตก
นามัน. ตามธรรมเนียมของ
ข้างปลาย ในขี้นั้น มักจะ

ทกมนครวงหน่ง และมกัระ
 เชนในฤตหนาว เมอเชน
 มนามนไหลเยม ออกทาง
 ขมยและลาตงค และคก
 ชาตรวาท. บำ คือคกชา
 ตรวาท. ๓๗/๓ คชคำค่าย
 พังคา คข้าง. ๒๕๗/๓ คช
 คอง ข้างผคองทน. ๓๓๓/๓
 คชยาน รลข เชน ข้าง
 ทรง แห่ง กษัตริย์ ประเทศ
 ทรวันออก คือเจ้าพระยา
 ไซยานภาพ โดมประทะเข้า
 ไปไม่ทนยงตัว, ข้างพระ
 มหาอปรราชา ใ้ทำ อยู่ ข้าง
 ลางจงเอางาเสยต้น งาข้าง
 ของสมเด็จพระนเรศวรทรง
 คาขึ้นไปจนคางหงาย (เงิน).

คชา— ๒๕๗/๘ คชาธเรศ
 (คช+ชาธาร+อศ สกรรณ).

พญาข้างทรง, พญาข้าง
 พระทนต์. ๒๕๗/๒๘ คชา
 ธาร ข้างพระทนต์. ๒๕๗/๒๘
 กระบวนพยุหยาตราโบราณ
 ไซเชือก ขงเพอให้เดินกระ
 ขวนไค้แถวแนวกัน: ทาง
 กระบวนหลวงเป็นต้นเชือก,
 ต่อไปข้าง หน้า เป็น ปลาย
 เชือก. ปลายเชือกหน้า
 คชาธาร หมายความว่า
 กองหน้าเพอน นยแคหน้า
 ข้างพระทนต์ไป. อีกเหยม
 หนรรณโรม กล้าในทาง
 เข้าใหม่ค้.

คชินทร (คช+อินทร). น.
 พญาข้าง. ๒๕๗/๘ คชินทร
 เจษฎา พญาข้างอันจำเริญ.
 คเสนทร น. ข้าง (คช+
 อินทร). ๓๖/๓ คเสนทร

พยุหบาตร การเดินกระบวน
ทพช้าง. ก. ช้าง.
คติ น. ความ. ๒๗๗/๒๕ (พวก
มนตร์) ศิริครองความ
ผิคนึก คือพวกมนตร์คึก
ไม่ถูก.

คั่น ๒๗๗/๕๒ ก. โค่น.
คม ๓๖๖/๒ หายคม เปรี๊ยะ
ควมคมทหมคคม คือให้
หมค่านา.

ครอเคร่า ก. รอคอย. ๓๖๖
/๓ ใจครอเคร่า กุเฮย
ทงไรรอคอยก.

ครวัด ก. กวัด. ๒๕๕/๓ คร
วัดครว กวัดแกว่ง. ๒๕๖
/๒๗ คว้างครวัด กวัด
แกว่งคว้างอยู่.

กระเวง ๒๕๘/ระหว่าง ๖๘
—๖๘ ก. แกว่ง.

กระหิว ก. หิวโหย. ๓๘๐/๓
ยีนค้ายหอยหิวโหย.

ครวัครอก ๓๕๘/๕ น. ครอบ
ครวั และขครอกยาวไพร.
กรุทนาม ก. กระทรวง เลขท
๒๒๕/๕.

กรุทพาหน ๒๒๓/๕; ๒๘๗/
ระหว่าง ๓๐—๓๓ น. ขงรูป
ครท.

กลวง น. ทออยู่. ๓๘๒/๓ พระ
ราชวงษคทของ.

กลา ก. เกิน, เคลื่อน, คล้อย
กลัย. ๓๖๕/๓ เกลือกช้า
กลาคินถ้ายกทพกลัยช้าไป.
๓๗๓/๒๓ กลาอำเภอเลอ
หัตถ พนงอมมอ.

กล้า ๘๖/๓๓ น. นกกล้า.
กลาย ก. เคลื่อน. ๓๒/๓ กลาย

คชบาท ^{๕ ๒ ๒}เคลือบเทาช้าง
^{๕ ๒ ๒}คชชัยช้างเดินไป.

กิตาย ๓๓๘/๓ กิตายกิตาย

เคลือบพลาสติก ๗ คอเคิน
ทพ. เรียบ ๗ ไป. ๒๐๐/๘

คล้าย คล้าย เวลาผ่านไป.

คิลา น. ๗๗. ๕๓/๓ คิลา

คล้ายคลาขบวน ชชก
เดินเข็นหมู ๆ กันไป.

ความ ก ขาง.

คือน ก. ขอน กข ก ๑๗๒/๖

ก่อนพวนชาติเป็นท่น ทำ
ลาย เชือก ชาติ ให้ สะพาน
ลอยเป็นท่น.

๑ ๒ ๓

กระต๊อ น. กระต๊อ

๕๒
กรรมกรรม. ๑๗๘/๓๒ กิก

๒ ๒ ๔
กรมความ พระนเรศวรเย็น
๕๔
กรุงเทพ.

กะกตาคะกต่า ๒๗๗/๓๒๓.

คตาคตา, สยสนกน.

๗ ๘ ๙

คะเคเลว ก. เคอณ ขยบ.

๒๒๗/๑๗ ๖ ๖ ๑
๒๒๗/๑๗ ๖ ๖ ๑

[illegible]

๒๒๕ ๒ ๒
สัจจกถา

ក្រុង កោះ/ ព. ឬ. រដ្ឋបាល.

คัมภีร์ น. นกคัมภีร์. ๓๐๒/๓

คัมภีร์คัมภีร์คัมภีร์

പിതൃവർഗ്ഗം

และนกเขาช้อย (ไต่

ชุมเพราะต้องการโท).

คำ ก. คำขาย. ๓/๘ บก

๔ ๔ ๒ ๔

อาตมออกโรงค คาชาคม

๔๕๔
ใบทวนเป็นล้านวน หมา

കാലം: 10.00 മണി

၁ ၂ ၃ ၄

ຄວບ ການຄ້າຂາຍ ທົ່ວ ເຂົ້າສູ່
ຈາກ ທຸກ ອົງກອນ ຂອງ ເມືອງ ເຊັ່ນ

สำแดงให้คนดู, รวมความว่า

ไม่สำแดงตนออกสนามรบ.

๑๗๘/๓ คำเสก คำ

ชายศึก, เขาความว่าออก

ทำศึก.

ก้าน ๒๗๗/๕๒ ก. ก้านท้าว.

กาบ ๒๗๗/๓๕, ๓๖ กาบหิน

ขึ้นคายนีลา คอยขึ้นโยธาณ

มันกคายหินเหล็กไฟ เมื่อ

ระยิง จ้างโกให้หนักสัหิน

เหล็กไฟ เป็นประกาย

ไปติดกินชนวนให้ขึ้น

กาบชุด คอยขึ้นโยธาณ

ใช้ชุดจุกกินชนวนให้ขึ้น

ขึ้น.

ก้านัด ๓๗๘/๓ น. ของ

ก้านัย คอราชบรรณาการ.

ก้านน ก. คิก. ๒๗๘/๕

เร่งคักด้วยกำลังทกมัน.

กิริเมขล ๒๓๘/๕; ๓๐๘/๒;

ซอช้างของพระยาวังสุมาร

ทชมาประญ พระพุทธเจ้า

ซงเปรยบช้างของพระมหา

อุปราช.

กุม ก. คอยคุม. ๓๖๕/๕

ใครรักคุมพลคงอยู่สมควร

จะเป็นคู่คอยระวังความยาก

นใด, เขาความว่าใครจะ

อยู่รักษา พระ นคร บัง กัน

คักมชญไว้ไว้.

กุ่ม ๒๕๗/๒๒ กุ่มกุม ก.

ปกครองควบคุม.

กุ่ม ว. เสมอ. ๓๗๓/๒๐

กุ่มวากกร่นขาด เสมอ

มอชวาชาดทำลาย (ก่น).

กุ่มาส ๕๗/๓ ในเชิงอรรถ

ว่าขึ้น คุกาศ กัม. ถ้า
เขียนว่า คุกาศก็พอจะแปล
ได้ว่าแลคุกาศทราข ริมลำ
ธาร แต่ท่านเขียนขึ้น
คุกาศ ก็ไม่มีคำแปล, คง
เพี้ยนจากคุกาศ ซึ่งแปล
ว่าถ้ำนั่นเอง. ศ. เต็มเข้า
มาเพื่อทอง การ เอก เรขก
ว่าศ เข้าลิลิตเช่น ลิลิต
มาลาศ.

เครื่องต้น ๒๓๓/๓; ๒๓๓/๓
น. เครื่องนั่งหุ้มสำหรับพระ
มหากษัตริย์.
เคย ๑๑๕/๒ ก. เคย.
เกล้า ๘๖/๕ เกล้าโมงแมว
นกเกล้าโมง และนกเกล้า
แมว.
เคยด ๓๗๓/๑๓ ก. แค้น.

แครง ๑๗๘/๑๓ น. เมือง
แครง.

โคก ๘๖/๘ โลกมา น. นก
โคกมา. ๒๖๗/๘ โลก
เผาเข้า ข้อคำขลโคกเผา
ข้าว.

โคตร น. วงศ์ ๓๖๕/๒
ควร ไ้รับ โทษ สาทัสทั้ง
โคตร. เล่ากันว่า ครึง
โยราณ ผู้ทำผิดร้ายแรง
เช่นเป็นกษัตริย์ ต้องรับโทษ
ทั้งโคตรคือกำหนดเจ็ดชน
หรือเจ็ดชั่วโคตร ได้แก่
ทวด ปู่ พ่อ ทวี ลูก
หลาน เหลน.

ไกร ก. ขยาก. ๒๕๕/๒ ขยาก
เพ่งพิศด้วย ผิด ประ หลาก
ประหนึ่ง จะทำให้เกิดพิศวง

กันทั่วไป.

ห้องกระเต ๒๕๖/๒ น. มือง
เล็ก ๆ ทกเสียมมือง ๆ อย่าง
มือง ท นายค่านท เรวกเรอ
สินค้า.

ชาติ น. การฆ่า. ๖/๑๓ ถึง
ชาติลงการฆ่า คือถึงตาย.
าย ๓๕๗/๑ น. เข้า.
แง น. ทัว, ชนเชิง, ทำทาง.

๓๖/๕ แแต่แง แแต่ทัว.

๓๓๘/๒ แ่งง้า ทัวสูงใหญ่.

๓๖๗/๑๘ น้อยแง น้อยทัว.

จด ว. ส. ๖/๑๘ จดรงค์
มีส่วนส, ในทนหมายลงรค
รงค์เสนา คือ กองทัพ
เหล่า ไค้แก่เหล่า ช้าง ม้า
รถ และเหล่ารย คือพล
เกินทัว. จดจตุรงค์ ในท
นรวมความว่าจก กอง ทพ.

๓๕/๓ จดลึงคบาท ส. ท้า

ช้าง. กช้าง. ๓๗๒/๑

จตุรงค์ กองทัพ. ๓๘๗/๕

จตุรงค์โชค โชคประกอบ

ทัวของคัส คือ โชคชงโหร

ค่านวดไค้ ทกทกครยส

อย่าง. ๒๘๖/๕ จตุรพริย

พลสเหล่า. ๕๐๖/๒ จตุรา

บรรณัท ราชบริยทส คือ

กษัตริย พราหมณ คฤท-

ยค และสมณะ. ๕๓๖/๑

จัดเกทกันดาร ทางกันการ

สประเภท คือชาติ (ความ

เกิด) ชรา (ความแก่)

พยาธิ (ความเจ็บไข้) และ

มรณะ (ความตาย).

จรง [จรง] ๒๕๓/๒; ๒๖๕

/๓; น. ย่นำรง.

จรรโลง ก. รุง, พุง. ๒๕๘/

๑๕ จอมโลกจรรโลง จอม
ผู้พองโลกคือจอมกษัตริย์.
จอม ๒/๓ จอมภพ ผู้เป็น
ใหญ่ในประเทศคือพระเจ้า
แผ่นดิน. ๑๗๘/๓ จอมศึก
นายทัพ หมายถึง พระมหา
อุปราช. ๑๗๘/๑๗ จอม
วัด เจ้าอาวาส. ๓๕๘/๓
จอมขี้ เป็นใหญ่กว่าสงฆ์.
จักรพรรดิวัตร ๕๓๒/๒ จักร—
พรรดิวัตรวิริยางค์ ยุกติ
เขียง แลฉา ทรงมีความ
เพียรประพฤติจักรพรรดิวัตร
(สิบสองประการ) ถูกต้อง
ตามเขียงอย่าง.
จัตวา ว. ทส ๑๘๓/๓ เมือง
จัตวาตร เมืองทสและเมือง
ทสาม. ครวงโบราณจักหัว
เมืองเบนสขัน เมืองทรง

เมืองหลวงจักเป็นเมืองเอก
(เมืองชนบทหนึ่ง) จมก
เมืองกไค, แล้วรองลงไปจัก
เป็นเมืองโท (ชนบทสอง),
เมืองตรี (ชนบทสาม) และ
เมืองจัตวา (ชนบทสี่).
จตุ, จตุร กใน จตุ
จันทรกานต์ ๕๐๒/๓ น.
แก้วเคษ นิยมว่ามรคัม
เป็นกึ่งแสงจันทร์ คู่กับสร—
ยกานคชงมรคัม รอนเป็น
เปลวไฟ.
จำ ๓๗๐ นามบรรพตาคักก
หลวง (ฝ่ายมหาคเล็ก).
จากพราก ๘๘/๒ น. นกจาก
พรากเปรียบด้วยพรากจาก
นาง.
จามเรศ ๑๘๓/๕ น. จามร
พคชนกหนึ่ง เป็นเครื่อง

ประ คัย เกียรติกษ พระเจ้า
แผ่นดินเมื่อเวลาเสด็จ พระ
ราชดำเนินในกระบวนพยุห
ยาตรา มีรูปเหมือนพัน พระ
แต่ ปลายเป็นยอดสองลอน
พันท้าวเวฬุคามะหยา หรือ
สักหลาดสักต่าง ๆ กัน มีลาย
ใบเทศหักทองขวางทั้ง สอง
ด้าน ค้ำเป็นไม้ลงรัก
ยัดทอง.

จารง ๒๕๗/๓๘; ๒๕๘/๖๘;
ชอนนโยราณ.

จารู น. ทอง. ๓๗๗/๒๓ จาร
จรณ ผงทอง.

จำ ก. ประจำ. ๒๕๘/๕๓ จำ
ทวย ถ้อยประจำ.

จำทวย ๒๘๗/๑๕ ก. ถ้อย,
ถ้อยจาวจาวรำ.

จำทูล ก. ทจจำเอาไปทูล. ๓๓๓

/๓ จำทูลสารเสียรงค์ ท
จำข้อความ เรือง เสียรังค์ ใน
สนามรบไปทูล (พระเจ้าหง
สาวดี).

จำนำ ๒๕๕/๓; ๒๕๘/ระหว่าง

๕๖—๕๗ ก. ประจำ. ๓๗๗/๑๖

ประจำอยู่แฉก.

จำบัง ก. รบ. ๓๖/๗ กษ

จำบังบาศัก ช้างรบอันชก

เข็มเขาคอสีชาศก ๒๕๗/๘

โถมจำบังบาทพ โถมเข้า

รบด้วยจิตหมกมุ่น อยากจะ

เข้ารบทัพ. ๒๕๗/๒๖ บุค

จำบังเบอบร ยกเข้าไปรบ

แล้วเขย่งช้างชาศก ให้ เมา

กลืน มัน ชม ชาน ไปด้วย.

๒๘๗/๑๘ บุคจำบัง ยก

รุกรบ. ๓๕๗/๑๓ เหตุจำบัง

เหตุเรอรรบกัน. ๓๘๑/๘

งานพยุหบาตรจำบัง งาน
ยกพยุหโยธาไปรบ.

จำลอง ๒๘๗/๑๕ เครื่อง
จำลอง เครื่องผูกช้าง.

จำลอง ๓๖/๕; ๒๕๖/๑๕;

[แปลเช่นเดียวกับจำหลัก
หรือฉลัก] ก. สลัก.

จำหน่าย ก. จำ, แยก

จำ. ๒๘๗/๑๖ เขาจำ

หน่ายเหตุสนอง เขาขแรง

เหตุการณฺ์ทอย, เจ้าขยาย

เหตุการณฺ์.

จำหลัก ๓๖/๕ก. ฉลัก, สลัก.

๒๘๗/๑๖ ผูกเขนทองจำ

หลัก ผูกสอคชงเขนท

เขนลายทองสลักลาย.

จัดทอง ๕๒/๕ เมืองจิกทอง.

จิม ว. โกล ๑๑๕/๑จิมเจ้า

โกลเจ้า.

จัด ก. ราง. ๑๕๐/๑ จัดสร้อย

รางเคว้าสร้อย, หายเคว้า.

๕๓๓/๒ ใจรจัด การโร

กรรมราง คอ เขายาง.

จัด ๒๕๖/๖ จัดจ่าง จุกบน

จ่าง (บนครกนันทองจุก

คอก ไม่เทียบแล้วเอาไป

หยกทชนวน).

จรรณ น. ผง. ๓๗๗/๒๓ จาร

จรรณ ผงทอง.

จู่โจมทัพ ๒๕๘/๑๘ น. ชอ

ช้างฝ่ายไทย. ทชนวนเขา

ความว่า ชนช้างสำหรับช

ชบชอจู่โจมทัพ ออกเป็น

นายทัพ.

เจ็ด ๕๒/๑๕ สามหอก เจ็ด

หอก เป็นชอชอของกองสอ

แนมชงเรยกกันนครกน.

เจดีย์สามองค์ ๕๕/๑ ช่อ
 กำน เขตไทยต่อกับเขต
 พม่าทางใต้ เป็นทางเดิน
 ไปมาสะดวก.

เจบ ๑๓๕/๓ เจบอระราชไข
 ไขเข้าในอกเป็นไข ใจ คือ
 เสร้าโคกใจ.

เจษฎา ๒๗๗/๗ น. พิใหญ่
 ๖. เจริญ.

เจ้า ๕/๕ เจ้าหล้าเจ้าแผ่นดิน.

๕/๒๖ เจ้าสะแวกเจ้าเมือง
 เขมร. กะแวก. ๗๗/๕;

๒๐๒/๒; เจ้าช้างคำบกของ
 พระเจ้าแผ่นดินสมเด็จพระ
 มาก. ตามประเพณีโบราณ

ของไทยเรา กษัตริย์พระ
 องค์โสมขางเผือกมาก นัย
 ว่ามียุขยามมากและเรียก
 กันว่าพระเจ้าช้างเผือกหรือ

เรียกย่อ ๆ ว่าเจ้าช้างเป็น
 ขรรณเนียมมา. ๓๖๗/๕ เจ้า
 ช้าง เจ้าพระสังฆ คอสมเด็จ
 พระวันรัต.

เจียรบาด น. ผ่าคาคอ
 ชายห้อยลงทหน้าขา. ๒๗๕
 /๑ เจียรบาดช้อยชาย
 ผ่าเจียรบาดห้อยชาย.

โถม ๓๗/๒ น. หนาทช้างอย่าง
 หนึ่ง. กุ ช้าง. ๒๕๗/๗ ก.
 โจน. โถมจำบังบัวทัพ กุ
 จำบัง ๒๕๗/๘

โถมจน ก. พดอของ. ๒๕๗/
 ๒๓ พดอทหารทงยวงแซ
 สันหนวนไหว.

ฉ ๖. หก. ๒๗๑/๒ ฉนหัน
 ๕๔ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙
 ฉนพา ไคแกสวรคหิกชน
 คือ ๑ จากมมหาราชิกา, ๒
 กาวตังส, ๓ ขามา, ๔ กุสติก,

๕ นิมนต์. ๖ ประณิมนต์
ไว้.

ฉนั้น ๓๓๒ / ๕ น. เนอสมัน.

ฉัด ก. เท. ๒๔๘ / ๑๘ ถีบ

ฉัด ทงถบทงเท.

ฉัตร น. พระเศวตฉัตรเครื่อง

หมายตำแหน่งพระเจ้าแผ่นดิน

ดินเช่นพระราชบัลลังก์ พระ

เจ้าแผ่นดินไทยเรา มีพระ

เศวตฉัตรเก้าชั้นกันชยของ

บนเช่นพระเกียรติยศ. ฉนั้น

เพียง "ฉัตร" คำเดียวจริง

หมาย ถึง ตำแหน่ง พระเจ้า

แผ่นดินหรือราชสมบัติได้.

๕ / ๒๘ จึงฉัตร ซึ่งราชสม

บัติ. ๖ / ๘ จึงฉัตร แ่ง

กันเป็นพระเจ้าแผ่นดิน. ๒๒๘

/ ๗ จึงเอาฉัตรตัดเชิญ

จึงเอาราชสมบัติ เพศคค

ความลำบาก, หมายความว่า

ว่ารัชการวงศ์ชย ธิยาให้

แตกโดยเร็วจะ ได้ตัด ความ

ลำบากไปเสีย.

ฉัตรชัย คกรรภิรมย์. ๒๔๘ /

๖๘ ชยชน. ไขกลบกันก็ได้

ว่าชัยฉัตร ๒๖๔ / ๒.

ฉับเฉียว ๒๔๘ / ๖. โดยเร็ว.

ฉาด ๒๔๖ / ๒๓ ชมพุดาดี

ชมพุดาดี คอสี ชมพุ่ม

ยาคา. ๒๔๘ / ๑๓ สฉก

ฉาครักษ์แสงแตก.

ฉาน. ๑๔๓ / ๒ น. ข้างหน้า,

ฉาน. องค์ฉานคือของหน้า,

กคฉาน คือคคหน้าทวาคค

หน้าฉาน. ๒๔๘ / ๒๖ ก. แดก

พอพลอยฉานสองชา ก็

พอค พลอย แดก ชำ มา เป็น

คกรทสอง.

ฉาย น. ฉายา, เงา. ๒๑/๑

ก. ส่อง. ก. เดก. ๕๑๗/๑ ฟ

ฉายเงาร่มรณเรวัญชนทุกก.

ฉายา น. เงาร่ม. ๒๒๕/๑ ร่ม

ไม้ประทุ. ๒๗๖/๖ ร่มไม้

เรียกชื่อว่าคันช้อย.

ฉินทภาค น. การทักส่วน.

๑๗๗/๑๗ เป็นฉินทภาค

แผ่นไผ่ท เป็นการทักส่วน

แผ่นดินแยกจากกัน, หมายถึง

ความว่าไม่เป็นสุวรรณอยู่—

พื้นแผ่นเกยวกัน.

ฉุก ๓๕๕/๑ ก. เกิดขึ้นโดย

พลัน.

ฉก ก. ส่อง, ส่องสว่าง, สุก

ใส. ๒๓/๑ รังสีฉกฉาย

ฉนั้น แสงส่องสว่าง. ฉก

ฉายฉนั้นตามคำนั้น แปล อย่าง

เกยวกัน, รวมทงตามคำว่า

ฉกฉายฉนั้นก็แปลเพียงว่า

ส่องสว่าง ๕๐/๒ ชมพู

ฉกฉกแสง สัมพู

ส่องแสงฉกฉก.

ฉก ว. เช่น. ๑๗๗/๑๒ เช่น

พระลักษมณ์ พระรามปวย

ทศกัณฐ์.

ฉลิม ก. เสริม, ส่งเสริม,

เพิ่ม. ว. เลิศ, ยอด. ๑๕๗/๒

ฉลิมพิภพอโยธยา เป็น

ยอดแห่งกรุงศรีอยุธยา คือ

เป็นยอดกษัตริย์สยาม.

๒๓๐/๓ ฉลิมวิเลปน์

เพิ่มเติมเครื่องขไลม เช่น

แย่งหอมเป็นคัน. ๓๐๖/๒

ใครเขี้ยวใครชาญชเชศ

อ้างอวยฉลิม ใครเขี้ยว

ชาญก็ช่วยอวยชัยส่งเสริม

ให้. ๓๓๗/๒ สมทักคิด

ต่อเห้งเจ้าเผ่าเฉลิม ส้มก
 เจ้าทรงรักภักดีจะ ไค่ สย วงศ์
 กระจกให้เจริญ รุ่งเรือง ต่อ
 ไป. ๓๖๖/๒๗ เฉลิมแหล่ง
 ไฟท เป็นเลิศในแผ่นดิน.
 เฉียง ว เฉียง. ๒๓๒/๓
 เฉียง มาศ สร้อย สักวา
 ทรง สาย สร้อย สักวา ทอง
 เฉียงข้าอย่างสะพายแล่ง.
 แดงกาสาน กุ สร้อย.
 ชงโค ๘๕/๓ น. กันชงโค
 เปรียบชงฆ์ (แข้ง) ของ
 นาง.
 ชมพู ๓๐๐/๓ น. นกสีชมพู
 เปรียบด้วย ผา สี ชม พู ของ
 นาง.
 ชเยศ น. (ชย + อิศ สกวรรค).
 ชัยมงคล. ๒๐๐/๓ กอ

พระ สงฆ์ สวก กาตา ชัยมงคล
 ชงฆ์ ชนกันว่า ชนโคไฟ
 อธิยา มูเล วร
 พระเตี้ยต ว. เกียรกาย. ๕๒/
 ๒ พระเตี้ยตคัย เกียรกาย,
 กลากเกลื่อน. ๒๕๒/๒
 พระเตี้ยตคินคิน กุ
 เกียรกายคินแผ่นดินไป.
 ชล น. น้ำ ๓๘๗/๘ ชลมารค
 พยุห์ กระบวนทัพทางน้ำ.
 ชลธิ ๓๗๓/๕๕ น. แม่น้ำ
 (กามศัพทว่าทะเล).
 ชโลทกยาน น. ยานทางน้ำ
 คอเรือ. ๑๘๐/๓ ทอนรวม
 ความว่า พระเอกาทศรถผู้
 อนุชาธิปัตย์ทรงเรือชื่อไกรสร
 มุขพิมาน.
 ชวงบาท น. ข้าราชการใช้ใกล้พระ
 บาท. ๓๗๓/๓๕ เตยคิน

เลิกช่วงบาท ทำคนให้คำ

เศยตงข้า ช่วง ใช้ โกลั พระ

บาท.

ห้องนาง ๘๑/๓ น. กันชยง

นางเปรยบควยชองผม ของ

นาง.

ชอบ ก. ควร. ๓๐๓/๑ คงแต่

บาทนเขนคนไป ความว่า

พระพทยกพัก ชยไกร รม ไม่

เขนนไม่ชอยไม่ควร.เขญ

พระพ (ราช) มารยกน

ควยช้าง (ชนช้าง) เพอ

เผยแผ่เกยรคยศ. กาลสย

ไยนี้แต่เราทงสองชนช้าง

กันครวณ (การชนช้าง)

คงสยสันไม่มอกแล้ว.

ขไม ว. ทงสอง. ๑๖๗/๒๒

ขไมมาคยา นายทพทง

สอง คยเจ้าพระยาพระคลัง

และเจ้าพระยาภิกร.

ชคสัตว น. สัตวในแผ่นกิน.

๔๐๒/๒ ให้สัตวโลกเสพสว

ราญทวกัน.

ชยนิตร ๒๖๔/๒ น. ชยอนท

เรยกว่าลคยชย.

ชยบรม น. นามบรมคาคก

ชนพระยา. ๑๖๗/๑ ความใน

บทนว่าทงทงพระยาชยบรม

เป็นเจ้าพระยาสรสท สำเร

ราชการ รงเมืองพิษณโลก.

ผายพจนพากย เบคคย

คาคคตรส. เบองบณเทร

ในส่วน (เรอง) พระราชโอง

การ. เพยอยศ เบคคย

คยเลอนยศ.

พิษณโลกรง ชน (เถลิง)

รงเมืองพิษณโลก.

ชา ว. ชว. ๒๗๐/๑ หาญไช

ชา กลาไซชว คอกลามาก.
 ชาง ว่าควยเรองของชาง.
 กามฉรรมคา คนชคชาง
 เรวกว่าหมอชาง คนชทาย
 ชางเรวกว่าควาญ. ทกลาง
 หลงชาง มกย ม หลง คา
 กลายประทนเรือ ข่างททา
 ยอคงกงามผเบนนายนง ใน
 กยณน. แต่ในเวลาสงคราม
 ผเบนนาย ชคช แทน หมอ
 ชาง, กลางหลงชาง ทำ
 เป็นกยไม่มีหลังคา สำหรับ
 เอาไว้อาวุธต่าง ๆ มีพนัก
 งานอยู่ประจำเรียกว่า กลาง
 ชาง ถอแพนหางนกยูงเพอ
 โยกให้ส่งสัญญาณตามคำ
 สั่งนายหรือหอยขาวส่งให้
 นายตามกองการ. แล้วม
 ภาญถอชคชทาย เรวก

ว่าทายชาง. ถ้าเป็นชางท
 สำคัญ เช่นพระเจ้าแผ่นดิน
 ทรง กัมทการเกินคมเท่า
 ชางทงส ไปควย เพอมีท
 ศักรทำอนครายคอเท่าชาง
 นนโค เรวกว่าทล้งคยท
 หรือ สเท่าชาง. ๓๖/๓;
 ๓๗/๓; ๔๕๘/๕๓; กล่าวถึง
 หนาท ชาง ใน กองทัพ ทาม
 แขนพชัยสงคราม: ชาง
 แปรก ชางคาคาย (คำ
 รนคาย, ล้อมรักษาคาย,
 ข่างทกไชว่า ชางล้อมวัง)
 ชางพังคา (ชางทำลาย
 คาย), ชางโคคแล่น (ชาง
 ชัยไล่), ชางโหมจับ หรือ
 โหมทัพ (ชางเข้าโหมท),
 ชางทง ชางกัน (ชาง
 ยองกัน ชางล้อม), ชาง

แหวก ช้างแครง (ช้างที่
สอยแหวก เข้า ไป ช้าง กระ
ยวนคอยระวังช่วยเหลือ).

ผู้ต้องการทราบ ควร

ศึกษาเป็นพิเศษ. ๑๑/๕

เจ้าชาย ก.เจ้า.

ชาติ คำสักรรณ เช่น ทวีธา
ชาติ.

จำลองจำลอง ๑๖/๖ ก.

จำลองก็ จำลองเป็นสร้อย
ยถไม่มโนความ

จึง ก. แยก. ๕/๒๘; ๖/๘;

จึงฉัตร จึงราชสมบัติ. ก.

ฉัตร. ๑๗๒/๒ จึงควัน

หมายความว่ามอดูเข้ามา

จึงรบเสียก่อน.

จีน น. พระผู้ชนะ คือพระ

พุทธเจ้า. ๑๘๘/๒จีนศาสน

ปลัดมณเฑียร ผู้คหณศาสดา

พระชินศรี (พระพุทธรูป)

จีน น. สมณะ; พระสงฆ์

๑๑๘/๕ ผดุงชุมชัทธิวิชา

บำรุงสมณพราหมณ์.

ชีพพรวิ, ชัพพราย, ๒๕๕/๓

ชื่อคนฝ่ายทะเลง.

ชุม ก. รวมกัน, พรหมกัน.

๒๘๓/๕ เจียหุพังให้พรหม

กัน. ๓๖๒/๓ ชุมทศนัยประ

ชุมเลียบทงสืบ (ทศนัย)

เห็นหน้าผาก. กรรพมกับ

ชุมทศนัย หมายความว่า

ประนมมืออย่างเกี่ยวกัน.

๓๘๘/๕ ชุมชัทธิพระสงฆ์.

ชุมสาย ๓๕/๕; ๓๘๓/๓;

๒๕๓/๓; น. ถัดจากสาย

ไหม หรือสายคน เงิน ทอง

ห้อยไว้ ระบาย คล้าย เพชร

เรียกว่าฉัตรชุมสาย.

เชลง ก. แท่ง, อาน. ๓๗๑/

๓๖ เชลงพจน์ แท่งด้อยคำ.

๓๘๐/๒ เชลงอรรถ อาน
๕
เนชความ.

เชวง ๑/๕ ว. รุ่งเรือง,
โคงคัง.

เชษฐ น. ที่ ๓๐๗/๒

เชษฐผู้ ผู้เป็นพี่. เพราะ

พระนเรศวรเคย เรียกพระ

มหาอุปราชว่าพระเชษฐา.

เชษฐ น. เชษฐมาต คือ

เกณเจก ๓๗๘/๓๓ เพราะ

คักแตกไปเกณเจก.

เชิง น. ชันเชิง, ท่วงที,

กระบวน. ว. เหมาะ ๓๗/๓

ไชเชิงซัง มีไชทำชันเชิง

ก้วยเกลี่ยคัง. ๓๗๘/๓๖

รับเวียงชัยไชเชิง รัตน

ดับหัว วยในเมืองไม้

เหมาะเข้าคักโกไโ, เชิญ

เสกียกทพอลก ไป วย นอก

เมือง, ถ้าเห็นคักทนักเกลซ

คักสัทางภายนอก จึงเสกีย

มาคักดูในเมือง. ๒๗๓/๒

เบาแรงเบาเชิงขึ้น ชึงเบา

คักกลคักทนักเจ้า ๆ คัก

เลินเลอกลคักทนักเจ้า ๆ.

๓๓๑/๑ ได้เชิงชน ไค

ทำในการชนช้าง. ๓๖๗/

๑๑ เบองบัญชาเชิงไชเป็น

ส่วน (๕) ที่ทรงหา

อบายใช้สอย.

เชิงแขง ๒๕๗/๒๘ น.

เมืองเชิงแขง.

เชิงทอง ๓๖๘/๑ พระ

เชิงทอง. ใจความขทนัก

แล้ว ครตให้ พระเชิงทอง

เป็นเจ้าเมืองพิษณ. คุเชิง

อรรถแห่งโคลงบทนี้.

เชียว ๓๒๖/๓ เชียวกว่า

เชียว เชียวชาญในสัง
กรรม ยิ่งกว่า ผู้เชียว ทั้ง
หลาย.

โฆงการ ๒๘๓/๓ น. คำ
พูดของพระราชา (คือพระ
นเรศวร.) เป็นคำคัดมาราก
ราชโฆงการ.

โฆยานภาพ ๒๓๘/๓ ซอช้าง
พระทนต์ผายไทย.

ซอ ก. รวม, ประสม, ประ
สาน, ระคน. ๓๗๘/๒๘
ให้ทหารพร้อมกันยัง ขึ้น ระ
คนสาปไป. ๒๔๘/๔๖ ซอ
แสนยาเทาเท้า ประสม
เข้า กัณฑ์ ทหาร เค็น เท้า.
๓๕๒/๓ ผิวทั้งทวยเทพ
ซอ สบสวรรค์ ถ้ามั่น

มีเทวคา อยู่ ด้วย พร้อม กัน
ทุกชั้นฟ้า.

ซอณกลัน ๘๕/๓ น. กัน
ซอณกลัน เปรียบว่ากลัน
นางซอณเรนเสยหรือ จง
ไม่หอมมาเลย.

ซักแซกยอถ้าง ๓๗๘/๓๒
ซอเจ้าเมืองแครง. (ในพง
ศาวดารของกรม คำว่า เป็น
ซักแซกยอถ้าง)

ซัน ๒๕๓/๓ ก. ทด ๆ.
กกระชาน. ว ซ่า, วย, เร้ว.
๒๗๘/๒๓ แต่งทัพขึ้นไป
หน่วง แต่งทัพเข้าไป (วย)
หน่วงเข้าศึกไว้. ๓๕๘/๓๒
ซันขาน วยทอข.

ซายม้วน ๒๒๘/๒ นายทหาร
หงสาวดี. ในพงศาวดารว่า
สมเด็จพระนรายมอญนายกอง.

แขง ก. ระวัง สอค.

๒๕๔/๖๕ แขวงทัพทักนิณ

ตัว กองทัพระวังของขวา.

แซม ๓๔/๒ มาแซม มาม

สัแซม เช่นมาชาวมนัส

คำแซม.

ไชรม ว. ระกม ๒๔๔/๑๔;

๑๑๔/๒; สาดป็นไชรม

ยังชนระคมเข้าไป.

เณอ น. กันไม้. ๑๑/๑ โกลง

ดงแทษทนดงยท ๑๐ ท่าน

แต่งเล่นคำ คือเขาชื่อไม้

เปรียบกับเรื่องรณาง. ก

ตามคำนั้น ๆ.

ญาณโยค ๑๔๔/๓ นาม

บรรดาศักดิ์หลวง กรมไทร.

ญบุนอาสา ๒๕๔/๓๘ น. กอง

ทหารญบุน ท. เขาสมครวย.

นรงค์ คำนคตมาจากรณรงค์

แปลตามศัพท์ ว่าสนามรบ

แต่ มัก ใช้ หมายถึง ความ ว่า

ต่อสู้กัน, ทำสงครามกัน.

๑๕๒/๑ ความในขทนั้นว่า

การทำศึก กย กษัตริย์ แห่ง

แคว้นศักร ครัง น โกร เลย

ระอกลสู้รบได้ เสียขาย

เมืองมอญระ ฉิบ หาย หมค

เพราะไม่มีผู้ใดต้านทานได้.

คฤณดี (หรือ คฤณดี แผลง

มาจากกฤ) น. วันชนแรม

อย่างนี้วัน ใน เดือน จันทร์

คค. ๑๖๒/๓ ในความใน

ขาทนว่าทรงปรกษาว่าวันท

ระยบทไปนนักคาระระ ค.

คค ก. ถึง ๑๔๔/๓๘ จึง

เสด็จจดล จึงเสด็จจด,

เขาความ ว่า จึง ถึง ควาว

เสด็จไปรบ. ๑๓๗/๓ คค

เผด็จคู่ เข็ญเฮ ถึงทักคู่
ลำยาก กอถึงทักคู่ในคาร
ทักคู่ปรบภัย (ฆ่าศัตรู
ไค) ๕๒๕/๑ ทรงภัย

ความว่า ลู่แก่ ถึงแก่.

ควตว. สูง, เกยว. ๒๕๐/๒

ควตโดม แนวสูง.

ควน ๒๕๒/๑ สร้อยขมในคำ
กำควน.

คอนเพาญญา ๒๑๗/๑๑

ท่ายลโคกเผาข้าว.

ดอย ๒๑๗/๕๑ ก. ทรูก.

ดง ๒๕๗/๑๗; ๒๕๗/๓; น.

เครื่อง ถอ สำหรับ ข้อง กัน

ลาวธ รูปเป็นก่ายกล้วย.

ดัด ก. แปลง, ทำให้ نرمไป

ทามคังการ. ๑๖๓/๒ ดัด

คิด แปลงความ, ทักสิน

ความ. ดัดคิดดัด โดย

เยี่ยงขุกดี ทรงทักสินขอ
ความให้ลู่วง ไป ทาม แขน
อย่างขุกีธรรม.

ดัด ก. กาก. ๑๑๗/๑๑ ดัด

พิดาน กากเพดาน.

ดัม ลกพยางค์หน้ารากคำ

ล่ำกั. ๕๒/๑๑ โดยดัม

โดยล่ำกั. ๒๕๗/๑๑ ดัม

พลโล่พลดั่ง ก่อล่ำกั

พลกายโล่ (ถ้อยกายถ้อย

โล่) พลกายกั (ถ้อยกาย

ถ้อยกั). ๒๕๗/๒๐ บันเบอง

หน้าโดยดัมส่วนของหน้า

โดยล่ำกั. ๒๕๗/๑๗ ดัม

กองอาสาจาม รากล่ำกั

นินไป ก็ถึงกองอาสาจาม.

๒๕๗/๕๒ แลวกถึงหัวหมน

พันทนายตำรวจเสให้เรียง

ล่ำกัมา. ๑๖๗/๑๖ มีพระ

ราชกำหนด ให้นาย ทพ ไป
ทำหน้าเป็นล่าชไป.

คัสกร น. ชำคก. ๑๒๘/๕

หวังก่อกิจคัสกร แก่พระ
นคร ก่อกิจเป็นชำคกแก่
พระนครศรีอยุธยา คือมา
รบกวงศรีอยุธยา. ๑๒๘/๒
แสดง ว่าชา คก ถวาย ราช
สมบัติ (ถว้ยราชย์).

คา ก. ประกัง. ๒๕๘/๑๓;

๒๖๗/๑๓; ๓๕๖/๑ ตามา

โดยรัถยศ เกินประกังมา
คามทาง.

ดาล ก. ชันดาล, เกิก. ๒๘๔/

๑ เกิกลมพิกครนกรน ใน
ทองฟ้า (คนฟ้า). ๑๖๖/๑

ดาลสดี บอรรธ เณญพิง
ชยความทถกพระทล.

ดาว น. แคว้น, ประเทศ, บ้าน

เมือง, บ้าน. ๑/๑๑ ใต้ทล

เขต ทุกตัว พระเจ้าแผ่นดิน

กินทุกแค้นทุกแค้น. ๒๕/

๑ เสด็จศึกตัว ไปทำศึก

สำหรับบ้านเมือง. ๒๕๑/๑

ตัวท้ายถเรนทเรศ. เจ้า

เมืองมลาวน เป็นความช

ท้าย ช้าง พระมหาอุปราช.

ตัวท้าย บ้านท้าย ๒๘๘/๗

ตัวศึกสู้สองสาร ในแค้น

ชำคก มีเขาไปสู่แต่สอง

ช้างเท่านั้น.

ดาษ ว. คายกน. ๑๘๕/๑

คายกน ค้วย โคม ไฟ สว่าง

ไสวทองฟ้า. ๒๘๕/๒ ดาษ

เคียร เคียรคาย เกลธน

กลาก. ๓๒๕/๑ ตามดวน

คายคา.

ดำ น. คำน. ๓๓๐/๒ เชิด

๕
คำ ข้ามของ้าว.

ดำเนิน ก. ดำเนินความ,
กล่าวความ. ๕/๓ จัก
ดำเนินในเบื้อง จักกล่าว
ความในคอน.

ดำริ ๒๕๗/๓๓ น. ช่าง.

คำอุษณ ๕๐๕/๒ น. คณหา
ความทะยานอยาก.

คิลิก ว. เดศ. ๒๐๕/๑ คิลิก
เจ้าเล็กเจ้าค้อพระนคร.
คิงสา ว. สามสย. ๓๕๕/๑
โยธบารเมสถวัน คิงสา
สนธะ พระยารมสามสย
ทักเป็นกำลัง.

ตรงคี่ น. มี ๒๕๗/๘ ตรงคี่
เร็ว มีเร็ว คอททาวมาท
ใช้เกินข่าว.

เดชะ ๓/๓ น. อำนาจ, ไซใน
ราชาศัพท์ว่า พระเกษาน

ภาพ.

เคื่อง น. เมือง (คำรามัญ).

๓๗๗/๑๓ พระนเรศวรยก
ทัพไปยังเมืองแครงแล้ว จึง
บอกไปยังเมืองหงสาวดีว่า
ทัพยกมาช่วย.

เคือปล้อง ๔๕/๕ น. มะเขือ
ปล้อง เปรียบกับปล้องคอ
ของนาง.

แค ข. แก่, แก่. ๓๒๗/๘ แค
ออกญาผ่านเผ้า แก่ท่าน
พระยาฝักครอง เห็นอัมม,
ทมาขลังเจ้าเมือง. ๓๓๐/๕
แคออกญานหาด แก่ท่าน
เจ้าพระยาม้ายมหาคไทย.

แคนดลน. พันคนแคน. ๓๗๓/
๓๓ ควบเขตขัตต์ ฯลฯ

แคนดล ขอเอาเขตแคน
เพิ่มถวาย แก่พระองค์ ให้

เป็นแผ่นขี้ฟักเคียวกัน.

โคดแล่น ๓๗/๓ น. ช้างชัย

ไล่ กู ช้าง.

โคม ว. สูง น. แนว, แถว.

๒๕๐/๒ ศวดโคม แนวสูง.

๓๗๗/๒๐ แตรสังข์ระตะ

คายนโคม คายกันด้วยแถว

พลแตรสังข์.

ไค ๒๕๗/๒๕ น. มีช (คำ
เขมร).

ไค น. เหตุไค. ๓๕๗/๓๓ไค

ทวยบาทมูลิกา เหตุไค

พวงข้าวราชการ.

ตก ๓๖๖/๓ ตกโถงกระวันตก.

คน น. คน. ๒๗๗/๓๓เอา

คนหมื่นหนึ่ง เอาขุนหมื่น

คนหนึ่ง.

ต้น กู เกรืองต้น.

ตรง ก. กำรัง, ทรง. ๓๗๓/๓๗

ตรงคนค้อมมีคู่ระกำรงคน

ค้อมคู่ไม่คู่ควร.

ตรงยไทรก ว. กรวยไทรก.

๓๒/๕ ลักเรียวลงไปอย่าง

กรวย.

ตรงการ ว. งาม, ก็, แล้ว.

แต่ลักษณะของนามเช่นใน

๘๐/๑ กลิ่นตรงการกล

แก้ม เกศแก้วกสงวน

กลิ่นคเคือหอมคกลิ่นแก้ม

กลิ่นผมของนาง (แก้ว) ซึ่ง

ท่านเคยสงวนรัก.

ตรงคก ก. ตรงคก, คก,

คกใจ. ๓๗๓/๗ตรงคกพระ

เดโชพล คกใจกลัวกำลัง

พระเดช. ๓๘๐/๓๓ตรงคก

พระเดช สรรกสถานที่พระ

เดช.

ตรงบัด ๓๓๕/๒ ว. เร็ว,

ทันใด. ๒๕๗/๖ เหลือยวลับ

เนตรระบัด แลกลับสายคา
ไปโดยเร็ว.

ตระแบงแก้ว ๒๕๘/๖๘

ช่อนไชราชน บางทีเรียกว่า
รัตนินคา ๒๖๕/๒

ตระพังตร ๒๕๕/๓ ช่อท่ายล

ท กอทพ พระมหาขยปราชา
ก่งค้ายชย.

ทรลบ [ตระ—ทลย] ก.

ทลย, ทลย. ๒๖๘/๓ ตั้ง

ทรลบโลกแล้ ฤๅบร้าง
รู้แพ้นะผู้ใดคาด จงน
นา กิ่งสนั่นโลก และไม่รู้
ว่าฝ่าย ไค แพ้ ฝ่าย ไค ชนะ
ทำให้เกิดความสงสัย. ตั้ง

ทรลบโลก กิ่งสนั่นกลย
แผ่นดิน. แล้ ฤๅบร้างรู้
และหรือไกรู เขาความว่า

และมีไกรู.

ตระหนัก ก. สะกั้งคกไ.

๑๑๘/๓ ขาทนความว่าทำไ

พระเจ้าแผ่นดินทวไป ทก ไ
สนำซัก ขวัญท่าลายหมก
สน.

ตระหนัก ๑๒๘/๕; ๒๘๘/๕

ว แน่, ถนิก.

ตรับ ก. พัง. ๒๘๘/๕ ตรับ

ตระหนักสำเนียงพัง ถนิก
สำเนียง.

ตรัส ว. ระแจ้ง, ซักเจน. คำน

ใช้นำหน้าราชา ศัพท์ คล้าย
คำทรงเช่นตรัสว่า ระแจ้ง.

กรัสไคพัง ว่าไคพังระแจ้ง,
กรัสทอกพระเนตร ว่าเห็น

ระแจ้ง. ๒๘๘/๓๐ ตรัสทอด

พระเนตรเนื่องบรรทงเห็น
ข้าศึกเนื่องนองโดยระแจ้ง.

คราค ว. กวาค. ๓๓๘/๒
 คราคป็นขว้าง ตอกต้อง
 คนสลาย ยิ่งบนกรากเข้า
 ไปถูกคลังตัวกาย.

ศรีโลทรอง ๓๖๗/๒๕ ทรง
 ทวิตรองถึง คัก มอญ ว่า คง
 เยาตง ถึงจักรยักไม่กลัว
 (ญาย่าน) ควรบำรุงเมือง
 ฝ่ายเหนือไว้.

ศรี ว. สาม. ๒๖๖/๕ ศรี
 เสนาเฝ้ากอง สามทัพจัก
 เสนเฝ้ากอง คือ ทพหลวง
 พระยาศรีไธสงค. ทพหลวง
 พระราชอุทธานนค. และทพ
 หน้าพระยาสพรรณ, ทางม
 ขกซ้ายขวาด้วยกันทั้ง สาม
 กองจึงเป็นเฝ้ากอง ๓๕๗/๓
 ศรีโลกนาถ พระศัพทพของ
 โลกสาม, หมายถึงพระพุทธ

เจ้า. ๓๘๓/๓๕ มอญขนนาง
 ๕ ทั้งสามให้มาทดแทนคช ๕๐
 แสนทลง ๕๐๕ แสนหนงสั
 และชอนันนทพระย.

ตริง ก. ทริง (ท้องการโท).
 ๓๕๕/๒ ตรุตรึงครากขัง
 มั่นนา จำขังไว้ในคราว
 ให้มันก่อน.

ตรุ๓๕๕/๒ น. สถานทจำ,
 กก, ทรวง.

คือ ก. ประทะ, คอส์. ๒๖๖/๑๖
 คือกร คอโม ประทะมอกัน
 คอส์รบกัน.

ต้อง ๑๕/๒ น. คันหมากต้อง
 คือกระทอน เปรียบกับไค
 ต้องทอกไม้ของนาง (คือ
 คอสนม).

ต้อง ก. ลูก. ๓๘๐/๒ ต้อง
 ค่อน้ำใจดู ลูกก้นน้ำใจ

ทรงกับความคึกก.
ต้องสู น. ท้องสู (ยังคย
เอกเพชรยสัมผสกับหม).

๒๕๗/๕๒ ชาว ท้องสู หรือ
ทงสูช่นอยกยพมา.
ตะนาวศรี ชอเมือง. ๓๖๗/๒๓

รัตไปโรนตะนาวศรี เร่ง
รักไปรบเมืองตะนาวศรี.
ตะพังตร ๓๕๗/๕ กำลหนง
ในเขต เมืองสพรรณบุรี ใน
ครงน.

ตง น. พก. ก. คงหนา. ๕/๓๗
ชอบแต่ชอบสักตงชอชคน
แก่เขมรสักพักหนง, ความ
ว่าแก่เผ่าเขมร. ๓๒๘/๘ มี
แตกงหนาคณทนต์.

ตงวาย ก. ถวาย. ๓๗๓/๒๕
ถวาย ขวง สรวง คอ เครื่อง
บรรณาการ เพชทาความ

ชอช. ๓๗๓/๓๗ คมชอง
ถวายและทงสอชองนามคอ
คม เครื่องบรรณาการ และ
ราชคาส. ๓๗๕/๑; ๓๗๓/
๓๒: ถวาย, ชองถวาย
เครื่องราชบรรณาการ.

คัตไม่มช่นาม ๒๗๗/๖ ชอ
พอชยหนง ทามชระยก
ทพอชกรย คชเขาทนต์ไมท
มชอชรวมทวอชกรย ชอ ชา
คกมาเขาพอ สัมมทวาทน
ควชาคก แล้วเขาพระแสง
อาชญาสทอ พนทนต์ไมน
แล้วกเกณฑพจาม ไป เรียก
ว่าทพอชคคไม่มช่นาม.

ตาก๒๖๑/๒ตากธรณินแผไป
เค็มแผนดิน. ๒๓๕/๒ตาก
รุ่ง แผแสงรุ่งพราย. ๓๗๓/
๕๐ เวียงตาก เมืองตาก.

ต่าง ส.ว. ต่าง. ๑๑๗/๓ ต่าง
แตกเต้าต่างแตกไป. ๒๕๖/

๒๐ ดาวต่าง ค่ายต่าง ๆ.
คาด ๘๕/๒๓. มะตากเปรียบ
ผ้าตากบนางทรง.

คาบ ๓๗/๓; ๒๕๖/๑๓; คาบ
ติดหน้า แผ่นใบโพธิ์ทก
หน้าม้า.

ติ ๒๕๗/๑๒ คีสิบเอ็ด ห้า
นาฬิกาโบราณเรียกว่า ๑๓
ทุ่ม.

ตุม ๘๗/๕๓. มะตุม เปรียบ
ตอกกังตุม.

เตก ก. ก. ทย. ๒๕๗/๑๐
เตกเดือนของว่าง ท
เตกและถของว่าง.

เต็ม ๒๒๖/๒ เอาทั้งกว้าง
ใหญ่มาคง คือมายรรจุ ก
เต็มไปหมด, เอาความว่า

มาก มาย เต็ม ทั้งอัน กว้าง
ใหญ่.

เตรียม ๑๘๓/๒; ๓๘๓/๑๒;
ก. เตรียม.

เต้า ก. ส้าว, ไป. ๑๑๓/๑

เต้าแขกไปเยี่ยม. ๒๘๓/๒

เร่งเต้าตนตาม เร่งส่วตน
(วิ่ง) ตามมา. (ถ้าเป็น

คน ตามเชิงขรรคก็ไ้

ความเหมือนกัน คือเร่ง ตน

ทันตามมา). ๒๘๗/๑๗ ป็น

บัน ถิ่นเทพลต่างเต้า

เสียงบนบนบนเทพล (เร่ง

เทพลหาร) ให้ต่างพากัน

เกิน.

เตียง ๒๒๒/๓ เตียงสนาน

ทงทสร้งน้ำใช้ตามราชา

ศัพท์ว่า ภัทรวิรุ (ทั้งอัน

เจริญ).

แต่ ๕/๓๒.๓๗ บ. แก่, แก่.

แต่ง ๓๖/๕ แต่งแจ้ง ๓๖/๕

โดย น. น้า. ๓๗๐/๖ แปร

กรรหายหอบโดย กลับ

หอยกระหายน้ำ.

ใต้ ๒๕๖/๓ ใต้เท้า พลเดิน

เท้า หรือทหารราย.

ถกถึง คอ เดกิง ว. รุ่งเรือง,

กกกกอง. ๓๗๓/๓ อิกถกถึง

ชกทกกกกกอง.

ถด ก. ถอย. ๒๕๓/๕ ถด

ท้ายภายหลัง ถอยร่นไป

อยู่ข้างท้ายภายหลังเขา.

ถนอม ๓๗/๓ ก. (เขาความ

ว่า) ชม.

ถนัด ว. ทรง. ๓๓๗/๕ ถนัด

พระอัสสาซ้อน ขาดคำ

โดยขวา ทรงฆ่าซากก่อน

ไปทางขวา.

ถนัดตั้ง ว. เหมือนตั้ง, แม่น

ยำตั้ง. ๗๐/๒; ๓๕๒/๓;

๓๕๓/๒ ถนัดตั้งพาหา

เหยน หันกลิ้งไกลองค

เสมอกว๊ว แชนชาต กลิ้ง อยู่

ห่างไกลพระองค์.

ถม ก. ลง, ใต้ ๒๓๗/๒

ถมอาคม ลงอาคม, ใต้

เวทมนตร์คาถา.

ถลา [ถลา] ๒๖๕/๕ น. ทาง

บก ทเร็กว่า ถล หรือ

สล เช่นสลมารค.

ถวัลย์ ก. ครอง หรือ ผ่าน

ราชสมบัติ. ๓๕๕/๕ ถวาย

ถวัลย์ ขอมให้ครองราช

สมบัติ, ถวายราชสมบัติ.

๓๕๓/๓ จอมถวัลย์ จอม

ผู้ผ่านราชสมบัติ, จอม

กษัตริย์. ๒๗๓/๓ ถวัลย์

ราชย์ ครองราชสมบัติ.

ถวาย ๘๒/๖ ถวายขอ ขัน
ประโคมถวาย.

ถวิล ก. คึกถึง. ๖๘/๑ ถวิล
บววยรสถเลือก คึกถึงรสถนาง
เกอกลไม่วายเลย.

ถ้อย ๘๖/๘ ก. ท้อ โตทัย.

ถ้อง ว. ผ่องใส, จะแจ้ง. ๑๓๖/
๑ ความในบาท ๓—๕ น

ว่านถ้อยขยท้าวท่าน ตั้งทอง
จันทร์ผ่องใสจากเมฆ มอง
ท้าว ทลอม จันทร์ อยู่ นน
เหมือนสาวสนม. ๑๗๘/๑

ถ้องแดงเลศ ขอกเล่หกล
โดยระแจ้ง. ๒๗๖/๒ ถ้อง
ไทย แดงถ้อยถ้อง (ผ่อง
ใส) ไร่ไทย (คือเมฆหมอก).

ถอด ก. ถก. ๒๖๗/๒๐ ถอด

ถอย ถกถอย, กระเถิบถอย

หลัง.

ถกถ ก. แต่ง, สร้าง. ๑๘๕/๓
ความในบาทว่า ถกถ
เขียนแต่ง เป็น รูปท้าว เกอน
งามแพรวพราว.

ถ้ง ก. ไหล. ๑๗๓/๒ ถ้งถ้อย
ให้ถ้อยคำไหลออก, เป็น
สำนวนหมายความว่ากล่าว
ถ้อยคำ.

ถั่น ก. ถ้ง, ไหล. ๓๕๔/๔
ถั่นท่วมถ้งท่วม, ไหลท่วม.

ถับ ว. พลัน, ทันที. ๒๕๗/๓๒

ถับทวยปีกทองชนะ แล้ว
ถ้งหมุยกลองชนะ. ๒๕๗/
๕๐ ถับทวยหาญทะเลวงพัน

พลันถ้งทองทะเลวงพัน. ๒๘๘
/๓ ถับประทะไพรีทันทันโก

ถึประทะชาติก.

ถ้ำ ถ้ำ (ของการโต) น.

ท้วง^{กั}, อูบาย. ก. คอย,
 คอยท่า. ๘/๑;๑๘/๒;๒๐/
 ๒;๑๒๘/๑๒;๑๖๕/๕;๑๘๖/
 ๒;๒๒๘/๕;๓๑๗/๑;๒๗๕/
 ๓; ถ้า ฤๅ^๖ฝายพลหาญ
 คอย ฤๅ^๔เพอเดินกระบวน.

ถ่าย ๓๖๗/๖ ถ่ายหนฯ ถ่าย
 ทางผึกหาทางชอบ คือถ่าย
 โทษหาความชอบ.

ถ้า ๒๐.๓/๓ หมายถึงถาไถ่นา
 อย่างถาของพระเจ้ชอชาลวัน
 ในเรื่องไกรทอง.

ถิ่น หมายถึงความว่าในเมือง
 ๑๗๗/๑ สัรยในเมือง กับ
 ออกไปสู่^๖ถิ่นนอกเมือง ช้าง
 ไหนจะเหมาะ.

ถีบ ๒๗๗/๘ ก. ถีบเท้า คือ
 เดินไป. คอยม้าไป.

ถือ ก. คม. ๒๔๗/๒๘ ถือ

แขงกองทักษิณ คมพล
 เค้นแขง(รว้ง)กองขักขวา
 (พระยาลำปาง). ๒๕๘/๖๓
 ถือทวยรบหัยรงค์ คมพล
 รบเหล้าม้า.

ถึง ๘๖/๓๐ ถึงเถียง ถึงเถียง
 ทุ่มเถียง (ทั้งการโท).

เถมิน น. พวก, ทุ่ม, เหล้า;
 และมีความหมายอย่างเดียวกับ
 กันกับคำว่า ส้าทวย. ๓๘๖/
 ๓; ๒๕๖/๒๒ ฝ่ายเถมิน
 ทวยเท้า ฝ่ายพวกหมู่
 เค้นเท้า (คือทหารราย
 ขัน). ๒๖๓/๓ เถมิน
 เจริง พวกพลขัน คือพวก
 พลเค้นเท้า. ๒๗๗/๓๓แสน
 ส้าเถมินทวยเท้า มาก
 ทั่วยหมู่พวกพลเค้นเท้า. ๓๗๓
 /๔๖ สำนักทั่วไทยเถมิน

ในสำนักหมื่นคนไทย (ชาว
เมือง) ทวักนค้อพวกทศไค
พัก อยู่ กับ ชาว เมือง ทวัก
คน.

เถลิง ก. ชน. ๕/๓๓ เถลิง
ถวิลย ชนครองราชสมบัติ.

๓๖๐/๓ เถลิงมุขพิมาน
มาศแต่มี เสกประทัยหน้า
ปราสาทอันตกแก่ด้วยทอง.

๓๖๖/๓ เถลิงนัทร. ก. ชน
นัทรมพลทหารสัเหลาเรียง
รายค้ำคิงมาก. ๓๖๕/๓ ชน

นความว่าดวงมาลงพระองค์
ครองราชย์ (ก็ได้รับราชการ

สืบมา) เป็นกษัตริย์
(คือเทวตาพรหม) ไพรค

งคไทยพวกนี้ อย่าฆ่าให้
ตายเลย. อากุมภาพ (เผอ)

ขอเสียสัก ครวงหนง เถิด.

๓๖๘/๓ เถลิงพระพิณ—
โลกกรง ชนร้งเมืองพิณโลก.

เถือก ว. สกโส. ๒๕๘/๕๓

เถือก ทินกร เรือง ระยับ

ไซคิช่วง ทอแสง อาทิกย์คิ

เข้ากับแสงอาทิกย์. ๒๘๗/๒๒

ชอบ หักทอง เถือก ทาบ

ชอบเสอทาบด้วยคนทเรยก

ว่าหักทองขวาง อันสกโส.

เถลิง ก. แร้ง. ๓๗๓/๕๕เถลิง

สาร ทลช้แรงแรงรวา.

ไถ่ ก. ไถ่ถาม. ๓๓๓/๓ไถ่

ความ จักจี้มาไถ่ถามข้อ

ความ.

ไถง น. ทรวัน. ๓๖๖/๓เยี่ยว

พนภพแผ่นด้าว ตกไถง

ถ้าประเทศตะวันตก (คือ

มอญ). ๓๘๒/๓รู้รุ่งเรือง

ไถง เป็นแสงรุ่งพรายรุ่ง

พรารไปเมออุกแสงอาทิตย์.
 ทกลา น. ทหาร ๒๕๗/๕๘
 นายทกลากลางคช นาย
 ทหารขกลกลางข้าง. ก ข้าง.
 ท่ง น. ท่ง ๓/๓๖; ๒๕๗/๕๕
 ท่งท่ง ท่งท่ง. ๒๕๗/๕
 พันผายชายท่งทิว เคนมา
 ทามทิวไม้ชายท่ง. ๒๖๗/๓๕;
 ๒๘๘/๒ ตากเค็มท่งแม่ไป
 เค็มท่ง.
 ทบ ก. กระทย, ลูกทอง, เข้า
 ไปปะทะ. สร้อย. ๓๒๗/๓๓
 ทบมมิตาน ระค่อตักตาน
 ทานไม้ไหว. ๒๖๗/๓๓ ทบ
 ทะกัน กระทยปะทะกัน.
 ๓๒๗/๕ บอยู่ทบม้อรอน
 ไม่อยู่ปะทะผมอสร้อย.
 ทรง ก. มี ๒๕๓/๓ ทรง
 กำขาบสร มลกลศรอาชยา

พิน. ๒๕๗/๖๐ ทรงภูบาล
 ซอซางผายอชยา. ความว่า
 หลวงหฤทยชชางซอทรงภู
 บาล. ๓๗๗/๖ ทรงศีลตราพิ
 ยุทธฉกศีลตราอย่างเข้าสู
 สงคราม.

ทหิงทรวอล ๒๘๕/๒ ก.
 พักขวนขัน.

ทฤษฏี ๒๘๖/๓ ก. แลก.

ทฤษฏี ๕/๓๕ ใช้้อย่างเกี่ยว
 กับ ทิว คือฉก ทิวมานะ
 และมีความค่อไปว่า เริ่มวิ
 ชักชวนพชยา(นักพระสัต
 ธา) ให้ฉนแปรคิกประทย
 ร้ายกรุงสยาม เหมือนคอง
 เค็ม.

ท่วง ๓๓๖/๕ ให้ท่วงท้อ
 ท้อย เป็นคำล่อชกกร, พก
 ทามทรงฉก ให้ท่วงท้อ

ถอย คือให้ทรงทอของทอ
ถอย, หมายความว่าเสียทำ
ของทอถอย.

ทวน ก. ย้อน. ๓๒๗/๓ คัด
ดินทางทวน ทนทนย้อน
ทางกลับไปเมืองมอญ.

ทวย, ท่วย น. ทหาร, พล
รบ, หมู่, พวก. ๕/๓๐ ทวย
เนื่องเนกบรพชิต ทวย
อเนก ขรรพชิต เนื่องของ
ความต่อภัยบรรคันว่า แก่
ภิกษุเป็นอเนกมากมาย. ๓๗๘
/๒๕ แต่งท่วยโง่งงทำสู้ จัก
ทหาร คอยสู้รบกลางแจ้ง.
๒๕๓/๓ ทวยธนุกทัตเทหุม
พลธิน, พลเกาทัณฑ์. ๒๕๘/
๒๒ ปีกขวามันทวยทัด ยก
ขวา แย่งพลรบเท่ากัน.
๒๕๘/๓๕ ทวยท่ายไต่ตัง

ถอ กองท่ายข้างพระท
นั่ง (คือนับแต่ท่ายสท
เข้ามาถึงข้างพระทนั่ง) มือ
ถอ ก. ๒๕๘/๖๕ ทวย
เท่า เหล่าทหารเดินเท่า
คือทหารราย. ๓๕๗/๓๓ ไค
ทวยบาทมุติกา เหตุไฉน
พวกราชการ. ๓๕๘/๒
พวทเขาละของบาททูลเคียร
ไวค่อราชการ. ๓๘๕/๒;
๕๒๓/๒; ทวยธเรศ หมู่ข้า
แผ่นดิน. ๕๓๘/๓ ความใน
บาทว่าพวกลอยบาปให้ย้าย
ร้าง (พราหมณ์) ทั้งหลาย
และพวกรวงษ์ราคะ (สมณะ
หมายถึงพระสงฆ์).

ทวาร ๒๒๘/๖; ๓๓๖/๓; ย่อ
จาก ทวารวดี คือกรุงเทพ
ทวารวดีศรีอยุธยา, หมายถึง

ถึงกรุงเก่าคน.

ทวารศ ๓๗๖/๒ ทวาราวค
คชกรงครอยยา. ขาทน
ความว่า ถึงกรงครอยยา
ก็ไปสู่ห้องรับแขก.

ทวารศ (ทวาร+อศ สกรรณ).

๔๓/๓ น. ประถมเมือง.

ทวิช น.พราหมณ์ ๒๗๗/๒ ทวิช

เขมรเนมิตก พราหมณ์

ผู้เรวญยังซึ่งเป็นโหร. ๓๗๗

/๒๓ ทวิชาจารย์เนมิตก

พราหมณาจารย์ และโหร.

๒๗๗/๑ ทวิชาชาติพราหมณ์.

๓๓๘/๕ ผดุงชุมชนทวิชาติ

บำรุงสมณพราหมณ์.

ทวีป ๖/๓ ผ่านทวีป ครอง

ทวีป. หมายความว่าครอง

เมืองกู บานทวีป.

ทศ ว. สิบ ๓๗๗/๒๕ ทศนัษ

สิบสิบ. ทศางคูลี นวสิบ.

๔๓๕/๑ ทศพล ผู้มก้าง

สิบ อย่างไ้แก่ทศพล ญาณ

สิบ มีพระญาณกำหนดครถึง

ทศกรและไม่ว่าเป็นคน,เป็น

คำใช้เรียกพระพุทเจ้า.

ทหาร ๒๔๗/๑๗;๓๗๗/๕ ว่า

ก้วยทหารเหล่าต่าง ๆ.

ทองปราช ๔๐/๗ ขันทใช้ยิง

ก้วยลูกขนเล็ก ๆ ที่เรียกว่า

ลูกปราช. ครึงโบราณลูกขน

เล็ก ๆ ใช้หล่อก้วยทองเหล็

ทองแดง หรือโลหะอื่น ๆ

ตามแต่จะหาได้ จึงเรียกลูก

ขนเล็ก ๆ นว่าลูกทองปราช.

ทอด ก. ใ้๓๒๗/๖ เณ

ฟางฟอดทอดไฟ เช่นฟาง

ที่ใ้ถ่กองไฟ ก้วยควายหมก.

ทะท้าว ว. งกกัน. ๓๗๗/๒๗

เอิกออกแขกทะท้าวเสียง
 อักทักกกก้อง ในการเสด็จ
 ออกรับแขก เมืองเป็น ท่นา
 ทวาคเกรง.

ทะลวงฟัน ๒๕๘/๕๐ ทหาร
 ทะลวงฟันคือทหารท่นานา
 สำหรั้เขาไว้โจมตีท่นาคัญ.
 ทัก ก. ทะลักคือหลาย, ทำลาย.
 ๒๕๖/๘; ๓๒๓/๒ ทักท้าว
 ล้มทำลาย.

ทักขิน ๒๕๗/๒๘, ๓๓; ๒๕๘/
 ๑๗; น. ขวา. เบื้องขวา. ๒๑๕
 /๕ น. ทักใต้. ๒๑๕/๖ ทัก
 ขินาวรรต ว. เวียนขวา.
 ๒๕๓/๑ คือไทรท่ง
 หลาย.

ทัก ว. เท่า. เท่ากัน. ๒๕๘/๒๒
 บันทวยทัก แบ่งพลรบ
 เท่ากัน. ๒๕๘/๕๕ ไยธาทัก
 เกียกกายพลทหารเท่ากอง

เกียกกาย. ๓๗๖/๒๐ เทียบ
 ทัด เทียบเท่ากัน.

ทำดินแดง ๕๒/๗ ซอกท้าย
 สำคัญ ซังกองทัพไทยเคย
 ไปซัดคาทัพพม่าท่น.

ทาน ก. ซ. ตำน. ๒๗๘/๓๔
 ทานทวนเกิดจำทวย. ถอ
 ทวนร้ายรำ. ๓๒๘/๔ บออยู่
 ทานม้อรบ ไม่อยู่รบค่าน
 ๔/๔
 ผมอ.

ทาน ก. ให้. ๓๘๓/๓ ขอเชื้อ
 ทานนฤไทย ขอท่นไปรค
 ขย้าให้มไทย.

ทาม น. กลาง ๓๗๘/๒ ทาม
 ท้อง กลางท้องพระโรง.

ทาย ก. ถอ ๓๘๗/๑๓ ทาย
 ธนุ ทรงถอธน. ๒๕๖/๗
 ทวนทาย ถอทวน. ๒๕๘/
 ๕๑ ถอไล่ (และคาย) ส
 สิบสอง, ถอเขนเขนลาย

ทองเชิดชู่เท่ากัน (ทัก) คือ
 สืบสอง, ถักไปถักดาบสอง
 มือหาสืบสองคน. ๒๕๘/๖๖
 ทายสาสรพาวุธ ถักหมี่
 อารูทงยวง คือถักอารู
 ทกชนิก.

ท้าว ก. สัม. ๓๕๕/๓ บ่ท้าว
 ไม่ชื่อนนม. ทักท้าวบ่ท้าว
 ถัก ตนต่อ พระเอยทก
 ท้าวทไม่ ชื่อนนมและ ถัก
 ทักต่อพระองค์.

ท้าว ว. ทรายเท่า. ๓๗๓/๘
 ท้าวกำลังเลวลาญ ทราย
 เท่ากำลังเลื่อมทำลาย คือ
 ทรายเท่าหุมคตีกำลัง.

ท้าว น. ผู้เป็นใหญ่. ในคำ
 ประพนธ์ หมายถึงพระเจ้า
 แผ่นดินกัไ. ๓/๓๐ ท้าว
 ทักทักทักเทศ พระเจ้าแผ่นดิน

ดินทกทกทกทก. ๓๗๘/๘
 สองท้าวคอปพระมหาอุปรา—
 ชาและพระสังขทัก (เชียง
 ใหม่). ๓๗๘/๓๐ พระนเรศวร
 ๓๗๓/๒๘ ท้าวเพย ตำแหน่ง
 ขุนนางไทยเหนือ. ไก่แก่
 ท้าวพญา.

ทำ ๕๓/๓ ทำดั่งผ่องพักตร์
 ผ่อนเออมไผดง ทำท
 มี พระพักตร์ผ่องใส ผ่อนไม่
 อาจเออมรดงว่า ทรงโคก
 เสร้า

ทำน น. อูระ. ๓๕๗/๓
 ทำนงายพอเสร์จ อูระ
 ทอนเข้าพอเสร์จ คือ
 ฉันทันเข้าพอเสร์จ.

ทำน ก. บำรุง. ๕๓๒/๓
 ปฏิสังขรณ์ วัด พระเชดพน
 แปลงกุฎสงฆ์เป็นคก.

ทวิชากร น. พราหมณ์. ๒๗๓/๒.

ทวยทวิชากร พวกราหมณ์.

ทโพธิ์ทเพล ๑๕๕/๓ ทโพธิ์

เพล. ค้าทแยกพกเช่นนเบน

ด้วยเชิงประพนธ์, หมายถึง

ความว่า ทมคมี เปลา

เปลยว.

ทุรกันดาร น. ทางลำบากยาก

แค้น. ๓๓/๓ ทุรกันดาร

ไตราช เสนอนา พระเสด็จ

ไปทางลำบากแห่งใดไปรัก

ทริสชอกให้ทรายด้วย.

ทราธวา (ทรา+ธวา). ๑๘๕/

๒ น. ทางไกลไปมาลำบาก

ทุน ๒๗๗/๑๗ ทุนจ่างบรรทุก

เขายน จ่างทุน ไปน หลัง

ช้าง (บรรทุกหลังช้าง).

เท ๑๒๘/๑๕ เททอดกรว

แตก ทอกเทือกทองยานเรือน

เทกรว(พากรวยกรว)แตก

หนีไป.

เทง ก. ทง. ๘๖/๑๐ เทง

ทุดถึงเถียงถอย นกทง

ทกรองท่งเถียง. ๑๐๓/๒

เทงทุดทุดเทงสาร สือ

น้อง นกทงทกเปรียบทง

ทก เอา หนังสือ ท จะให้นาง

ไปทงเสีย ทาไค้สือสารให้

นางรีไม่. เทงสาร ทง

หนังสือ ในทนหมายความว่า

ว่าเอา หนังสือไปทงเสีย คือ

ไม่เอาไปให้ผริย. ผิดกันกับ

ทงหนังสือ ยารุยนน.

เทพนคร ๕/๑๕ นามกรงเก่า

ชื่อเดิมว่ากรงเทพมหานคร

ขวรทวารวดี ครืออยุธยา

มหาสิลภพ นพรัตนราช

ธานีบรมมย์ อุดมพระราช

นิเวศมหาสถาน ในว้าย
ยทน ท่านเคิมและทักข้าง
คาม ควร แก่ความ ท้องการ
แห่งสัมผัสร้าย.

เทริด น. เกรืองสวมศีรษะ,
หมวก ก. สวม, ใส่, กน.
๓๕/๓สวม, ใส่. ๒๕๖/๓๓
หมวกศักดิ์สมเคียรเทริด
หมวก สัมศักดิ์ สวมเคียร.
๒๕๖/๒๕; ๒๘๗/๑๒; สวม
เทริด สวมใส่. ๒๘๕/๒
เทริดเกล้า กนศีรษะ.

เทริด ก. เช็ก. ๒๕๗/๔๘
เทริดฟ้า เช็กฟ้า, ประคับ
ฟ้า.

เทวษ น. ทักช้โคก. ๖๘/๓;
๓๐๕/๓; ๓๓๕/๒ ขาทน
ความว่า แสงจันทร์ ไม่ส่อง
ดวงไฟให้หมดโคกเศร้าเลย.

๓๕๐/๓ ฝนทักช้เทวมกล้า
ฝนใจ กล้า กลิ่น ทักช้ เทวม
คือฝนใจชุ่มความทักช้ โคก
ไม่ให้ปรากฏ แก่ที่ ประชุม
ชน.

เทศ น. ท่างประเทศ ๓๗/๕
อย่างเทศ อย่างเลื้อยขาว
ท่างประเทศ คงหมายถึง
แขกหรือฝรั่ง.

เทห์ ทักจากคำสนเทห์. ๒๘๓/
๓ เทห์กลไทยใช้น้อยขยาย
นำลงน ของไทยไม่ใช้น้อย.

เทิด ก. เช็ก. ๒๘๗/๓ ทาย
เทิด เถลิงแฮ ถือเช็ก
ชชน. ๓๓๒/๓ ยอหัดถ์
เทิดลบองเลบง อังกฤษ
ไกวแฮ ยกหัดถ์เช็กแสดง
การเล่น อันเป็นแบบแผน
กวักแกว่งของ้าว คือ ยกมือ

กวดแกว่งของ้าว ตามทำ
นองพิชัยยุทธ.

เทาก. เท้า, เค้น, ไป. ๒๔๗/

๔๗ เทาเท้า พลเค้นเท้า
คอตหารราช. เทา เป็นคำ
เขมร ซึ่งเขาเขียนอย่างน

แต่อ่านออกเสียงว่า เทอว
ที่เรานำมาใช้ว่า เทา เท้า.

ในคำประพันธ์ ใช้อย่างทั่ว
เขียนว่า เทา ก็มี ใช้อย่าง

ออกสำเนียงว่า เทา หรือ
เท้า ก็มี เช่น โตเท้า.

สำหรับบท เขมรท่านใช้ตาม
ฉยบทพมพมาก่อนว่า เท้า

เท้า. เห็นไม่ไค้ความ จึง
ใช้เท้าเท้า ตามฉยบทสมค

ไทยที่ท่านบอกไว้. ๒๖๗/๗
รติเร่งเท้าเร่งเท้า วย

เร่งผลเท้า เร่งไป.

๕ เทียน ว. กิ่ง. ๓๓๕/๓ โคลง
ยทนความว่า ผู้ประจำการ
เป็นความท่ายข้างพระเอกา
ทศรถ ชอชนครคชกษ ผู้
ตามเสด็จกึ่งพระ สหายใน
การรบ.

๕ เทียม ว. เสมอ. ๒๗๗/๕๐
เทียมพสุธาตลค้อย ค่น
ค่านฤคอง อยู่มา เสมอ
ควยพนคันทรค (ค้อย)
โค่น (ค่น) ค่านทาน
(ค่าน) ไว่ก่ไม่คงอยู่.

๕ เทียร ๕๗/๓; ๒๖๓/๓ ก.
ยอม.

๕ เท้นหญ้า ๓๕๓/๓ ยลลังก์
ซึ่งเคมเขนหญ้า. ตามเรื่อง
ว่า พระมหาราช วยหญ้ามา
จากพราหมณณหงงแล้วเอา
มาลาคทรง อธิษฐานให้เย็น

๒๒๑
ปฐกถา.

ໂທ ວ. ສິງ. ຄຳສັດ / ໒໒ ເວົ້າ

โทท้าวขุนทัพ เหาพระยา
ทั้งสองเป็นนายทัพ คือพระ
ยาพระราม พระยาเกยรต.

๓๘๐/๓ โทโท กษัตริย์
ทั้งสอง คือพระนเรศวรกับ
พระเอกาทศรถ. ๒๕๗/๕๒

โทษชวน สองกระชวน
^A
 คชกระชวนพระนเรศวรและ
 กระชวน พระเอกาทศรถ.
 ๓๒๓/๒ลงล่างข้างโทหนัก
 เกิดได้ ข้างพระเอกา—
 ทศรถ ไต่ล่างเองาคำส่วน
 ไต่ข้างข้าศึก (ธรรมดาสน
 ข้างกัน ข้างที่อยู่ข้างไต่
 ย่อมไต่เปรียบ).

โท, ไท^๗ น. ๒๔๓ ๒๔๔
๔ ๒ ๑ ๔
หมาย ลง พระเจ้าแผ่นดิน ก

ได้. ๑/๓๓ ให้ทุกเขตทุก
ตัว พระเจ้าแผ่นดินทุก
แดนทุกแคว้น. ๓๗๗/๒
ให้พลยกราชย์ พระผู้เป็น
ใหญ่ผู้ครองแผ่นดิน. คือ
สมเด็จพระนเรศวร. ๕๐๕/
ให้ ๕ เรศตั้งแต่ปาง พระ
เจ้าแผ่นดิน ได้ตั้งไว้แต่ปาง
ก่อน.

ไทย น. ฟ้าไม่เย็นลกหนใคร
คช. ๓๘๓/๗ ไพรไทย
ใหญ่ นอย ไพรผุคใหญ่
นอย.

โทรโขก ๑๒๖/๓ ชอคำยล
ในเมอองกาญวนบุรีนาทก
งาม.

ชิง ๒๒๓/๒ ชิงชาย ชิงมีชาย.
 ชิงฉาน ชิงนำหน้ากระบวน.
 ๒๕๖/๒๖ ชิงอินทรชน

อกรูปอย่างอินทรธนู ทศก
 ข่าละคร มีปลายแหลม
 งอนคองเขาควาย.

ชรณิน ๒๒๓/๒ น. ชรณ
 แผ่นดิน.

ชรณินทรพนิดา น. นางพระ
 ชรณ. ๓๕๕/๓ ความว่า
 นางพระชรณ ชนกาลให้ ทอ
 นาไหลท่อม พญามารแดงแก
 ของพายแพ. เรืองมว
 พญามาร ยกทัพมาแย่งยล-
 ลังก (คือ ตำแหน่งเป็นพระ
 พุทธเจ้า). พระพุทธเจ้าทรง
 อ้างว่า พระองค์ ทรงบำเพ็ญ
 พระบารมี ๓๐ ทศนัยชาติไม่
 ถ้วน จึงควรไต่ประทัย
 ยลตงกันน และทรงอ้าง
 พระชรณ (แผ่นดิน) เป็น
 พยาน. ขณะนั้น ก็ปรากฏ

เป็นรูป นางพระชรณ ฅมฺกชน
 จาก แผ่นดิน รัชสมัย อ้าง ว่า
 พระ มหา ขรรค์ ทรง บำ เพ็ญ
 กุศลและกรวดนาลงบนแผ่น
 ดิน นางไต่รั้นากรวกไว้
 ในสมทงน. แล้วนางก็
 วิต มวยผสม เกิด เป็นธรรมา
 หลงไหล ท่อมหม่พญามาร
 จนคองพายแพ. นางพระ
 ชรณ. เขาทำเป็นรูปเทพ
 อธิการมวยผสมเป็นธรรมา.

ธรรมิสร ๓๕๐/๓ น. ผู้เป็น
 ใหญ่ทางธรรม คือพระ
 พุทธเจ้า.

ธรรมา น. ผู้ทรงภพ คือพระ
 เจ้าแผ่นดิน. ๓๕๘/๓ ความ
 ยท่นว่า เมอริยพระ
 ราชบรรหารยลตงครงหนง
 อำมาคยเป็น ขนนางมชอก

ธาริน ๒๕๒ / ๓ น. ชารา
ทอนา, สายนา.

ธาสตรี น. แผ่นดิน, โลก.
๖ / ๕ พระปิ่นบัลลังก์ธาสตรี
พระชนกโลก คือพระเจ้า
แผ่นดิน.

ธำรง ก. ดำรง, คง. ๕ / ๑๕
สองธำรงราชประยูร ทั้ง
สองพระองค์คือพระนเรศวร
และพระเอกาทศรถ ทรง
ปกครองพระประยูรญาติให้
ร่มเย็นเป็นสุข. ๒๕๕ / ๓
ธำรงสาร ข้าง. พระองค์
(พระนเรศวร) เห็นข้าศึก
ข้างหน้ามีรถรบทาง ๑๖ เชือก
แต่ไม่เห็นพระมหาอุปราชา.

ธมา น. ควน. ๒๕๘ / ๒๓
ธมาการเกิดกระดบ
อาการเหมือนควนกลดของ

ฟ้าไปหมก. ๒๕๓ / ๓ ธมา
มิตมว ย ควนหมกให้หมก
ไป.

ธมรงค์ น. ควน. ๒๕๔ / ๓
พดหอยเขาควนทมคณหาย
ไป เลยเห็นสว่างทั่วไปใน
สนามรบ.

ธลิตท น. ละของพระบาท.
๓๖๔ / ๓ แต่ได้เขาเคียวรถ
ละของพระบาท ทำการแทน
พระบาทมา. เขาความว่า
ไครยราชการมา.

ธู น. ธุระ. ๕๓๕ / ๓ เอาธู
เคียวพ่อ เขาธุระเรองน
อย่างเคียว.

นถ เรียบย่นโยราณต่าง ๆ.

๓๗๘ / ๓๐; ๒๕๗ / ๓๘;

๒๕๘ / ๖๘ นกสย มนกลาย
หินเหล็กไฟ เมอระยง

เห็นขวโลก ให้นกขยลงเป็น
ประกายไฟ ทำให้นกขย

๒๕๗/๓๗ นกโพรง. ๕๐/๗;

කරුණ/කල; කරුණ/වල බල

กัม. ๒๘๗/๒๘ ขุติโนด

นกนาว ชัยนนกสายนาว.

นคร น. เมือง. นครธม

นครวัด คูในคำอธิบาย

ยโสธร๖/๗นครราชสีมา

เมืองพระรามบุรีเป็นไทย

3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 1040 1

พระยาพิชัยดาบหัก

เมือง ขย ธิยา ของ พระ ราม

ในเรืองรามเกียรติ. ๓๗๓/

๕๓ นครบนชาย แผลตาม

ศัพท์ภาษาเมืองขอนแก่น. ทนาย

เมืองกาแพงเพชร.

นรินทร์ ๕/๖ น. กษัตริย์

๑๕๒/๒ นเรศวรดาบ

คัสกร คำ นเรศวร น

๒๑๘ ๔๗ ๒ ๕
 ๒๑๘ ๔๗ ๒ ๕

4 472
 331210 331211 331212 331213 331214

1. 2. 3. 4. 5.

ใจความว่า การทำคดีนี้

พระนเรศวรแห่งแควนศักร.

๒๓๕ / ๒ แผลงจาก
 ๑๑ ๑๑

นกขต, ว่า คาว หรือฤๅษี.

ពេលវេលា ១. ១១១១. ៣៥៦/៣

นฤโฆออ กกกของของ.

ฤทธิไชย ว. ไม่มีโทษ. ๓๗๓/

๓๒ ๗. ไม้ไทย ๕. ๗. ๒

ในท้องฟ้า (ทวตฺต).

วันที่ ๔ ธ.ค. ๒๕๖๑

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥

ทพจ.ชง.คณ., พระยา...

กน.

นฤปติ น. พระราชา. ๒๓๗/

หมายถึงพระมหาอุปราช.

คหพระเจ้าแผ่นดิน. ๑๗๓/๑

นฤบาลสารเสร็จอ้าง พระ
ราชากรสั่งขอความเสร็จ.

นฤเบศ น. พระราชาผู้เป็น
ใหญ่, ผู้เป็นใหญ่ยิ่งกว่า
พระราชา, พระเจ้าจักร-
พรรดิ. ๕/๖ สมญานาม

นฤเบศ “นเรศวร
นรินทร” [นเรศวร

นริน] แปลว่าพระนาม
พระราชาผู้เป็นใหญ่กว่า

กษัตริย์. (สมญานาม พระ
นาม; นฤเบศ พระราชา;

นเรศวร ผู้เป็นใหญ่กว่า;
นรินทรกษัตริย์). ๑๕๘/๑

นฤเบศเบอง บุรพา ภพ
แอ พระราชาฝ่ายประเทศ

ตะวันออกคือประเทศสยาม.

น้อง ๑๗๑/๑ น้องท้าว คอ

พระเอกาทศรถ.

นอบ ก. นย, ใ้. ๓/๑๓

ในท่น หมายถึงนอบน้อม.

น้อม ก. ไ้. ๓/๑๓ น้อม

พิภพมานอบ นำเข้าบ้าน

เมือง มานอบนย ถวาย เป็น

เมืองชน.

นัก น. คน, ท่าน. (คำเขมร)

๕/๒๕ นักเสด็จ พระเจ้า

(เสด็จ ว่าเจ้า). นักเสด็จ

ผ่านเข้า พระเจ้าปกครอง

เหนือผมคือพระเจ้าแผ่นดิน.

๕/๒๘ นักพระสัตถา ชื่อ

เจ้าเขมร ของคหหนึ่งผู้ซึ่งราช

สมบัติเมืองเขมร. คำนัก

พระ หรือ นัก ของค ใช้

หน้าเจ้าเขมร อย่างคำพระ

องค์ของไทยเรา. นักพระ

สัตถา ก็คือ พระองค์สัตถา

นั่นเอง.

นักยัตรา น. ฤกษ์. ๒๘๖/๓

เป็นฤกษ์ ขอก ความ สวัสดิ์

และเคชะ นับว่าเป็นโชค

อำนวยผลอันงามค. ๓๗๗/

๒๕ นักยัตรา ราชา พระราชา

แห่งดาว คือพระจันทร์.

นัช น. เล็บ. ๒๑๖/๑ นัช

สโมธาน ประชุมเล็บ คือ

ประนมมือ. ยาทนความว่า

น้อม ประ นม มือ ชน เหนือ

เกล้า คือไหว.

นันต์ คอ ชนนค. ๑๑๖/๑

อเนกนันต์ อเนกอนันต์.

๔๑๕/๑ เนื่องนันต์ มากไม่

มทศก. ความในยาทนว่าพระ

ราชวงศ์ของพระเจ้าแผ่นดิน

มากไม่มทศก.

นันทพระยะ ๓๗๓/๓๕ นาม

ขุนนางเชิงใหม่.

นันทสุ ๒๔๕/๑ ชอทการ

ระวัง สเท่า ประจำ ช้างพระ

มหาอุปราชาคณน้อยเท่าหน้า

นาคี น. นาค, ช้าง. (ศัพท์

เดิมว่า นาค ทำเป็น นาคี

เพอรับสัมผสกับ ศัร หรือ

ทอศสัมผสไปหาฮาน). ๒๓๕/

๑ บทนพวรรณนาคีโลมอว่า

เป็นรูปพญานาคชคตาคัวแม่

แม่ เบยเกลอก ศัระ ทำถา

ทัวพน ชอ พระหัตถ์ ประคิย

ทัวยแก้ว เก้าประการ เรียง

รายเรยขรอย แสงวัง ไปมา

ฉวกเฉวียน วิยวาย รังเรือง

กังทองโต แผลงพรายสว่าง

ทองฟ้า. ๒๔๗/๓๕ ขช้าง

ชอชยาคตรา.

นาง น. หญิง. ๘๘/๓ นาง

แย้ม ก้นนางแย้มเปรี้ยว

นางขมแย้ม. ๘๘/๓ นาง

นวล ก้นนางนวล เปรี้ยว

ก้นนางมกมือนนวล. ๑๒๓/

๑ นางห้อง นางร่วมห้อง

คือเมีย.

น่าน น. ย่าน. ๒๘๘/๒ นอง

น่าน ล้นหลามย่านน,

เต็มท้องทนน.

นาเนก (ช่อกจาก นานา +

อเนก). ๕๑๕/๓ ว. มาก

ต่าง ๆ.

นาเรศ (นาร + อศ. สกวรรธ)

๖๓/๓ น. นาง.

นาฬิกา ๓๘๘/๘ ย่ำรุ่งสอง

นาฬิกา เศษสังขยาห้า

บาท ย่ำรุ่งเลยสองนาฬิกา

ห้าบาท คือเวลา ๘ นาฬิกา

๓๐ นาที (๑ บาท = ๖

นาท).

นิตย แผลงจากนิต. ๒๘๘/๓

ผู้ชำนาญนิตยศาสตร์ไสย ผู้

ชำนาญนิตยศาสตร์ไสยคือผู้

เชี่ยวชาญ คมกรพรพราหมณ์

ที่ว่าด้วย แขนงแผน หรือ กฎ

หมาย.

นิตยศาสตร์ ๕๐/๒ ตำรา

หลวงว่าด้วยแขนงแผน คือ

กฎหมายบ้านเมือง.

นม ว. อ่อนละมุน. ๓๘/๓

นมของน้องผมเนื้อตัวและ

กิริยามรรยาทอ่อนละมุนน่า

รัก, หมายถึงพระสนม.

นิร, นิรา ว. ไม่มี; ร่าง. ๕/

๓๓ นิรามิย (นิร + อามิย)

ไม่มีเครื่องตั้ง. นิรามิย

บรรณา คือ นิรามิยบรรณา

การ แปลว่า บรรณาการ

ไม้มเคืองล. ขรรณการ
 คาม ขรรณ กา หมายถึง สิ่ง
 ของที่ พระราชาจักไปถวาย
 แก่ พระ ราชา ประเทศ อื่น.
 แต่ทนมหาย ถึงการ กุศลท
 พระ นเรศวร และ พระเอกา
 ทศรุดทรงบำเพ็ญถวายพระ
 ราชูปคา คือพระมหาธรรม
 ราชาทเสกขัตตวรคคไปแล้ว
 นิรามิข ไม้มเคืองล
 กล่าวคือไม่มีใครให้ สนิช
 ให้สินจ้างหรือให้รางวัลเลย
 ททรงกระทานเนื่องจากเจต
 นาเป็นกตัญญู คือพระบิคา
 โทยแท้ ๑๒๔/๑ นิวารส
 (นิรา+รส) ร้างรส. เจ็บ
 นิวารสเกอ เกียงใหม่
 หมองทรวง เวียนนา เจ็บ
 เพราะ ร้างรส ท เกอกลุ กัน

(ร่วมรักกัน) เป็นเหตุให้
 ออกพิเคราะห์หมอง หม่นไหม้.
 นุสนธิ (กักรากอนุสนธิ).

น. ข้อความที่คัดลอกกันมา.

๖/๑๘ ทราบนุสนธิ ทน

หมายเพียงทราบนุสนธิ.

เนก (กักราก อเนก). ๕/๑๐

ว. มาก, หลาย.

เนมิตก ๒๗๗/๒; ๓๗๗/

๒๓; น. ผู้ทายนมิต กิ

โหร.

เน็น ว. ยาว, กิวกักกัน.

๗๒/๓ เนองเน็น ยาว

กิก ๆ กันไป. เนองเน็น

เน็นแนวไสล เน็นแนว

เขายาวกิก ๆ กันไป.

เนาวฟัท คือแถวฟัท กุ

กรรภิรมย์.

เนื่อง ๕/๑๐; ๓๗๗/๑๕;

๓๖/๓; ๖. ^๕เนื่องของ,
มาก.

แน่ ว.งาม. ๘๖/๑๒ แน่
^๕เนอนวลผอง ^๕ใจนา ^๕เนอ
^๕งามเนนวลน่าตงไยบรร
รักใคร.

แน่น ๓๕/๗ ^๕แน่นันต์
^๕แน่นอนันต์ ^๕แน่นไม่มัทสย.
ความว่า ^๕แน่นทิก ๆ ^๕กันไย
^๕ไม่ค้อมมัทสยเลย.

บ, บั ว.ไม่. ๑๗/๓ บร้างรสา
ไม่ ร้าง จาก รสรัก ไย นาน

กอด. ๒๘๕/๓ บัจวน
บัจวบ ^๕ไม่ไกลและ^๕ไม่พย.

บ-บร้าง, บร้าง ว. ไม่ไค.
๕/๓๗ บร้างได้ไครบ่ง

ปลั่งใจเจ็บจามิ ^๕ไม่ไคกัน
ข้งหนามในอก (คือความ
เจ็บใจ) เลยการปลอกจาก

ความเจ็บใจไคไม่. ๖/๘

^๕เพอ^๕กษ^๕ศรีย ^๕สอง^๕สุ^๕บ^๕ร้าง^๕
^๕เหตุผล ^๕ความ^๕สอง^๕วรร^๕คน

^๕เกย^๕ว^๕กษ^๕ความ ^๕เข^๕อง^๕คน^๕ดว^๕
รวมความว่า ^๕เพอ^๕กษ^๕ศรีย

^๕สอง^๕พน^๕อง ^๕ค^๕อ^๕พ^๕ร^๕น^๕เว^๕ศ^๕ว^๕
^๕ก^๕ย^๕พ^๕ร^๕เอ^๕ก^๕า^๕ท^๕ศ^๕ร^๕ด ^๕ระ^๕เก^๕ก^๕ฐ^๕

^๕ร^๕ก^๕น^๕ข^๕น^๕เพ^๕อ^๕แบ^๕ง^๕ร^๕า^๕ช^๕ส^๕ม^๕ข^๕ย^๕
^๕ก^๕ัน^๕ก^๕า^๕า^๕เ^๕็น^๕ไ^๕้ ^๕เร^๕า^๕ (เม^๕อ^๕ง

^๕ห^๕ง^๕ส^๕า^๕ว^๕ก^๕) ^๕ก^๕ย^๕ัง^๕ไม^๕ร^๕ู^๕ห^๕ะ^๕ก^๕ุ^๕ล^๕
ประการไร.

บ-บร้าง, ว. ไม่น่า. ๑๖๗/๑

^๕บ^๕ร้าง^๕ระ^๕ล^๕บ^๕ไม^๕น^๕่า^๕ระ^๕ก^๕ล^๕ย^๕.
^๕บ^๕ร้าง^๕ระ^๕ล^๕บ^๕มี^๕มา^๕ข^๕ว^๕บ ^๕น

^๕เล^๕ย ^๕ไม^๕น^๕่า^๕ระ^๕ก^๕ล^๕ย^๕มี^๕ใน^๕ย^๕น ^๕น
เลย.

บก ก. ขกพร้อง. ๒๕๘/๕๗

^๕โ^๕จ^๕ม^๕ป^๕ร^๕บ^๕ก^๕ษ^๕บ^๕ก^๕บาง ^๕อา^๕
^๕โ^๕จ^๕ม^๕ค^๕า^๕ค^๕ก^๕ให้^๕ข^๕ก^๕พ^๕ร^๕อ^๕ง^๕ข^๕าง

เขาไป.

บง ก. แลดู, ชม. ๓๓๒/๓

พลา^๔งพระ^๔บง^๔จิต^๔บาท พลา^๔ง
พระ^๔ชม^๔ส^๔ถ^๔ว ส^๔เท^๔า.

บดิ^๔ น.เจ้า. ๓๖๐/๒ บดิ^๔ส^๔ว^๔

ผู้^๔เป็น^๔เจ้า^๔เป็น^๔ใหญ่, ใน^๔ท^๔น

ห^๔มา^๔ย^๔ด^๔ง^๔พระ^๔น^๔เร^๔ศ^๔ว^๔. ๓๗๐/

๓ บดิ^๔น^๔ท^๔ร^๔ พระ^๔ผู้^๔เป็น^๔เจ้า^๔

เป็น^๔ใหญ่, ใน^๔ท^๔น^๔ห^๔มา^๔ย^๔ด^๔ง

พระ^๔ร^๔อ^๔ง^๔ค^๔ท^๔า^๔น^๔ค^๔อ^๔พระ^๔น^๔เร^๔ศ^๔ว^๔.

ซ^๔ง^๔บ^๔ดิ^๔น^๔ท^๔ร^๔ด^๔า^๔ล^๔ได้^๔ ส^๔ด^๔บ^๔

เบ^๔อ^๔ง^๔บ^๔อ^๔ร^๔ง^๔ค^๔ ใน^๔การ^๔ท^๔

น^๔ค^๔า^๔ล^๔ให้^๔พระ^๔ร^๔อ^๔ง^๔ค^๔ ไ^๔ท^๔ท^๔ร^๔ง

พ^๔ง^๔เร^๔อ^๔ง^๔ข^๔อ^๔ก^๔า^๔ว^๔ส^๔ง^๔ค^๔ร^๔า^๔ม.

บท น. เท้า. ๖/๑๗ บทมู^๔ล

ท^๔ด^๔ง^๔แ^๔ห^๔ง^๔เท^๔า, แ^๔ท^๔ย^๔เท^๔า.

ใช้^๔ย^๔า^๔ง^๔ก^๔เ^๔ย^๔ว^๔ก^๔ย^๔ ข^๔า^๔ท^๔ม^๔ล.

ป^๔ระ^๔ธ^๔ต^๔บ^๔ท^๔ม^๔ล^๔ ค^๔ว^๔า^๔

ก^๔ร^๔า^๔ย^๔พระ^๔ข^๔า^๔ท^๔. ๓๗๓/๕๘

ท^๔ร^๔า^๔บ^๔ด^๔ะ^๔อ^๔อ^๔ง^๔บ^๔ท^๔เร^๔ศ^๔ ท^๔ร^๔า^๔ย

ผู้^๔า^๔ด^๔ะ^๔ร^๔อ^๔ง^๔อ^๔ล^๔ิ^๔พระ^๔ข^๔า^๔ท^๔. ๓๗๗/

๒๕ บ^๔ท^๔ร^๔ช^๔ ใ^๔ระ^๔อ^๔ง^๔พระ^๔ข^๔า^๔ท^๔.

๓๗๘/๕ บ^๔ท^๔เร^๔ศ^๔ เ^๔ย^๔น^๔ร^๔าก^๔

ย^๔ท^๔ร^๔ช^๔. ข^๔้า^๔บ^๔ท^๔เร^๔ศ^๔ ข^๔้า

ใ^๔ระ^๔อ^๔ง^๔พระ^๔ข^๔า^๔ท^๔. ๕๒๗/๒

ค^๔ล^๔อ^๔ง^๔พระ^๔ค^๔ณ^๔ใ^๔ระ^๔อ^๔ง^๔พระ^๔ข^๔า^๔ท^๔

พระ^๔เจ้า^๔แ^๔ส^๔น^๔ก^๔ิน.

บ^๔ม^๔ ก. ก^๔ล^๔ค^๔. ๓๖/๓ ค^๔ข^๔บ^๔้า

บ^๔ม^๔ม^๔น^๔ ข^๔า^๔ง^๔ค^๔ก^๔า^๔ด^๔ระ^๔ว^๔าก

ค^๔ว^๔ย^๔ก^๔ล^๔ค^๔ม^๔น^๔. ค^๔ ข^๔ก^๔ข^๔.

บ^๔ร^๔ ๒๕๗/๒๖; ๓๒๒/๓; น.

ผ^๔า^๔ย^๔อ^๔น^๔, ข^๔า^๔ค^๔ก^๔.

บ^๔ร^๔ม^๔ ว. อ^๔ย^๔า^๔ง^๔ย^๔ง^๔, ท^๔ล^๔ค^๔. ๓๖๒/

๓ บ^๔ร^๔ม^๔ล^๔อ^๔ก^๔ม^๔อ^๔ล^๔ิ^๔ พระ^๔ผู้^๔เป็น^๔เจ้า^๔

ม^๔ว^๔ย^๔ส^๔ม^๔ล^๔อ^๔ก^๔อ^๔น^๔ส^๔ง^๔ส^๔ค^๔ห^๔มา^๔ย^๔

ด^๔ง^๔พระ^๔พ^๔ท^๔ธ^๔เจ้า^๔.

บ^๔ร^๔ร^๔ณ^๔า ๕/๓๓ บ^๔ร^๔ร^๔ณ^๔า^๔การ.

ก^๔ุ น^๔ิ^๔ร^๔า^๔ม^๔ิ^๔ย^๔บ^๔ร^๔ร^๔ณ^๔า.

บรรณาณ (บรรณาการ +
อเนก) ๓๗๖/๓ เครื่อง
บรรณาการมาก.

บรรทัก ก. ประทัก. ๓๗๓/๕๒
บรรทักบราโกรสร ก
โกรสร.

บรรขก น. ขลังก, พระทนต์.
๒๒๐/๓ พระทนต์ลาย
คอกพคาน.

บรรหาร ก. ข้าง, สิ่ง, ขอก;
ข้าง. ๓๖๘/๓ บรรหารหน
ทรงข้างทางการ. ๓๗๓/
๒๑ บรรหารเคชดาตขจร
ข้าง พระนคร ด้วยพระเคช
ปรากฏพอง (บรรหาร,
บริหาร=ข้าง, เช่น กาย
บริหาร=ข้างกาย). ๓๗๕/
๑ ขอกให้อ่านสารตราและ
ทราบความแล้ว.

บริสุทธิ น. ความหมดจด.

๔๑๘/๒ บริสุทธิศีล คือ
เพื่อความบริสุทธิ์ คชศีล

ให้ความบริสุทธิ์ หมดกิเลส
มี ๔ อย่างคือ (๑) ปาติ—

โมกขสังวร (รักษาศีลภิกษุ
เรียกว่าปาติโมกข์), (๒)
อินทริยสังวรสำรวมอินทริย

ไว้แก่ตา หู จมูก ลิ้น กาย
ใจ, (๓) อาชีวปาริสุทธิ

ความบริสุทธิ์ ในการเลี้ยง
ชีพ, (๔) ขจรยชเวกขณ

พิจารณาขจรยทงส์ คือ ผา
อาหาร ทนงนอน ยากแวกโรค

เสีย ก่อน แล้ว จึง บริ โภค.
คือ ๕ ประการนเรยก สามัญ

ว่า เจตปาริสุทธิศีล.

บอก น. กระบอก. ๓๘๐/๘
แยกกระบอกทกรอกนา.

บ่อน น. ท. เของ. ๓๕๖/๓
 บ่อนใต้ ท. ไทหรือเของล่าง
 คือแผ่นดิน. สัตถ์ขาทัน
 แห่งโคลงในความว่า พระ
 บิศา ทรง พระคุณ เพียบพน
 แผ่นดิน ตลอดทั้งเของบน
 เของล่าง คือตลอดฟ้าดิน.
 ๓๕๗/๕ ทุกบ่อน ทุกท,
 ทุกคำขล.

บอม ก. ขอบ. ๖๘/๓ บอม
 เทวน ขอบซ้ายด้วยความ
 ทุกข์โศก.

บัง ก. บั๊ก, กั้น. ๓๕/๕;
 ๒๘๗/๓๓ บังแทรกเควของ
 สูง สำหรับบังแดดคุรุคล้าย
 จามร (ดู จามรเทศ) แต่
 กลม ขอบเป็นแฉกอย่าง
 กลีบขมิ้นหางขมยอก (ไม่มี
 ยอก คล้ายพัดคำแห่ง

พระครุฑ) พันท้าย
 ผ้าม่วง หรือไหม สีต่าง ๆ
 มีลายฉลุทองแม่ฉวก ภาย
 ใน กลาง กระเปาะ ของ ตาย
 คึกกรรกรแวว ค้ำลงรัก
 ปิดทอง ใช้น้ำตรกสลับกัน
 ไปกับฉัตร ๕ ชั้น ๗ ชั้น
 (ฉัตร). ๓๘๓/๒; ๒๕๓/๓
 ขาทนกล้าวรวม ๓ อย่าง คือ
 บังแทรก บังพระสุริย์ และ
 ฉัตรชุมสาย. ๓๕/๕;
 ๓๘๓/๒; ๒๕๓/๓; ๒๘๗/
 ๓๓; บังพระสุริย์เศ สร้อย
 และ บังวัวร์ เครื่องสูง
 สำหรับบังแดด คอย่าง บัง
 แตรก แต่อยู่กลางเรียกว่า
 บัง สร้อย หรือ บัง พระ สร้อย
 ตามชน. ทำด้วยผ้า
 กำมะหยี่ ปิดหลังทองขวาง

ใช้ควมกับพระกลดและพัก
โยก.

บันฑูร น. คำสั่ง. ก. ร้อง
เรยก. ๓๖๘/๑ เบื้องบันฑูร
ในส่วน (เรื่อง) พระราช
โองการ. กษัยบรรณ. ๕๓๐/
๓ กวรบุคลลมนา หนังสือ
บันฑูร เขาคัควรเป็นรัง
นำ อย่างโกลอย่างหนง ก
ครสเรยกเขากามน.

บันธรี ๓๕๕/๑ วันบันธรี
วันชน๑๕คำ, วันเพ็ญ, กอ
วันอโยสถมาพองเข้า กวร
งก.

บันฑ ๖. ทนไก. ๓๖๘/๓ ทน
ไทนัน ทกเมืองกาญจนบุรี
กพลนมาดง.

บัน น. ส่วน, ทอน. ๒๕๗/
๒๐ กุ ดับ. ๓๓๘/๑ ควาญ

ท้ายพระทนต์เจ้าแผ่นดินไทย
(พระนเรศวร).

บันโดย ก. ตาม. ๓๗๓/๓๐
เกลบลกมลบันโดย เกลย
กล่อมให้ให้ทำตาม. ๓๗๓/
๕๘ เลห์ ขลร บันโดย
อย่างข้าศึกมหวงจะกลดมา
ผกมิดรไมคร เพื่อใหเจ้ากร
ศรีอ ยชยาทรงทรวาย แล้ว
คอรพงสารทรวาพระราชส
ซึ่งไปรกให้ทำอย่างโก ถ
ระไกรกไปคามเรื่อง.

บันธายมาศ คุณควบันธาย.
บัว น. กอกบัว. ๓/๓๕ บัว
บาท เทาทมกอกบัวรอง.
เป็น ค่ายก ย่องเสมอ พระ
พทอเจ้า ซึ่งกล่าวว่า ท่าน
ย่างไปในทไก. ก็มกอกบัว
ผกรองรับพระบาทเสมอ. ไซ

ว่า ขาทยงกช กัม. ๘๘/๒

นมสวรรค์คนกบวศร เสว-

ภาคยพอย คนนมสวรรค์

เปรียขบว (นม) ของนาง.

๘๘/๔ บัวว่าบัวนุชบน ออก

น้องเรียนถนอม บัว (นก

ฝึกบัว) เปรียขบวว่าขว

(นม) ของน้องอันนายช่าง

ขนพอกไวทอลน้อง ซึ่งพ

ถนอม. ความว่า นกคอก

บัว ทำให้ นกคอก ขอกขว คือ

นมนางซึ่งเคยถนอม. ๑๑๐/

๑ บัวมาศ ขวทอง คือเมย.

ความว่าเมื่อไม่เห็นนก เขอ

เพอเขาเป็นธรรให้ กัมจก

โคกเควรา ทะเลง ควย ความ

รักอันเกรียมใหม่ (คือแรง

กล้า). เผาะระลกลดคอกไม้

ไรมลทิน (วิมลมาลย์) คือ

ขวทอง (บัวมาศ) ของพ.

ซึ่งหมายความว่า เผาะระลกล

ดงเมยทกรกของพ. ๒๒๕/๒

ค ปทุมพยุห์.

บา น. คร. ๕๒๒/๑ ปวง

เป็นบาพรต ครุฬประพฤติ

พรตทั้งปวง (คือสมณ

พราหมณ์).

บำ ก. หลาก, ถน. ๒๘๘/

๑๕ บำกัณ แย่งเขยคเสียด

กันไปอย่างน่าขำลั่น.

บาท น. เท้า. ๑๘๗/๖ บาท

บงสุ์ ๔ ของพระบาท. เป็น

สรรพนาม ขวษท ๒, ถ้า

ใช้ให้เต็มกว่าใด ผละของ

ธลพระบาท. แต่ในคำประ-

พนอันอนุญาตให้ ใช้ได้ ตาม

แต่จะคล่องของกัน. ๑๘๗/

๘ บาท นาฬิกา เท่ากับ

๖ นาท. ๓๖๕/๓ บาทบงกช

ก. บัวบาท.

บาน ก. ชนขาน. ๕/๓ บาน

ทวีปเป็นทชนขานแห่งชาว

ทวีป คือ มนุษย์ โลก เรณ.

คามคำรา ไชราณแห่งโลก

เรณออกเป็นมหาทวีป ๕

และทวีปน้อย ๆ ๒๐๐๐ ซึ่ง

เรียงราย อยู่ใน มหาสมุทร

รอบเขาพระสุเมรุ พระ

อาทิตย์พระจันทร์ โคจรรอบ

พระสุเมรุ ส่องแสงสว่างให้

แก่ทวีปทั้งหลายเหล่านั้น.

บาบ ว. ไชยา. ๓๕๒/๒

บาบพรรค พวกไชยา คือ

มาร. รวมความว่า แล้ว

ก็ชนะ พวก มาร ที่ มา แวด

ล้อมพรังพร้อม.

บาย ก. ก้าว, ย่าง. ๒๓๗/๑

บายบาท ย่างพระบาท.

บาร์เมส (บาร์มี + อิศ). น.

บาร์มีอันยิ่งใหญ่. ๓๕๗/๑๗

บาร์มี ที่ ไต่ ข้าง พระ นคร

(โดยธรรม).

บ้านาญน. เขยบ้านาญ. ๓๑๗/

๑ ยกชอบกับบ้านาญ

ทนาย ทรงยกความชอบ

ประทาน เขยบ้านาญ แก่ผู้

ตาย.

บ่าวบง ก. บุษบา. ๓๗๓/๒๕

ควรถวายเครื่องดนตรี คือราช

สมบัติ เพื่อบุษบา.

บาร์ ก. ประจักษ์. ๓๑๐/๑

ข้างเขาจากองเข้าประทะ

กัน. ๓๒๐/๒ เช่นคำบาร์

ใส่ข้างเข้าไปประจักษ์ (คือ

รบกัน).

บุรา ๑๕๗/๓ น. บุระ,

อย่างเคียวกบ ขร, เมือง.

บรรณารักษ์กิตติมา ๑๕๗/๒

เขตแดนในอำนาจเจ้าเมือง

กษ เปรต แคน ทม เกร เมือง

ปกครอง.

บุษยมาส ๓๗๘ / ระหว่าง

៣៤—៣៥ ឬ. ពេលនេះ.

บรรพชา น. ทิศตะวันออก. ๕๖/

๑ แคนราชเบอง บรพา

๒
แผ่นดินพระราชาทรงพระชนมชอก

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

เบญจ ว. ห้า. ๒๐๑๘/๕ ๕ นว

๘๒๕
เบญจางคกานว. ความว่า

ส่งทศเอกทำนว. ๒๕๗ / ๓๖

เบญจเสนางค์ ส่วนแห่ง

๒๕
เสนาท้าวคอกพระนเรศวรทรง

[illegible]

(เรียกว่า เบื้องหน้า)

110° 1102 1114 1108 1104 1102

๕ ๔
กองรวมทั้งหมดเป็น ๒๕ กอง

ทพ. ๕๒๐/๒ เบญจาทิศ

ไพร่ เลื่อนจากเขมรโพธิ์เวร

คชเวรหาชยาง เกิดแต่การ

๔๓๖/๒

เบญจาทิพนธ์มวตมาร คช

๒๕๖๖. ๓๖๖.

பெரி ந. பெரி. கால / ௧ : கால /

๔. เมื่อบรรดาจักรรี โยง

ทั้งเป็นกลางทั้ง

1919 1919 1919 1919 1919 1919 1919 1919 1919 1919

ജാതികൾ (ജാതികൾ)

ท.ล.ช.บ.ก.ล.ก. (๑๓๓๓๓๓)

เลขที่ ๑๕๓๗๖๔๒๐

4

บอ ก. หนาย. ๗๒/๗ บม

เบอ ไมทยค.

บอง น. ถั่ว, ถอน, ผาย.

๕/๓ จักดาเนนในเบอง

๘ ถูกสะเทินบาทเบอง
ถูกตามส่วนแห่ง ๔๖/๑
พอเหมาะ ๒๕๘/๑ เบองนฤ
บาลบดินทรผายพระราชา
เป็นเจ้าเป็นใหญ่ ๒๗๑/๑
เบองบุรพ ผายประเทศ
ทรวนออกคือสยาม ๓๕๖/
๓ ทิศของขวางแผ่ไปตาม
เขตกิรกวาด ซึ่งเรียงกัน
ไปไม่มทสันสก.

โบ ๒๕๘/๗ น. ผู้บังคับบัญชา.
ก็จากคำพม่าว่า โยชก
แปลว่า ผู้บัญชาทัพ คือ
นายทัพ.

โบชก ๕๒/๑๐ น. แม่ทัพ.
(คำพม่า).

โบย ก. ก. ๒๕๖/๑ โบยโบ
กโบ คือผืนผ้าของนัสนะบัก
ทกวเองอยู่พบบ.

ปทุมพยุห็น. กองทัพรบคอก
ยว. ๒๒๕/๕ ตั้งค่ายเป็น
กระบวนรบคอกยว ซึ่งมีใน
คำรา พิชัยสงครามโยราณ
ว่าค่าย การ ตั้งค่าย เป็นรบ
ราชสีห์ รบครุฑ รบ
ซึ่ง แม่ทัพ ต้อง เลือก ใช้ให้
เหมาะแก่ยุทธวิธี.

ปรับักษ์ ๒๕๘/๕๗ น. ข้าศึก.
ประกัน ก. รับรอง. ๑๖๕/๕
สามารถประกันพระนครไว้
คอบท่าทัพภูมาถ.

ประนม ก. ให้ว. ๑๗๗/๒๕
ความตอนนว่า ประนมว
ทงสืบ ชนชเห็นอเคียรสาม
ควร เพื่อบูชาละของพระ
บาท.

ประติทิน น. ประจำวัน, ทุก
วัน. ๕๑๒/๑ ทรงฉีกกุศล

กรรมขุดสืบซั้ทุกวัน ค้อ
เว้นกายทรวิตสาม, เว้น
วิทรวิต, และเว้นมโน
ทรวิตสาม.

ประนัง ก. ประชม, รวม.
๒๕๖/๕ ประนังสัพทประชม
เสียง. ๒๖๗/๓๘ ไทย
ประนังน้อยแ่ง ฝ่ายไทย
รวมกันอยู่น้อยคน. ๒๘๗/๖
ประนังโพนพาทย์ รวม
ทั้งเสียง เครื่อง ประ โคม.
๓๗๗/๘ ประนังเหล่า
เหลือองแปม รวมกับเหล่า
เหลือองปัน....

ประภาพ น. ขานภาพ, ข่านาร.
๒๘๘/๓ ปู่เกรงประภาพ
เท่าเผ่า ไม่กลัวอำนาจเท่า
เสี้ยนสม.

ประยูร น. ทรภูล. ๒๘๒/๓

ในประยูรเสวตฉัตร ใน
ทรภูลกษัตริย์ (เพราะ
เสวตฉัตรเป็นเครื่องหมาย
กษัตริย์).

ประเวศ ก. เข้า. ๓๖๘/๕
ดลประเวศสีมา ล่วงเข้า
ในเขตแดน. ๓๓๘/๓ ประ
เวศขานเวียงชัย เข้าถึง
ขานพระนครคือเขามาถึงที่
ใกล้เมืองหลวง.

ประสิทธิ์ ๕/๓๕ ก. ทำให้
สำเร็จ, สร้าง.

ปรัก น. เงิน. ๓๗๓/๓๘ ให้
พระราชคำสนั่นเป็นเหมือน
ทางเงินทางทอง คือทเรียก
ว่าเป็น สะพาน เงิน สะพาน
ทอง ทำไมตรีให้ เชื่อม ถง
กัน. ๓๗๗/๓๓ เครื่องยศ
ถมเงินและถมทอง.

ปราง ๘๓/๓ น. ต้นมะพร้าว
เปรียบปราง (แก้ม) อัน
นวล.

ปราจีน น. ตะวันออก ๖/๓๒
แดนปราจีน แดนตะวัน
ออก, หมายถึงเมืองไทย
เรา.

ปราชัยศ [ประราไชเยศ] ก.
แพ. ๕๒๘/๓ เพื่อดะเลง
ปราชัยศพระเอย เพราะ
มอญแพ้วพระองค์.

ปรานี ก. เณิก. ๘๒/๓ ใคร
ปรานีหนึ่งบาง เชิญนุช
มาแนบข้าง ใครจักเ็นก
ข้างสักครึ่งหนึ่ง ช่วยเชิญ
นางให้มาแนบข้าง.

ปราบไตรจักร ๒๓๘/๓ ชอ
ข้างพระที่นั่งพระเอกาทศรถ
นำหน้าข้างพระนเรศวร.

ปราบหงสา คือปราบหงสาวดี
๓๓๐/๓ ชะข้าง ทรงค
เป็น เกียรติยศเมื่อนั้นศึก
ทะเลงแล้ว.

ปลง ก. ทกล. ๓๗๘/๒
ปลงใจเพื่อต่อให้ ปลงใจ
คือข้อมต่อต่อไท คือพระนเร
ศวร.

ปลั่ง ๕/๓๗ ก. ปลอก, โถง.
ปลั่ง น. สลักปลั่ง คือเขียว
อ่อน. ๓๗๗/๘ ส่าห่มเขียว
ห่มปลั่ง ฯลฯ ปนผ่าน
แซมดำดาบ พอกห่ม
สีเขวห่มสลักปลั่ง รวม
กับ เหล่า เหลือง ปนกับมา
ผ่าน ม้าแซมคำ (คือม้า
สีหนึ่งเป็นพน และมัสคำ
แซม).

ปลั่ง ๘๖/๘ น. นกกระลิงปลั่ง.

ปลี ๑๐๓/๒ น. นกกินปลี.

บอง ก. บองกน. ๑๖๘/๘ ขา

คุมเขตเหลือบอง พวก
ชำปลูกครอง เขต เหลือบ
ของกน.

บักข น. ฝ่าย. ๒๕๘/๑๗ ปก

บักขทักษิณ ขกฝ่ายขวา.

บัจจย น. เครื่องอาศัย, เหตุ.

๓๘๘/๓ จัตราบัจเยศยก

บริจาค ออกเอย บริจาค

บรเจยทงสคจวร (ผ้า),

บิณฑยาท(อาหาร), เสนา-

สนะ(ท่ง ทนอน), คิลาน-

เกสข(ยานักโรค). ๕๓๕/

๒ จงเป็นบัจเยศพนๆ ลๆ

จงเป็นเหตุพนเพิ่มให้โคเป็น

พระสาวก ของ ขว้า ตำรวจ

กิงคค พระพุทธเจ้ามอคร

สาวกสององคคคอิครสา—

วกของขว้าหรือจะเรียกว่า

“อิครสาวก ก็เป็นอันเขา

ใจ ได้ว่า เฉพาะ ท่าน ของ

ขว้า อย่างพระสาวก

และอิครสาวกของชายหรือ

เรียกว่า ทศยสาวกอย่าง

พระโมคคัลลาน.

บัจฉิม น. ของหลัง. ๒๐๗/๑

หนบัจฉิมทิสำ ทางทิศ

ของหลัง คือ ทางทิศตะวันตก,

เรียกตามขาลว่าบัจฉิม

ตามสันสกฤตว่าปรัศิม.

บัญญัติฉิกญาณ ๕๓๕/๒ ว.

มีญาณอันยิ่งด้วยบุญญา

เห็น พระ อริย สัจ ทง หมค

หมายถึง ไต่สำเร็จ พระอร

หัตผล.

บัฐพ น. แผ่นดิน, บ้านเมือง.

๓๗๓/๓๘ ถวายบ้านเมือง

ให้เป็นเขตแดนเดียวกับ
แผ่นดินไทย คอยอมเป็น
เมืองชน.

บัทมราช ๒๓/๓ น. พลอย
กับทิม.

บัน ก. แย่ง, แย่ง. ๑๗๒/๕
บันเอาชัยชิงชน แย่งเอา
ความชนะให้ ได้ความ รวย
ร่นเสียก่อน.

บัน ๒๗๗/๓๗ ก. หมน, เร่ง.

ป่า ๑๒๗/๑๗ ป่าแดง น้ำไป
แดง หมายความว่าป่าไม้
ใหญ่ ป่าสูง. คำบัญญัติ
นักพฤกษศาสตร์ ใช้หมาย
ความว่า ป่าที่มีใบไม้ร่วง
ตามฤดูกาลเช่นป่าเต็งรัง,
ตรงกับ Deciduous forest.

๑๖๓/๒ ป่าสัก เมืองจันท
ศักดิ์. คำนี้ ฅบย็เกมของ

กระทรวงธรรมการใช้ "ป่า
สัก" ซึ่งผิดเอก. แต่ใน
ฅบย็ โรงพิมพ์ พิศาล บรรณ
นิตย ฅบย็หอสมุด สำหรับ
พระนครซึ่งบอกไว้ว่าพิมพ์
ตาม ฅบย็ โรงพิมพ์ หลวง
เป็น "ป่าสัก" ตรงกันทง
สองฅบย็; เห็นว่าถูกเอก
จึงแก้ตาม.

ปากนก ๕๐/๘ หินปากนก
หินเหล็กไฟที่ใส่ปากนกขึ้น
เพื่อสับให้เป็นประกายไฟไป
ติดกินห.

ปากโมก ๒๐๐/๕ ซอคำยล
ในเขตจังหวัดอ่างทองโดย
มากใช้ว่า ป่าโมก.

ปาง น. เวลา, ปางก่อน.

๑๓๓/๓ ไปที่ปางจักเต้า
แขกคนองคนถนอม ไปที่

เวลาจะไต่คนไป เข็มและ
ถนอมนาง. ๓๘๓/๒ แต่
ปาง แต่ปางก่อน.

ปฏินิบท น. คัดทหนึ่งแห่งขณ
คือนคนคำหนึ่งหรือแรมคำ
หนึ่งในท ๓๘๖/๓ หมายถึง
ถึงวันชนคำหนึ่ง. ความว่า
ถึงแคว้นชนคำหนึ่ง ไป พัน
วันอยู่โดยไป แล้ว ให้เร่ง
ประหารชีวิตเสีย อย่าให้
เกลื่อนเขต คำดำเนิน ขท
พระอัยการ (คำพิพากษา)
ไป.

บ้าย ๓๒๓/๓ เหล่าปรบักย์
ป็นบ้าย เอาเอย เหล่า
ข้าศึกเขานนงเอา. บ้าย
เป็นภาษานก มวย หมายถึง
ความว่าเอาหรือหรือเทายาย
เอาคอชกหรือเตะ เอา, ทน

คือหมายความว่ายิ่งเอา.

ป็น ๕/๓๓ พระป็นบิตุราช
พระราชบิดาของชนบักยม
คือเป็นใหญ่, หมายถึงพระ
ราชบิดาพระนเรศวร คือสมเด็จพระ
มหาธรรมราชา.

ปรีโสทม น. คำเรียกพราหมณ์
ผู้ทำพิธี, ราชปรีโสทม ก็
ว่า. ๒๘๗/๒ ปรีโสทม
พราหมณ์พิทยาจารย์ อาจารย์
ผู้วิทยาของพราหม (ไสย
ศาสตร์) มีชื่อว่าปรีโสทม.

ปุ่น ก. ให้, บำเหน็จ. ๔๓๖/
๒; ๓๒๘/๓ ปุ่นชอบกอบ
ชอบข้างคู่ค้าเงินเงิน ทรง
บำเหน็จความชอบ ทั้งชอบ
ข้างผู้ช่วยทำลายความยาก.
ความว่าทรงทั้งชอบข้างผู้ช่วย
รับให้ใหม่เป็นความชอบ.

เปน ๑๒๘/๓ ได้ไปเปนได้
ไปทั้งเป็น. หมายความว่า
ถ้าพบข้าศึกก็สู้รบกัน แพ้ก็
ยอมตาย ไม่ยอมให้จับเป็น
ไปได้.

เปรม ก. รัก, ชอบ. ๖๒/๓
เปรมใจ พอใจ คือพอ
ใจอะไรก็ลืมหอง.

เปล้า ๘๖/๗ น. นกเปล้า.
เปลื้อง ก. หมก, สัน. ๑๒๘/
๑๖ เปลื้องเปล้า หมก
ว่าง. หมายความว่าเมือง
กาญจนบุรีหมีคน ว่าง
เปล้าอยู่. ๑๓๕/๒ คำนี้
นุษย์เปลื้อง จิตท่าน
ถวิลนา กระณังนางไม่
รักหมีสันความก็กลึงเลย.

เปลือย ว. เปล้า ๑๒๗/๓
เปลือยปลาบ(ไม่สวมผ้า)

ก็เป็นแสงปลาย.

เปื้อน ๒๒๘/๒ ส้มิงเขื่อนาย
ทหารกองสอดแนมของกอง
ทัพหงสาวดี, แค้นในพงศาว
ดารเป็น ส้มิงเขว.

แปม ๓๗๗/๘ ก. ปน.

แปรง [ประแทรก] ๓๖/๓
หน้าข้างในกองทัพ.

ผจง ก. ประทับ. ๒๗๕/๒
ผจงกรวิกวาล ประทับด้วย
ขนนกการเวก. พระมาลา
(หมวก) มีลักษณะอย่างนี้.

พรว้า ก. พรว้า (ทองการโท)
ทำลาย. ๒๖๗/๑๓ พรว้ากัน
ลงเต็มแหล่ง พรว้าชีวิตกัน
ลงเต็มบ้านเต็มเมือง.

ผดง ก. ปลง. ๒๕๓/๓; ๒๕๖/
๒๓; แผลงผดง แผลง
ปลงไป.

ผลา [ผลา] น. หิน. ๔๐/๖

ใจผลา ใจคังหิน คือใจ
กล้าแข็ง.

พระชด ก. ประชก. ๖/๑๕

พระชดบัญชา ตรัสประชก,
ตรัสแตกกัน.

ไผอน ก. น้อม. ๓๗๕/๓

ความว่า น้อมเขตแดน

ทั้งหมดมา ถวาย ด้วย เกรง

บุญขารม. ม้วนมอบ เป็น

ล้านวนอย่างม้วนผ้า หรือ

ม้วนกระต่ายหน้าโดนกดรา

จอมอยให้, เขาความว่า

รวบรวมมอบให้. ๓๗๒/๒

ไผอนออก อ่อนน้อมเป็น

เมืองชน.

ผ้งฟาย ก. ผันฟาย, แล่นไป

๒๓/๕ แสดงเดชผ้งฟาย

ทรงดำเนินอย่างแสงก้านา.

ผัน ก. หมุน. ๔๑๕/๒ ลม

ผัน ลมหมุน, หมายถึง

ลมพัด.

ผาดฟ้าย ๒๕๗/๒; ๒๗๗/๑๗;

ก. เกินกองทัพ.

ผ่าน ก. ครอบครอง. ๕/๒๕

ผ่านเผ้า ก. ปกครองเหนือ

ผม คือพระเจ้าแผ่นดิน.

ผ่าน ก. พล่าน. ๓๐๐/๓

ทงขทนความว่า ข้าศึกยิง

ปืนกราดกระหน่ำ ระดมเข้า

ไป แต่ไม่ต้องพระองค์

กลับตน แตกฉาน พล่านไป

เอง.

ฟ้าย ก. เกิน. ๓๖๘/๕ เพื่อ

รามัญฟ้ายพล ในเรื่อง

มอญเกินกองทัพเข้ามา.

ผิว [ผิว] สัน. ถ้า. ๓๕๘/๓

ความว่า ถ้าพระองค์มพล

ทหารตามไปรบด้วย ถึง

ชนะข้าศึกมอญพระเกียรติ

ก็คงไม่ลือขรรคมายนัก.

เผด็จ ก. ตก, ขาก. ๓๓/๓

ตกตก, รบชนะ. ๓๗๗/๒๐

เผด็จมิตร ขากไม้ตรกน.

เผ่า น. ผม. ๒๕๗/๓๗ ผู้

เป็นเผ่าพลชั้นดี ผเป็นผ

กองทัพ คือเป็นนายทัพ.

๓๗๓/๓๗ ผู้เผ่าตะเลง ผ

ผมมอญคือพระเจ้าแผ่นดิน

มอญ.

เผือด ก. สลต, หมอง.

๒๕๓/๒ เผือดแผ่ว ความ

ผองแผ่วหมองลง คือหมก

สว่าง.

เพื่อน น. ข่า. ๓๒๐/๒ ผ

เพื่อน ผข่า. ๓๒๗/๓๓

ขวัญเกลยงกินเพื่อน ขวัญ

หายเข้าข่า คือขวัญหนัก

ผ. (ตามนิยมโบราณว่า

ขวัญคือ ส่องราศี. ถ้าผโค

เคราะห์ร้าย ส่องราศีก็หนัก

เข้าข่าเขาคงไป. จึงมีพิธีทำ

ขวัญ คือเชิญมิ่งขวัญให้

มาอยู่กับตัว).

เพื่อน ๕/๕๐ น. ข่า.

แผ่ว ก. คด. ขยาย. ๓๖/๕

แผ่อาคม แสงตกน, ขว

รูปคน.

แผนก น. ผ่าย. ๓๕๗/๕

สองแผนก คือผ่ายเรียน

คันถธุระ (เรียนคัมภีร์)

แผนกหนึ่ง, เรียนนวยสัสสนา

ธุระ (เรียนกรรมฐาน)

แผนกหนึ่ง.

แผ่ว ก. แผ้วถาง, ทำให้

เกย, ทำให้สะอาท หรือ

หมกก. ๕/๕๐ แผลวก

ให้^๒เป็น^๑เฝื่อน ปรายปราม

บ้านเมืองให้^๑ นิชหาย กลาย

เป็น^๑ยา. ๕/๕๒ พอพิรณ

แผลง^๒ฟ้า พอฝน^๑ไม่มี^๑ใน^๑ทอง

ฟ้า คือ^๑สน^๑ถูก^๑ฝน. ๑๘๘/

๕ แผลง^๒ฟัง^๑ขวัญ แผลง^๑ดาง

และ ทำ^๑ตาย^๑ขวัญ ให้^๑หมก

ไป^๑คือ^๑ทำ^๑ให้^๑ขวัญ^๑ หน^๑ก็^๑ผอ.

๓๕๗/๒ แผลง^๑เผ็ด^๑จमार

แผลง^๑ดาง^๑ต^๑จमार คือ^๑ชนะ

मार.

ไผท น. แผ่น^๑ดิน. ๓๒๘/๗

ฟุ่ม^๑ไผท^๑ถึง^๑ท้น ฟุ่ม^๑ฟาย

(มากมาย) เติม^๑แผ่น^๑ดิน^๑ดง

น้ำ^๑ไผท^๑ท่วม^๑นอง^๑ไป คือ

กลาก^๑เกลื่อน^๑ เติม^๑แผ่น^๑ดิน.

ผ้อ ก. เทียว. ๑/๖ ผ้อ^๑ใจ

ใจ^๑เทียว^๑แห่ง, ใจ^๑ท้อ. ผ้อ^๑ใจ

ห้าว^๑บมิ^๑หาญ ใจ^๑ท้อ^๑นระ

คึก^๑ห้าว^๑ คือ^๑ขึก^๑เหิม^๑ชน^๑ ก็^๑ไม่

กล้า^๑คึก.

ฝ้าย^๑หน้า^๑ฝ้าย^๑ใน ก. เสนางค์.

ฝน ก. พน, กลัย. ๓๗๓/๓๓

เขียง^๑ใหม่^๑กลบ^๑พน^๑เพื่อง^๑ฟุ้ง

เมือง^๑ฟ้า.

พก ก. วก, กลัย, พลิก.

๑/๕ พก^๑แผ่น^๑ฟาก^๑ฟ้า

พลิก^๑แผ่น^๑ทอง^๑ฟ้า. ๒๕๖/๓๓

ฟ่าง^๑พก^๑ภู^๑แผ่น^๑ตัว^๑ เพื่อง

พลิก^๑แผ่น^๑กิน. ๒๖๕/๒ เพื่อง

พก^๑ภู^๑ดล^๑เพื่อง^๑พลิก^๑แผ่น—

กิน. ๓๒๓/๕ ตรึง^๑อก^๑พก

ตก^๑ขัว^๑ ถล^๑บน^๑ตรง^๑อด^๑พลิด

คว^๑ล้ม^๑คว^๑ว่า^๑ลง. ๓๗๓/๖ จะ

พก ะ^๑พลิด^๑คว^๑ว่า.

พง^๑สาว^๑ดาร์ ๕/๒ น. วงค์

พระ^๑ธาว^๑. ใช้^๑หมาย^๑ความ

ว่าเรอรวร ทว่า ค้วย เหล่า
กษัตริย์ซึ่งนบถอ ก็นว้าเป็น
พระนารายณ์แบ่งภาคลงมา
เกิด. เพราะฉะนั้นว่า “พง
ศาวดาร” จึงเขียนการเรียก
ไท่ แทนนบถอ ไสยศาสตร์
เท่านั้น. ถ้าจะเรียกทั่วไป
ท่านจึงใช้ว่า “ประวัติการ,”
ถ้าเขียนตำราพงศาวดารท่าน
ใช้ว่า “ประวัติศาสตร์.”

พนมทวน ๑๕๐/๕ ชั่งท้าย
ในจังหวัดกาญจนบุรี.

พนอม ๒๐/๑ น. พนมภูเขา.
พนานล (พน+อันล สกรรณ).
๒๐๕/๓ น. ย้า.

พยุห น. กระบวนทัพ. ๒๘/
๑ พยุหเสก กระบวนศึก.
กุ เหตุ. ๑๘๒/๒ จอมพยุห
นายทัพ. ๑๘๗/๑๐ เขา

ก็ตรวกระบวน ทพ ออก สก
คราม. ๒๒๕/๑ นำชม
กระบวนทัพพระเจ้าอยู่หัวทอง
สองพระองค์. ๒๔๗ พยุห
บาตร การยกทัพ. ร่ายบท
นพวรรณาลงพระมหาอุป-
ราชาจักทพเป็นเจกแถว ๆ
ละเจกกอง รวมเป็นสี่สิบ
เก้ากอง, แล้วจারেใน
ชื่อนายทัพและชื่อ ช่าง ฝ่าย
ทะเลเป็นลำขัไป ซึ่ง
ไม่จำเ็นต้องอธิบาย ในท่น
เช่นให้พระยาจิกทองคุมพล
หมื่นสองพัน ข้างชื่อ
ยุมาทางเป็นค่น. ๒๖๖/๑
โหรคอยฤกษ์เพื่อบอกให้ทัพ
ของพระนเรศวรเดินกระบวน
อยู่.

พราหม น. พระพรหม. ๒๘๑/

๓ พรหมพินานพรหมโลก.

๕๓๗/๓ พรหมฉัตร ฉัตร
ของท้าวมหาพรหม. ความ
ว่า เป็นคังฉัตรมหาพรหม
๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
เป็นชั้น ๆ อยู่นกน้อยบนพาม
เงาร่มเย็นเพื่องฟ.

พรหมาน [พรหม—มาน] น.

พระพรหม. ๕๐๒/๓

ทรงเจริญ มีตราบาเพยง

พรหมาน ทรงเจริญความ

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
เป็นมิตร์ ค้อมเมตคาคิต

คังพรหม(ซึ่งเรียกว่าเจริญ

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
พรหมวิหารสี่ คือ เมตตา

กรุณา มติกา อุเบกขาอยู่

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
เป็นนิจ.)

พรรษา น. ฝน. ๒๕๒/๕ คราว

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
เมือฝนตกถึงลงมา นาก

โหลไม่มัสสนส. ๒๕๒/๒๐

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
คุดังพรรษาของ คุดังเมต

ฝนตักกระหน่ำ.

พรอก ก. พุก, กล้าว, เช่น

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
พรากพรอก ว่าพุกหลวง.

๓๘๗/๓ พรอกมนตร์ สวด

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
มนตร์, ร่ายมนตร์.

พระราช ๓๗๕/๓ น. คำ

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
เรียกช้อยชอนนางผู้หนึ่ง.

พระราชรับบัญชา พระ

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
ราชไกรยคำรัสสั่ง.

พริก ว. พร้อม. ๒๕๗/๓๗

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
พริกพิริยอัสดร พร้อม

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
พลทหารม้า. ๓๖๗/๒๐พริก

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
พิริย พร้อมกวยพล.

พริก น. พริง, วันรุ่งขึ้น.

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
๒๕๘/๓๓ พริกนพอฤ

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
แผก เร่งยกแยกโยธี(การ

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
ททรง คาค ว่าระ รยใหญ่)

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
พริงน ระพอ เป็นจริง อย่าง

๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
ตรัสหรือ แผก ไป ไม่จริง ก็

ตาม, แต่ต้องแย่งยกไป
(บ้านทาน). ๓๕๕/๓ กำ-
หนดพรกเพ็ญแท้ วัน
กำหนดวันพรณเคมวันให้
ของจำไว้ (ก่อน).

พฤษภภาพ ๕๓๐/๒ น. ความ
เจริญชาย.

พจนันท์ [พริ้น] น. กอฉ,
 หิม. ๒๔๗/๕, ๒๔; ๒๕๒/๑;
 ๒๖๗/๒ ขุนพล^๒ กำนับ^๒ เป็น
 ทพ^๑ หลังพรงพจนัน^๑ นายทพ^๑
 ฝ^๒ เยน^๑ ค^๑ ก^๑ ข^๑ ย^๑ พระยา^๑ ศ^๑ ริ^๑ โส^๑ น^๑ ร^๑ ง^๑ ค^๑
 ค^๑ อ^๑ พระ ย^๑ ราช^๑ ฤ^๑ ท^๑ ธิ^๑ าน^๑ น^๑ ต^๑
 ใ^๑ ใ^๑ ก^๑ าก^๑ ข^๑ เยน^๑ น^๑าย^๑ ท^๑ พ^๑ หล^๑ ึง^๑.

๒๕๘/๒๘ พลุนากเท่ากัน.

พจนนา[พริษา] ดพจนท.

๒๕๘/๓๘พจนนาทาเฑาะณ-

นา พจนนัยเท่ากัน. ๒๕๗/

๓๓ เบนเชษฐพจนทาทัพ

๔๒
เบื่อนนายทพ.

พล น. กำแพง, กองทัพ. ๓ / ๒

พลมารพลแห่งเทวบุตรมาร

๔ ๒ ๒
ท.แพพระพุทธรูป. ๕๐/๓

พลบทจร พลเคนเทา ชง

๔ ๕ ๖ ,
เขียนเรียบกว่า ทหาร ราช.

๒๒๓/๖ พลตัน ก พล

๒๒๖/๑ พอสรร

[illegible][illegible]

๒๖๓ / ๒ พลคนตากธรรณ

พลเคนเทอ (ทหารราช)

เกตุชนแผนกน. ๓๓๗ / ๒

พลพ่าย ช่อพระแสงของ้าว.

บัตราชฟาดแสงพล พาย

พอน ทนไถน^๒นพระราชา

(พระนเรศวร) ทรงถือน

พระแสงพลพายว้าพอนฟาด

ลงไป ^๕ คอเขาพระแสงพล

พ่าฬฟาด^๔พนงไพล. ๓๗๗/๕

WATER TANKS: 100

พลทหารเหล่าต่าง ๆ.

พลวก ก. ถล่มลง, ทลาย

ลง. ๓๗๒/๗ พลวกเผา

เผาให้ทลาย คือให้เอาไฟ

เผาทำลายเสีย. เถลิง

กรานกรุ่นพลวกเผา ก่อ

ไฟให้กรุ่นขึ้น (ให้กึกก่น)

เผาให้ทำลาย.

พลูก ๓๕/๒; ๓๓๖/๓ น. งา.

พวน ๓๗๒/๖ น. เชือกเส้น

ใหญ่.

พสุธาร น. แผ่นดิน, ประเทศ.

(เพี้ยนจาก พสุธา). ๖/๒

ฝ่ายพสุธารออกทิศ ฝ่าย

ประเทศทิศตะวันออก, หมายถึง

ถึงประเทศสยาม. ๓๗๓/๓

เผา พสุธาร ฝั่เป็นมมของ

แผ่นดิน คือเป็นพระเจ้า

แผ่นดิน.

พหล ว. ทนแนน ในคำ

ประพันธ์ หมายถึง ถึง กองทัพ

หรือกระบวนพล ด้วยคือ ละคร

จาก พหลเสนา พหล

โยธาวุธ ฯลฯ, หมายถึงกำลัง

ก็มี. ๒๕๗/๓ สระพริบ

พหลดุรงค์ร่ายรำ พร้อม

ด้วยพลม้า ทนแนนอันล้ำ-

พองด้วยยศ. ๒๕๗/๔๕

ทรงพหลเหี่ยมหาญ มี

กำลังห้าวหาญ.

พะ ก. ประ, ท่านทาน. ๒๖/

๓ อย่าพะ พ่อได้ อย่า

ท่านทานพ่อได้. ๓๒๗/๓๕

อย่าพะ ไม่ให้พะ.

พะงา น. นางงาม. ๓๐๘/๓

แขกเต้าเต้าแขกน้อง นาง

พะงา หนึ่งรา นกแขก

เท้าช่วย ไต่เต้าไป เป็นแขก

เยยม^๕มน^๖ของ^๗สีก^๘ต^๙เด็ก^{๑๐}.

พบ^{๑๑} ๑๘/๓ ว. งาม.

พระ^{๑๒}ตาน^{๑๓} ๓๘๘/๓ น. พระ^{๑๔}ลาน.

พัก^{๑๕} ก. รอ. ๖/๓๕ ไป^{๑๖}พัก

วอน^{๑๗}ว่า^{๑๘}ไซ^{๑๙} ให้^{๒๐}ช^{๒๑}หวง^{๒๒}ช

ห้าม^{๒๓} ไม่^{๒๔}ร^{๒๕}อ^{๒๖}ให้^{๒๗}ค^{๒๘}อง^{๒๙}ออก

ปาก^{๓๐}ไซ^{๓๑} มี^{๓๒}แต่^{๓๓} พระ^{๓๔} บิ^{๓๕}คา^{๓๖} กลับ

ค^{๓๗}อง^{๓๘}ห^{๓๙}ว^{๔๐}ค^{๔๑}อง^{๔๒}ห^{๔๓}ำ^{๔๔}ม.

พัก^{๔๕}คา^{๔๖} ๓๗/๓ น. ห^{๔๗}ม^{๔๘}ช^{๔๙}าง^{๕๐}ท^{๕๑}

ทำ^{๕๒}ห^{๕๓}นา^{๕๔}ท^{๕๕}ท^{๕๖}า^{๕๗}ล^{๕๘}าย^{๕๙}ค^{๖๐}าย^{๖๑} ก^{๖๒}

ช^{๖๓}าง.

พัช^{๖๔}เน^{๖๕}ียง^{๖๖} ๓๒๓/๓ น. ช^{๖๗}อ^{๖๘}ช^{๖๙}าง^{๗๐}

ของ^{๗๑}มา^{๗๒}ง^{๗๓}า^{๗๔}จ^{๗๕}า^{๗๖}ว^{๗๗}ร^{๗๘}.

พัช^{๗๙}ริ^{๘๐}น^{๘๑}ท^{๘๒}ร^{๘๓} น. พระ^{๘๔}อ^{๘๕}ิน^{๘๖}ท^{๘๗}ร^{๘๘}.

๓๓๓/๒ พ^{๘๙}าง^{๙๐}พัช^{๙๑}ริ^{๙๒}น^{๙๓}ท^{๙๔}

ไ^{๙๕}พ^{๙๖}ิจ^{๙๗}ิต^{๙๘}ร^{๙๙} ส^{๑๐๐}ีก^{๑๐๑}ส^{๑๐๒}ร^{๑๐๓}้าง^{๑๐๔} เพ^{๑๐๕}ียง^{๑๐๖}ค^{๑๐๗}ัง

พระ^{๑๐๘}อ^{๑๐๙}ิน^{๑๑๐}ท^{๑๑๑}ร^{๑๑๒}ก^{๑๑๓}บ^{๑๑๔}ท^{๑๑๕}าว^{๑๑๖}เว^{๑๑๗}ป^{๑๑๘}ิจ^{๑๑๙}ิต^{๑๒๐}ร^{๑๒๑}

สุ^{๑๒๒}ร^{๑๒๓}ทำ^{๑๒๔}ค^{๑๒๕}ัก^{๑๒๖}ก^{๑๒๗}ัน^{๑๒๘}. ก^{๑๒๙}ไ^{๑๓๐}พ^{๑๓๑}ิจ^{๑๓๒}ิต^{๑๓๓}ร^{๑๓๔}.

พ^{๑๓๕}ท^{๑๓๖}ธ^{๑๓๗}ก^{๑๓๘}อ^{๑๓๙} ๓๒/๓ ช^{๑๔๐}อ^{๑๔๑}ช^{๑๔๒}าง^{๑๔๓}ท^{๑๔๔}ร^{๑๔๕}

ของ^{๑๔๖}พระ^{๑๔๗}ม^{๑๔๘}หา^{๑๔๙}อ^{๑๕๐}ป^{๑๕๑}รา^{๑๕๒}ชา^{๑๕๓}. ๒๓๘

/๓ พระ^{๑๕๔}ม^{๑๕๕}หา^{๑๕๖}อ^{๑๕๗}ป^{๑๕๘}รา^{๑๕๙}ชา^{๑๖๐}ท^{๑๖๑}ร^{๑๖๒}ง^{๑๖๓}ช^{๑๖๔}

ช^{๑๖๕}าง^{๑๖๖}ช^{๑๖๗}อ^{๑๖๘}พ^{๑๖๙}ล^{๑๗๐}าย^{๑๗๑}พ^{๑๗๒}ท^{๑๗๓}ธ^{๑๗๔}ก^{๑๗๕}.

พ^{๑๗๖}ัน^{๑๗๗}ค^{๑๗๘}ง^{๑๗๙} ช^{๑๘๐}อ^{๑๘๑}ช^{๑๘๒}าง^{๑๘๓}ผ^{๑๘๔}าย^{๑๘๕}ท^{๑๘๖}ะ^{๑๘๗}เล^{๑๘๘}ง

๒๕๗/๓ จ^{๑๘๙}ี^{๑๙๐}พ^{๑๙๑}ัน^{๑๙๒}ค^{๑๙๓}ง^{๑๙๔}ค^{๑๙๕}ข^{๑๙๖}เ^{๑๙๗}ล^{๑๙๘}เ^{๑๙๙}

ช^{๒๐๐}าง^{๒๐๑}ค^{๒๐๒}ว^{๒๐๓}เ^{๒๐๔}ล^{๒๐๕}เ^{๒๐๖}ค^{๒๐๗}ช^{๒๐๘}อ^{๒๐๙}พ^{๒๑๐}ัน^{๒๑๑}ค^{๒๑๒}ง.

พ^{๒๑๓}ัน^{๒๑๔}พ^{๒๑๕}ก^{๒๑๖} แ^{๒๑๗}ล^{๒๑๘}ง^{๒๑๙}จ^{๒๒๐}า^{๒๒๑}ก^{๒๒๒}ว^{๒๒๓}น^{๒๒๔}ิ^{๒๒๕}พ^{๒๒๖}ก^{๒๒๗}).

๓๘๖/๒ น. ค^{๒๒๘}น^{๒๒๙}ช^{๒๓๐}อ^{๒๓๑}ท^{๒๓๒}า^{๒๓๓}น,

สุ^{๒๓๔}ริ^{๒๓๕}ย^{๒๓๖}ท^{๒๓๗}า^{๒๓๘}น^{๒๓๙}ท^{๒๔๐}ัว^{๒๔๑}ไป^{๒๔๒}.

พ^{๒๔๓}าง^{๒๔๔} ว. เพ^{๒๔๕}ียง^{๒๔๖} ๒๒๓/๓ เพ^{๒๔๗}ียง^{๒๔๘}

จ^{๒๔๙}ะ^{๒๕๐}ก^{๒๕๑}ล^{๒๕๒}ย^{๒๕๓}พ^{๒๕๔}น^{๒๕๕}แ^{๒๕๖}ล^{๒๕๗}น^{๒๕๘}ค^{๒๕๙}ัน.

พ^{๒๖๐}า^{๒๖๑}นิ^{๒๖๒}ช^{๒๖๓}ย^{๒๖๔} น. ก^{๒๖๕}า^{๒๖๖}ร^{๒๖๗}ค^{๒๖๘}้า^{๒๖๙}ช^{๒๗๐}าย.

๕๐๘/๓ (บ^{๒๗๑}า^{๒๗๒}ท^{๒๗๓}ห^{๒๗๔}น^{๒๗๕}ง^{๒๗๖}) ค^{๒๗๗}น^{๒๗๘}ไ^{๒๗๙}ก^{๒๘๐}

ป^{๒๘๑}ระ^{๒๘๒}ส^{๒๘๓}ัง^{๒๘๔}ค^{๒๘๕}ง^{๒๘๖}ก^{๒๘๗}า^{๒๘๘}ร^{๒๘๙}ค^{๒๙๐}้า^{๒๙๑}ช^{๒๙๒}าย^{๒๙๓} แ^{๒๙๔}ด^{๒๙๕}

ท^{๒๙๖}ร^{๒๙๗}พ^{๒๙๘}ย^{๒๙๙}ห^{๓๐๐}ม^{๓๐๑}ค^{๓๐๒}, (บ^{๓๐๓}า^{๓๐๔}ท^{๓๐๕}ส^{๓๐๖}อง^{๓๐๗})

ถ^{๓๐๘}ว^{๓๐๙}ย^{๓๑๐}ฎ^{๓๑๑}ิก^{๓๑๒}า^{๓๑๓} (ก^{๓๑๔}ั^{๓๑๕}ท^{๓๑๖}ร^{๓๑๗}พ^{๓๑๘}ย^{๓๑๙}ห^{๓๒๐}ล^{๓๒๑}ง^{๓๒๒})

พ^{๓๒๓}ระ^{๓๒๔}อ^{๓๒๕}ง^{๓๒๖}ค^{๓๒๗}ท^{๓๒๘}ร^{๓๒๙}เ^{๓๓๐}า^{๓๓๑}เ^{๓๓๒}็น^{๓๓๓}อ^{๓๓๔}ร^{๓๓๕}ะ^{๓๓๖}ป^{๓๓๗}ระ^{๓๓๘}

ท^{๓๓๙}า^{๓๔๐}น^{๓๔๑}ให้^{๓๔๒}, (บ^{๓๔๓}า^{๓๔๔}ท^{๓๔๕}ส^{๓๔๖}าม^{๓๔๗}) ค^{๓๔๘}ร^{๓๔๙}บ^{๓๕๐}

ส^{๓๕๑}าม^{๓๕๒}ย^{๓๕๓}ค^{๓๕๔}อง^{๓๕๕}ส^{๓๕๖}ง^{๓๕๗}ห^{๓๕๘}ล^{๓๕๙}ง^{๓๖๐} ส^{๓๖๑}อง^{๓๖๒}เท^{๓๖๓}้า

มาศ ค นกรบันช่าย. ในท
 น(๑๖๓/๑) ว่าพทไธธาน
 มาศ เมือง เพชรบูรณ์
 คำตามฉันทลักษณ์.

เพ็ญ ๓๔๕/๓ ว. เต็ม.

เพโทบาย ๒๗๗/๒๓ น.

อุบายกลดก.

เพรง ว. ก้อน. ๓๖๔/๕

ความว่า แท้ก่อน ทั้งแต่
 พระอัยกา (ตา คือสระแก้ว
 พระมหาจักรพรรดิ) ตลอด
 จนพระเจ้าหลวง (พระราชา
 บิดา คือ พระมหา—
 ธรรมราชา).

เพ็ญ ตักจากโพลีเพ็ด. ๑๕๐/

๓ จวนจักเพ็ด จวนจักโพลี

เพ็ด คือจวนพลบค่ำ.

เพ็ญ ๓๓๗/๓ ก. พลาท.

เพ็ญ ว. เท้า. ๒๕๘/๒๓

เพ็ญพลรบ พลรบเท่ากัน.

เพอ ว. เพ็นตัย, เพวระ.

๓๑๘/๑๖ เพวระพระยารม

พระองค์ปกครองแผ่นดิน,

หมายดังพระนเรศวร. ๓๑๐

/๕ เพอภาสกรแผดเผา

เพวระพระอาทิตย์ แผดเผา.

๕๒๘/๑ กุ ปราชัยศ.

โพน น. ตะโพน. ๑๑๘/๑

โพนพาทย์เถรี ตะโพน,

เครื่องประโคม, กลอง.

๒๕๓/๒ โพนพาทย์เถรีชน

ตะโพน ขพาทย์ กลอง ก็

กระชั้น. ๒๘๗/๖ คุประนัง.

โพน ว. โนน. ๑๖๒/๒ แผ่น

โพน แผ่นดินโนน, ประ-

เทคโนน.

โพน น. ภัย อันตราย. ๓๗๓

/๓๓ ความว่า เพอแผ้ว

ถาง (กำจัก) อินทราย
มากมาย.

โพย ก. พย. ๓๗๓/๕๘ ธิบ
เรือโพยแผ่นน้ำ เร่งเรือ
พายแล่นไปในน้ำ.

ไพจิตร, ไพจิตรว แผลงมา
จากบาลีว่า เวปจิตติ, ชื่อ
จอมอสูร (ยักษ์) คงวิมาน
อยู่เชิงเขาพระสุเมรุเคยยก
รพลงขึ้นไปรบกับพระอินทร์
ถึงชั้นดาวดึงส์ ซึ่งอยู่ยอด
เขาพระสุเมรุเสมอ แต่ต้อง
แพ้ไปทุกครั้ง. ๒๕๘/๓
เสด็จ แสดง พิริยพาท
เพียง ไพจิต ราเฮย พระ
มหาอุปราชเสด็จการศึก
ครั้งน แสดกรรพลงมาก มาย
กรรพลงของท้าวไพจิตราสูร.
๓๓๓/๒ ก พชรินทร.

ไพบลย์ ว. เต็ม. ๒๕๕/๓
เต็มด้วย ทหาร รววง สเทหา
ประจำข้าง. เท้าหน้าคือ
นั้นตลกกับราชสังครา, เท้า
หลังคือชพพรายกับชพพรา.
กู ข้าง.

ไพร น. ป้า. ๒๐/๓ ไพร
พนอม ป้าเขา.

ไพรินทร ๓/๓ น. จอมไพรี.
ไพรี ว่าข้าศึก ไพรินทรใน
ทนหมายความว่าเพียงข้าศึก
เท่านั้น.

ไพรุ ๕๒๐/๒ น. เวร. กุเบณญ.

ไพธัก ๓๘๘/๓ แผลงจาก
พลัก.

ไพศรพน น. ท้าวเวสวัณ
คือโลกบาล ผู้เป็นเจ้าแห่ง
ทวีป. เรานขลธชาวเป็น
ทวีปอันประเสริฐ จึงใช้

ศัพท์ในความหมายว่าข้าว
ก้วย. ๓๘๕/๓ ข้าว.

ฟอด ก. วอก. ๓๒๘/๖ กู
ทอด. ๓๘๓/๓๐ กุ้งฟอด
ไฟฟอนกัลป์ รนทำลาย
ก้วยไฟประลัยกัลป์.

ฟอน ก. ทำให้แหลก, ประ—
ลัย. ๓๘๓/๓๐ ก. ฟอด.

ฟอน ก. รำ. ๓๘/๖; ๘๖/
๒; ๒๕๖/๓๘; ฟอนฟาย,
ฟอนฟาย ฟาย, ฟาย,
เข่นสร้อยคำของฟอน, รวม
แปลว่า ฟอนเท่านั้น, หมายถึง
ความว่าถอเข็ดช คงทำรำ.

ฟาย, ฟาย สร้อยคำของ
ฟอน.

ฟาย ว. เทา. ๓๘/๒ ม้าฟาย
ม้าสีเทา. ๓๘๗/๘ หมูขาว
ปนหมูป้าย หมูม้าสีขาว

ปนหมูป้ายสีเทา.

ฟุน ก. อากาการของไฟที่ไหม้
คุกรุ่นอยู่ เรียกว่าไฟฟุน.
๓๘๓/๕ ขาดฟุน ซาก
โกรธเคือง.

เฟื่อง ก. กระจาย. ๓๒๗/๒
เฟื่องฟ้ากระจายไปในท้อง
ฟ้า, เกลอนกลางฟ้า, ๒๐๓/
๒ เฟื่องนา นากกระจาย.

ไฟ ๘๗/๒ น. ต้นมะไฟ
เปรียบไฟราคะคลอกให้ร้อน.

ไฟสร ๒๖๕/๓ น. บินไฟ
คอบนประจักษ์คำ เพราะคำ
ว่าขมหมายถึงดงอวอชไซยง
ไต้ เช่น ธน หนาไม้ ขาท
นความว่า ขนไฟม้านา
ถึงศัรพระราม.

ภพ น. ประเทศ, บ้านเมือง,
โลก เช่น ไตรภพ. ๓๖๖/๒

ภพพระ แผ่นดินของพระ
องค์.

ภมร น. แมลงผิง ๒๖๓/๔
ออกเข้าคือภมรจะออกจะ
เข้าเวียนวนกันคล่องแคล่ว
อย่างผิงแมลงผิง.

ภวัตร น. ยอดภพ, ยอด
โลก, หมายถึงพรหมชั้น
ยอด เรียกว่าภวัตรพรหม.
๓๕๖/๒ จบภวัตรไภว
ภพพื้น ตลอดจนภพทั้งหมด
จนถึงพรหมชั้นยอด.

ภัพ ว. กิ, งาม. ๓๗๓/๓๓
กอบภัพผลพูนภพ สบ—
พิสัยลานนา หาผล
ประ โยชน ทักติ เพิ่มพูน แก่
บ้านเมือง ทิวเขตลานนา
ไทย (คือภาคพายัพ).

ภัชลา ๒๐๘/๓ น. ภัชทาง

น้ำ คือภัชระใช้ในพระสุบิน
นิมิต.

ภาค น. ภาย. ๓๕๐/๓
ภาคใต้ ๆ ภายใต้คันโพธิ์
ประเสริฐ เห็นอุมวณม, คือ
เขตนขณอนโลก.

ภานุเมศ (ภานุมา+อศ
สกรรณ). น. อาทิกย์. ๒๘๕
/๓ ท้องฟ้าเข้ค้องใส
ดวงอาทิตย์ส่องแสงจ้า.

ภาสกร๓๘๐/๕๓. พระอาทิตย์.
ภิมุข (ทักจากอภิมุข) ว. หั
หน้า. ๒๐๐/๘ ภิมุขมาตยา
กร หม่อมมาตย์เป็นหัว
หน้า.

ภุช น. มี. ๒๕๕/๒ ภุช
ชำระ มีผล.

ภู น. แผ่นดิน. ๕/๓ เหตุ
แผ่นภู เหตุการณ์แห่ง

แผ่นดิน, เขาความว่าเหตุ
การณแห่งยานเมือง ๒๗๗
/๓๕ เพียบบุญ เพียบแผ่นดิน
กิน. ๕๒๐/๓ ทาสบุญ ข้า
แผ่นดิน.

ภูผา น. ภูเขา. ๑๕๒/๓ ภู
ผาหลวง ตกต้อง ภูเขา
ใหญ่ตกถูก คือทัช.

ภูมิ น. ฐาน, ท. ๑๘๖/๑ ภูมิ
พยุหไกรสร ศักดิ์สูง ทรง
ฐานทัพ เป็น รูป ราช สัตว์.
ตามตำราพิชัยสงครามโย—
ราณมพชรทกระบวนทัพและ
ตั้งค่ายเป็นแบบต่าง ๆ เช่น
เป็นรูปนกอินทรี เป็นรูป
พญานาค เป็นรูปราช—
สัตว์ ฯลฯ

ภู น. แผ่นดิน. ๑๗๘/๓๕
พระปิ่นปักภูวดล พระผู้

๕ ๔ ๔ ๕
เป็นชนนัยกพนแผ่นดิน. หมายถึง
ฉ. ๕
ฉงพระมหาธรรมราชา พระ
ราชบิดาพระนเรศวร. ๕๒๓/
๑ ภูวนายก ผู้เป็นใหญ่
ในแผ่นดิน, พระเจ้าแผ่นดิน.

มกร ๒๓/๓ น. มังกร.

มกุฏ น. มงกุฎเครื่องประดับ
พระเศียรพระเจ้าแผ่นดินเป็น
เครื่องหมายพระเกียรติยศ
ของไทยเรามียอดแหลม,
คำสามัญเรียกว่า ชฎา.

๑/๑๒ น้าวมกุฏมานบ
น้อมมงกุฏ (หมายถึง
ศิโรตม์) มานชนอบ.

มณฑก น. กษ. ชื่อชนโบราณ
สำหรับสิ่งลูกแตก. ๒๕๗/
๑๘; ๒๕๘/๖๘; ๒๖๕/๕.

มณีนพ ๕๘/๓ น. แก้วแก้ว
อย่าง ที่เรียกว่านพรัตน์.

มนตรี น. ขุนนางที่ปรึกษา.

๓๖๗/๓๕ เนื่องมนตรี ใน
ทนายหมายถงนายทนายกอง
ททอชโทษหลายผู้.

มนัส น. ใจ. ๓๖๓/๓ ฐิเทศ
ว่าทนาย ชง โกรธใน พระทัย
แล้ว.

มโนมัย น. ม้า. ๒๕๘/๒๓
ร้อยห้าสิบมโนมัย ม้า
๓๕๐ ตัว.

มยุร น. นกยูง. ๓๕/๕ มยุร
ฉัตร น. พนมทางนกกยูงหรือ
เครื่องกันขังเป็นชั้น ๆ ทำ
ด้วยหางนกกยูง เป็นเครื่อง
สูง. ๒๕๐/๓ แพร้วพราว
ด้วยแพนหางนกกยูง ชง ทำ
เป็นกำ สำหรับผูกกลาง
ข้าง ถัดโยกให้สัญญาณ
อยู่เยียบ ๆ.

มรณาศ (มรณา + ศเข้าลลิต).

๓๒๓/๒ ก. ทาย โคลง
ขทน ความว่า ไถยีนเสียง
ชระไนโหนดันไม่ว่าเรไรไป
(คือโหนดันไปทีละคันๆ) แล้ว
ร้องเหวี่ยง ๆ เรวกผวกทนาย
ทรงน เปียบขเทียบเรื่อง
จันทโครพ พานาง โมราผู้
เป็นเมีย เดินทางไปพบโจร
ฆ่า เกิดรบกัน. นางโมรา
ยังเกิด ความรักใจช่น ชน
คำมพระขรรค์ให้โจรฆ่าตัว
ตาย ขอมขืนเมียโจร. แต่
โจรก็ทงนางเสียดเพราะเห็น
ใจนางไม่ค. แล้วพระอินทร์
แปลง เป็น เทยขมา เกยว
นาง; นางกรบรัก. พระ
อินทร์โกรธกล่าวว้า; มนุษย์
ต้องแล้วมหนามา ฆ่า ตัว

เป็นสามชู้(คำคำว่า “หญิง
ชาสาม” คงออกจากเรื่อง
นี้), ได้สาปนางให้เป็น
ชื่อน.นางชื่อนั้นเห็นครวญแดง
สำคัญว่าเลือกพระรัตนโค—
รพผวนาง กิรองค์รำครวญ
ว่า ผัวโหลย ๆ.

มรฺน. เทวคา;ทราย. ๓๕๓/๑

เพือนมรฺกณะชาดา ฟ้าย
ฝ้าย ยังเลื้อยให้ห่มเทวคา
และพรหมแพไป เสียก่อน.

๓๘๐/๓ มรฺกัณดาร ทาง
กันการก้วยทราย, ทะเล
ทรายทกนการ.

มฤต ๕๘/๑ ไฟเราะมฤต
เพียง ในเชิงขรรค ท่าน
สงสัยว่าจะเป็นไฟเราะอม—
ฤต. ถ้าใช่เต็มคำก็ควร
เป็นก่งท่านว่า แปลว่า

เพราะเพียงน้ำอมฤต. แก่
ทนทานผแดงทง อ เสีย น
ตัวอย่างเป็นอันมาก เช่น
ภิรมย์ นช ภิปราย ซึ่ง
คำเดิมเป็น อภิรมย์ อนุช
อภิปราย.

มฤทุ ๕๐๐/๒ น. ความอ่อน,
ความอ่อนโยน.

มลวน ๒๕๓/๑ ชอเมอง.
กู ตัว เลขที่ ๒๕๓/๑.

มลัก ก. ลัก; เห็น.

๒๕๓/๓ มลักแลเล่ให้สน
ชยา ยามย่า ลงฤฯ เห็น
เหมือน เป็น เวลา เป็น คำ.

๒๘๕/๒ มลักแลกระลาย
กระลั๊ว ลิวล่ง ไปเฮย
ขัก เกี้ยว กลั๊ว กลาย แด ๆ
ไยว่งโล่งลิวไป. ๒๘๓/๒
ความในยาท่นว่า เห็น

เหล่าพวกเขียกเขียน ค้อ
หมู่ข้าศึกในสนามรบ.

มลา โดยมากใช้ม้าลง
จาก ลาว ๓๗๓/๕ มลา
ประเทศเมืองลาว หมายถึง
ถึงเมืองเชียงใหม่. ๓๘๒/๓
มลาเขต ประเทศลาว
คือภาคพายัพ.

มลาก ว. คีมา. ๓๖๒/๕
ยีนมลากเลอมาน ทรง
พระทัยสูงศักดิ์. ๓๗๓/๕
ขานคำมลาก กล่าวคำ.

มลาย ก. ทำลาย. ๓๒๓/๒
มลายพิศลาญหัก ทำว
ชา สันชวกลมลง. กุ ทัก
๔๓๖/๓ มลายลง ทำลาย
ไล่.

มหรทัก ๒๗๒/๕ ค้อ
มโหระทักน. เครื่องประโคม

ชนิกหนึ่งทำด้วยโลหะ, กลอง
หน้าเคียว.

มหาด น. มหาดไทย. ๓๓๐/๕;
๓๖๘/๓; ออกญามหาด
ท่านเจ้าพระยาผู้ว่าราชการ
กรมมหาดไทยซึ่งเรียกว่า
สมุหนายก ในแผ่นดิน
ได้แก่เจ้าพระยาจักรี.

มหาเถร ๓๗๘/๒๓ น.
พระมหาเถรคันฉ่อง.

มหาวิช น. องค์ใหญ่. ๓๘๒/๓
พระชยนั้นเป็นองค์ใหญ่
พระองค์ให้เสด็จไปโดยปราศ
จากภัย.

มหิฉณภาพน. ความปรารถนา
ใหญ่, ความมักมาก. ๔๒๕/๓
ไปดลมหิฉณภาพเออเอา
สาร ทรัพย์เออ ไม่
แก่ความอยากได้มาก ชุก

หนนทางทะเธาทรพยหรร
สารประโยชน์ของผอน.

มเหตุอุกษณ. อุกษณ, เลอน
มาจาก มหค ว่าคร, ชณะ.
๓๘๘/๓ หามเหตุอุกษณ หา
เวลาอุกษณ. ๒๘๘/๓ มเหตุ
วิชเยศ อุกษณนะ คอ
พิชัยอุกษ.

มหัสสว น. มหรัสพ, การ
ขึ้นเทิง. ๓๘๒/๕ เป็น
มหัสสวมหันต์ เป็นมหรัสพ
อย่างใหญ่. เพราะกษัตริย์
นักรบโบราณนิยมว่า การ
สงคราม เป็น มหรัสพ อัน
สนกสนาน.

มอด ก. วอก, ม้วย. ทาย.
๒๐๘/๓ มอดเมื่อ ม้วยไป,
ทายไป. ๓๘๓/๓๖ มอด
มอญเมือง ฯลฯ รอสี่

เมืองมอญคงจะวอกวายเสีย
เขตแดน. ถ้าเมืองหงสาวดี
เสื่อมอำนาจแล้ว พวก
ข้าศึกก็จะทำศึกกับสยามก็
เท่ากยเนือตานทานราชสีห.
มัมพาน น. พระอินทร์.

๒๒๒/๒; ๒๕๘/๓ โคลง
ยทนความว่า พลทหารทะ
เข้าสัง ความ ล้วน ชก เหม
กล่าสงครามทงนน ปาน
ทหาร พระอินทร์ ปลูกครอง
ฟากฟาคอสุวรรณคเมอชกไป
แผลงอุทขผลาญศึกอสุรรบ
ข้าศึกไคให้ลา (คือแค้น
มนุษย์โลกน) สันทวกลว
หน (คือรบอสุรททงวมาน
อัยเชิงเขาพระสุเมร ซึ่งนัย
ว่าเป็นมนุษย์โลกเหมือนกัน)
มั่ง ว. มั่งคั่ง. ๓๘๕/๓ เมือง

ม่ง เมืองม่งคัง.

มังคลาภิเษก ๓๘๓/๒๓. พระ
ทนต์มังคลาภิเษก กรุงศรี
อยุธยา กล่าวว่า เป็นที่ประทับ
ในฤกษ์หนาว.

มัจฉันตีกสมัย ๓๘๐/๕ น.

เวลาพระอาทิตย์ ค้งอยู่ท่าม
กลาง คือเวลาเที่ยง.

มัน ๒๓๘/๕ น. นามัน. ตก

มันเยมทองข้างหน้าข้างหลัง
ตามฉรรมาตราช้างเมื่อตกมัน
แล้วย่อมคึกและฮาละวาก.

๒๘๘/๑๒ แร้งเกิดจากรตก
มันและแร้งกาย.

มางจาขโร ๕๒/๓๐; ๒๕๗/๗,

๑๖; ๓๒๐/๓ ชอพมาฟ

เลียงพระมหาอปรราชา.

มาตงค น. ช้าง. ๒๕๗/๓

นามมาตงคฺยมาตง ช้าง

(ฝ่ายทะเล) ชอขมาตง.

มาตย, มาตยา [อ่านว่า

มาก, ไม่ใช่ หมาก] น.

อำมาตย ขุนนาง. ๕/๑๖

มวลมาตยมนตรี ขุนนาง

ที่ปรกษาทงมวล. ๓๓๘/๒

หม่อมมาตย หม่อมอำมาตย.

๓๕๐/๓ ทวยมาตยา หม่อม

อำมาตย. ๓๖๗/๒๒

ชไมมาตยา กุ ชไม.

มาน ๓๖๒/๕ น. ใจ.

มานะ น. ความถืถว. ๕๒๒/๒

มานะมละสบสรพ สง

เก้า ทรงละมานะเก้าอย่าง

เลี้ยไค. มานะเก้าอย่างน

คช (๓) ทวเล็คกว่าเขา ก

ถอมานะว่าทวเล็ค, (๒) ว่า

เสมอ, (๓) ว่าเลวกว่า

เขา; (๔) ทวเสมอเขา

ถึถอ^๕มานะ ว่าเล็ศ, (๕)
 ว่าเสมอ, (๖) ว่าเลวกว่า
 เขา; (๗) ถึวเลวกว่าเขา
 ถึถอ^๕มานะ ว่าเล็ศ, (๘)
 ว่าเสมอ, (๘) ว่าเลวกว่า
 เขา.

มาโนช ว. เกิดแต่ใจ. แผลง
 จากมโนช. ๕๐๐/๑ปรานี
 มาโนช ความปรานีเกิด
 จากน้ำใจ.

ม่าย ว. ร้าง. ๘๖/๖ ม่ายคู้
 ร้างคู้ เช่นพ้อม่าย ค้อพ้อ
 ร้าง (คู้).

มายูร น. มยุร นกยูง. ๒๘๗/
 ๑๘ แพนหางมายูร กำ
 หางนกยูง ใช้สำหรับโยก
 ให้อาณัติสัญญาณ.

มาร น. ผู้ฆ่าบุญ เอาความ
 ว่าผู้ก่อกวนการบุญ แต่ใน

ภาษาไทย เราหมาย ความ
 ว่ายักษ์ด้วยชระรอย จระเนอง
 มาจากเทวบุตรมารที่ผจญ
 พระพุทธเจ้าจำแลงรูปเป็น
 ยักษ์นำกลว จึงทำให้เขา
 ใจมารเป็นยักษ์ไป. ๓/๒

พลมาร พลแห่งเทวบุตร
 มารที่แพ้พระพุทธเจ้า. ๓๕๕
 /๓ พิชิตมาเรศ พระ
 ผู้ชนะพญามาร ค้อพระ
 พุทธเจ้าครั้งศตยญ ๕๓๖/
 ๒ เบญจาพิธมวลดมาร
 มารทั้งห้าได้แก่ ชนอมาร
 (ชนะห้า: รูป เวทนา
 สัญญา สังขาร วิญญาณ).
 กิเลสมาร (เครื่องเศร้า
 หมองใจ). อภิสังขารมาร
 (กรรม), มัจจุมาร (ความ
 ตาย), เทวบุตรมาร (เทว

บุตร เช่น พญามาร ที่มา
แย่งบัลลังก์พระพุทธรเจ้า).

มัลล ก.น. โรง, ไชยโรม. ๕๒/
๕ ตั้งโรงราชมัลล ก.น.
พลับพลา. ๓๕๗/๖ รัตน—
มัลล ก.น. รัตน.

มาศ น. ทอง. ๓๘๘/๒ มาศ
ย่อม ย่อมด้วยทอง คือ
ยักทอง. ๒๓๖/๓ มาศมุก—
ทิก แหวนทองคำ.

มาศ น. เดือน. ๕๐๓/๑ เดือน
หนึ่งคืบโคศศักร ๕๐๘/๒
หกเดือนจ่าย เขย หักครึ่ง
หนึ่ง สัน ข. จ่าย ครึ่ง สอง.
หมายความว่า ข. หนึ่ง จ่าย
เขย หักครึ่ง ครึ่ง ออกกลาง ข.
ครึ่งหนึ่งและสันข. ครึ่งหนึ่ง.

มุขเด็จ ๓๗๗/๓๘ มุขเด็จ
อาสน์บรรยงกัราช บัลลังก์

อินทง อยู่ ที่ มุขเด็จ อย่าง
บัลลังก์ หน้าพระที่นั่งดุสิต
มหาปราสาท.

มุกทิก ๒๓๖/๓ น. แหวน.

มุกธาภินิคธาร ๒๗๒/๒ น.
นารกเหนือหัว, คือนาสรงที่
พราหมณ์เรียกในราชการ
ว่า นามรธาภิเษก สำหรับ
ในพิธีมงคล.

มุล น. มุล นาย. ๓๘๕/๓

ทุกนายทุกมุลทุกมุลนาย.
๒๕๘/๓๘ เป็นมุลเป็นนาย.
๒๖๗/๑ ทุกมุล ทุกนายทพ.
๓๖๗/๓ โทยหม้ออำมาตย์
ทุกนาย.

เมรุ ๕/๘ น. ในเรือนว่า
ทเภาศพเจ้านายชั้นสูง ทำ
เป็นปราสาท สัณหา มุขอก
แหลม อย่างพระที่นั่งดุสิต

มหาปราสาท ทั่ว เกรือง
 กำระลอ. เมรุมาศเมรุทอง
 ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์.
 เมษฐ์ (ละจากคำปรเมษฐ์).

๒๕๖/๑๒ น. พระพรหม.
 มาเมนมาเมษฐ์ มาเทวคา
 มาพรหม ซึ่งเคยใช้ว่า
 มาอินทร์มาพรหม. (ผู้เข้า
 ภาระ ขวนแห่ แต่ง ทั่ว เป็น
 เทวคา สวมเสื้อ เขียว เขียว
 จามรเรียกว่าอินทร์, พวก
 สวมเสื้อ แดง เขียว จา มร
 เรียกว่าพรหม). คู่เชิง
 อรรณในเขต ๓๕๒ ทั่ว.

เมาะตะมะ, เมาะลำเลิง
 ๕๒/๑๒ ชื่อหัวเมืองใน
 ประเทศมอญ.
 เมอ, เมอ. ก. ไป. ๕/๓๕
 เมอเมืองไปเมือง(เขมร).

๒๐/๓ เมอศกนกตงหนา
 ดิน้องหน่วงหาญ ไปทำ
 ศก ฉานกตคพณลงเมยอยู่
 กัซาร หน่วง เหนียว ความ
 กล้า หาญ ให้ หมค ไป ได้.
 ๑๖๒/๓ วันเมื่อ วันไป.
 ๓๒๒/๒ เมอซพ ซากซวก
 ไป คือสันซพ, กาย.

เมอบ ว. เต็ม. ๒๕๗/
 ๕๕ มากเมอบขอบทองทอง
 มากเต็มขอบทองทอง.
 เมกษัตริย์ ๑๒๗/๒ ชื่อตำบล
 แม่กษัตริย์.
 แมก น. ต้นไม้. (เขมรใช้
 ว่ากิ่งไม้). ๗๗/๓ ไม้แมก
 ต้นไม้. ๘๖/๓ กิ่งแมก กิ่ง
 ไม้. ๑๑๘/๓ แมกไม้
 ต้นไม้.

แมน น. เทวคา. ๒๕๖/๑๒;

๒๕๘/๕๗; ม้าแมน ม้า
เทวดาคือมาอินทรหิมายถ
ม้าพวกเข้า กระบวน แท้
เรียกว่าอินทร. คุเมษฐ.

แม่น สัน. ฉ. ๖/๑๐ แม่น
ไปเรียบเป็นท โจมจุยยา
ภพ ถ้ายานเมืองไม่เรียบ
ร้อย(คือเกิดแย่งราชสมบัติ
กัน) เป็นทแล้ว ก็ให้โจม
ทยายเขาบ้านเมืองทเคียว.

แมว๘๖/๕ น. นกเค้าแมว.
โมหันธ ว. คายชกด้วยความ
เขลา. ๕/๒๓ ผีผู้ใด ๆ ล๓
แต่ประถม ถ้าใครได้เป็น
เจ้าเมืองเขมรมักมงายก้อ
การทจริต คิดพาล สืบเชื้อ
จากบรรพบุรุษแต่แรกมา.

ยง ๕/๑๕ ว. กงทน เช่น
ยบยง,งามสง่า เช่น ยบยง

ยบยง.

ยล ก. ทุ. เห็น. ๑๒๘/๓
ยลนิกรรามัญ เห็นห่มมอญ
คือเห็นกองทพมอญ. ๒๕๕/
๑ ชาศักแลดูเห็นเป็นสง่า
ผ่าเผย.

ยวน ชื่อภาคพายัพ. แผลง
ชอกจากโยนะ หรือ โยนก.
ทุ โยนก. ๒๕๗/๕๓ พล
ยวน พลชาวพายัพทเรียก
ว่าลาวพุงดำ(เพราะเขามัก
จะสักพุง). ๓๗๘/๕ ตรคาบ
๓๓๓ ยวนสยาม กราย
และกล่าวซ้ำสามครั้ง ถ้วน
ทงยวน (คือททเชิงใหม่)
และซ้ำราชการฝ่ายสยาม.

ยศ น. ความยิ่งใหญ่. ๕/๒
เย็นพระยศปูนเดือนเด่น
ฟ้า ความยิ่งใหญ่ของพระ

องค์ รมเป็นคิงแสงจันทร์
ซึ่ง ลอยเด่นอยู่ใน ท้อง ฟา.
๖/๑๓ ยศยศ ผู้ทรงยศ.
ยศ เป็นสร้อยยศ เรียก
เพียนมาจาก ยศยง.

ยโสธร ๕/๑๗ น. คำโบราณ
ใช้เรียก เมือง หลวง ของ
เขมรแต่ครั้งอยู่ในนครธม
ว่ากรุงยโสธรเพราะปรา—
สาทและของก่อสร้างอื่นๆ
สร้างทนทนโดยมากมชอชน
กันว่า ยโสธร, ท่านจึงเลย
ใช้ต่อมา.

ขอ ก. คี, กระแตก, เช่น
คลื่นขอ. ๓๒๖/๓ รัตไปขอ
ไปยุทธี ธิไปโจมที่ไปรบ.
๓๒๒/๓ จักยกทัพ จัก
ทัพประเทศเขมร. ๓๘๖/๒
ขอยุทธี รบกระแตกเข้าไป.

ความขาทนว่า กังรออยู่
เพื่อ รบ กระแตก เข้าไปใน
ทาง ท้าศึก ท่อสู้โดยถ้ำ
บาก. ๒๔๗/๓ ออกขอ
ออกก. ๒๔๘/๓๐ ใหญ่ขอ
ทักกันใหญ่.

ขอ ก. ยก. ๒๘๘/๓ ขอ
ขบวนทัพ ยกทัพไป.
๓๓๒/๓ ขอหัตถ์ ยกมือ.
ยางแดง ๒๔๗/๓ น. ซาก
ไทยพวกหนึ่ง อยู่ทางเหนือ
ของประเทศไทย.

ย่าง ก. เค้น. ๓๘๕/๓ ย่าง
ย้ายเดินย้ายที่ไปคือเคลื่อน
กองทัพไป. ๒๘๘/๖ บาท
ย่างใหญ่ เค้นเต็มเต้า.
การขยชขางมี ๓ อย่างคือ
ย่างน้อย เค้นช้าๆ, ย่าง
สะเทิน เค้นปานกลาง, ย่าง

ข้างสองต่อสอง. ๒๕๘/๓๐

จักยทุทแยงใหญ่ยอกของทัพ

จักประทะทกนใหญ่. ๓๐๘/๑

ยทุทแยง วยประทะกน.

ยุบล น. เรือง. ๓๖๑/๑ตาม

เรืองน ถุกทองแล้ว.

ยุ ก. เยน, ยุเข้าไป. ๒๖๗/๑๕

บมิยุ ไม่ยุย่นเข้าไป คือ

ไม่ยอทอ. ที่ยังคงบมิยุ

ทยงเหลอชุกไม่ยอทอ.

ยุง น. นกยุง, ต้นยุง. ๓๐๓/๑

ยุงย่องยอชุกยุง นกยุงย่อง

ชุกชุกต้นยุง.

เยา น. เรอน. (ควรเป็น

เหยา แต่ชองการเอก).

๔๓๓/๓ ทงขาทนความ

ว่า ประทะเรอนไม่มลิสนลัก

(คือไม่ตองใส่กลอน) ช้อง

กน. ๔๓๖/๒ นายกเยา

ปุ่น ทรงปุ่น คือประทาน

แก่พ่อเจ้าเรอน ที่เรวกว่า

คฤหบดี.

เยาว์ ๖๓/๒ น. นางสาว,

หมายถ่งพระสนม.

เยีย ก. ทำ. ๓๓๘/๑ เยีย

ไฉน ทำไฉน. คิดใคร่วร

เยียไฉน คิดจะใคร่กลับ

ไปเมืองมอญอีก แต่ทำไฉน

จะกลับได้. ๒๗๗/๑๕เยีย

ใดกล เยียกลใด, ทำ

อย่างไร.

เยียง น. อย่าง. ๓๘๔/๑

เยียงชุกคิด แขนอย่างชุก

ธรรม.

เยียว ก. จะเป็น. สัน. ถ้า.

๓๗/๒อย่าพิลาปเยียวนาง

ศิกหน้า ชัยาร้องให้รำไร

เลข จะเป็นนางไปในการ

คักในภายหน้า. ๓๖๖/๓
เยียวพนภพแผ่นดาว ตก
โอง ถ้าประเทศตะวันตก
(คือมอญ).

เยือก ว. เย็นใจ. ๕๐๓/๓
เยือกเหล้า เยือกเย็นแผ่น
ดิน.

เยอน ก. เยอม. ๕/๓๐ มา
เยอน มาเยอม มาเหยียบ
แดน คือมารบ.

เยอน ก. เออน, พก. ๓๖๘/๒

ยังไม่ทันจะตอบพระราชา
ทหารทศนรยโวเห็นเอเกล่า
แย่ง ก. โท. ๒๒๘/๕ แย่ง
รงค์ โทแย่งในสนามรบ
คือคานทานเชิงรบ.

โยค ก. เกยว, ประกอบ.
๒๘๗/๘ โดยจัดตียโยค
พิชัยยุทธ์ ตามแบบเครื่อง

พิชัยยุทธ์ (เครื่องยศเมือ
ชกรบ) อันเกยวกับ
กษัตริย์. ๓๗๗/๑๘ จัดตีย
โยค เครื่องประกอบยศ
พระมหากษัตริย์.

โยธา ๒๕๘/๕๕ น. พลทหาร.

โยธี, โยธิน น. ผู้พลรบ
คือนายทัพ, แต่ที่ใช้โดย
มากหมายเอาเพียง ทหาร
หรือกองทัพ. ๕/๒๕ ยাত্র
โยธี ยกกองทัพไป.

โยนก ๓๗๓/๕ เติมหมาย
จึง พวกกรก หมายลุ่มนา
สิ้นใจได้ และเข้าปกครอง
อยู่, และแปลว่าชาวต่าง
ชาติด้วย. ต่อมาหมายถึง
เขตแดนลุ่มนาสิ้นใจนั้น (นับ
ว่าได้แก่ เขตขัณฑ์ ในอิน
เดียกัน). ไทยเรานำ

ทพหน้า (คือคงพระศรี
ไสนรงค์เป็นนายทพ, คง
พระราชฤทธานันคเป็นปลัด
ทพ)แล้วทรงสั่ง (ถึงความ
ก่อนากนไปว่า) ให้รบไปรบ,
ถ้ารบศึกไม่แตกหรือสู้ไม่
ไหว ให้นำออกรบภายหลัง.

๓๘๐/๘ รอด รลข มลาย
ยัคเกี้ยวชีวทระถง ทาลาย
กอก รอดไปไม่ได้เลย.

๓๘๗/๒ เرن รอดร
สงสาร หลกรอดคนให้พน
จากสงสาร คือการเที่ยว
เวียนตายเวียนเกิด หมายถึง
ความว้าขรรลพระนิพพาน.

รอน ก. คัก เช่นรอนเจิญ
ว่าคักความยาก, รอนคัก
ว่าคักคัก คือรบคักชนะ
หรือปราบคักได้. ๒/๕ ราม

รอนราพล พระรามปราบ
ทศกัณฐ์ ในเรื่องราม
เกียรติ. ๑๒/๑ รอน

อริราช คักราชคักคร คือ
รบคัก. ๓๒๘/๒๕ ก ทบ.

รอย ๒๕๘/๘ ว. ชะรอย,
บางท.

ระกำ ๘๖/๓ น. คันระกำ
เปรียบกับระกำอก.

ระเมียร น. มองดู, เห็น.

๒๕๘/๓ พลาจธระเมียร
หมูม่า พลาจพระองค์ทอด
พระเนตรเห็นหมูม่า. ๒๘๘/
๘ ธระเมียร ทาวทอดพระ
เนตร.

ระส่ำระส่าย ก. สับสน.

๒๘๒/๑ ได้ระส่ำระส่าย
รกลั้วลวงล้าเข้ามา อย่าง
สับสน.

ระเห็ด ก. ไปโดยเร็ว.

๒๒๘/๓ เร็ว ระเห็ดไป

ทูล ควมมาไปทูลโดย
เร็ว.

รภิ ๘๓/๒ น. ทนรภิ เปรียบ
ความรภินาง.

รัง ก. สร้าง; แต่งตั้ง, จัด.
๕/๑๕ รังสรรค์ สร้าง.

สุเรนทรประสิทธิ์รังสรรค์
พระอินทร์สร้างให้ สำเร็จ.

๒๕๗/๓๘ รังท่อนท้าย วิก
กองทัพลึง. ๓๕๕/๒ รัง

สฤษฏี แต่งตั้ง. รังสฤษฏี
พระสมญา ฯลฯ เขาจง

ตั้งพระ นาม เรียกพระ องค์
แพร่ไปว่า พระสรรเพชญ์

พิชิตมาร (พระผู้ชนะมารผู้
ตรัสสารพัด) เสด็จออก
ของทวโลกสนนทวนไหว.

รัง ก. รัง, คม. ๒๖๗/๓ รัง

ปักบ้องกองขว รังกองขก
ขว, คมกองขกขว

๓๖๗/๑๗ รังพล รังพล,
คมพล.

รัง น. รัง, ทง. ๓๐๕/๑ เริ่ม

รัง เริ่มตั้งคอกตั้งแต่ต้นมา.

โคลงยทนความว่า (ถว
ชนช้าง) มีไวเช่นมทรสพ

เพิ่มความสขความสงขเช่น
เครื่องสำราญพระทัย ของ

กษัตริย์นกรวย ตั้งแต่ต้นมา.
ทงน เช่น คำ กล่าว อย่าง

นสยนกรวยไชราณ ชงเห็น
การรยกันเป็น กิฬอัน สนล

สนาน

รังนาน ๓๐๓/๑น. นกรังนาน

เปรียบด้วยรังรัง (คือวัง)

ไปนาน.

รัต ก. รัต, คาค. ที่ใช้ รัต
เพื่อให้อ่าน รัต. ๒๓/๒
รัตพัสตร์ ผารัต, ผาคาค.
๒๓๓/๓ รัตพัสตร์พิพัทธ์
ไพฑูรย์ถ้อง แสงฤ ผ่า
คาคร้อยกรอง ถ้วยแก้วไพ
ฑูรย์. ๒๗๕/๒ กระสันรัต—
พัสตร์ รัตคาค.

รัตน น. แก้ว. ๒๓๕/๒ รัตน
กมล พล คุ้มแก้ว, ใน
ท่นหมายถึงคุ้มหอย่างพม่า.
๒๖๕/๒ รัตนจินดา ชอยน
ไชรวณ ทเรยกวายนตระ—
แขงแก้ว. ๒๗๒/๒ รัตน
ตรเยส รัตนตรัย แก้วทง
สาม คือ พระพุทฺธิ พระธรรม
พระสงฆ์ รวมความในบาท
นว่า หวังผงพระพุทฺธิ

คาสนา. ๓๕๗/๖ รัตน
มอลถ เรือนแก้ว คอทอง
พระโรง.
รัตเยส (รัตยา+ชัค สกวรรด).
๓๕๗/๓; ๓๗๐/๒; น. ถนณ,
ทาง.
รว ๓๖๕/๓ รวหล้า รวเข้า
มาในแดนสยาม คอหลวงลา
เข้ามาในแดนสยาม. รวม
ความ ใน บาท น ว่า กลัวจะ
กลีย ยก ทพลวงลาเข้า มาค
สยาม.
ร่า ก. รย. ๕/๓๘ ควรไป
ร่ารอนเจ็ดญ ควรไปรบคัก
ความลำบาก. ๒๖๗/๓๐
เข้าร่า เข้ารบกัน. ๓๒๗/๓
มาร่า มารบ.
ราศี ๕๐๕/๒ น. รากะ ความ
กำหนด.

ราช น. พระราชา หรือหลวง,
มักใช้ประกอบหน้าศัพท์.

๑๘๓; ๒๖๗, ราชฤทธานนต์
นามบรรพาศักดิ์ ปลัดทพ.

๑๘๕/๒ ราชนิกล ทรกถ
ทางฝ่ายพระราชัน (เลื่อน
จากคำราชินิกุล). ๒๕๕/๒

ราชสังครา ชอทหาร
ประจำสเทาข้าง พระมหา
อุปราชา คนน้อยเท่าหน้า.

๒๕๗/๑๓ ดำรัสราชสังครา
ข้างชอราชสังครา ฝ่ายตะ

เลง. ๒๕๗/๑๓ ราชมานู
นามบรรพาศักดิ์พระ นาย
กองทหาร.

ราชา ๓๓๒/๑ ราชายเศ
พระราชานุชณะ, หมายถึง
พระนเรศวร.

ราชาคณะ ๓๕๗/๓ น.

ตำแหน่ง บรรพาศักดิ์ พระ
สังฆ เทียบเท่ากับพระยา
และ ใช้ คำนำหน้าชื่อ ว่า
“เจ้าคุณ” อย่างเดียวกัน.

ราช น. ราชา (ทำเป็น
ราชเพื่อสมมุติยศยศ).

๒๕๗/๒๗ ราชเซียงแขง
เจ้าเมืองเซียงแขง.

ราช ก. รม. ๕/๒๓ ราชรบ
หัวเมืองเนอง เบองบรรพ
ทิศไปถิ่น มารบเอาเมือง
ที่ ตกตกกัน ทาง ตะวันออก
แล้วกวาดต้อนครอบครัวไป
ถิ่นของตน.

รำน ๒๕๗/๑ ว. ลำพอง.

ราพณ น. ทศกัณฐ์. ๒/๕;

๒๕๗/๑ ความในบาท๑-๒

ว่า ถ้าไม่เช่นนั้น ก็เหมือน
สังคราม ทำว ราพณ วย กย
พระราม มรพล และเคชาน
ภาพคล้ายคลึงกัน. ๓๓๓/๓
ฤรามเริ่มรณฤทธิ รม
ราพณ แลฤ หรือพระราม
เสด็จฤทธิรยภยทาวราพณ

รม น. พระรามในเรื่องราม
เกียรติ. กุ ราพณ. ๓๕๘/๕
รามรามพ พระรามผเชอ
วงศ์กษัตริย์รม คือพระราม
ในเรื่องรามเกียรติ ชงม
บรรพบุรุษของพระนามในอภิต
องค์หนึ่งชื่อวาม. ๓๗๘/
ระหว่าง ๓๒-๓๓ พระยา
พระรามคู่กับพระยาเกียรติ.
๒๕๘/ ระหว่าง ๓๕-๓๖

รามพิชัย นามบรรดาศักดิ์
ทลวง. ๓๓๕/๓ รามรามพ
ตั้งแต่ยาท ๒ ไป ความว่า
ทันใดนั้น พระองค์ทรงปรา
รมถึง ความชอบ อันสิ้นพัน
แห่ง เจ้าราม รามพ ผเชน
กลางข้างพระที่นั่ง อดุกรย
ด้วยพระองค์.

รามินทร์ น. พระรามผเชน
ใหญ่. ๖/๗ ก นสร.
รามศ (ราม+อศ สกรรณ).

น. พระราม. ๒๖๕/๓ ธนุ

รามศ ศรพระราม.

ร้าย ๒๕๗/๓ ทำพยส.

ร้าย ก. แรก. ๗๓/๒ ร้าย

รานสมร ร้ายรานจาก

ความรักหรือจากนาง, เขา
ความว่าพรากรักจากนาง.

ราวีส (ราว+ศเข้าลิท)

๓๕๗/๑๖; ๓๖๗/๘; ก.

สู้รบ, รบกัน.

รำบาญ ก. รบ (แผลงมา

จากราญ). ๓๗๘/๒๓ หวัง

ก่อกิจรำบาญ ฯลฯ เล่ห์

ขอม ทั้งสองประเทศมุ่งทำ

สงครามกันตั้งแต่ก่อนไทย

กับ มอญก็ เช่นเหมือนไทย

กับเขมร. ๓๐๖/๓ คชรำ

บาญ รบกันด้วยช้าง คือ

ชนช้าง. ๓๖๖/๓ ถ้าเกิด

สงครามขึ้นอีก เขาจะได้

ช่วยเพิ่มขุมรบคือช่วยบำรุง

แผ่นดินของพระองค์.

รำไย ๗๗/๓ น. ต้นลำไย.

ริ ก. ก่อ. ๓๖๖/๒ ก่อพิชิต

เพนพณภัย มา พ้องพาน คือ

ยกทัพมารบพ้องกันทำนบก

ทัพไปตีเขมร.

รีด (คำเต็มว่าจาวรีด) ๓๕๐/๓

น. ประเพณี. ๓๓๘/๘; ๕๐๕/๓;

โบราณรีด โบราณจาวรีด,

ประเพณีโบราณ.

รุกข์ น. ต้นไม้. ๓๐๘/๒

เรียงรัน รุกข์แอ เรียง

รายควยไม้รัน ๆ คิงไม้

กำลังงาม.

รม ช่อเมือง. ๓๗๘/๗ กลา

ศักรุมกัจ คราวไปรยเมือ

รม เมืองกัจ. ครวงนพระ

นเรศวรไปอยู่เมืองหงสาวดี

ได้ลก เกลดท ให้ ไปตีเมือง

ทั้งสองนทวยและพระนเรศวร

ก็ได้กัจพรรณาไว้ต่อไป.

รุติ ๓๓๐/๕; ๓๗๓/๒๕; ว.

รุก คัชรยเร่ง (ใช้รุกเพื่อ

รบกับทท).

เร่ง ๓๒๖/๕ เขาก็เร่งเล็ก

ทัพชัย ฯลฯ คือเมือคเมือ

กาญจนบุรีแตกแล้ว ก็เร่ง
ทัพไปทางทิศตะวันออกคน
เข้าแคว้นมณฑลนครชัยศรี.

เรียง ก. จก. ๒๕๘/๒๓ ทวย
อาหารอวยเรียง จัดหมู่
ทหารมาหนึ่งร้อย.

เรียง ก. ทำให้เรียบขรอย,
ประคัย ๒๓๖/๒ เรียบรัตน
ประคัยด้วยแก้ว คือประคัย
แก้ว ซึ่งควรประกันราคา
บ้านเมืองใด. ๒๕๖/๘ เรียบ
จารงหลังสาร เขาน้ำจาร
ขรรทุกหลังช้าง.

เรียบ ๘๗/๓ ส. เวา, พชาย.

เรียบ. แร่ง ๒๐๒/๓ เรียบ
กว้าง ไหลแรงขามากกว้าง
ขวาง, ไหลเชียว.

เรือ ๓๘๖/๓ ไคลงยทน
พรรณ นาดึงเรือหลวง โย
ราณ คอเรือคิง, เรือเซน

(เรือของกัน), เรือพระครุฑ
(ท้าวเรือเป็นรูปครุฑ), เรือ
ภษเคนทร (ท้าวเรือเป็นรูป
พญานาคหรือมังกร) เรือ
เคียรสทวคอกท้าวเรือทำเป็น
รูปหัวสัตว์ต่าง ๆ.

เรียง ว. รุ่งเรือง, ๒๓๖/๓
รุ่งเรือง ด้วยแก้ว เกาอย่าง
แลคเป็นร้วร้วรุ่งโรจน์เช่น
สีรุ้ง.

เรือน ๕๒/๖ เรือนทัพ ค่าย
หลวง คอคาหนกชวคราว
ในค่าย. ๓๒๖/๒ เรือนศึก
พลับพลาที่ ประทับ ในค่าย.

เรียง ก. เลือย, ขน. ๒๕๖/๓๐
เรือขาย ชายขนออกมา
มาก, อย่างเดียวกับ ชาย
เลือย นนเอง.

แรม ก. ร้าง, จาก, ค้าง,
๓๘/๓ ฤาแรมห้องไม้จาก

ห้อง คืออยู่กับห้อง. รวม
 ความในยาทหน้า^๒ ห้างผิว
 แก่อยู่กับห้อง จะอยู่ให้ใคร
 เชยชม. ๓๓๕/๓ ประทับ
 อยู่แรมคืนเคือง สวาท
 ใหม่ ประทับค้างคืนอยู่
 กวียความช่นเคืองใจเพราะ
 เรารอนกวียความรัก.

โรค๘๗/๓ น. ไม่โรค. โคลง
 ขทน ราวพดงนางเมอเห็น
 คันไม้. ไม่โรคเปรียบโรค
 รักนาง. คันมะไฟ เปรียบ
 ไฟระคลอกให้ร้อน. นาง
 แอ้ม เปรียบ นาง ยม แอ้ม.
 มะคุมเปรียบคอกกึ่งคุม ๆ.
 โรม ก. รุม, รบ. ๕/๒๘โรม
 พิภพรบบ้านเมือง. ๒๕๘/๒;
 ๒๘๘/๓๘ โรมกัณฑ์ช่น
 รุมยิงเกาทัณฑ์และ อนุเข้า

ไป.

ฤกษ์ ๒๘๕/๓ ทรงคอบฤกษ์
 ให้ท้องฟ้าอากาศมั่งใส^๒ จึง
 จะเคลอนพลรบ.

ฤทธิ ๓๐๒/๓ ฤทธิแผ้ว
 เผือกกล้า ฤทธิของแผ้ว
 (รุ่งเรือง) และเผือกจาก
 ความกล้า คือ เลื่อม ความ
 กล้า.

ฤ ๓๓๗/๓ ความขาทหน้า^๒
 ไม่ใคร่มีใจ คิดจิตจางเจ้า
 เลย.

ฤดี (ทัตมาจากคำสมฤดี).
 น. สติ, ความรู้สึก. ๕๕/๓
 กริ่งกมลฤดี เดือดรอน
 กริ่งใจรู้สึกเดือดรอน.

ล่ง ๕๓๖/๓ ว. โล่ง. โปรง.
 ล่ม ก. ร่ม, ชัยปาง, เช่นเรือ
 ล่ม, ทำให้ล่ม, ทำให้

อัยปาง, เช่นลุ่มเรือ; ไขใน
คำประพันธ์ว่าแพ, สู้ไม้ไค้.

๑/๕ หล้าลุ่มเลื่องชัยเขวง
โลกสู้ไม้ไค้ ย่อมเลื่องลือ
ความชนะ อันสำเร้ก้วย
ปรีชาอันรุ่งเรือง. ๑๕๕/๒
ลุ่มฟ้า เมืองฟ้าแพ. โคตง
ขาทน ความว่า พระจัก
เขยวชาลุมชนะศึกพระเกษรติ
เลื่องลือเมืองฟ้ากสู้ไม้ไค้.

ถวง ๑๗๘/๘ ถวงให้พระ
นเรศวร ยกทัพเข้าไปใน
เมืองมอญแล้วจะจับมาเสียบ.

ตะ ว. หน่ง. ๒๕๖/๒๘ แลตะ
พรรคตะพ้อง แลภพวก
หน่ง. ตะพรรคตะพ้อง คือ
ตะพอกตะพ้อง. พ้องว่าต้อง
กันร่วมกัน. พวกพ้อง คือ
พวกที่รวมกัน. และ แยกพวก

ไค้ว่า ความพวักตามพ้อง
แตกพวัก แยกพ้องตะพรรค
ตะพ้อง. ๓๘๖/๓ วันละวัน
วันหน่ง. ๗, ทุกวัน.

ลบอง ๓๓๒/๓ น. แยกแผน.

ตะเลิง ก. กระนอง. ๒๘๓/๑
หมายตะเลิงใจอาจ คึก
กระนองใจทำอกอาจ.

ตะว่าเช่นไค้ ๒๘๗/๕ น. พิธี
ขวงสรวง เทวดา อย่างหน่ง.

ตะเวง ว. เเสียงเสนาร, ก้อง,
ฟุ้งเฟื่อง. ๓๐๒/๒ ลือ

ตะเวง ลือสนั่น ลือทรลข
ทั่วไป ๓๕๕/๕ แห่ล่ง

ตะเวง โลกสนั่นทวนไทว.

ตะแวก ก. ซอเมืองเขมรซง
ย้ายจากนคร ธิม ไปตั้งอยู่
ใหม่ เรียก ว่า กรุง ตะ แวก
(เขมรว่าสองแวก). ๕/๒๖

เจ้าละแวก พระเจ้ากรุง

ละแวก คือ เจ้าเมืองเขมร.

ลักษณะ; ลักษณะ น. ลาย

ลักษณะอักษร. ๓๒๘/๓๘

ลงลักษณะ ลงลายลักษณะ

อักษร, ลงรายงาน. ๓๗๓/๔๗

ลอกลักษณะสำเนา ฯลฯ

สนเทห์ คัดหนังสือ

(ราชศาสตร์) ตามสำเนา

เขาบรรทัดระบอ (อย่าง

ที่ใส่หน้า โฉนดตรา แดง

โบราณ) มอญเป็นเจ้า

เมืองหรือเป็นพนักงานแพ่ง

ให้นำหนังสือราชศาสตร์ไป.

๓๗๓/๕๑ ยินในลักษณะ

ปราโมทย์ โคทรวงพังเรื่อง

ในพระราชศาสตร์แล้ว ทรง

ยินดี.

लग ว. ขาง, ข้าง. ๓๘/๒

लगทะเลงหลายหลาก

ขางคณเป็นมาทะเลง ม

มาก่าง. ๒๕๖/๓๘ लग

เกาะสายสรน้ำ ข้างขั

สายอินเห็นขว

लग ก. แดง, ทำลาย; แดง

พาย, แพ. ๑/๗ लगใจ

เกลือบมิกลา ใจคิกแพ

จนลงระคิกกลาชนอก ก็ไม่

กล้าคิก. ๓๐๕/๑ लग

เทวษ เรยมเอย ทำลาย

ความเทวษพิทว. ๓๒๘/๗

लगขวัญเหล็ก ขวัญ

แดกเหล็กหมก คือเสีย

ขวัญหรือขวัญหายไม่คิกก่อ

สู่. ๓๘๗/๕ लगรงค์ แดง

สนามรบ คือแพ้งคราม.

๒๓๐/๑ โล่ลุยलगเส็ก

โล่ลุยโล่เข้าคิกให้แดก

พ่ายไปก็เคียว. ๒๕๖/๘

โรมร่ำบาญลัญทัก หัก
ปูบั้นชนม์ รุมรบให้แตก
ทำลาย และทัก หักให้
ล้มตาย.

ลาด ว. ลกต่ำลง ไม่ลก

ลง คือไม่ถอย ๒๖๗/๘

บมิลาด ๒๗๗/๒๐ เหลือ

จกยฺทธรจึงลาดเหลือกำลัง
ทะรวบ จึงถ่าถอยมา.

ลาด ก. ลากตระเวน. ๕/๓๕

ผ่อนเอาพลมาลาด คิก

อขายผ่อนผัน ส่งกองทัพมา

ลากตระเวนลือกแนม. กวาด

นิกรประจำ ครั้นไค้ชองก็

กวาดครอบครวัชของไทยไป.

๓๕๗/๓ ให้เทียวลาด

ตระเวน คือให้ทหารเทียว

ตระวร ครา จับ ผู้คน วิวาห์

ปลา อาหาร มาส่ง กองทัพ.

๓๗๕/๓ ขันมาลากตระเวน

เลยเข้ามาถึงเขตเมืองวิเศษ

ชัยชาญ.

ลาน ก. คน, กระดัง. ๕๒/๑

ลานถวิล กระดังคิก.

ลานนา ๓๗๓/๑๑, ๒๖ น.

ลานนาไทย คือภาคพายัพ.

ลำเครื่อง ๒๕๗/๓๘ น. ทหาร.

รายทเข้ากระบวนรบ มี

เครื่องรบพร้อมสรรพ อย่าง

ช้างเครื่อง มาเครื่อง.

ลำปาง ๒๕๗/ระหว่าง๒๗และ

๒๘ พระยานครลำปาง

เจ้าเมืองนครลำปาง.

ลำลอง น. พวกกองหนุน

หนุน

ไม่ได้จักเข้าทำเนียบกอง—

ทัพ เมื่อพลใน ทำเนียบกอง

ทัพ ขากระ ไ้เอา ไปแทน.

หรือเรียกใช้ คราวต้องการ

เรียกว่าพลล่าของ. ๒๖๗/

๖ ล่าลองเหล่าอาสา

กองหนุนเป็นพวก อาสารบ

(คือพวกสมัครรบ).

ลิว ว. ลิว ๒๕๘/๕ ลิวเล่น

กลับ คอยมักกลัยตรงลิว

ไป.

ติ ก. ถิลา, เกิน, เกินไป.

๓๒๐/๓ ยามพระสุริยติ

ตติพา ยามตะวันย้าย.

ลูกขุน ๓๕๐/๒ น. พระครุ

พรหมณณพพากษา. ๓๗๗/

๓ ลูกขุนใน ฟังให้ลูกขุน

ในทวาย คือแจ้งขอราช

การแก้กระทรวงวัง.

เลบง น. การเล่น. ๓๓๒/๓

ลบองเลบง แขนแผนการ

เล่นคือแขนแผนการรบศึก.

เลบมือนาง ๘๕/๓ น. กัน

เลบมือนาง เปรียบเคียงเลบ

(นขา) ของนาง.

เลวง ก. ฟังไป. ๒๖๕/๓ ธูลิ

เลวองอน ธการก่อ เกิด

ฝุ่นฟุ้งก่อให้เกิดมก.

เลศ น. ขยาย. ๓๗๖/๓ หาย

เลศ วลว หาขยายทำลาย

ศึกให้ขาดหมด คัดความ

ชักเหิมให้หมดอำนาจ. หาย

คม เปรียบควยมกทหมด

คมคือให้หมดอำนาจ. รวม

ความว่า หาขยายดขาด

ให้แพ้ไป.

เลห์ ๓๗๓/๕๘ ว. เหมอน,

อย่าง. ๓๗๐/๓ เลห์สน—

เทห์ ก. ใน สนเทห์.

เลอ ว. เล็ก. บ. เห็นอ, ข้าง

บน. ๒๗๗/๗ สุดอำเภอ

เลอโสต สักอำนางเห็นอห

ระพังไค, หมายความว่า

เสียนนอ อยู่ไกล เหลืออวัย

หุระพังให้ซักเจนไค. ๓๖๒/

๕ ยินมลากเลอมาน ทรง

กัพระทัยสูงสัก.

เล็ก ก. ยก, กวากอัน.

๓๖๗/๒๕ กอตรา ๓๖๖/๕

ก. เร่ง.

เลอ ๓/๕ ว. เลอธอ, ลอ

เลอ.

แล ก. ก. ๕/๓๖ แลบน

อนชม ถึงระชมอะไวอน ฯ

กักไม่แซมชน.

แล ๓๖๓/๒ สัน. และ.

โลกที่ป ๓๗๗/๓ นามบรรคา

ศักดิ์หลวงขุนนางกรมไทร.

โลกุตรโมลี ๕๓๗/๒ น.

ยอคของธรรมที่พ้นจากโลกีย

วิสัย คือพระนิพพาน.

วนาคอน น. ขำคอน ๒๐๓/๒

วนาคอน แดนตก ที่ขำ

คอน เขตแดนทิศตะวันตก.

รววิหค น. นกประเสริฐ,

หมายถึงหงส์. ๓๘๓/๓

โคลงขทน แปลตามศัพท์

คงคือไปน - เรอรปญานก

คงอยู่ คือ ไปทาง หน้าเรอ

พระทนต์ชื่อว่า ชัยสพวรรณ

หงส์ พิ มาน บัคทอง พรว

ประคิยฐานพระพทธรูปชอ

ว่า พระวิชัยชาญชัย เพราะ

เป็นพระทเชษฐาญ (ศักดิ์

สิทธิ์) นำให้แผ้วถางภัย

ลำบากให้แตกพ่ายพ้นไป.

เอา ความว่า ห่นาเรือพระท
 หนักคือเรือชัยสพรหมหงส์
 เรียกกันว่า เรือหงส์เพราะ
 ท หว เรือท่า เช่น ปร หงส์
 ประ คิยฐาน พระ ชัยประจำ
 พระองค์ ซึ่งเป็นพระศก
 สกธ น้าใหม่ชยแกชาศก.

วลัย น. กำไล. ๓๕/๒ วลัย
 เลิศสอดพลุก กำไลเลิศ
 สวมงา คือปลอกที่สวมงา
 ช้างเป็นเครื่องประดับ.

วลาหก น. เมฆ. ๒๗๕/๓
 เมฆมกมว.

วัง ๒๐๐/๖ วังทาง วังกลาง
 ทาง คือพลับพลาที่ประทับ
 แรมกลางทาง.

วิญ น. สังสารวิญ. ๕๓๗/๓
 ฉ้ายังเวียนว่ายอยู่ในวิญ
 คือ การเวียนตายเวียนเกิด

อันเปรียบด้วยทวงน้ำ.

วันรัต ๓๕๗/๒ น. สัมเก
 พระวันรัต เจ้าคณะใหญ่
 ใน พระสังฆ มาย อรัญวาสี
 (ผอญ่า) คือฉายาเรณวีส
 สนา, บกนเป็นตำแหน่งเจ้า
 คณะใหญ่หนโต.

วิสวด ขอพญามาร ข้างมา
 ผจญพระพุทธรเจ้า เมื่อเวลา
 ระตรั. ๒๓๘/๓ โคลงบาท
 นความว่าถึงข้างของพญา
 วิสวด ขอศิรเมฆล.

วิ ว. ว่าเหว, เปลาเปลียว.
 ๓๒/๒; ๓๕/๓ อยู่ว่าวังขัง
 อยู่เปลาเปลียวในวังคังคอง
 ขัง.

วัง ก. ว้าง. ๓๒/๒ ว้าง
 สวาทว่าหวนถวิลทางการเมือง
 เชยชมกันทำให้ ว่าเหวคึก

วิตกไปทาง ๗.๓๒/๑ ว้าง
 ว้าง ว้างว้าง, ว้างเปล่า.
 วน ก. ขอให้ทำการ. ๒๗๗/
 ๒๒ วนเชื้อไขอย่าอำ
 เจริญท่านแข็งแรง อย่าปลกข
 ใจ.

รวม น. ช้าย. ๒๕๗/๓๕ คำ
เนินวามแข่งทัพ เกิน
ทัพแข่ง (รว้ง) ชัยชัย.
๒๕๘/๕๖ หนูปักแขวงแขวง
รวม ทางชัยชัยชัยชัย.

ว้าย ก. ถัน, เว้น. ๓๘๕/๓
ว้ายถัน เว้นจากถัน คอ
พลกพรากจากถันของคน.

๓๖๖/๓ วายบหวังตนแก้
ชอบได้ไหม ที่เขาจะเสื่อม
คลายความสามารถ ไม่
หวังแก้ตัวให้ใครความชอบ
นั้น คงไม่มี.

ว่า ย ก. แทวก. ๗๒/๕ ว่า ย
 พ^๓ ย^๔ ยิน ยน พ^๔า, ลอ ย^๔ เ^๔น ย^๔ย^๔
 ย^๔น พ^๔า. ๓๐๘/๓ ว่า ย พ^๓ ย^๔น.

วาร น. ครึง.^๕ ๓๘๓ / ๒ ตรั้วาร์
สามครึง.^๕ ตามประเพณ^๕
กษัตริย์ เส่กี๋ ออก รบ แชง
เมื่อง บ่อมทรงปฏิสันการ
สามครึง (ทั้งโคลงข้าง
หน้า). รวมใจความว่า ๑
เจ้าแผ่นดิน ของท่านพร้อม
ด้วย พระ วงศ์ ทรง สบาย กิ
หรือ? (โคลง ๓๘๔). ๒ กิน
ฟ้าอากาศ ในเมือง ท่าน ให้
ผลสมบุรณ^๕ คอย หรือ? (โคลง
๓๘๕). ๓ ข้าค^๕ กนอกในสงข
รายคายสบาย คอย หรือ?
(โคลง ๓๘๖-๓๘๗).

วาล ๒๗๕/๒ น. ขนสัตว์.
วาคีหว่า. ๓๔๘/๓ วาบบ

วาทว่าเป็นอาการของคน
โง่หาย.

วิชเยศ (วิชย+อักษกรรณ)

น. การชนะ. ๒๘๗/๓ ตล
มหามหุตวิชเยศ ถึงฤกษ์
ชนะใหญ่ที่เรียกกันว่าพิชัย
ฤกษ์.

วิชย ๓๖๘ เวียงวิชย เมือง
พิชัย.

วิเชียรปราการ ๓๗๓/๕๓ น.
เมืองกำแพงเพชร.

วิมุตติน. ความพ้นทุกข์ ๓๕๐/
๕ เสวยลาภคือความพ้น
ทุกข์เพราะพระองค์ตกเสียน
คึกถึง ความ คือ พญา มาร
เสียได้. ๕๐๕/๕ วิมุตติสุข
สุข เกิด แต่ความ พ้น ทุกข์
คือพระนิพพาน. ๕๓๖/๕
วิมุตติลาภ ลาภคือความ

พ้นจากกองทุกข์.

วิโยค ก. พลัฏพราภ. ๖๓/๒

วิโยคเยว้ พลัฏพราภจาก
พระสนม.

วิริยีนทรีย์ ๕๐๑/๒๓. อิน—
ทริย คชวริยะ, หมายความว่า
เพียงความเพียรเท่านั้น.

วิโรธ ๕๐๕/๒๓. พิโรธ, ความ
โกรธ.

วิเลปน ๒๓๐/๓ น. เครื่อง
ขโลมทา.

วิเศษชัยชาญ ๓๗๕ ชัยเมือง.

วิษณุ ๒๗๒/๓ คือวิษณุนทร.
กู สีวเท.

วิสมโลก น. โลกไม่เสมอคือ
โลกแรงชนทุกท. ๕๒๕/๒
บาทสองถึงบาทสี่ ความว่า
ที่เขาไม่ให้ ก็หา เหตุ ไชย
อ้อมอ้างเขา หน้าท เขา ช่ม

ฉันโดยใช้กำลัง เพื่อง
ประโยชน์คนชังชอวาวสม
โลกเช่นนั้น ไม่มี (ใน
พระองค์).

เวรมภา ๓๕๓/๓ น. ลมชนิก
หนง.ตามธรรมชาติเรียกลม
เวรมภาวาท แปลว่าลมทพค
หมนด้วยอำนาจเวรกรรม.
กล่าวว่าเข่นลมรายพคยาน
เรือนและ คนไม่ให้ลม เข่น
แถว ๆ ไป คล้ายกับทเว
เรียกว่า ลมข่าหม หรือ ลม
เพชรหึง.

เวหา น. พ้า, อากาศ. ๒๕๓/๓

เวหาหน ทางอากาศ.

เวฬุ ๓๓๐/๒ น. ไม้ไผ่.

เวียง น. วัง, เมือง, กำแพง.

๕๒/๕ ตรงเวียงชัยจิตตอง

ตรงเมืองจิตตอง. ๓๕๕/๓

เวียงรามเมืองของพระราม
หมายถึงกรุงศรีอยุธยา ซึ่ง
เคยเป็นชื่อเมืองของพระราม
ในเร่องรามเกียรติ. ๓๖๗/

๓๒ เวียงวัด วงค่อวัด
เพราะสมเด็จพระวันรัตเป็น
เหมือนเจ้าพระสังฆมจรเรียก
วัดของท่าน เปียบด้วยวัง.

๓๖๗/๓๘ เวียงทวาย
เมืองทวาย.

เวียด ว. รอย. ๒๘๗/๒๐

วงเวียดหัว วงรอยหัว.

แ้ว สร้อยขท ไม่มีใจความ.

๘๕/๓ เหลืออวารณเหวาค

แ้ว เหลือท่วงโยหวาคทวน

โห คือเหลือทระคิกหวาค

ทวนด้วยควมท่วงโย.

แวง ก. ของกัน, ระวัง. ๒๕๗/

๒๕ แวงในนอก กองของ

กัญชันในคานนอก. ๒๕๘/

๕๖ แวงวาม รรวิชัย.

ศก น. ผม. ๓๗๓/ รรหว่าง

๒๗-๒๘ รรมศกเศียร รรม

ผมขนกัษะ คอรรเมเกล้า.

ศรเพลิง ๑/๒๐ น. ขนไฟ.

คำ "ศรี" เกิมแปลว่าลูก

อน หรือลูกขน, คอมาไซ

เพนไปเพนคอรนหรือขน,

และลูกอน เราจึงใช้ว่าลูก

ศรตามกน. คำว่าขนของเรา

แตกอนกคอรนนเอง; คอ

มาเมอมขนไซยงควยคณคำ

ขน เราจึงเรียกว้าขนไฟ.

ส่วนอนหนาไมเกมนนเรา

เรียกว้าขนขาเพราะเขามัก

เอาลูกอนรรมยาพิษ (เช่น

ขางน่อง) เพื่อให้คายง่าย.

๕๐/๕ พลแสงศรเพลิง

พลธอธาวอนไฟ. ๒๕๘/

๑๘; ๒๕๘/๖๘; ขนโธราณ

มชอทาง ๆ คอขนคายคิลา

ขนคายชค ขนจ้าวร ขน

มณทก ขนขานกขาง ขน

นกโพรง ขนนกสัข ขนนก

คัม ขนทองปลาย ขนคัทร

ชัย ขนตระแบงแก้ว.

ศร น. สิริ, มัง, ขวัญ, ความ

สง่า; เขมรว้า นาง. มัก

ใช้นำหน้า เช่น ศรเมือง

(มังเมืองหรือขวัญเมือง).

คำรายขทกน มัก ใช้ขนคณ

ควยคณเช่นทะเลงพายน. ๑

/๑ศรสิวสดีเดชะ พระ

เคชานภาพอนสระควก และ

เป็นสง่าผ่าเผย. เป็นคำยก

ย่องพระเคชานภาพพระเจ้า

กรุงสยาม. ๑/๑๗ ศร

อโยธยา, ๕/๑๕ ศรีอยุธยา
 เยศ, ๕/ระหว่าง ๒๗-๒๘
 ศรีอยุธยา, พระนครศรี-
 อยุธยา^๕คอก^๕กรง^๕เกาะ^๕ขวาง^๕เว^๕คัง^๕
 เอา อย่าง เมือง อยุธยา ใน
 อินทโยธาและไชยณรงค์
 เป็นอโยธยาข้าง ในชาติ
 ไซว่า อโยธยาข้าง แผล
 ว่าไม่มีใครรบได้. ๔๘/๒
 ศรี นาง. ๘๓/๒ แรม
 ศรี แรมนางคือพราหมณ์
 เมย ๓๓๖/๒ ห้างให้หาศรี
 ห้าง มาก^๕รื่อง^๕ให้^๕หา^๕นาง.
 ๓๕๗/๒ ศรีสุพรรณ คือ
 เมืองสุพรรณบุรี. ๓๖๘/๒
 ศรีสวัสดิบุเรศ เป็นเมือง
 สว่างสวดยุค. ๓๗๒/๓;
 ๓๖๗ ศรีไสยวงศ์ นาม
 ขรรคาคึกคักพระยา. [ศรี+

ไสย (ออกจาก เสนา)+
 รงค์]. ในโคลงบท ๓๗๒-
 ๓๗๓ว่าพระศรีไสยวงศ์พระ
 ราชฤทธาณนท. ในพระราช
 พงศาวดารว่าพระยาศรีไส
 ยวงศ์พระยาราชฤทธาณนท.
 มาในรายชบท ๓๖๗ ว่าพระ
 ยาศรีไสยวงศ์ ๓๘๘/๑ ศรี
 สมรรตย์ ช่อ^๕เรือ^๕พระ^๕ทง^๕
 พระนเรศวร. ความในบาท
 ๒-๓ ว่า พระนเรศวรผู้พระ
 เสนา^๕เจ้า^๕อภัย^๕ทง^๕เรือ^๕พระ^๕ทง^๕
 ช่อ^๕ศรี^๕สมรรตย์. ๓๓๕/๓
 ศรีคชคง นามขรรคาคึกคัก
 ขน ผู้^๕ประ^๕จำ^๕การ^๕เป็น^๕ความ^๕
 ทาย ช่าง พระ เอกาทศรถ.
 ๓๗๓/๑ ศรีเสาวราช นาม
 ขรรคาคึกคักพระ ใจความ
 ในบาทน ว่าครุฑให้ พระศรี

เสาวราชไผ่รงเมืองสุโขทัย.

๓๑๐/๓ ศรีภูมิปริชา นาม
บรรดาศักดิ์พระ. ความใน
บาทนว่า พระศรีภูมิปริชา
อ่านเนื้อความแสดงตามนัย
พระราชดำรัสให้เร่องทผล
ไม่ตรีทอกัน.

สุวรรณ,สุวรรณยา,สุวรรณยศ,

น. สมบัติบ้านเมือง (ละ
มาจาก ไศสุวรรณ.) ๔/๓
เสร็จ เสวยสุวรรณยศ อัง
ไศสุรีย์ สรรวงญา ครน
เสวยราชสมบัติเสร็จสิ้นซึ่ง
อาอย่างไคว่ก่งสมบัติสุวรรณ.

๖/๔ เสวยสุวรรณยา เสวย
ราชสมบัติ คือครองเมือง.

๓๔๖/๒ ความในบาท๒ ถึง
บาท๔ ว่า เพราะตำแหน่ง
อยู่ราชจักเลื่อม ด้วยพระ

เจ้าแผ่นดิน (คือพระราช
บิดา) จักเลื่อนพระยศมอ
บ้านเมืองให้พระองค์เป็น
โอรส ขนเป็นกษัตริย์ครอง
ราชสมบัติต่อไป.

ศอ น. คอ. ๓๑๓/๓๕ สด
เสียด สด สด สด คอ
ทวยด้วยของจาวททรง.

ศัลย์ น. ความโศกเพียงก่ง
ครษ์กอก.๕๐/๓สร้างศัลย์
สร้าง ความ โศก เคร้า ซึ่ง
เปรียบก่งลูกครษ์กอก.

ศัสตร [สัด—สระ—ทอน]

๒๕๐/๓ ศัสเตรศ [สัด—
สระ—เทรศ]น. ศัสตราวุธ.

๒๖๒/๓ ตำศัสตร หมู
ศัสตราวุธ. บาทนความว่า
แลศศัสตราวุธเป็นอันมาก
ก่งงามยิ่งนัก.

ศาลพลเรือน ๓๗๗/๑๓ น.

ศาลาว่าราชการ พลเรือน
ค้อมหาศไทย.

ศาสน์ น. คำแนะนำ. ๓๗๓/

๓๒ ยินพระศาสน์สาธุ
(พวกท้าวเพย) ไต่ยินคำ
แนะนำกร่องสาธุ (ซึ่งเป็น
คำแสดงความยินดีด้วย).

ศิวเวท๒๗๒/๒ ศิวเวทวิษณู

บรรสาน อ่านศิวเวทและ
วิษณูมนตร์ประสมไปด้วย.

หมายความว่าพราหมณ์สวด
คาถาซึ่งเรียกว่าศิวเวทและ
วิษณูมนตร์ พร้อมไปด้วย
เอาสังฆคก นามธรรมาภิเษก
ถวายให้เสร็จไปด้วย.

ศึก ๑๖๕/๑ ศึกเสียนอัสตง

ศึกศักรทศทวันตก คอศึก
พม่า ซึ่งครั้งนั้นเป็นใหญ่

กลอกทงแผ่นกินมอญ ด้วย

เราจึงเรียก ว่า ศึก มอญ.

๒๐๕/๑ ศึกธาร ศึกในน้ำ,

หมายถึงพระเช.

ศุกถักษณ ๓๗๕/๑ น. เกรือง

หมายค คอราชศาสน์.

โสภ ๘๑/๕ น. กันโสภ

เปรียบ ด้วย โสภเคว้าง

นาง.

โสภ ๑๗๗/๒ น. โสภ,

โซค, ถูกขยำ.

สกุณ น. นางนก. ๓๗๓/๑๗

เจกสกุณใหม่กราน เช่น

นางนกรกรับเข้าหาไฟ.

สนอง ก. แทน, คอย. ๓๓๕/๒

สนองบาท คอยแทนคุณ

เจ้านาย. ๓๗๕/๒ แจงจัด

ยูกกระบัตรสนอง เสนอ

ต่าง ตนนางักให้ยูกกระ—

ยัทรมาแทนตัวเจ้าเมือง.

สนอบ น. เลือ. ๒๗/๒๓

เลือนสนอบ เป็นคำซ้ำเอา

ความว่าเลือนเท่านั้น อย่าง

คำคชสาร.

สนเทห์ น. ความสงสัย;

หนังสือ. ๓๖๓/๒ ฤๅสน—

เทห์เลหแล ถูกถ้อย

แถลงการ นนา ไม่มข้อ

สงสัย เป็นเลห กลเลย และ

ข้อความที่แสดง ถูกถ้อย

ด้วย. ๓๗๓/ ระหว่าง ๕๗—

๕๘ จำทูลสนเทห์ นำ

หนังสือ คอราช คำสั้น ไป

เรียกกันว่าจำทูลราชคำสั้น.

๓๘๐/๑ เล่ห์สนเทห์

เหมือนในพระราชคำสั้น.

สมเด็จพระ ๓๖๘/๘ สมเด็จพระ

น้อง คชพระนเรศวรและ

พระเอกาทศรถ.

สมโพธิ ๓๕๕/๑ น. ความ

เป็นพระพทธเจ้า.

สมภาร น. ความพร้อมสรรพ.

๓๕๕/๑ สมภารสมโพธิ

พณ พรณนา ความ

พร้อมสรรพแห่งความเป็น

พระพทธเจ้า (ยังเพิ่ม) พณ

จะอธิบายได้. เอาความว่า

การที่พระพทธเจ้าชนะมาร

ทั้งหลาย แต่พระองค์เดียว

นั้น ทำให้ความสำเร็จเป็น

พระพทธเจ้า ของพระองค์

ปรากฏเด่นชัดขึ้นเหลือที่จะ

อธิบายได้.

สมมุติ น. การตั้ง, การนับ.

๒๘๐/๑ พระผู้เป็นใหญ่

(ไท) นับว่าเป็นเทวดาไทย

สมมุติ, หมายถึงพระนเรศวร

สมร ๑๕๘/๘ น. การรบ.

สมร น. ไก่ ๕๘/๑ เพียง

พังสมร เพียงหัวใจพัง.

๑๒๕/๑ หนักดวงสมร

หนักดวงจิตคิดถึง เขา

ความว่าหนักใจ. ๑๓๕/๑

บ่ต้องสมร ไม่ต้องดวงใจ.

๑๓๖/๒ สำนเสี้ยวสมร

เสี้ยวชานใจ. (ใช้สำน

เพราะต้องการโท).

สมิ ๕๒/๑๒ ซือหัวเมืองใน

ประเทศมอญ.

สมิง ๒๒๘/๒ นายทหารกอง

ล่อกแถม ของกองทัพหง—

สาวคิ มีสามนายคือ สมิง

อะคร้าน สมิงเขือ สมิงชาย

ม้วน. แต่ในพงศาวดารเขียน

สมิงจิกทราน สมิงเปว

สมิงทรายมอญ.

สมิทธิ น. ผู้มีฤทธิ์พรหม คือ

ข้างเฮอร์วณ. ๒๒๒/๓ โคลง

บาท ๒ ถึงบาท ๕ ความว่า

กึ่งพระอินทร์เจ้าสวรรค์ทรง

ข้างเฮอร์วณ ออกลำศักดิ์

กัษยสุรชงกล้า แล้วทำให้

หายกล้าหนีไปด้วย ความ

กล้ว. ๓๐๘/๑ สมิทธิ

มาตงค์ ข้างผู้มีฤทธิ์พรหม

คือ ข้าง เฮอร์วณ ของ พระ

อินทร์ เปรียบเข้ากับข้าง

พระนเรศวร.

สมุทรพิมาน ๑๔๘/๑ น.

วิมานในทะเล, เป็นสำนวน

หมาย ความ ว่า เรือ พระท

นัง.

สยบ ก. ย่นย่อ. ๒๕๘/๖๘

ศึกสยบสยอนห่อนใกล้

ข้าศึกย่นย่ออำเกรงไม่เข้า

ใกล้.

สรรพ ว. พร้อม. ๒๕๘/๑๓

สรรพแต่ยารุ่งราง ให้
พร้อมแต่ยารุ่ง.สรรพเพชญ ๓๘๒/๒๓. พระท
นังสรรพเพชญมหาปราสาท.สรรพ ๕/๑ น. เมืองขน,
หมายถงเมืองสวรรค.สรรพชพ ก. ขอชวท. ใช้
เป็นค่าน้ำทูลเบิก. ๓๘๘/๓
ท่านเจ้าพระยาฝ่ายมหา
ไทย คือเจ้าพระยาจักรี
ทูลเบิกชนคนว่า "สรรพ
ชพ."สร้อย น. สายสร้อย. ๑๐/๑
จากสร้อย จากสายสร้อย,
หมายความว่าจากสาวทรง
ในคำประพันธ์ มักใช้เรียก
เครื่องประดับอย่าง กอกลไม้

ข้าง กวงคาข้าง กวงไ

ข้าง แทนหญิงคู่รัก. ๑๐๐/

๓ สร้อยทอง นกสร้อย
ทอง เปรียบเคียงสายสร้อย
ทนางประคัย.

สระกอ น. ห่ม. ๒๘๗/๓๓

สระกอกัน เป็นหมักกัน.

สระทกสระท้าว ๒๕๖/๓๐ก.

สระทกสระท้าน, ต้นสระเทอน.

สระพร้อม ๓๕/๖ ว. พร้อม.

เต็ม สระ เพื่อให้เข้า สัมผัส
กันกับ สระพรง ในวรรค
หลัง.

สระพราศ ก. เรียงราย.

๓๘๗/๒๒ สระพราศพริย

อุภัย เรียงรายด้วยข้าวราช

การสองฝ่าย คือฝ่ายมหา

ไทยและกลาโหม.

สระพัง น. กระพัง, ข้อนา.

๓๘๐/๗ เล็งสระพังบมิพาน
แลหาบ่อน้ำก็ไม่พย.

สรทมสรลอน [สระหุทม
สระหุลอน] ๒๗๓/๓ ยกรก
เข้ามาเกลื่อนกลาดด้วยหน้า
ตาชฌายาน.

สรลัย [สระล่าย] ก.
สลัย เรียงราย. ๓๕๗/๕
แมงกาสานสรลัย ถอพค
แมงและพคังสาณเรียงราย.
พระราชาคณะฝ่ายคันถระ
ถอพคแมง (หรือพคยอก)
คชพค มรูป เป็นรูป ไบโพธิ
คามรมพคทำเป็นลายกระ-
หนกเป็นแมง ๆ เรียกว่า
พคแมง. พระราชาคณะฝ่าย
วิยัสสนา ถอพคังสาณ คช
รูปพค เหมือน พค หน้านาง
แต่ไบพค เขาทำเป็นเส้น

คอกสานเรียกว่าพคังสาณ
เพื่อ ให้ สัม ชานะ ของ พระ
เรียน วิยัสสนา ผู้เคร่งครัด
เรียงพคแมงกลอนขกด้วย
ก้นทองเงิน.

สระเกล้า [สระเล้า] ๒๒๕/๓
ชอคำยล. พงศาเวตกรรม
ทำราเป็น บ้านสระเกล้า.

สรทกาล ๓๗๗/๒๖ น. ฤค
สารท(ราวเดือนกันยายน).
สร้างพทมก. ตนนอน. ๒๐๕/๒
สร้างพทมถวิลฝัน ห่อนรู้
ทรงตนนอนดำรงความฝัน
ก็ไม่ทรงทรายเรืองราว.

สร่ายกะโลด, สร่ายกะลาย,
๒๕๗/๕ ชอนายทพพมา.

สละ ๔๖/๒ น. คันสละ
เปรียบยสละนางมา.

สลัดไค ๔๖/๑๓. คันสลัดไค

เปรียบสลกทองนางมาทำคึก.

สลา น. หมากร. ๘๕/๓ สลา

ถึง คั้นหมากถึง เปรียบ

กับ หมากร ที่นาง จักถวาย.

๒๕๖/๑๗ สลาสุกสี ส

หมากสุก คือกส์เสก หรือ

สีเหลืองเจือแดง อย่างสี

คอกจำปา.

สลาย ๒๕๗/๒๗ ก. เวียงราย.

กายคน.

สวรรคโลก ๓๗๐/๑ เมือง

สวรรคโลก. ใจความโคลง

บทว่า มอຍให้หลวงจำ

ครองเมืองสวรรคโลกคม

เขตหว เมือง ฝ่าย เหนือ ทว

ไป.

สวัสดิ, สวัสดิ ๑/๑๓. ความ

สะดวก.

สว่าง ก. สว่าง. ๓๖๓/๒

สว่างโทษ สว่างโทษ คือ

ถวาย พระพร ให้พระ องค์

ให้ชดหายโทษ.

สวาด ๘๕/๕ น. คั้นสวาด

เปรียบสวาด (รัก) นาง.

สวาด ๑๒/๒ หมายถึงการ

เซยชมกันฉนั้นผวเมย.

สวามิส (สวามี+อิส) น.

นายใหญ่. ๓๕๗/๑๕ ยิ่งกว่า

กลัวเจ้านายคน.

สอง ๑๗๘/๑๕ สองรับความ

พระยาพระรามพระยาเกยรติ

สองคนรับรับสั่ง. ๑๘๓/๑ ให้

ศึกสู้ทั้งสองให้ต่อสู้ข้าศึก

รวมกันทั้งสองคน. ๒๗๘/

๑๑ สองสารทรวง, ๒๗๘/๑๖

สองคช ช้างทั้งสองคชเจ้า

พระยาไชยานภภาพ กับเจ้า

พระยาปราชไทรจักร. ๒๗๘/๑

สอง สุริยวงศ์ ผ่าน หล้า
พระเจ้าแผ่นดิน (ผ่านหล้า)
ผู้วงศ์อาทิตยทั้งสองคือพระ
นเรศวรและพระเอกาทศรถ.
“วงอาทิตย” เป็นคำ
ยักย่อง กษัตริย์ ตาม ลทธิ
พราหมณ์ซึ่งเขายกกษัตริย์
โบราณของเขา เช่นพระ
รามว่าพระอาทิตย์ลงมา ให้
กำเนิด. ๓๐๗/๑ โคหฺรเวอง
ของสองกษัตริย์ ทรมกน
คงสรเสวีณ ๓๓๘/๖ ละ
ทงข้างพระทนต์ ให้เสด็จ
ไปแก้สองพระองค์ ๓๗๓/
๕๕ สองขุน ขลว แกล้ง
สาร ขนนางทั้งสองรับตรา
กลับมาเมือง กำแพงเพชร
ตามทรานน ให้เจ้าเมือง
ส่งทูตมาสู่ถิ่นของพระองค์

(กรุงศรีอยุธยา) เพชร
เรืองราวแก่พระองค์.
สองบัก ๓๗๗/๑๕ ผ่าลาย
ซึ่งรวม สองข้าง ทำเป็นลวด
ลาย มักเรียกเพี้ยนไปว่า
ผ้าส้มบัก.
สะโตง ๕๒/๓ นำสะโตง
คือแม่นำสะโตง อยู่ใน
เมืองพม่า ทางตะวันออก
ของแม่น้ำสลิวัน.
สะเทินบาท ๓๖/๘ ผไท
ปานกลาง คือผไทพอ
เหมาะ. กุ ย่าง.
สะพานเรือก น. สะพานที่เขา
ไม่มาถักเป็นเรือกแล้วขย
เชือกสองเส้น ซึ่งขงข้าม
แม่น้ำให้พลทหารเดินข้าม
ชั่วคราว. ๑๖๘/๗ เดิน
โดยสะพานเรือกรัต เดิน

กองทัพบกแม่บ้านโดยสะพาน

เรือกองอย่างเร่งรีบ.

ศักดิ์ น. สวรรค์ ๓๘๗/๑ แสง

ศักดิ์โมกข์ แสงสวรรค์

และทางพันทกชคช พระ
นิพพาน.

สังขทัต ๑๘๘/ ระหว่าง ๘

และ ๘ พระสังขทัต เมือง
เซียงใหม่.

สังคฤหพัสด ๕๐๖/๓; ๕๑๑/

๑; น. สังคหวัตถุ สิ่งท

ยัคเหนยวนาใจคน สืออย่าง

คือให้ท่านกล่าว วาจา ชื่อน

หวาน ทำประโยชน์ให้แก่

ผู้อื่น ประพฤติดีให้เสมอ.

สังกลา ๗๒/๒ ซออำเภ

ยัคคนเรียกว่า สังขละ.

สันดาน น. การสืบทอดมา.

๕/๒๑ โดยสันดาน โดย

สืบทอดกันมา.

สัปปน. เครื่องสูงอย่างหนึ่ง

สำหรับกันคล้ายร่ม. ๒๘๗/

๒๓ มีสัปปนกันกลางแล้ว

มกรรชิ่ง กันสองข้างเป็น

เกียรติกษ.

สาคร น. ทะเล. ๒๐๑/๑.

หมายถึงนาทโหลทวมแผ่น

กิน.

สาธุ ๑๖๒/๒ เอื้อนพระโสมง์

ชอกสาธุการ คือเปล่งพระ

วาจาว่า สาธุ.

สำน ๑๓๗/๒ ก. เลี้ยว (คือ

ชาน คอ้งการโท).

สาม ๕๒/๑๕ สามหอก ซอ

กองลัดแถม ชงเวียกกัน

ในครุณน. ๑๘๕/๒ ทงสาม

คือเรือพระชัย เรือพระทง

พระนเรศวร และเรือพระท

นั่งพระเอกาทศรถ. ๒๕๖/๒

สามสิบหมื่น ๆ สามแสน
กับสามพัน.

สามรรถ ก. สามารถ. ๒๖๗

/๑๒ ล้านสามารถมอทัต

ล้านสามารถมอทานสา-

มารดผมอเท่า ๆ กันและ

สามารถใช้ผมอของกันตัว.

สายชุม ๑๘๓/๓; ๒๕๑/๓;

กุ ชุมสาย.

สายถอ ๒๕๖/๑๕๓. สาย

ยังเหียน.

สายหยด ๘๘/๑๓. คอกสาย

หยด พอสาย กลิ่นก็หยด

หอม เปรียบตรงกันข้าม

กับความรันทน ซึ่งไม่

หยดเวลาสายอย่างนั้นไม่.

สาร น. คำขอก, หนึ่งสี่.

๒๗๗/๑๐ รับสาร รับพระ

ราชโองการ. ๓๗๓/๕๕

หมายนำสาร ฯลฯ บุรพ

มหมายให้นำหนังสือ (ราช

คำสั่ง) กับทศรียเข้ามาถึง

เมืองหลวง (กรุงศรีอยุธยา)

ตามแบบฉบับโบราณ.

สารน. ข้าง. ๒๒๒/๑ สาร

ศึก ข้างรบศึก. ๒๕๘/๖๓

สารภูธร พญาข้างชื่อ

สารภูธร. ๒๘๘/๑๑ ธกัไธ

สองสารทรง ท้าวเชอ

(พระนเรศวร กับพระเอกา

ทศรถ) ก็ไธข้างทรงทั้ง

สอง (คือเจ้าพระยาไชยานุ

ภาพกับเจ้าพระยาปราชโย

จักร). ๒๘๘/๑๓ หิงายงา

เสียบแทงข้างซ้าย. ๓๓๒/๕

ท่านผู้ศึกสาร ท่านผู้ศึก

ข้าง คือเข้าชนข้างกัน.

สารา น. หนังสือคิอราชศาสนา.

๓๗๖/๑ ไคลงยาท ๑-๒

นั้นความว่า ขุนนางเป็นอัน
มากทศมทศราชศาสนาและ
เครื่องบรรณาการมากมาย
นั้น.

สารริกธาตุ น. ธาตุในร่าง
กาย. หมายถึงพระอิฐธาตุ
พระพทอเจ้า. (โบราณนับ
ถือว่า พระบรมธาตุกลอย
ไปมาตามอากาศใด และ
เมื่อกลอยไป มีแสงสว่าง
คล้ายดาว). ๒๓๕/๕ ความ
ทอนนว่าทอดพระเนตรเห็น
พระอิฐธาตุพระพทอเจ้า คือ
ทเรียกกันว่า พระบรมธาตุ
สว่างงาม โชติช่วง เท้าผล
ส้มเกลี้ยงลอยมาแต่ทิศใด
แล้วเวียน ขวาวอยู่ ตรงกอง

ทัพสามร้อย แล้วผ่านไปทิศ
เหนือ.

สาหัส ว. ร้าย. ๓๔๗/๒๓

สาหัสหากมากมวล เช่น
โทษร้ายแรงต่างหากมาก
มาย ก็เป็นโทษร้ายต่าง
หาก ออกจากโทษสามัญ
มากมาย.

ตำ ๒๔๗/๓๓; ๓๗๗/๑๕ น.

พวก.

ตำเทียบ ๒๔๗/๓๗ ว. ออชิง.

กิกกชิง. ไซว่า ตำเทียบ
กิม (ออกจาก สะเทือน).

สำนาน ๕/๕ น. เลี้ยง.

สำรด น. ๓๓๗/๑; ๔๑๖/๓

น. ลายขอยเลือกครุย. ผาท
ปักอย่างเดียวกับ ลายขอย
เลือกครุยใช้ค้ำคัสระเเว.

สิงห์ ๑๔๘/๕ ประเทศนคร

สิงห์สรรค ศรสุพรรณ
จังหวัดสิงห์บุรีอาเภอสรรค,
และจังหวัดสุพรรณบุรีคน.

สิงหาสน์ ๓๗๗/๓๗ หน้า

บัญชีสิงหาสน์ หน้าต่าง
ที่ พระเจ้าแผ่นดินแตกก่อน
ประทียเรียกว่าสิงห์บัญชร.

สินธพ น. ผักเกิดแก่ แม่นาสน

ธ. มาที่เกิดกินเรียกว่ามา
สินธพ ยกย่องกันว่าเป็นมา
ค, มักใช้ว่าเป็นมามฤต

เทศ, และหมายความว่า
เป็นมาทวไปกไก. ๓๗/๓

พงศสินธพพาช เผ่าพันธุ์
มาสินธพ.

สินาค ๒๖๓/๒ น. บิน.

สิบ ๒๐๐/๘ สิบทุ่มต้นฟ้า.

๓๗๗/๗ วันสิบเอ็ดชนค้ำ
วันชนสิบเอ็ดค้ำ. ๒๓๐/๓

ยามสิบเอ็ด เวลาสิบเอ็ด

ทุ่ม, คือ ๕ นาฬิกา. ๒๖๐/๒

สิบเคียว ทศกัณฐ์. ความ

แห่งโคลงยทนต์ออกมาจากยท

ก่อน ค มัมพาน. ใจความ

ว่า หอมนมเนย ดังพระเป็น

ทพของโลกลึงสาม มีจักร

เป็นอาวุธ (หมายถึงพระ

นารายณ์ รัชทายาทสิบเคียว

(คือทศกัณฐ์) เจ้าเมือง

ลังกา ก้นล่างเงินพินาศ.

พลทหารครองน เปียบคง

พลวานรครองน.

สิบอ ๒๕๗/๓๓ ซอเมือง.

ความว่า ให้เจ้าเมืองสิบอ

ซอซางซอเกยนกระบอ.

สี่ ๓๒๕/๓ สี่ทาส ข้าว ๕ คน

ความในยทนต์ว่า นายทพทง

สี่อง คือพระนเรศวร กับ

พระเอกาทศรถ พร้อมด้วย
 ข้าวสี่คน คือกลางข้างสอง
 คน ควบคู่สองคน เมื่อย
 กันแล้ว ข้าวตายสองคน
 เหลือมาสองคน.
 สอ ก. ทิศตะวันออก. ๓๗๓/ระหว่าง
 ๑๖—๑๗ สอสงคราม ทำ
 คึกคักต่อกันไป ๓ มอด.
 สุก ๒๗๗/๓๒ สุกสลา ส
 หมายสัก คือสี่แสด.
 สุกรม (ในทันให้อ่าน สุก—
 กรม) ๘๘/๑ น. ทันสุกรม
 คือกรม (กรม) ด้วยความ
 สุข (เต็มด้วยสุข) แต่
 ทั่วท่านกรมทุกขเสมอ ไม่
 เหมือนชอไม.
 สูงสูมาร ๒๐๕/๒ น. จระเข้.
 สุขธรรมา (ตัดออกจากอัสสุ
 ธลธรรมา) น. นาคา. ๑๓/

๑ ดาลสุทธธรรมา ยังเกิด
 ต่อแห่งนาคา.
 สุกสัน ๕/๑๕ ว. กูงาม,
 งามตา.
 สุกกามา ชออมาตย์นายทัพ.
 ๑๗๘/๒๗ ความว่า ทอด
 พระเนตรนายทัพ เห็น
 ชอมาตย์ชอสุกกามา เป็น
 (นายทัพหน้า).
 สุรโลก น. สวรรค์ ๓๗๓/๑๒
 สู่สุรโลก สวรรคต.
 สุรอกัป ๓๗๓/๓๖ น. กิรียา
 กล้าหาญคือท่าทางของอาห.
 สุริย ๒๕๑/๑ ยังพระสุริย์.
 ๓๓๑/๑ สุริยราช พระราช
 วงศ์อาทิตยซึ่งยก ย่องตาม
 ลัทธิพราหมณ์ ว่าเย็นวงศ์
 อันสูงศักดิ์.
 สุริยามรินทร์ ๓๘๕/๑ น.

พระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ ทรง
ครุฑยืนยง ๖ ข้าง ๖ ข้าง
ที่ประทับในฤดูฝน.

สุเรนทร น. รถมณฑล คือ
พระอินทร์. ๕/ระหว่าง ๑๕
กัณฑ์ ๑๖ สุเรนทรประสิทธิ์
รังสรรค์ เขาความว่าพระ
อินทร์สร้าง.

สุ ส. ขรรค์ ๒ เป็นคำโบราณ
สำหรับผู้ใหญ่ ใช้แก่น้อย
ว่า เจ้า, เอง; แต่ในทนต์
๑๕๗/๓ ไซเป็นขรรค์ ๓
หมายความว่าเขา เพอ
การคล้องของเชิงประพนธ์.

เสนอ ๑๖๑/๓ เสนอกล
ถวายความเห็น.

เสนัด น. ยน. ๒๕๗/๑๗ พล

เสนัด พลทหารบน.

เสน่า [สะเห่น่า] ๕๐/๕ น.

ศีศตราวุธ คล้ายไม้ไผ่ลำ
หริบข้าง.

เสนาภิกขุ ๓๗๗/๓ น. เกรียง
แยกทหารสมัยโบราณพิมพ์
เป็นลายสรีระสังคห.

เสนางค น. ส่วนเสนา. ๕๐๘/
๑ ความในชาทนต์ว่า ส่วน
เสนา (ข้าราชการ) เนือง
อนเณเป็นฝ่ายหน้า (ผู้ชาย)
และสนมฝ่ายใน (ผู้หญิง).
ทางราชการใช้คำฝ่ายหน้า
หมายถึงผู้ชาย และฝ่ายใน
หมายถึงผู้หญิง.

เสนาะ ๑๕๘/๒ ว. เพรา.
วังเวงใจ, สดกใจ.

เสน ๒๒๗/๑ น. นายทัพ
นายกอง.

เสพ ก. รักษา. ๒๕๘/ระหว่าง
๕๖—๕๗ เสพหน้า

๒ ๑ ๒
พระกษัตริย์ราช.

เสมอ ๒๔๘/๓ อย่างเกี่ยวกั
ทพระมหาอุปราชามิ่งหมาย
กรุงศรีอยุธยาอันเป็นสถาน
ซึ่งพระนเรศวร ครองครอง
อยู่ณ.

เสมาธิปัต ค. กรรภิรมย์.

เสลา [สะเลลา] ๗๗/๒ ขอ
ไม้แก่นชนิดหนึ่ง นัยว่าใช้
ทำคัมภีร์วนนค.

เสวย ก. ^๒ วย, ^๓ กน, เสพ.

๒๐/๒ เสวยวัง ก็นวังค้อ
ควังวัง (เช่นกินเมืองว่า
ควังเมือง). ๓๓๓/๓๓

เสวยสวรวรย์เสวยโศกสวรวรย์
กินเมือง คชครองราช
ตมยภ.

เสาวนย์ ๒๓; ๓๖๗ / ๓๕; น. คำ
ททองพง. ก. มีพระโองการ

ឆ្នាំ. ៥/៥; ៣២៨/៣ លេខ

เสาวนิต เขาคำทองพัง
คือพระราชโองการ (เสาว
นิต + ศ. เขาฉลิท).

เขียน น. เขียนนาม, เขียน
คัก, คักว. ๑๕๓ / ๑ แก่เขียน
แก้คักว. ๒๖๕ / ๕ ลวกเขียน
เสกถย ๕ ๕ ๕
ให้สนไป.

เสียม น. สยาม, ไทย. ๓๘๓/
๑ เจ้าสองเสียมเจ้าสยาม
สองพระองค์.

เสือก ๒๓๘/๖ เสือกเสือก
เสือกศัรมะไปมาอย่างซ้าๆ
(เสือกคอเชื่องของทหารโท).

เสียง ว. เสง. ก. เสอก.
เสก น. นกเสก; แนวทอย

หว่างกลางเช่นแลกม. ๘๘
/๒ แลกกิ่งแลกหญ่ นก

แสงทำหวั ใจ ให้แตก เป็น
แสงเสียง, เอาความว่าผ่า
หัวใจออกเป็นเสียง ๆ.

แสง๑๗/๓๐น. (ราชาศัพท์)

ศีลตรา, ขาวข.

แสน ๓๗๓/๓๕ น. ตำแหน่ง

ขุนนางลาว เช่นแสนหลวง
แสนหนึ่งสี่.

แสน ๖. ประมาณต่งแสน,

มาก.๑๓๒/๒แสนพลหาญ

พลห้อม มากด้วยพลกล้า
หาญและพลห้อมล้อม.

แสนยา ๕/๕๓ น. ทหาร.

กองทัพ. (ออกจากศัพท์

ไสนยา).

นเสียง ก. สยดสยของ, ขยาก.

๒/๒เสียงพระยศอินขาม

ขาดเกล้า ศักรไต่บินพระ

เกียรติยศเขาก็กวาด.

โสม น. ทอง. ๒๓๕/๑ แสง

โสมแสงแก้วส่อง สร้อย

ฉาย แสงทองแสงแก้วส่อง

เพราะ ต้องแสงพระอาทิตย์

ฉายมา.

โสฬส ๖. สิบหก. ๒๔๗/๑๓

แต่นายทัพให้เหมือนอย่าง

กษัตริย์สิบหกองค์ ให้ช้าง

มดกรบนเพอหลวงช้างก็

ให้จำนกว่าใครเป็นนายทัพ

แน่.๒๘๓/๓ โสฬสพรหม

พิมาน กมลาสน์ พรหม

ที่อยู่ใน พรหม โลก สิบ หก

ชั้น.

โสบ ๓๘๗/๒น. คัมภีร์พระ—

เสวีรุ. หมายถึงคัมภีร์

พราหมณ์.

โสบ ๒๓๐/๑ ๖. เทยว. นั้น

เทยว. ที่เทยว. ๒๗๗/๒๕

รามอลงก่อนไสร ให้
 ชาติกรามือ (คือหยากรก)
 ลงก่อนเทยว.

หงสาวดี๖/๑ชื่อเมืองของตะ
 เลงคือมอญ. ในสมัยตะเลง
 พายน พม่าครอบครองเอา
 เป็นเมืองหลวง, ทเระเรียก
 ว่าพระเจ้าหงสาวดีคนนั้น หา
 ไซ้เจ้าเมืองมอญไม่, ทจริง
 เป็นเจ้าเมืองพม่า.

หน ๒๕๘/ระหว่าง ๒๘—๓๐
 น. ทาง.

หน่อ น. ลูก. ๓๓๕/๓ ไอรส
 พระราชาประเทศตะวันตก
 หมายถึงพระมหาอุปราชา.
 หนองสร่าย๓๘๕/๕. คำยล
 หนองสาหร่าย.

หนักหาบ ๘๐/๓ บาท ๒—๓
 หนักว่า หนักของทไฟ

พลมันหยาบมา มันวางลง
 พักผ่อนใต้. แต่หนักกรก
 จะคิดแก้ไขให้เขา ได้อย่าง
 ไโรหนอ.

หนาว ก. รุสติกเย็นสะท้าน.
 ๓๘๕/๕ หนาวบุญ รุสติก
 เย็น สะ ท้าน กว๊ว กว๊ว บุญ
 ยารม.

หนง ว. เหมือนหนง. ๒๘๘/
 ๒๒ หนงสน เหมือนหนง
 สน. ดูบุรุษจหน้า หนงสน
 แสงโถง คไม่รู้จักหน้ากัน
 เหมือนกบจะสันแสงอาทิตย์.

หนุ่ม ว. รุ่ม. ใช้กับชายหรือ
 หญิงก็ได้. ๘/๓; ๓๓๒/๕;
 หนุ่มหน้าหน้าเป็นสาวพร่ง
 คือหน้างาม.

หมากพร้าว น. มะพร้าว. ๓๘๘/
 ๒๘ เห็นตัวสุรกายมาเท่า

ลคมะพร้าว ช่างทอแลเห็น
ตัวเท่าหม.

หมาย น. ขั้วหมาย, ใบสัง.

๓๖๗/๑๘ หมายเจ้าพระยา

จักร มีหมายรับสั่ง ให้เจ้า

พระยาจักร.

หม่น ๒๗๗/๑๕ หม่นพล

ชนหม่นพลทหารคอกชนหม่น

ทหารทพาความาน.

หย่า ก. เลิก. ๕/๒๗ หย่ายุท

หย่าทัพ, เลิกรบกัน.

หญทัย ๒๕๗/๕๘ นามขรรคา

คักคักหลวง.

หลอน ก. หลอก. ๓๕๗/๒

ในท่นหมายควมว่า เกิด

ชน, แดงให้เห็น. หลอน

เล่ห์ร้าย เกิดชนชอกเหตุ

ร้าย.

หลัง ก. ไหล. ๒๖๓/๓ หลัง

เลอ ไหลไปข้างบน คอ

เคลอนพลไป บน แผ่น ดิน,

ความในยาท่นว่า เคลอนกระ

ชวนคนไปเต็มตามจำนวน.

หล้า น. แผ่นดิน, โลก. [ได้

หล้า โลกที่อยู่ใต้ (ฟ้า)

คือโลกมนุษย์เรา]. ๑/๕

หล้าลมเลอชัชเชวงโลก

สัไม่ได้ยอม เลอชชะความ

ชนรอนสำเร็จควยปรีชาอัน

รุ่งเรือง. ๕/๕ ๖๖๖ หล้า

แหล่งลวนสรเรณู เจ้า

แผ่นดินในโลกทั้งปวง สรร

เรณู. หล้าแหล่งคือแหล่ง

หล้า, หมายถึงโลก. ๕/๕

เจ้าหล้าเจ้าแผ่นดิน. ๓๕๕

/๕ หล้าแหล่ง โลก.

หลาก ก. แปลก. ๒๗๗/๑๘

หลาก ทุก ครา ทุก ครั้ง

แปลกกว่าทุกคราวทุกครั้ง

ค^๕ ข^๕ ค^๕ ข^๕
 คอชาคักทยกมาครจนมาก
 ก^๕
 กวาททยกมาทุกครว.

หวน ก. ตลขมาข้างหลัง, พก
 กลับมา. ๑๕๑/๒ ความขาท
 ๕
 นว่า พกเควตลขรบนหลัง
 ข้างหักชาค.

หวน ก. หวาคหวน. ๑๒/๒
 หวนถวิล คิคหวาคหวน
 ค^๕ ค^๕ ค^๕ ค^๕
 คอคิกวักไปต่าง ๆ.

หวน ก. โปรย. ๑๖๘/๑
 หวนยบดเบ็กอรรถโปรย
 ๕ ๕
 เรองเบกขอความ หมาย
 ความว่า ให้ทรายเรองราว
 โดยเบ็กเผย.

หอท^๕ พ^๕ ๒๑๕/๑ น. ค่ายหลวง,
 พลัษพลาในค่ายหลวง.

หอน ๓๓๐; ๒๕๘/๖๘ ว. เคย.
 แก่คำประพันธ์โดยมากมัก
 ใช้หอนเป็นปฏิเสธ เท่ากับ

บ^๕ หอน ว่าไม่หรือไม่เคย.

๕
 หน ว. นน. ๓๕๓/๑ คำรัส

โดยเหตุ^๕ หน^๕ ทรสให้ยื่นไป

ตามเหตุ^๕ นน, ทรงอนมิตตาม

๕ ๕
 นน คอให้ประหารชวตนาย

ท^๕ พนายกอง ๕^๕ กามเสก^๕ ใจไม่

ทนตามคำพิพากษา.

หัย น. ม้า. ๒๕๗/๓๐ ทวย

หัยเหล่าทหารม้า. ๒๕๘/๒๗

หัยเรศ ม้า (เลื่อนมา

จากหัยราช, เช่นเคียวกัษ

ยพเรศมาจากยพราช). ๒๕๘

/๖๓ หัยรงค์ สนามรบม้า

หมายความว่า ในท่นว่า เหล่า

ม้า. ๒๖๕/๑ กล่าวรวมว่าพล

ม้า พลช้าง พลเค็นเท้าฝ่าย

ทหารบก (ทวยสถล).

หวัท^๕ พ^๕ ๒๕๘/๒ น. หวัหน้า

ท^๕พ, นายท^๕พ.

หัตถ์ น. ข้าง. ๓๐๕/๓ หัตถ์

รณเรศ ๗ การชนข้างกัน
คองคองทศกกรวณ, นัยแต่
น ไป ของหน้า คอง ไม่ พย
อก. ๓๓๘/๗ สู้ศึกหัตถ์ชน
ข้างกัน.

ห้าง ๓๘๖/๕ หกห้างแห่ง
สถาน โรงทานหกแห่งที่
เรียกว่าศาลาถนทาน หรือ
ถนทาน. ๓๘๖/๒ ห้างแขกหอ
ห้องรับแขก.

หาญ ว. กล้า. ๒๓๘/๑ แก้ว
กล้า ขาคึกเห็นเป็นล่งว่า.

หามเล่น ๒๖๓/๓; ๒๘๗/๓๗;
น. ขนหามเล่นคอบนทหาม
เขาไปยังในสนามรบ.

ห้าว น. ความห้าวหาญ. ว.
ถ้าว. ๑๕๓/๒ เหตุห้าว
เหตุถ้าวฉกแตกหัก. ๑๗๘/

๓๗ ดับห้าว ด้วยความห้าว
หาญ คือปราบศึก, ในทณ
หมายความว่าต่อสู้.

หินปากนก กู ปากนก.

หิน ก. รณ, ทะเขยทะยาน.

๓๘๘/๖ ห่อนหว้งหันหน

ศึก ไม่ได้อิศริยเร่งทางทำ
ศึกเลย. ๒๒๘/๒ หนหนรณ

ทะเขยทะยานในทางรบพุ่ง.

เหง้าคือเงา. น. วงศ์ ๓๗๓/๒๗

สุดเหง้าหมกทั้งวงศ์ตระกูล.

กถ.

เหงอเนตร ๒๒/๘ น. นาคา.

เหงิก ก. เหาะไปโดยเร็ว. ๓๘/๑

เหง็ยของ เหาะเล่นไปคือ
ควยไปคั้งเหาะ. ๑๗๘/๒๕

เหง็ขามนาคะโคง รัชชก
ทัพข้ามแม่น้ำสะโคงโดยเร็ว
คล้ายเหาะไป ๒๕๘/๕๕ เหง็

หัด ข้างไป. ๒๖๗/๓
 เหยยทุกมุล ข้าง
 ไปทุกนายทัพ. ๒๗๗/๘ เหย
 อาษา ควมาไป. ๒๘๘/๘
 เหยเข้าใกล้กองหน้า ข
 ข้างเข้าไปน ใกล้ กอง ทัพ
 หนาข้าศึก. ๓๖๗/๓๘ เหยไป
 โหม ยกไปรบ. ๔๓๔/๒
 อาทิวราห์หาว เหยเพียง
 ลมฝน เห็นคนว่ามาหลวง
 หนักกลางวงถึงลมพัด.

เหตุ น. คคิ, เรือง. ๒๘/๓ จง
 แจ้งแห่งเหตุเบองโบราณ
 ังรคคิโบราณ คือ พระเจ้า
 หงสาวดี สอนมหาอุปราช
 ใจความแห่งขทน ถึงขท
 ๓๐ ว่า (๑) เอาใจทหาร, (๒)
 ขย้าฉลาด, (๓) ขย้าไ้
 เวลาเขาความ, (๔) รัจัก

กระบวนศึก, (๕) รัวซารบ,
 (๖) รัวซารบ, (๗) ข่า
 เห็นนายทัพ, (๘) ก้อง
 พากเพียร. ๓๔๔/๓ เหตุ
 ษั ๖ ๖ ๘ ๘
 นผวเซาซว ฉกเชญ เรือง
 ฉกหักกันถาเกิดชนในเวลา
 เข้า ย่อมซวราย พลันได้
 รัขความล้าขวก.

เหนือ ว. พัน. ๓๗๐/๒ ด้าน
 คาวเหนือชล ก้านเขต
 เมืองพนนา คือเขตหวเมือง
 ผายเหนือทวไป.

เหยา น. เรือน. ๓๓๒/๒ เหยา
 เรือนว่างอยู่ ไม่มีผู้พัก
 อยคือนเรือนไม่มีคน.

เหล่า น. หล้า, แหล่ง. ๓/๕
 ประลาดเหล่าเหล่าสถาน
 หนไปทุกสถานเหล่าโลก.
 ๕๒/๘ ทุกเหล่า ทุกแห่ง.

๒๕๕/๑ เหล้าเหล่ง หล้า
เหล่ง คิชคำยล. ๓๓๓/๓

ครองครอบเหล้า ครอบ
ครองหล้า. ๕๐๓/๑ เยือก

เหล้า เยือกเย็นแผ่นดิน.
เหลียว ก. แลค, แลเห็น.

๒๕๖/๒๕ เหลียวหลาย
พวก แลคหลายพวก.

เห็น ก. เหาะ, ไปโดยเร็ว.

๒๕๗/๑๕ เห็นเห็จ เหาะ,
ระเห็ด คิชข้างแล่นไป.

๒๕๘/๒๗ เห็นหัยเรศ
เหาะขนม้า คิชขมา. ๒๕๘/

๑๕ เห็นเห่นออาสน์ไอย
วันทร เหาะเห่นอทนง

พญาช้าง คิชข้างเขิน
พาหนะ. ๒๗๗/๒๗ เห็น

หัยราชบริบรอน ควขมา
วัยไป.

๒๕๖/๑ เขียม น. เทก. ๑๕๖/๑ เขียม
น. เทกน.

แหง ก. สังกั, แคลง.
๑๕๘/๑ แหงกระลึงกลาง

หลอน เลห์ราย เนองแต่
ทรงถิลกลาง ึ่งทรงหวาก

ระแวงอ้วยว่า ้างทเกกชน
แฉวนนขอกถึงเหคราย ๒๘๓

/๓ แหงฉาย ฉงนสน
เทห์. ความว่าขอให้เห็นชัด

กยคาควยเล็ก, มกอยู่คงน
ค้ำฉฉงนสนเทห์น. ๓๕๒/

๑ แหงคาย สังกัว่าระ
กาย. ฉงนแหงคาย กัง

นนาจะทองคาย, กังนเขาใจ
ว่าระคองคาย. ๓๕๗/๑๕

ยีนแหง ไคยีนแล้วคิก
สังคัย.

แหงหล้า น. โลก. ๒๓๓/๒

แหล่งหล้าควรม ชันนา
ชาวโลกควรมชน.

โหด น. การขซาไฟ.๕๑๖/๑
พัสดร์โกชนโหดกุดเทฬา
ของกิน ภาชนรขซาไฟ
(เครื่อง ขซาไฟ ตาม วิธ
พรหมณ.)

อคมนิยฐาน ๕๒๓/๓ น.
สถานอันไม่ควรไปเช่นช่อง
หญิงแพศยาเป็นคณ.

อดุลย ว. ไม่มทเปรียบ(มา
จากคตว่าตราซัง, หมาย
ความว่าเที่ยงตรงว่าเปรียบ
เทียบ). ๑/๑๕ อดุลยาน
ภาพ มีอานภาพไม่มีท
เปรียบ คอ หาลเสมอมไค้.

อดุร ก. อาคร, เกอกรอน.๖๐
/๑ อดุรกรวญ กรำเนตร
ทรงเกอกรอน มีพระเนกร

แสงทงอากรกรวญครำ(คอ
มนาพระเนกรไหลเยมอญ).

๑๐๕/๑ คเดี้ยวอดุร ท
เคียวอาครคอควรวมเคียว
เคอกรอน.

อธรรมราคี๕๒๓/๒.มีความ
ยินคในการอธรรม คอ ทาง
กามสมีจิฉาจาร.

อธิวาส น. ความชกกลน.
๕๐๕/๑ ทรงมนในชนค
ธรรม คอความชกกลนชน
ทนทาน.

อธิก ว. บัง.๕/๘ อธิกทาน
อำนวย ของถวาทานยัง
ใหญ่.

อบเชย ๘๒/๑ น. ต้นชชเชย
เปรียบ นางชชทวหอม คัง
กลนชชเชยให้ฉวมชช.

อปราชิต น. (อาสนะ)อันไม่

แพเร็วกว่าอปราชิตยบลลังก
คิอ บลลังก ท ประ ทัย ชนระ
พญามาร. ๓๕๐/๒ เถลิง
อาสน์อปราชิต ประทัยบน
ชปราชิตยบลลังก.

อภิรุม ๓๕/๕; ๓๘๓/๑; ๒๒๓
/๑; ๒๕๘/๕๐ พระอภิรุม
ฉัตร๘ชั้นและ๕ชั้น สำหรับ

ประกอบพระยศพระราชวงศ์
จนถึงองค์ พระมหากษัตริย์
เป็นฉัตรพนดี่ ยกลายทอง.

ใช้สลักรักกันไปกับ ยังแทรก,
มี๕ชั้นบนพน, แต่มี๘ชั้นนำ
หน้าหลังพระองค์ท่านละคู่.

อมราชิป น. พระอินทร์ ๒๕๘
/๒ ยาท ๒-๓ แห่งโคลงน
ความว่าไฟวิ ติราศร์ปองรว
ข้าศึกคือพวกเทวดา เพราะ

มุ่งหมายถึงเมืองสวรรค์ของ
พระอินทร์ ซึ่งสถิตเป็นศรี
เมืองยอกเขาพระสุเมรุ คือ
เมืองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์.

อูษย์ น. กรงศรีอูษย์ ๒๕
/๑ จงอูษย์อย่าพน แห่ง
เงอมมอเทอญ กรงศรีอูษย์
ยาอย่าพนเงอมมอพอเลย.

อินทร์ (อิ+อินทร) ๑/๒

น. ข้าศึก ผู้เข่นใหญ่, กษัตริย์
ผู้ข้าศึก, ราชศัตรู.

อรณรศมี ๒๕๘/๒๕ คือ
อรณรศมี ชอมา, แปลว่า
แสงตะวันขึ้น.

อเรนทร์ น. อรินทร์ ราช
ศัตรู. ๓๕๘ ออกอเรนทร์
จอมข้าศึกประเทศตะวันออก
(ของสยาม คือประเทศ

เขมร). ความในชาตนั้นว่า
 ราชคัทรประเทศตะวันออก
 ขาว ทแพร่มา พลันเกิด
 ความเกรงกลัวพระสุริยด้วย.
 ๒๕๘/๖๒ ร้าอเรนทรเมอ
 มรณ ครอบราชคัทรไปกาย
 คอรับหน้าคัทรกาย. ๒๕๘/
 ๘ปราบอเรนทรลาญปาน
 ปรายราชคัทรให้ แดกฟ่าย
 ปานกัน (กัษพระอนชา).

อลงกต ก. แท่ง. ๕/๓๕
 อลงกตภพ ขานเมืองท
 แท่งกงาม.

อลงกรณ์ น. เครื่องแท่ง. ๓๖
 /๒อลงกรณ์ กเรนทรศกต
 เครื่องประดัยตามคัถกพญา
 ข้าง.

อวดาร น. ผู้ข้ามลงมา, หมาย
 ความว่าพระผู้แบ่งภาคลงมา

เกิด. ตามไสยศาสตร์ว่า
 ถ้ามณษยโลก เกิดเกิดครอน
 ขนแล้วพระนารายณ์ ก็ แบ่ง
 พระองค์ ลงมาเกิด ในโลก
 มนษยเพื่อปรายยุคเช่น
 ลงมาเป็นพระรามในเรองราม
 เกยรคเป็นตน. ผอไสย
 ศาสตร์ มักยกย่องพระเจ้า
 แผ่นดินของตนว่าเป็นพระ
 ชวตารคือพระนารายณ์แบ่ง
 ภาคลงมาเกิด. ๓/๓ พระ
 ดงอังกอวตาร แดก พระ
 องค์เหมือนอกย เป็นพระนา
 รายณ์ลงมาเกิดแต่ครั้งก่อน.
 ๕/๓๕องค์อวตาร สึงสถิต
 เป็นทอญของพระชวตาร คือ
 พระนารายณ์แบ่งภาคลงมา
 เกิด.

อวล ว. แน่น. ๓๓๘/๒ แอบ

นางผู้เป็นใหญ่ คือพระสนม.
อะคราน ๒๒๘/๒ ขอนายทหาร
ทอง สอด แนม ของ กองทัพ
หงสาวดี. ในพงศาวดารว่า
จักทราบ.

อะคราว ๓๕๕/๒ ว. มาก.
๓๖๗/๑๓ พาเพื่อน
อะคราว พาส่งขมาขึ้น
เพื่อนมากมายน.

อัคนีศร ๑๘๘/๒ น. ขึ้นไฟ,
คือชนที่ไชยบรรพตคำย้ง. ก
ไฟศร.

อัคนีศร ๗๒/๑ น. ผู้เป็นใหญ่
เล็ก, ในคำประพันธ์มักหมาย
ถึงนางกษัตริย์ หรือหญิง
ผู้เป็นใหญ่, ในต้นหมายถึง
พระสนม.

อังกุส น. ขอ. ๒๕๕/๒ อังกุส
ภูษารัง รูปง้าว ขอข้างท

พระหัตถ์ทรงฉนวน เป็นรูป
ง้าว คือขอข้างม้งาวอยู่
ปลายสำหรับพินชาศก.

อัครลิต น. ผาชนกหนึ่ง ทอ
กล้วยใหม่ ควบกับเงินแล่ง
หรือทองแล่ง มีแพ้วหลาย
ใน เวลา แ่ง หนึ่ง สี่ น
(รัชกาลที่ ๓). ๒๗๗/๒๗
ลายอัครลิต ลายอย่างผ้า
อัครลิต.

อธยา ละจาก อธิยาชัย. ๓๖๗
/๑๐ โดยบพิตรอธยาควร
เป็นไปตามพระอธิยาชัยของ
บพิตร.

อัประมาณ ๖/๑๖ ว. ธาร,
กำหนดไม่ได้.

อัยกา น. ผู้, ทา. ๕/๒๒
ครั้งบรมราชอัยกา ครั้ง
สมเด็จพระเจ้าตากคือสมเด็จพระ

พระเจ้าจักรพรรดิ ผู้เป็น

พระเจ้าตาพระนเรศวร.

อัยการศึก น. กฎหมายว่า

ด้วยการทำศึก. ๓๓๘/๑

ความในระหว่างนี้ว่าให้เอา

กฎหมายอัยการศึกมาปรับก-

ษาโทษนายทัพ.

อัสว น. ม้า. ๒๕๘/๒๕ ถือทวย

อัสวนิกร ถือพลทหารม้า.

อัฐฉาณิก ว. ม้องค์แปก.

๔๐๓/๒ อัฐฉาณิกวิ-

บินทรย์ มีความเพียรรักษา

ศีลอุโบสถทั้งแปก.

อัสตง น. ทิศตะวันตก. ๖/๓;

๓๗๘/๓๘; ดาวอัสตงแคว้น

ตะวันตก คือประเทศมอญ

ซึ่งในครั้งนั้นพม่ามาครอบ

ครอง เขาเมืองหงสาวดี

เป็นเมืองหลวงคองหงสาวดี.

๒๕๔/๑ สมเด็จพระโอรส

แห่งพระราชประเทศทวัน

ทก (มอญ), หมายถึงพระ

มหาอุปราช.

อัสตร ๒๕๗/๑๗ น. ม้า.

อ่า ก. ทำให้อ่า, แต่ง. ๓๗๘

/๑๒ อ่ามัตม์ แต่งตัว.

เดือน กั้น อ่า อาตม หมด

เกณฑ์กันแต่งตัวตามเครื่อง

ยศทั้งหมก.

อากัป ๓๗๓/๓๖ น. กิริยา,

ท่าทาง.

อาทิ ๔๐๔/๒ ว. เป็นต้นว่า.

อาบ ก. เขม. ๒๕๘/๔๕ อาบ

มันดัดเต็มตน ตกมันเขม

ทั้งข้างหน้าและข้างหลัง (ซึ่ง

นับว่าเป็นเวลาคึกของข้าง).

๓๘๓/๖ ก. อาสนา. อาบ

อาตมห่มหัว [อ่านว่าอาช

—อา—คม | ชายท้วท้วและ
 ปกคลุมศีรษะด้วย. ห่ม คอ
 ปกคลุม สวมใส่เช่นห่มผ้า.
 อายก้ากอง, อายพะบูล,
 ๒๕๗/๓๒; อายมนทยา๒๕๗
 /๓๕ ชื่อนายทัพฝ่ายพม่า.
 ความว่า อายมนทยาชชาว
 ชื่อนนเพชร.
 อายาจน ก. วอน, ชอ. ๓๖๗/๒
 ถวายพระพรอ้ายาจน ทูล
 วังวอนขอ. ถวายพระพร
 แปลว่าให้พร แต่ใช้ใน
 ราชาศัพท์ว่าพระสงฆ์ทูลขอ
 ความแก่เจ้านาย, ในทนต์
 หมายความว่าทูลหรือกล่าว.
 อาวรณ์ ก. ห่วงใย. ๕๓๓/๓
 ทระทรงห่วงใยหรือห่วงแทน
 ใวนั้น หายากนัก.
 อาสา ว. สัมภ. ๒๕๗/๓๗

กองอาสาจาม กองแซก
 จามผู้สมัครรับด้วย.
 อำไพรุ ๓๘๓/๓ ว. จาม.
 อำเกอ ๒๗๗/๗; ๓๗๓/๒๓;
 น. อำนา. ๕๓๓/๓ น. กำลึง.
 ใจความในขทน ว่า ด้วย
 กำลึงความเพียรพร้อมด้วย
 ปรีชาสามารถใช้บุญญาอัน
 ละเอียดเสาะส่องหาคำสภา
 ยศอันลึก และศัพททรร
 หมคมารวบรวมแต่งไว้ (ใน
 ทน).
 อำรุง ก. บำรุง. ๓๗๘/๓๕
 ไปทันเขตอำรุง ฯลฯ มา
 ดลบำรุงทหารยังไม่ทันถึง
 ที่ (เขต) ซึ่งจะให้ราวีง
 กล้าหาญก็เริ่มมารบอีกใน
 เกอนย (ขุขยมาต). ๓๓๘/๕
 ทรงมุ่งหมาย บำรุงพระ

คำสนา.

อินทนิล น. แก้วสีน้ำเงิน

๒๘๖/๑ ความในบาท๑—๒
ว่า ท้องฟ้าปราศจากโรค
(เมฆหมอก) คุ้มเจ้าแก้ว
อินทนิลมาเรียงภาคไว้ (คือ
มีสีเป็นน้ำเงินทั่วไป).

อินทนิล ๒๘๖/๕ ซอกของที่
คให้สัญญาณขอกฤณ.

อินทนิล ๒๘๖/๑๘ ซอกเมือง
ในอินทนิล ฝ่ายเหนือ ครอง
โยธาณ เวชคามมคธว่า
อินทนิล. มีเรื่องในมหา
ภารตทศว่าเป็น เมืองของ
กษัตริย์ปาดชาฬ, ภายหลัง
พวกอินทนิล นำคำสนา
พราหมณ์มาให้เขมรจึงทงซอ
เมืองเขมรว่านครอินทนิล
ตามตำนานคน.

อิศเรศ (ย่อมาจากศัพท์ว่า

อิศวเรศ คือ อิศวร+อิศ
สกรรณ) น. ผู้ยิ่งใหญ่.

๒๓/๔ อิศเรศรามัญ พระ
เจ้าแผ่นดินเมืองมอญ ซึ่ง
ขณะนั้นพม่ามาครอง.

อิงกฤษฏาการ ๓๓๓/๒ ไป

แจ้งอิงกฤษฏาการ ข้าว
ร้องชาการที่ทรงกระทำมา
แล้วให้ออกไป. ความว่าเผย
แผ่ความชนะ (ที่แปลเช่น
โดยแยกเป็นอิงกฤษฏา
การ อักษรหนึ่ง อิงกฤษ
ฏาการ น่าจะ เป็นคำเดียว
แผลงมาจาก อิงกิตาการ
แปลว่าออกให้ ซึ่งยังมีแผลง
ใช้ชื่อว่า อิงกิตาการ ต่อ
ไป).

อิงกิตาการ ๖/๑; ๓๘๓/๑

อิงกิดาการเอิบเอิก พระ—

เกียรตของเอิบอมและเจ้า
ลือเอิกเกริก (ที่แปลเช่น
โดย แยกอง กย กิดา การ.

อธิบายว่ากิดาการเพี้ยนจาก
กิดาการคอกกิด+อาการ
ว่าอาการทเลาธ. ควร
พิจารณาอุกนยหนึ่ง คือ
กฤษฏา การ ใน ความ วง
เล็บ).

อุก ว. กล้า ๒๖/๓๐ อุก
คืออุกเขาร่า กล้าหาญต่อ
กล้าหาญเขารบกัน.

อุก ว. ทนใจ. ๓๓๖/๓ อุก
คลุกพลุกเงยงัด คอกข
เส็กแซ ทนใจเข้าคลุกคลี
เอาจังก็คอกข้าง ขาคักเขา
ข้าง.

อุกภาพ ๓๔๔/๓ น.ความตรง

คิอความซื่อตรง.

อุณหิส น. มงกุฏ. ๒๓๕/๓

ความในยาท๓—ว่ามงกุฏ
งามเรียงรายด้วยพลอยทับ
ทิมเช่นรูปพญานาคเจ็ดตัว
หน้าเรียงกัน ผงกหัว หงอน
กลาดเกลื่อน เอาความว่า
มงกุฏ ประดับทับทิมทำเป็น
รูปพญานาคเจ็ดเศียร.

อุดร น. ช้าย. ๒๔๖/๓๒ ปีก

อุดร ชัยชัย.

อุดร น. ช้าย, เทนอ. ๒๔๗/
๓๖ เบองอุดร เบองชัย.

๓๖๗/๒๔ อุดรานเกรศ

ความทงสวรรค์คนว่า ทัว
เมืองชน (เมืองออก) ฝ่าย
เหนือชงกวาคัดขึ้นครอยครว
ลงมามาก (เล็ก ว่ายก
กวาคัดขึ้น) แต่คำควา

(หมาย) ยังไม่หมด.

อุปราช น. ตำแหน่งรองพระ
ราชา, ที่เรียกกันว่าวังหน้า.
๕/๓๓ เนาอุปราชสมบัติ
อยู่ครองสมบัติ เป็นอุปราช
คือทรงให้เป็นพระอุปราช.

อุภัย ว. ทั้งสอง. ๓๗/
ระหว่าง ๓๗—๔๐ อุภัยภพ
ประเทศทั้งสอง (คือไทย
กับมอญ). ๒๕๗/๓๖ อุภัย
ขุนคุมทัพ ทั้งสองท่าน
(คือหลวงเม็กสงครามกับ
หลวงรามพิชัย) เป็นนาย
คุมทัพ แฉ่งซ้ายขวาแห่ง
กองพระราชมาน. ๒๗๓/๓
ปางอุภัยภูเบศเบอง
บุรพถวलय ราชย์แฮ ฝ่าย
กษัตริย์ทั้งสอง ผู้ครองราชย์
ในประเทศตะวันออกคือพระ

นเรศวรกับพระเอกาทศรถ.

อรุณ ๒๓๕/๕ น. พญานาค.
เอ ว. เกี้ยว. ๓๕๕/๓ เอองค์
องค์เกี้ยว.

เอ ๓๕๐/๕ ว. หินง, สำคัญ.

เอกาทศรถ ๕/๓๒ แต่เอกา
ทศรถ แก่ คือ แก่ แก่

เอกาทศรถ คือ เอกาทศรถ
นั่นเองเพราะต้องการสัมผัส
จึงใช้.... รุด โดยหลักเช่น
ท่ง—ท่ง, เชตวัน—เชตพน.

เอม ว. หวาน. ๕๓๐/๓ ทรง
เขื่อนโองการ (ทรงกล่าว
วาทะ) มีโสภาหวานทั้งน้ำ
อมฤต (อ่อนหวาน).

เอิก ๓๒๖/๒ เอิกอ้ออัสจรรย
เอิกเกริกอ้อของนาอัสจรรย.

เอารส น. ลูก. ๕/๗ เอารส
โทให้พระโอรสสองพระองค์

คือพระนเรศวรกับพระเอกาทศรถ.

แอน ๓๐๐/๕ น. นกนางแอ่น
เปรียบด้วยนางแอนกายให้
คลั่งเคล้า.

ไอยรา ๓๕/๓ น. ช้าง. ๒๕๗/
๓๕ ไอยรินทร์ พญาช้าง.
เหิน เหนือ อาสน์ ไอย—
รินทร์ เหาะเหินอุทกนางพญา
ช้าง คือขช้างเขินพาหนะ.
๓๕๗/๓๗ ไอยเรศ ช้าง.

ราญรอน ไอยเรศ ชนช้าง
ความในสองวรรคนี้ว่าจนถึง
ชนช้างได้ชัยชนะเจ้าศึก.

ไอศุรย์ ๕/๓ น. สมบัติบ้าน
เมือง. ๓๕๗/๓๘ สมบัติ
ศูนย์แผ่นดินสยามก็จักออก
นามลือทัวโลกว่าเป็นแผ่นดิน
ของหงสาวดี.

ฮิง ว. หิง นาน, ไกล. ๓๗๓/
๓๕ ฮิกฮิง ชักเหินไปไกล.

วงศานุกรกิจของครูอุปัชฌาย์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ตรัสภา

นายคำร สัตถกุล ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา

๒๐ ตุลาคม ๒๔๙๘